

श्रीमन्नमोहन-यशा-स्मारक ग्रन्थमाला, प्रन्थाङ्क : १९.

वैष्णवादिविजयावाप्तस्वरवरविकवाटकपूरयानरूपग्रन्थमयनार्जितविशदकीर्तिश्रीमन्त्रिनेश्वरद्यारिवरविनेश्वरलनवाङ्मयुत्तिविधायक-
श्रीमद्वसुदेवद्युर्योपधन्वविकशिष्यपैत्यवासिमित्राकस्याजकवायोन्मूलकदिपक्यवर्तिश्रीमन्त्रिनेश्वरमद्यारि
पुरन्वरनिर्मित वन्त्रकुलीनाचार्यश्रीमद्यशोदेवद्युरिवरसङ्कलितया उपुङ्गुत्या श्रीठवचसिंहद्यारि

सन्दर्भया धीपिकया च समलङ्कृत

पिण्डविशुद्धि-प्रकरणम् ।

सद्योपक सम्पादकम्—

श्रीस्वरतरगच्छविभूषणश्रीमन्नमोहनलालजीशुनीश्वरप्रशिष्यरसन-स्वर्गीयानुयोगाचार्यश्रीकेश्वरसुनिजीगजिवरविनेयो

बुद्धिसागरो गणिः

प्रथमावृत्तिः ५०० प्रतया

पण्य प्रमापदकम्

शीतल्यः १४६१

विष्णुमास्या १०११

वि
टीकाद्वयो-
पेतम्

॥ १ ॥

प्रकाशक :—

अग्रिमपत्रनिर्विघ्नाभिधानागामुद्राराशय-
सज्जनानामार्थिकसाहाय्येन मुम्यापुरी-
महावीरजिनालयस्थश्रीजिनदत्तसुखरि-
ज्ञानभाण्डागारकार्यवाहको
ज्ञवेरी झवेरभाई कंसरीभाई

पुस्तकप्रामित्याने---

श्रीमहावीरस्वामी जैनमन्दिर
पायशुनी, मुंबई नं० ३

मुद्रक :—

दादा गुलाबचंन लन्डुभाई
भीमहोदय प्रोन्दीग प्रेस
दाणपोठ, भावनगर (गोरान्द्र)

श्रीजिनदत्तसूरि ज्ञानभण्डार
शीतलवाडी उपाश्रय
गोपीपुरा, सुरत (द. गुजरात)

॥ १ ॥

ग प पद १९६६ लंगवालिपर । स्वर्गवास १९९३ मुबल

रदन अनुमोनाथने पम्यासजी
भीकेदारमुनिजी महाराज

(1921) ६ (1911) १९९३ । (1921) १९९३ ।

क्रियोद्वार १९९३ अजमेर । स्वर्गवास १९६४ सुरत

मरकरगणविभूषण क्रियोद्वारक
भीमोहनलालजी महाराज

१९९३ १९९३ । (१९९३) १९९३ ।

ग प पद १९९६ समदावाद । स्वर्गवास १९७० पावापुरी

बलेश्वर मरकर संविनसायने आयाचने
भीविनयक हरिजी महाराज

१९९३ १९९३ ।

१९९३ १९९३ ।

रु०	७६ शा० जुहारमलजी वनाजी आहोर (मारवाड)	रु०	५० शा० जवानमलजी सुजाजी चूँडा (मारवाड)
"	७७ शा० सांकलचंद भगजी की वीक्षा	"	४५ ज्ञानपूजा के, श्री संघ कच्छ लायजा
"	समय की खोल भराइ के श्रीसंघ चूँडा (मारवाड)	"	४० साध्वीजी मुक्तिश्रीजी-ललितश्रीजी की प्रेरणा से आविका संघ तरफ से ज्ञान-पूजा के अमरेली तथा रु. १० देवगाम (सौराष्ट्र)
"	५१ मूवा साहिबचंदजी गेनाजी आहोर (मारवाड)	"	२५ शा० हीराजी सिरेमलजी गुलेछा मोकलसर (मारवाड)
"	५१ शा० रिखबचंदजी भूताजी अगवरी (मारवाड)	"	२५ शा० जखुभाई पेयड मोटा आसंबीया (कच्छ)
"	५० शा० छगनमलजी वागाजी छाजेड गढसिवाणा (मारवाड)		

१७॥१॥” इत्यागमप्रसिद्धेन वा । अत्र बाधाः सयमः प्रसिद्ध एव, द्वितीयस्तु शिष्यहिताये किञ्चिदुच्यते—तत्र प्रथम्यादियश्चिन्त्र-
यन्त्वजीवानां मनो-वा-कायैः करण कारणास्तु मतिमेतद्वः तत्तद्वृत्त-मरितापना-प्रमाणपरिहाररूपो नवविधः संयमो भवति । अजी-
वसंयमस्तु पुस्तकाः [अ]प्रत्युपेक्ष्य दृष्ट्युपेक्ष्य [ब]पुस्तक [दृश्य] दृण चर्मपञ्चक विकटद्विरण्यादीनामप्राणरूपः । आह—किमेवाम
प्रमाण एव संयमः ! उत ग्रहणेऽपि, उच्यते—अपवादो ग्रहणेऽपि, यत उक्तं—‘सुस्पष्टिलेखिय दृष्ट, अद्यानाई विवित्त
निगृहति । चेस्पह पोत्ययपणयं, कालियनिज्जुत्तिकोसद्धा ॥१॥” इत्यादि । ननु ज्ञानसाधनत्वात् पुस्तकपञ्चकस्य कथ
नोत्सर्गणेऽपि ग्रहण ! उच्यते—सन्तोषपादहेतुत्वात्, आह च—“जग् तेसि जीयाणं, तत्थगपाण (तु) च सोणिंयं होज्जा ।
पील्लिज्जेत्ते नणिण, मल्लिज्ज त अपम्बरं कुसिउं ॥१॥” इत्यादि । ‘तवमठानां’ पुस्तकस्थितानां । प्रेक्षासंयमस्तु यत्र स्वा-
नादिक किञ्चिदाचरति, तत्र प्रत्युपेक्ष्य प्रमाज्यं वाचरतीति । उपेक्षासंयमस्तु त्रिधा—अप्यापारे च । उपेक्षाशब्दस्य
लोकं तथा प्रवृत्तिदर्शनात् । तथा च वक्तारो भवन्ति—उपेक्षकोऽयमस्य ग्रामस्य—चिन्तक इत्यर्थः । तथा किमिदं वस्तु विनश्य-
दुपेक्षसे ! न चिन्तयमीत्यर्थः । तत्र व्यापारोपेक्षासंयमो यत्साम्भोगिकसाधून् छीदन्त इत्यर्थः प्राचचनिकरूपे प्रेरयति ।
अव्यापारोपेक्षासंयमस्तु यत्सावककर्मसु छीदन्त गृहिणं न प्रेरयति । प्रमार्जनासंयमस्तु यत्साधारिकसमर्थं यादौ न प्रमार्जय-
ति, तदभावे तु प्रमार्जयतीति । परिष्ठापनासंयमस्तु जीपसंसकस्याशुद्रस्याधिकस्य क्षेयकालातिश्रान्तस्य वा भक्तादेर्विधि-
ना यस्त्यागः । भद्रःसंयमस्तु तस्यैवाकुशलस्य निरोधः, कुशलस्योदीरण । एव वाक्संयमस्तु सति कार्ये उप-
योगतो गमनागमनादिविधान, तदभावे तु सुसलीनकरचरणाद्यवयवस्यावस्थानमिति । अथ प्रकृतमुच्यते—‘सो’चितं स पुनः

तत्रायान् षोडशोद्गममदोषान् मायाद्रयोनाह—

आहाकम्बु १ देसिय २, पुईकम्मे य ३ मीसजाए य ४ ।

ठवणा ५ पाहुडियाए ६, पाओयर ७ कीय ८ पामिओ ९ ॥ ३ ॥

परिअदिए १० अभिहह ११-विमझे १२ मालोहडे अ १३ अच्छिजे १४ ।

अणिसिट्ट १५ उज्झोयरए १६, सोलस पिंदुगमे दोसा ॥ ४ ॥

व्याख्या—इह च सर्वत्र विमक्तिलोपादिक प्रकृतलक्षण स्वयमेवावसेय, विस्तरमयाण न श्रमा । आघानमाया, प्रस्तावादसुकस्मै साधये इद मक्तादिदेयमित्पादिरूपो दातुमकृत्यः, तथा 'कर्म' पाप्मादिक्रियेत्याघाकर्म, यद्वा आमाय-कर्मैति विवृत्त निरुक्तवर्धन यकारलोपादायाकर्मैति, लघोयान्नकादापि लघोच्यते, एतन्न्यत्रापि १ । उदेरुने उदेरु-यावद्-विष्कादिप्रणिधान, तेन निर्मुक्त तत्प्रयोगेन वेश्योदेशिक मक्तादि, इह दोषमणनप्रक्रमेऽपि यदोपवर्तो मक्तादेरमिधान तच्चयो-रनेदविषयणात्, एवमन्यत्रापि २ । शुद्धस्यापि अविशुद्धमक्तादिमीलनात् पूते रपविश्रस्य 'कर्म'करणमिति पूतिकर्म, चः समुच्ये ३ । मिथेन-शृदिसाध्यादिप्रणिधानलक्षणभावेन जातं-पाप्मादिभावबहुपगतमिति मिथजात, चः पूर्ववत् ४ । स्या-त्यते मायुदानाय किञ्चित्काल यावन्निधीयते यच्चत् स्यापना, मक्तायेन ५ । 'श्रामृत' कौशलिक, तद्विषेपवारसाधय्यपिका सा श्रामृतिका ६ । प्रादुः-प्राकाश्य, तस्य 'करणे' साधय्य विधान प्रादुष्कारस्तद्विशेषित मक्ताएपि प्रादुष्कार एवोच्यते ७ ।

क्रीयते स्म-साधुनिमित्तमर्थादिना गृह्यते स्मेति क्रीतं ८ । अपमित्यं प्रामित्यं वा-दास्याभ्येतचेत्यभिधाय साधुनिमित्तं गृहीत-
मुच्छिन्नं उद्यतकमिति यावत् ९ । 'परिवर्तितं' साध्वर्थं कृतपरावर्त्तं १० । 'अभि' इति साध्वभिमुखं 'हृतं'
स्थानान्तरादानीतमभिहृतं, अभ्याहृतमित्यर्थः ११ । उद्धेदनमुद्धिनं, साध्वर्थं कुशलादेरुद्धाटनं, तद्योगाद्भक्ताद्यपि तथोच्यते
१२ । मालान्मञ्जरादेरपहृतं-साध्वर्थमानीतं मालापहृतं, चः पूर्ववत् १३ । 'आच्छिद्यते' अनिच्छतोऽपि पुत्रादेः सका-
शात्साधुदानाय गृह्यते यत्तदान्छेदं १४ । न निस्तृष्टं-सर्वस्वामिभिः साधुदानाय नानुज्ञातमनिस्तृष्टं १५ । 'अधि' इति
आधिक्येनाचपूरणं-स्वार्थं दत्ताद्रहणादेर्भरणमध्यचपूरः, स एवाऽध्यवपूरकः, तद्योगाद्भक्ताद्यप्येवमुच्यते १६ । इत्येवं
षोडशसङ्ख्याः पिण्डस्या-शुनाद्याहारस्योद्गमः प्रवृत्तिरुत्पत्तिः प्रभवो जन्मेति पर्यायाः पिण्डोद्गमस्तस्मिन् दोषा उक्तस्वरूपाः
स्युरिति गाथाद्वयार्थः ॥ ३-४ ॥

साम्प्रतमाधाकर्मदोषो व्याख्यायते, अस्य च सान्नयानि चत्वारि नामानि भवन्ति, तद्यथा-आधाकर्म अधःकर्म
आत्मघ्नं आत्मकर्म चेति । तत्राद्यं व्याचिरयासुराह-

दी०-आधाय साधून् पश्यजीवनिकायविराघनादिना 'कर्म' भक्तादिपाकक्रियाकरणं, तदाधाकर्म, निरुक्ताद्यलोपः
१ । तदेव यावन्ति[यावदर्थी]कादीनुद्दिश्य कृतमौद्देशिकम् २ । आधाकर्मोद्योगवः पूतिस्तद्योगात्पूतिकर्म ३ । किञ्चिद्
गृह्ययोग्यं किञ्चित्साधूनामिति मिश्रजातम् ४ । साध्वर्थं पृथक् स्यापितं स्थापना ५ । विवाहादेः पश्चात्पूरःकरणं साध्वा-
गमनं प्रतीक्षमाणग्राभृतेन गवा प्राभृतिका ६ । यत्यर्थं देयवस्तुनः प्रकटीकरणं-प्रादुर्भकारः ७ । क्रीतं द्रव्यादिना ८ ।

सागर्यधुदाराणीष प्राप्तिस्तम् ९ । तथा कृतपरावर्धं परिचर्तितम् १० । स्थानान्तरात्सार्वर्धं साध्यालयगानीय
दत्तमम्याहुतम् ११ । पटादिक्कुमुदिष दपठ उवृभिसम् १२ । मासादेरुषारणान्मासापहवम् १३ । मृत्यादेरनिच्छतो
शुदीनमाच्छेदम् १४ । गङ्गा न मत्क शेपेननुशातमेकेन दधमनिसुष्टम् १५ । स्वार्थं पाकारम्मेऽधिषेयोऽध्ययपूरकाः
१६ । एवं वोढश्च 'विन्दोद्गमे' आहारोत्पन्नो दोषाः स्युरिति गाथाद्वयार्थः ॥ ३-४ ॥

अथेतान् घट्टकृद्विज्ञोति, तत्राद्यदोषस्य वत्वारि नामानि, यथा—आपाकर्म १, अपाकर्म २, आरमकर्म ३, आरमकर्म
४ वेति । आद्यं व्याचिरयासुराह—

आहार्यं वियप्येजं, जईण कम्ममसणाइकरणं जं । उक्तायारंभेजं, तं आहाकम्मममाहंस्तु ॥ ५ ॥

व्याख्या—'आहार्य'चि आचया, पर्यायमाह—'वियप्येजं'ति 'विफत्तेन' दायकाध्यवसायेन, केया सम्पत्तिदेत्याह—
'जईण'चि यतीनां सम्प्रदानमृतसापूर्णा, यतिदानमुच्येति तात्पर्यं 'कम्मं'ति कर्म, किं तदित्याह—'असणाइकरणं जं'ति
अशनादीनां—भोजनप्रभृतीनां 'करण' निष्पादनं यत्, केन प्रकारेणेत्याह—'यदुक्तायारम्भेण' यदुसकृत्यप्रविव्यादिजीवनिका-
योपमर्देन, 'त'ति तदाधारकर्ममिति 'आहंस्तु'चि आहुः—उक्तवन्तस्तीर्थकस्यणधरादय इति सम्यत इति गाथार्थः ॥ ५ ॥

साम्प्रतं द्वितीय—तृतीयनाम्नी व्याचिरयासुराह—

दी०—आधानमाषा, तथा, विफत्तेन—दायकाध्यवसायेनेति पर्यायः, केया ? यतीनां 'कर्म' अशनादिकरण यत्पद-
कायारम्भेण तदाधारकर्मेत्याहुरिति गाथार्थः ॥ ५ ॥

अहवा जं तग्गाहिं, कुणइ अहे संजमाउ नरए वा । हणइ व चरणायं से, अहकम्म तमायहम्मं वा ॥६॥

व्याख्या—अथवेति प्रथमार्थाऽपेक्षया अपरार्थप्रकारप्रतिपादनार्थः, 'जं'ति यत्साधुदानसद्वृत्त्यपत्कायारम्भनिष्पन्न-
मशनादिकं कर्तृभूतं, 'तद्ग्राहिणं' उक्तविशेषणाशनाद्यादायकं, साधुमिति प्रक्रमः, 'करोति' विधत्ते-नयतीत्यर्थः । क्वेत्याह—
'अधो'ऽधस्तादसंयम इत्यर्थः, नीचनीचतरनीचतमसंयमस्थानेषु वा । कस्मात् सकाशादित्याह—'संयमात्' चारित्र्यात्,
उचोचतरोचतमसंयमस्थानेभ्यो वा, अथवा 'अध' इत्यधोगतौ, यदाह—'नरए' व'त्ति, नरके-सीमन्तकादौ, वा शब्दो विक्र-
ल्पार्थः, तदयश्कर्ममिति योगः, अधो-ऽधस्तात् 'कर्म' क्रिया-अपःकर्ममिति । तृतीयमाह—'हणइ' च'त्ति, यदित्यत्रापि योज्यते,
ततश्च यत्साधुसद्वृत्त्यपत्कायारम्भकृतं भक्तादिकं 'हन्ति' विनाशयति, 'वा' तृतीयार्थसूचनार्थः, किमित्याह—'चरणागं'ति
चरणात्मानं-चारित्ररूपं प्राणिनं, कस्य सम्मन्धिनमित्याह—'से' 'त्ति' तस्य-भणितस्वरूपभक्तादिग्राहिणः साधोस्तदात्महन-
मिति सम्बन्धः । आत्मानं-सं हन्तीत्यात्महन्, अमनुज्यकर्तृकैऽपि च ठह । 'अहकम्म तमायहम्मं व'त्ति व्याख्यातमेव,
नवरं-'वा' शब्दोऽग्राऽभिधानसमृन्धयार्थो द्रष्टव्य इति गार्थार्थः ॥ ६ ॥

सम्प्रत्यात्मकर्मलक्षणं चरमनामभेदं व्याख्यातुमाह—

दी०—अथवेति प्रकारान्तरार्थः, यत्कर्म तद्ग्राहिणं गाधुं संयमादधः करोति-असंयमे नरके वा नयति, ना विकल्पार्थः ।
तृतीयमाह-यत्कर्म हन्ति वा चरणात्मानं 'से' तस्य-गाधोस्तदधःकर्म आत्महन् न, वा समुन्नये, इति गार्थार्थः ॥ ६ ॥

अट्टवि कम्माई अहे, चघइ पकरेइ चिणइ उवचिणइ ।
कन्मियमोई अ साहू, ज भाणिय मगवईए पुढ ॥ ७ ॥

व्याख्या—अष्टावप्यष्टमस्क्यान्यपि, न केवल महेत्यपि द्वन्द्वार्थः । कानीत्याह—कर्मणि ज्ञानावरणादीनि, किंविषयाणीत्याह 'अहे'ति अधोगतो—अधोगतिविषयाणि, नरकमतिग्रायोग्याणीत्यर्थः । किमित्याह—'पञ्जाति' प्रकृतिरूपतया स्पृष्टरूपतया वा निर्दर्शयति । तथा 'प्रकरोति' स्थितिरूपतया षट्स्वरूपतया वा निष्पादयति । तथा 'चिनोति' अनुभाग-रूपतया निषत्तरूपतया वा विधत्ते । तथा 'उपचिनोति' प्रदक्षरूपतया निष्काचनारूपतया वा सञ्जनयति, साधुरिति योगः । अत्र च प्रकृत्यादिस्वरूप मोदकहृष्टान्तादवसेय, तथा हि मोदको वातापपरवर्तव्यकिष्पकत्वात् प्रकृत्या कश्चिदात्मपरति, कश्चित्पच, कश्चिच्च स्रेष्माणमित्यादि । स्थित्या तु स एव कश्चिद् दिननेकमास्ये, कश्चिद्बृहत्, कश्चिच्च त्रयमित्यादि । अनुभावेन तु स्निग्धमधुरत्वलक्षणेन कश्चिदेकगुणानुभावः, कश्चिद् द्विगुणानुभावः, कश्चिद् त्रिगुणानुभाव इत्यादि । प्रदेयैस्तु कणिकादि-द्रव्यकल्पैः कश्चिदेकप्रसूतिप्रमाणो भवति, अन्यस्तु प्रसूतिद्वयमानोऽन्यस्तु प्रसूतित्रयमान इत्यादि । एष कर्मणि ज्ञानावार-कादिपुद्गलैर्निर्धृत्वात् प्रकृत्या किञ्चित् ज्ञानमावृणोति, किञ्चिदर्धेन, किञ्चिन्नु सुखदुःखे जनयतीत्यादि, स्थित्या तु त्रिश-त्सागरोपमकोटाकोटयादिकालावस्थायि भवति । अनुभावेन त्वेकस्यानिक-द्विस्यानिक-तीव्रमन्द-दिकरसोपेत, प्रदेयतस्तु

अल्पबहुप्रदेशनिष्पन्नं स्यादिति । स्पृष्टादिस्वरूपं पुनरेवं-किल किञ्चित् कर्म जीवप्रदेशैः स्पृष्टमात्रं स्याच्च कालान्तरस्थिति-
मप्राप्यैव विघटते, शुष्ककुड्यापतितशुष्कचूर्णमुपि वत् । किञ्चित्पुनः स्पृष्टं वद्धं च स्याच्च कालान्तरेण विघटते, आर्द्रकुड्या-
पतितशुष्कचूर्णमुपि वत् । किञ्चित्पुनः स्पृष्टं वद्धं निधत्तं च स्याच्च बहुचरकालेन विघटते, आर्द्रकुड्यापतितसस्नेहचूर्ण-
पिण्डवत् । किञ्चित्पुनः स्पृष्टं वद्धं निधत्तं निकाचितं च स्याच्च जीवेन सहेकत्वमापन्नं कालान्तरेण वेद्यत इति । किञ्चिदपि-
साधुरित्याह-‘कस्मियभोइ’ति कार्मिकभोजी-लौल्यनिःशुक्लत्वाभ्यामाध्यात्ममयवहरणशीलः । अत्र च शीलार्थप्रत्ययो-
पादानं कारणानामोगतद्भोक्तृनिरासार्थं, साधुर्भूतिरिति योजितमेव । ननु कथमिदमवसीयते ? यदुक्तविशेषणः साधुरथापि
कर्माणि वक्ष्णातीत्यादि, एतदाशुद्ध्याह-‘जं भणिय’मित्यादि, यद्यस्मात्कारणा‘द्भणितं’ प्रतिपादितं, सुधर्मस्नामिनेति
गम्यते, क ? भगवत्यां-विवाहप्रज्ञप्तौ [प्रथमे शते नवमोद्देशके], किमर्थापत्त्यादिना ? नेत्याह-‘स्फुटं’ प्रकटं, तथा च
तत्सूत्रं-“आहाकम्मं णं भुंजमाणे समणे निग्गंथे किं वंधइ ? किं पकरेइ ? किं चिणइ ? किं उवचिणइ ? । गोयमा ।
आहाकम्मं णं भुंजमाणे आउयवज्जाओ सत्त कम्मपयडीओ सिद्धिलब्धं धणवद्वाओ पकरेइ, हस्सकालठि-
ईयाओ दीहकालठिईयाओ पकरेइ, मंदाणुभावाओ विद्याणुभावाओ पकरेइ, अप्पएसग्गाओ चहुप्पएसग्गाओ पकरेइ,
आउयं च णं कम्मं सिय वंधइ सिय नो वंधइ, आसायावेयणिजं च कम्मं भुज्जो उवचिणइ, अणाइयं च णं
अणवयग्गं दीहमद्धं चाउरंतं सारकंतारं अणुपरियट्ठइ । से केणट्ठेणं मंते ! एवं वुच्चइ ? आहाकम्मं णं भुंजमाणे जाव
अणुपरियट्ठइ, गोयमा ! आहाकम्मं भुंजमाणे आयाए धम्मं अइकमइ, आयाए धम्मं अइकममाणे पुढविकायं नावकंतइ ५,

जाव तसकाय नावकत्वाद । जेतसि पि य य जीवाण सरीरयाह आहारमाहारेह ते वि जीवे नावकत्वाह, से एणट्टेण गोयमा ! एव
 पुयाह-आहाकम्म ण सुजमाणे जाव अपुरिअट्टह"ति । इह च सुखम, नवरं- 'आउपवत्ताओ'ति । यस्मादेकत्र भवग्रहेण
 सकृदेवान्तर्गृहीतमात्रकाल एवायुषो धन्यस्तत उक्तमायुर्वर्जा इति । 'सिद्धिलघघणवद्वाओ'ति सुयवन्धन-स्पृष्टता वा
 यद्वा वा निषपता वा, तेन 'वद्वा' आत्मप्रदेहेषु सन्बन्धिताः, पूर्ववस्थायामश्रुमतरपरिणामस्य कथञ्चिदभावात् श्रिधिल-
 वन्धनवद्वा, एतावदाश्रुमा यद द्रष्टव्याः, आवाकर्मभोगिनिर्ग्रन्थस्य निन्दाप्रस्तावात् । ताः किमन्याह- 'घणियघघण-
 वद्वाओ पकरोति'ति गाढतरवन्धनपदा-वद्वावस्था वा निषचावस्था वा निकाविसावस्था वा प्रकरोति । प्रधब्दस्यादि-
 कर्ममर्यादात् सकृदावाकर्मभोगनेऽपि कर्तुमारभते, आवाकर्मभोगित्वस्याश्रुमयोगरूपत्वेन गाढतरप्रकृतिवन्धनहेतुत्वात्,
 आह च- 'लोगाः पयहिपपत्स'ति, पौनःपुन्यसम्भवे तु तस्य ताः करोत्येवेति । तथा इत्थकालस्थितिकाः दीर्घकाल-
 स्थितिकाः प्रकरोति, तत्र स्थितिः-उपायकर्मभोगेऽवस्थान, तामत्पकालो ग्रहीतीत्यर्थः, आवाकर्मभोगित्वस्य
 लौक्यनिमित्तत्वात् तस्य च कषायरूपतया स्थितिष्वन्यहेतुत्वात्, आह च- 'ठिई अणुभायं, कसायओ कुणह'ति । तथा
 मन्देत्स्यादि, इहानुभावो-विपाको रसविशेष इत्यर्थः, ततश्च मन्दानुभावाः-परिप्लवत्ताः सती तीव्रानुभावा-गाढतररसाः
 प्रकरोति, आवाकर्मभोगित्वस्य कषायरूपत्वादनुभावनवस्य च कषायप्रत्यवत्त्वाः५दिति । तथा 'अप्पपपसे'त्यादि
 'अदय' स्तोक 'प्रदेशाग्र' कर्मदलिकपरिमाण यासां तास्तथा, ता बहुप्रवेद्यान्नाः प्रकरोति, प्रदेखवन्धस्यापि योगप्रत्य-

* "योगात् प्रकृति प्रदेखवन्धो भवतः" X "निमित्तत्वात्" इति च, मतिष्ठनो पर्ययो ।

यत्वादायाकर्मभोजित्वस्य च योगरूपत्वादिति । तथा 'आउयं चे'त्यादि, आयुः पुनः कर्म, स्यात्-कदाचिद्ब्रह्नाति
स्यान्न ब्रह्नाति, यस्मात् त्रिभागाद्यवशेषायुषः परम्वायुः प्रकुर्वन्ति, तेन यदा त्रिभागादिस्तदा ब्रह्नाति, अन्यदा न ब्रह्नातीति ।
तथा 'असाये'त्यादि, असातवेदनीयं च-दुःखवेदनीयं कर्म पुनः 'भूयोभूयः' पुनःपुनः 'उपचिनोति' उपचितं करोति ।
ननु कर्मसप्तक्रान्तर्वाचित्वादसातावेदनीयस्य पूर्वोक्तविशेषणस्य एव तदुपचयप्रतिपत्तेः किञ्च तद्ब्रह्मणेन ? इत्यत्रोच्यते-आधा-
कर्मभोजी अत्यन्तं दुःखितो भवतीति प्रतिपादनेन भयजननादायाकर्मभोजित्वनिरामार्थमिदमित्यदुष्टमिति । 'अणा-
इयं'ति अविद्यमानादिकं 'अणचयगगं'ति 'अचयगगं'ति देशीवचनो अन्तवानकस्ततस्तन्निषेधात् 'अणचयगगं' अनन्तमि-
त्यर्थः । अतएव 'दीहमद्दं'ति 'दीर्घाद्धि' प्रभृतकालं 'चाउरंतं'ति चतुरन्तं-देवादिगतिभेदाच्चतुर्विभागं, तदेव स्वाधिक-
प्रत्ययोपादानाच्चतुरन्तं 'संसारक्रान्तरं' भवारण्यं 'अणुपरिगच्छद्'ति पुनःपुनर्भवमिति । 'आयाए'ति आत्मना
'घर्म' चारित्र्यघर्मं श्रुतघर्मं वा । 'पुढचिकायं नाचकं'वद्'ति पृथ्वीकायं नापेक्षते-नानुकम्पत इत्यर्थ इति । एवं चानेन
गाथासूत्रेणात्मनः कर्मवन्धाभिधानादात्मकर्मस्यमिहितमिति गार्थार्थः ॥ ७ ॥

एवं तावन्नामानर्थप्रतिपादनद्वारेण प्रथमदोषं व्याख्याय साम्प्रतं तमेव विशेषतो व्याचिख्यासुरिमां द्वारगाथामाह—
दी०—अष्टावपि कर्माणि ज्ञानावरणादीनि 'अधो' नरके बध्नाति Xप्रकृति-स्पृष्टरूपाभ्यां, प्रकरोति-स्थिति-चद्रूपाभ्यां,

* "किमेतद्ग्र०" अ. य. । + "इकण्" इति पर्यायो अ. पुस्तके । "स्वार्थेऽण्" मी० ।

X प्रकृत्यादिस्वरूपं मोक्षकदृष्टान्तेन प्राप्तव्यं, गगा-प्रकृत्या कश्चिन्मोक्षतो वातं हरति फस्त्रित्पित्तं कश्चिन्न स्नेहमाणं, स्थित्या

धिनोति-अनुभाग-निघटतरुण्यार्था, उपचिनोति-प्रदेश-निकाचनारुण्यार्था, कः ? कार्मिकमोक्षी साधुः, मोक्षीति तच्छीलार्थं
इत् कारणे तन्मोक्षवृत्तिरार्थाः । किमिदं स्वमनीषिक्योन्यते ? x इत्याह-यद्गणितं सुधर्मस्वामिना 'मगवत्यां' पञ्चमाङ्गे
स्फुटं, आलापकार्यं एवात्रोक्तं इति आचार्यः । एवमात्मनः कर्मबन्धादात्मकर्म ॥ ७ ॥

उक्तो नामचतुष्टयार्थः, साग्रत तदेव नवमिद्वारैर्विशेषेणाह—

तं पुनर्जं जस्सं जहो, जारिस्संमसणे य तस्स जे दोसा । दाणे य जहा पुच्छो, छलणां सुंछी य तह वोच्छं ॥ ८ ॥

व्याख्या—तदाधाकर्म, पुनः शब्दो विशेषणार्थः, यत्किञ्चिदशुनादिकमुच्यते, तदहं वक्ष्ये इति गाथाऽन्यक्रियया योगः,
यदमन्यत्रापि, वक्ष्यति च—'असणाइणउग्मेय'मित्यादि १ । तथा यस्य निमित्तं कृतं तत्स्यात् वक्ष्ये, वक्ष्यति च—
'साहम्मियस्से'त्यादि २ । तथा 'जह'ति यथा-यैः प्रकारैः प्रतियेवणादिभिस्तत्स्यात्तान्वक्ष्ये, वक्ष्यति च—'पडि-
सेवणे'त्यादि ३ । तथा 'याहं' यस्य वस्तुनस्तुत्यं तत्स्यात्, मणिव्यति च—'वंतुचारसुरे'त्यादि ४ । तथा 'जहने'
मोक्षने तत्स्याधाकर्मदोषवतः पिण्डस्य येऽतिक्रमादयो दोषाः स्युः, वक्ष्यति च—'कम्ममग्गहणे'त्यादि ५ । तथा 'दाणे

कश्चिदिन्नेकं कश्चिद्वृत्त्यं कश्चिच्चय, अनुभावेन सिग्धमपुल्लवक्ष्येन कश्चिदेक्युणानुभावः कश्चिदिगुणानुभावः,
प्रवेशैः—कणिकादिद्रव्यरूपैः कश्चिदेकप्रसूतिप्रमाणं कश्चिद्वृत्तिप्रसूतिप्रमाणं अपरस्मिन्प्रसूतिप्रमाणः, एव कर्माणि किञ्चिद्व्यमानमाहुणेति
किञ्चिद्वर्शनं किञ्चित्सुखदुःखं जनयतीति । x "स्वमनीषिक्या ! इत्याह" क अ प म ।

पिण्ड-
विशुद्धिं
दीकाद्वयो-
पेतम्
॥ ८ ॥

य'त्ति 'दाने' वितरणे गृहस्थस्य ये दोषा यतिसत्कचरणवातादयः स्युस्तान्वक्ष्ये, न शुब्दो दोषानुर्कषणार्थः, तथा च वक्ष्यति-
'जहणो चरणे'त्यादि ६ । तथा 'जहा पुच्छ'त्ति 'गथा' येन प्रकारेण देशाद्यनुचित-भक्तदानादिलक्षणेन 'पूच्छा'
प्रश्नः सम्भवति, वक्ष्यति च-'देसाणुनिगं बहुषुब्ब'मित्यादि ७ । तथा 'छलण'त्ति 'छलना' साधोभिधार्थं प्रविष्टस्य
तथाविषकारणैरेपणीयाऽऽशङ्काऽभावादशुद्धभक्तग्रहरूपा व्यसना यथा स्यात्, वक्ष्यति च-'धोचंति न पुट्ट'मित्यादि ८ ।
तथा 'सुद्धी य'त्ति 'शुद्धिः' कथञ्चिदशुद्धपिण्डग्रहणेऽपि निर्दोषता यथा स्यादेतद्विषयत्वात्ताशुल्लिख्यता स्यात्, न शुब्द उक्त-
सम्वचये । 'तह वोच्छं'त्ति । 'तथा'तेन-शुद्धग्रहणपरिणामादिना प्रकारेण 'वक्ष्ये' अभिधास्ये, वक्ष्यति च-'आह्वा-
कम्मपरिणओ' इत्यादि ९ । इति द्वारगाया समासार्थः ॥ ८ ॥ सम्प्रत्याद्यद्वारं व्याचिख्यासुराह—

दी०—'तत्' आवाकर्म, पुनर्विशेषोक्तौ, यद्भक्तादि १, यस्य कृते कृतं स्यात् २, यथा-यैः प्रकारैः ३, यादृशं-यत्तुल्यं
४, अशने च तस्य ये दोषाः ५, दाने दातुश्च ये [दोषाः] ६, यथा पूच्छा-वात्ताचरणदर्शनात्प्रश्नः ७, छलना अनेपणीया-
शङ्काऽभावादशुद्धग्रहणे ८, शुद्धिश्च-सदोषपिण्डग्रहणेऽपि निर्दोषता ९, तथा वक्ष्ये इति गार्थार्थः ॥ ८ ॥ अथाद्यद्वारमाह—
असणाइचउब्भेयं, आहाकम्ममिह वेति आहारं । पढमं चिय जइजोगं, कीरंतं निट्ठियं च तहिं ॥ ९ ॥

व्याख्या—'असणाइचउब्भेयं' नि 'अशनं' भोजनं 'आदिः' प्रथमं येषां पानखादिमस्यादिमानां ते तथा,

च "तदादनादिभक्तलक्षणेन" अ. य. । "तदानानादिलक्षणेन" इ. क. प. ।

उद्युग्गा-
घदोष-
निरूपणे
द्वारनवक-
नामानि ॥

॥ ८ ॥

ते च 'चत्वारः' चतुःसङ्ख्या 'मेदाः' प्रकारा यस्य स तथा, त आहाराभिति योगः । तत्राद्यन-शालितन्तुलस्युपादि,
 पान-सौवीरतन्तुलधावनानादि, स्वादिम फलपुष्पादि, स्वादिम-दूरीतबीजुष्णादि । इमं च किमित्याह--'आहाराकम्प्रमिह
 चेति'सि आध्यात्म्ये इह-जितप्रवचने, न तु आध्यात्मिनामने, अपवा इहेति पिण्डविद्युदिप्रक्रमे, अन्यथा यद्भोगेदार्किक
 पीयते वक्ष्यादिकं +न्युयते तुभ्यकादेभ्य यन्मुखादि क्रियते वदपि, ब्रुवते-प्रतिपादयन्ति, गणपराश्रय इति गम्यते ।
 'आहारे' पिण्डमिति योजितमेव । किमपिशेषेणैव? नेत्याह--'यद्वन्'मित्यादि, प्रथम-भादौ "चिद्य क्षेत्र्य पदार्थे" इति
 वचनात् 'चिद्य'शब्द एतत्वे द्रष्टव्यस्तस्य च प्रयोग दर्शयिष्यामः । 'यतियोग्य' साध्यर्थ, उपलक्षणत्वात् यद्विनिमित्तं
 च 'क्रियमाण' कर्तुमारब्ध तथा 'निष्ठित' निष्ठां प्राप्त-साधुप्रवृत्तयोग्यतां गतमित्यर्थः, वा सदृश्ये 'तर्हि' ति प्राक्तना-
 वधारणस्येह सम्बन्धार्थेय-साधनार्थमेव यतिनिमित्तमेवेत्यर्थः । अनेन च वक्ष्यमाणे प्रथम-दूरीयमज्ञादये आध्यात्म्यं भवति,
 नान्यत्रेत्यावेदितमिति गायार्थः ॥ ९ ॥ 'जहजोगं कीरत, निष्ठियं च तर्हि'वीत्युक्त, अत्र च क्रियमाण निष्ठितमिति
 पदद्वयेन भङ्ग्युक्त्युक्त्युचितमस्तत्प्रतिपादनार्थमाह--

दी०--अनुन १, आदिशब्दात्पान २ स्वादिम ३ चेति चतुर्भेदमाहार 'इह' अजितमते पिण्डविद्युदौ
 वा तदिद आध्यात्म्यं ब्रुवते, कीदृश ? प्रथममेव यतियोग्य मिथ वा 'क्रियमाण' कर्तुमारब्ध 'निष्ठित' निष्पादितं वा
 'वस्मिन्' यत्यर्थे, इति गायार्थः ॥ ९ ॥ कृतनिष्ठितयोग्यतुर्ममीमाह--

+ "ब्रुवते" अ० । "ब्रुवते-ब्रूयते" इत्यपि प्रत्ययवरे । X 'जैनमते' प. अ. ।

तस्स कड तस्स निट्ठिय, चउभंगो तत्थ दुचरिमा कप्पा । फासुकडं रद्धं वा, निट्ठियमियरं कडं सव्वं ॥ १० ॥

व्याख्या—‘तस्स कड तस्स निट्ठिय’ति विभक्तिलोपाचस्य कृतं तस्य निष्ठितमिति वाक्ये ‘चउभंगो’ति चतु-
रूपो भङ्गश्चतुर्भङ्गो, जातिनिर्देशानन्तरो गङ्गा भवन्तीत्यर्थः । तत्राद्यः कण्ठोक्त एव १ । तदुपलक्षितास्तन्ये त्रय इमे—तस्य कृत-
मन्यस्य निष्ठितं २, अन्यस्य कृतं तस्य निष्ठितं ३, अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति ४ । तत्र तस्येति प्रस्तावात्साधो-
निमित्तं ‘कृतं’ कर्तुमारब्धं तथा तस्येति साधोरेव निमित्तं निष्ठितमिति सर्वथा प्रासुकीभूतं राद्धं वेति प्रथमः १ । तथा
तस्य कृतमिति पूर्ववत्, ततो दातुः साधुगोचरदानपरिणामादन्यस्येति गृहस्थस्य निमित्तं, निष्ठितमिति पूर्ववदिति
द्वितीयः २ । तथाऽन्यस्य कृतमिति पूर्ववत्, ततो दातुः साधुविषयदानपरिणामभवनात् क्रियान्तरप्रवर्त्तने तस्य निष्ठित-
मिति पूर्ववदिति तृतीयः ३ । तथा अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितमिति पूर्ववदिति चतुर्थः ४ । ‘तत्थ’ति तत्र-त्तेषु चतुर्षु भङ्गेषु
मध्ये ‘द्विचरमो’ द्वितीयचतुर्थी, तौ किमित्याह—‘कप्प’ति कल्प्यो—साधोरासेनायोग्यो, एतद्वर्त्तिभक्तादेः शुद्धत्वात्, प्रथम-
तृतीयौ त्वकल्प्यावेव, तत्सम्भविभक्तादेः पूर्वमाध्याकर्मत्वेनाभिहितत्वात् । अथ कृतनिष्ठितस्यरूपमाह—‘फासुकड’मित्यादि,
प्रगता ‘असवः’ प्राणा यस्मात्तत्प्रासुकं—निर्जिवं ‘कृतं’ विहितं यच्चन्दुलादि, तथा ‘रद्धं व’ति राद्धं—संस्कृतं, वा समुच्चये,
तत्किमित्याह—‘निष्ठितं’ निष्ठाङ्गतमभिधीयत इति शेषः । तथा ‘इयरं’ति ‘इतरत्’ अन्यत्—यन्न प्रासुकी कृतं यच्च न राद्धं,
तत्किमित्याह—‘कृतं’ कृताख्यं ‘सर्व’ निरवशेषमिति गार्थार्थः ॥ १० ॥ एनमेवार्थं दृष्टान्तपुरस्सरं विशेषेणाह—

दी०—‘तस्य’ साधोर्योग्यं कृतं तस्य निष्ठितमित्येको भङ्गः १, तदुपलक्षितास्तन्योऽन्ये, यथा—तस्य कृतमन्यस्य निष्ठितं

२, अन्यस्य कृत् प्रत्य निष्ठित ३, अन्यस्य कृतमन्यस्य निष्ठितं ४ वेति । ७७ तेषु द्वितीयषष्ठयो मङ्गो 'कल्यो' शुद्धो ! कृतनिष्ठितयोर्लक्षणमाह--'ग्रामुकं' निर्जीव यत्तन्दुलादि कृत् राट् वा सन्निष्ठितं, इतर-द्विपरीत कृताख्यमिति गार्थार्थः ॥ १० ॥ अमुमेवापे दृष्टान्तेनाह--

साधुनिमित्तं ववियाद्, ता कडा जाव तं दुला वुच्छडा । तिछडा उ निट्टिया पा-णगाइ जहसभव नेज्जा ॥ ११ ॥

व्याख्या--'साधुनिमित्तं' वत्वर्थे 'ववियाद्' 'सि' 'उक्ता' रोपिता, आदिशब्दाख्यन्यूनादिपसिद्धः, तन्दुला इति योगः । 'ता' इति तावत्, किमस्याह--'कृता' 'कृता' 'कृताख्या', मण्यन्त इति शेषः । इह च सर्वत्र 'क्रियमाण कृत'मिति वचनात्, 'कृतं' क्रियमाण व्याख्येयं । 'जाव' 'सि' यावत् 'तन्दुलाः' 'वास्यादिकथाः' 'दुकाउ' 'सि' द्वौ 'धारा' छटिताः' कण्ठिताः । अत्र च तन्दुलानाहसख्यनादिविशेषणानि प्रत्यक्कारणदाकृति प्रत्यक्कारणपदेष्टवत् कारणे कार्पोषचारादवसेयानि । सया 'तिछडा उ' 'सि' शीन् वारान् 'छटिताः' 'कण्ठिता' इत्यर्थः । तुः पुनरर्थे, ततश्च यार्वा[धु]हिन्छटितास्तावत्कृताः, चिन्छ टिता' पुनस्त एव 'निष्ठिता' 'निष्ठिताख्या', मण्यन्त इति प्रक्रमः । अत्र च विशेषणपनायं पृथक्सम्प्रदायः कश्चिदुच्यते, यथा- यदि प्रथमा द्वितीया वा वारां साधुनिमित्तमात्मनिमित्तं वा करटि छटित्वा तन्दुलाः कृतास्त्वतीया वारां त्वात्मनिमित्तं छटित्वा राट्वा वा, ते साधूनां कल्पन्ते । यदि तु प्रथमा द्वितीया वा वारां साधुनिमित्तं स्वनिमित्तं वा वतीयां वारां तु साधु- निमित्तमेव कण्ठिताः, राट्वास्तात्मनिमित्तं, ते एकेनामादेशेन एकेनान्यस्मै दवास्तेनाप्यन्यस्मापित्यादिरूपेण यावत् सहस्र- सङ्ख्ये स्थाने गतास्तावन्न कल्पन्ते, ततः परं कल्पन्ते, अन्येषां तु न कदाचिदपि । यदि तु प्रथमा द्वितीयां वा वारां साधु-

निमित्तं-स्वनिमित्तं वा तृतीयां वारां त्वात्मनिमित्तमेव कण्डिता, राद्धाः पुनः साधुनिमित्तमेव । यदि तु प्रथमां द्वितीयां वा वारां साधुनिमित्तमात्मनिमित्तं वा तृतीयवारां तु साधुनिमित्तमेव कण्डिता राद्धाश्च तदर्थमेव, तेऽपि *साधूनामकल्प्या एव, निष्ठिततन्दुल* तत्पाकजनितद्विगुणाद्याकर्मदोषदुष्टत्वात् । एवमशनाहारमाश्रित्योक्तं, अथ पान-काद्याहारमङ्गीकृत्योच्यते-‘पाणगाड जहसंभवं नेज्ज’ चि । पानकं-द्वितीयाहारभेदस्तदादि-‘प्रथमं यस्य तत्तथा, तत्कर्मतापन्नमादिशब्दात् स्वादिमस्वादिमर्शग्रहः । तत्किमित्याह-‘यथासम्भवं’ कृतनिष्ठितसम्भवानतिक्रमेण ‘नयेत्’ प्रज्ञापकः कर्त्ता श्रोतृप्रतीतौ प्रापयेत् । तथाहि-पानकं यतिनिमित्तत्वात्कृपादिगतं तदर्थमेव च तत् आनीतं यावच्चथा-भूतपरिणामेनैव कर्त्ता प्रासुकी क्रियमाणं नाद्यापि सर्वथा प्रासुकी भवति तावत्कृतं, ततस्तथाभूतपरिणामेनैव कर्त्ता कथना-दिना सर्वथा प्रासुकी कृतं तु निष्ठितं । स्वादिमं-कर्कटिकादाडिमाग्रमातुलिङ्गकुष्माण्डधुन्ताकादि, तत्साधुनिमित्तमुप्तं याव-त्तथाभूतपरिणामेनैव दात्रा तत् खण्डीकृतं, तथाभूतं च क्षणे प्रासुकी भवत्सद्यावत्तत्परिणामस्यैव दातुर्नाद्यापि सर्वथा प्रासुकी भवति तावत् कृतं, ततः साधुनिमित्तमेव रन्ध्रनादिना प्रासुकी कृतं तु निष्ठितं । स्वादिमं-शृङ्गवेरादि, तदपि स्वादिम-वदवसेयं । ननु स्वादिमं-शृङ्गवेरादीत्युक्तमुक्तं, सिद्धान्ते तस्याशनाहारमध्ये अधीतत्वात्, तथाचाहावश्यकचूर्णिकारः-“असणे अह्नगमूलग-मंसाह” चि, न, अराद्धप्रासुकावस्थस्य स्वादिमत्वात्, तस्यैव साधुग्रहणयोग्यत्वेन मुख्यरूप-

+ “०त्तमात्मनिमित्तं वा” भा० । * “तेऽपि न कल्पन्त एव” य. अ. ह. क. प. । x “०तन्दुलाया (सम्पन्न इति

तथेह चिन्तयितुमभिमतत्वात्, आह य—

“सच्चित्तभावविकली-रूपमिदं दन्वन्मिदं भगवता द्योतं। का भगवता ! उ दन्वे, सचेयते कास्तु भोर्दृष्टं ॥१॥”
‘भागवतो’ति आधाकर्म्मविचारणेत्यर्थः। तथेह सर्वत्र भक्तपानादेस्तदर्थे निष्ठागमने दातुः साध्वयं क्रियाविशेषो द्रष्टव्यो, न तु तद्वानपरिणाममात्रमेव, क्रियाशून्यस्य तस्यादुष्टत्वात्। यदाह—

“न त्वात्तु परिणाममेव, पर्याणकाले असक्रियारहित्य। गिरिणो तणयं तु जहं, दृष्टव्यं आणाह पडियद्ध ॥ २ ॥”
तथा विभिन्नवेद्यमाश्रित्य स्वभोग्यापात्रं वस्तुनि सङ्कल्पन क्रियाकाले तदुष्ट, विषयोऽनयोः पुण्यार्थं यावदर्थिकयो रित्यर्थः। त्योचिते तु यदारम्भे तथा सङ्कल्पन कश्चिन्नं दुष्टं, ह्युभभावत्वात्, तच्छ्रुदापरयोगवत्। अत्र य भक्ताधाकर्म्मसम्भव-प्रदर्शनमिवदुदाहरणं, यथा—अयेनङ्कसप्तकुलो कोरवारालमङ्कुरस्तरभिकस्तो मुलमरमणिजपसहीसजुजो निवाभायसज्जाय-निवाहो पणो गानो अरिय। तरथ प (विणदपो नाम) सायजो परिवसर, साह य तरथ पति, परं आयरियाइपातग्नो सालिहुरो नत्थि पि सावण्ण मणमाणावि न चिट्ठि। अन्नया खेचपटिलेहणत्थ केइ साहुजो तत्थ आयपा, ठिया कइयि विणे, तज्जो गुरुपाउगं नत्थि पि अणमिरूपखेचा पट्टिया मुलसमीय। तज्जो सावण्ण दग्गो साह दुच्छिज्जो—‘किं तुल्लं खेच सइय न प’त्ति। तज्जो तेण साहुणा उज्जुगवेण उ मणिय—‘जुअइ मणस्स खेचं, परं गुरुपाउग्नो सालिहुरो नत्थि’पि। तज्जो मयसु तेसु विस्वापपरमत्थेण इमिणा वाचियाणि सालिणीयाणि, जाया य चइवे सालिमूढवा, अन्नया य पज्जोयणवसेण ते अन्ने वा माहुजो आगए ददूण तेण चित्थिय—‘तदा पएत्ति सालिहुरं देमि जहा विस्वापपरपाउगवदसमवा गुरुजो आ[पि]ति।

येति(?) आहाकस्मियसंकं च न करेति चि । तओ ×विरिचिऊण सयणार्ईण दिन्नो साली, भणिया य—‘सयं खाएज्जह साहूणं पि दिज्जह’ । तेहि तहेव रद्धो । इमो य वइयरो नाओ चालाईहि, साहुणो य एसणोवउत्ता भिक्खं हिंडता तेसि संकहं सुणंति, जहा एगो +भणइ—‘एए ते साहुणो, जेसि अट्टाए घरे घरे सालिक्खो रद्धो’ । अन्नो +भणइ-मम घरे एएहि लद्धो, अवरो +भणइ-अहं पि एएसि तं दाहामि, अन्नो ऋमायरं भणइ-एयं साहुणं देहि देहि, अन्नो भणइ-थेके थक्कावडियं संपन्नं, जेण अमचए सालिभत्तयं जायं । एत्थ लोहओ दिहुतो नेओ, जहा-काइ महिला भणइ—“मज्झ य पइस्स मरणं, दियरस्स य मे मया भज्जा । तो कालाणुरूवमिमं, संवुत्तं”ति । तहा अन्नो जणणिं भणइ-चाउलोदगं देहि, अन्नो आयामं, अन्नो कंजियं, इचाइ बालाहजणंजियं सोउं पुण्छति-किमेयं?ति । तओ ताणि उज्जुगाणि कहयंति, माइट्ठाणियाणि पन्नवियाणि वा परोप्परं निरिक्खंति । एवं च नाऊण ताणि घराणि परिहरंता तत्थेव अन्नघरेसु भिक्खं हिंडंति, अणिवाहे पुण पचासन्नगामे वयंति चि । एतदनुसारतस्तु पानादीनामपि सम्भवो भावनीय इति गार्थः ॥ ११ ॥

प्रतिपादितमाधाकर्मस्वरूपप्रतिपादकं प्रथमद्वारमथ यस्येति द्वितीयद्वाराचसरः, तत्र यस्य कृते कृतमाधाकर्म स्याद्यस्य च कृते कृतं न स्यादित्येतदभिधित्सुराह—

दी०—साधुनिमित्तमुत्ताः—शाल्यादयो रोपिताः, आदिशद्राधूनादि ज्ञेयं, तावत्कृता यावच्चन्दुला द्वौ वारौ ‘छटिताः’ क(ख)ण्डिताः, त्रीन् वारोश्छटिताः पुनस्त एव निष्ठिताख्याः स्युः, इदमशनमाश्रित्योक्तं, इतराश्रितमाह—पानकादिशेष-

× “विरिचिऊण [विभज्य]” अ. ह. क. प. । + “पभणइ” अ. । * “सायरं” सादरमिति पर्यायोऽपि अ. ।

माहारत्रय यथासम्भवं नयेत्, कोऽर्थः ? साध्वर्थं कृपादिसन्तन १ चिर्मटिकादि रदरीतकथाधारोपणादि ३ भावैः कृतनिष्ठिते (प्रतीते), श्रोतृप्रतीतो प्रापयेत् । अत्रोदाहरणं—एकस्मिन् आगे कदञ्चनाहारिणि सूरियोग्यमक्तालाभात्साधवः सूरि नानयन्ति, भावकैश्चकस्तदुत्कण्ठितः । अन्यदा केशाञ्चित्साधूनां वयस्त्रिंशद्विंशतिव्यतिरिक्तं विनोक्त्यानिष्ठया पद्मावगच्छतां तेन साधुरेकः पृष्टः—कुतः क्षेत्रं न रुचिम् ? स च शत्रुको गुरुश्रयोभ्यशान्त्योदनाद्यभाषादित्याह । ततस्तेन वर्षाकाले शालिकुलो बहुकश्च जातो, यतिष्वागतेषु स्वजनगृहेषु शालीन् दत्त्वा भूमितः—स्वयं भोक्तव्यः साधूनाञ्च दातव्यः, तैस्तथा कृते 'साध्वर्थं शालि'रिति बालकाद्यालापाद् बाधलिङ्गैर्धानेपण्या द्वास्या ते न अगृह्युः । एव पानकाद्यादारेष्वपि लक्ष्यमिति भाषार्थः ॥ ११ ॥

उक्तं यदिति द्वार, साम्प्रतं यस्येति द्वितीयमाह—

साहृन्मियस्स पवयण—लिङ्गेहि कए कय हवइ कम्म । पत्तेयबुद्धनिण्हय—तिरथयरट्टाय पुण कप्पे ॥ १२ ॥

व्याख्या—'साहृन्मियस्स'रि 'समानेन' तुल्येन 'वर्गेण' स्वभावेन वरतीति साधर्मिको, विवक्षितसदृशपर्याय-
धानित्वार्थः, एतन् कयमिह साधर्मिकता ग्राह्येत्याह—'पवयणलिङ्गेहि'रिति, प्रवचनं च लिङ्गं च प्रवचनलिङ्गे, ताभ्यां ।
एतन् प्रवचन—सफलजीवादिपदार्थप्ररूपक असन्तानपदप्रकरणप्रवर्तक अचिन्त्यशक्तिकलित अविसत्त्वादक भवार्णव-
तरणपरमबोहितकल्प द्वादशाङ्ग, तस्य च निराधारस्याऽऽम्भवाच्चदधारभूतः सत्त्वोऽपि प्रवचन, तथा 'लिङ्गयते' चिद्वयते
साधुरेनेनेति लिङ्ग-रजोहरणसुखपोषिकाभोच्छकप्राञ्छादीनि । 'कए'रि 'कृते' निमित्तं 'कय'रि 'कृत' विहितं,
अश्वनादि इति गम्यते 'भवति' जायते, किमित्याह—'कम्म'रि 'सृचकत्वादायाकम्मोभिहितशब्दार्थं, इदमुक्तं भवति—

उत्तरूपप्रवचनलिङ्गार्थां महान्तर्वचिस्माधूनां महान्तर्नेचिस्माधूनां रेकादय्यतिमाप्रतिपन्नप्राथम्यको + भवति, तस्य कृते अशनादि कृतं आधाकर्म भवतीति । अनेन च प्रवचनतः साधर्मिको न लिङ्गतः १, लिङ्गतो न प्रवचनतः २, प्रवचनतो लिङ्गतश्च ३, न प्रवचनतो न लिङ्गतः ४, इति मिद्वान्वयप्रतिपत्तिरुत्पत्तिरिति कृतं न कल्पत इति प्रतिपादितं । अतएव द्वयोरप्यस्य प्रवचनमिति कल्प्यते । 'पक्षेयबुद्धनिर्णय' न्यादिप्रसिद्धं 'तत्रैकं नृपभादिवाच्यनिमित्तं प्रतीत्य नृदाः प्रत्येकबुद्धाः-समयप्रतिपत्तिमाधुनिकोपायः, ते च मम्मये मनि जयन्यतो रजोहरणमुखपोतिका-मात्रोपकरणकलिता उत्कृष्टतस्तु चोलपट्टक-मात्रक-कल्पविक-वर्जितनवविषोपधिधारिणः, तथा निगमनो जयन्यत एकादशाक्षयुतविद उत्कृष्टतस्तु भिन्नदशपर्ययुतवेदिनः, तथा देवतादर्पतलिङ्गाः ' रूपं पक्षेयबुद्ध 'ति नननालिङ्गवर्जिता नाभवन्तीति । तथा 'निन्दनं' स्यात्प्रदशपक्षीर्यकरयनं निराकर्तव्येति निन्दना-जमालि-तिङ्गमुत्पन्नतयः । तथा येनेह जीवा जन्मजरामरणमलिलं मिथ्यादर्शनविरतिगम्भीरं महाभीषणकपायपातालं गुरुतरगहामोहाचर्चरौद्रं विनिवदःसौघदुष्टश्चापद-गणं रागदोषपवनप्रक्षोभितं सन्तततं योगवियोगतरङ्गदुर्गमं प्रचलमनोरथवेनाकुलं गंसारपाशागारं तरन्ति तत्तीर्थं, तत्र प्रवचनं तदाधारत्वाच्चतुर्थेऽर्थमणमद्वयं, नतर्कवन्तीति तीर्थकराः-शास्त्रारः, एतेषामर्थयोग-निमित्तं कृतमग्रनादीति प्रक्रमः । पुनः शब्दो भिन्नवाक्यताप्रतिपादनार्थः । ' कल्पते ' गृहीतं युज्यते । अयमिह भागार्थः-प्रत्येकबुद्धास्तीर्थकराश्च प्रवचनलिङ्गातीतत्वान् ' न प्रवचनतो न लिङ्गत ' इति चतुर्थे भेदे वर्तन्ते, अतस्तदर्थं कृतं कल्पते, आधाकर्मत्वाभावात्, उक्तं च कल्पभाष्ये-

+ "मयतीति" अ. । * "मल्लवर्त०" प. द. क. । x "मुग्धवसिका" अ. य. ।

“जीव उद्विस्त कटं, कम्मं सोवि य जया उ साहम्मी । सोवि य तहए भगे, लिगाईण न सेसेसु ॥ १ ॥”
 अस्या अपि व्याख्या—‘जीव’ प्राणिन ‘उद्विस्त’ विहित बद्धनादि, तत्कमित्याह—‘कम्म’ ति
 तदेवाधाकम्मं स्यान्नान्यद्, अनेन च यदि कश्चिद् गृहीतं गृह्यबुद्धिः स्नेहादिना गृहीतप्रग्रन्थस्य मृतस्य जीवतो वा पित्रादेः
 प्रतिष्ठतेः पुरतो दौकनाय बन्धादिक निष्पादयति, तदर्थमेव मृतमन्त्र वा कुर्यात्, तदाधाकम्मं न भवतीति प्रतिपादित । सोऽपि
 च जीवो यदा तु साधर्मिकः, सोऽपि च साधर्मिको यदि तृतीयमङ्गे भवति ‘लिगाईणं’ति लिङ्गप्रयचनयोरित्यर्थः, न
 ‘क्षेपेण’ प्रथमद्वितीयवतुयैस्त्विति । किञ्च—“साहम्मिजो न सत्था-”, तस्स कय तेण कटपह जईण । जं पुण पछि-
 माण कय, तत्थ कहा ! को अजीवत्ता ॥ १ ॥” इह च कुतमित्यत्र सप्रस्थप्रक्रमवञ्छादध्वनादीति क्षेपो वक्ष्यः । ‘तत्थ’ एव
 तत्र प्रतिमार्थकते ‘इथे’ति कल्प्याकल्पविचारः, ‘के’ति न, काचिदित्यर्थः । अजीवत्वादित्येतन्नत्वात्प्रतिभाषा इति ।
 अन्यथ—“सयहमेहपुप्फा, सत्थे निमित्तं कया जइ जईण । न ह लब्भा पछिसिद्धु, किं पुण पछिमहुमरद ॥
 १ ॥ अन्यथा—“नइ समजाण न कप्पइ, एव एगागिया जिणवरिदा । गणहरमाईसमणा, अकल्पिय न
 वि य चिद्धंति ॥ १ ॥ तम्हा कप्पइ ठाठं, जइ सिद्धापणंभिं होइ अविरुद्धं”ति । ननु यदि तीर्थकारार्थं कुत

“X” मुग्धः स्नेहादिना” अ । - “शास्त्रा” । १ “का [कथा] वार्त्ता” । २ “शास्त्र स्तीर्थकरस्य” । ३ “यतीनां
 न प्रतिषेदु छम्बाः—यतीनां ते व्यापाकर्मिणा न भवन्तीति वस्तुवर्तं न प्रतिषेदु छम्बमिति भावः” । ४ “एकाकिन” । ५ “[सिद्धाय-
 वने] प्रासादे—समवसरणे” इति पर्यायाः अ. ।

माघाकर्म न स्यात्ततो भक्त्या तदर्थं निष्पादिते अनिश्राकृतेऽपि तद्गन्ते किं न निवासादि क्रियते?, उच्यते—महाशयतना-
दोषप्रसङ्गात्, आह च “जइ वि न आहाकम्मं, भत्तिकयं तह वि चज्जगंतेहि, भत्ती खलु होइ कथा, इहरा
आसायणा परमा ॥१॥” ननु यथा अहं स्वार्थकृतं भक्ताद्याधारमिक्त्याद्वर्जयति, तथा किन्न वातोदकपृष्णवर्षणादिकां
सपर्यामपि वर्जयति?, अवर्जयित्वा कथं दोषान्न भवतीति?, उच्यते—“तित्थपरनामगोयस्स, खयट्ठा तह य चेव सा-
भवन्ना । धम्मं कहेइ अरहा, पूयं वा सेवणं तु ॥१॥ स्त्रीणकसाओ अरहा, कयकिओ अविय जीर्यमणुवत्ती ।
पडिसेवंतो वि तहा, अबोसवं होइ तं पूयं ॥२॥ ‘सा भव्य’ति स्वो भावः स्वभावस्तस्य भावः स्वाभाव्यं, तस्मात्,
यथाहि—“आपो द्रवाश्रलो वायुर्दहिकोऽग्निः” इत्यादयो भावाः स्वं स्वं स्मभवं नातिवर्तन्ते, एवं तीर्क्षकरजीवोऽपि ताम-
वस्थां प्राप्तस्तथाविधसपर्यानुभवनसमावत्तादमं कथयति पूजां चासेवते तां देवादिभिः कृतमित्यलं प्रसङ्गेनेति । तथा
लिङ्गतो न प्रवचनत इति द्वितीयभङ्गे निन्द्याः, तद्वशलिङ्गतानिमध्यादृष्टित्वेन प्रवचनबाधत्वाच्च, वर्तन्ते, अतस्तदर्थमपि
कृतं कल्पत एव, केवलं ते क्वापि निन्दवत्येन ज्ञाताः स्युः क्वाप्यज्ञातास्ततश्च यत्र स्थाने जनेन ज्ञाताः स्युस्तत्र द्वितीयभङ्गे,
यत्राज्ञातास्तत्र लोकेन साधुबुद्ध्या ग्रहणात्प्राप्तुकृतीयभङ्गे वर्तन्त इति, तदा न कल्पते । तथा प्रवचनतो न लिङ्गत इति
प्रथमे भङ्गे एकादशप्रतिमावर्जप्रतिमास्थश्रावका एकप्रवचनान्तर्वर्तित्वाद्रजोहरणादिलक्षणसाधुलिङ्गाभावाच्च, वर्तन्त इत्यत्र
१ “साधुनिश्राद्धिते विधिभेदे जिनभयने कृते” । २ “[जीतं] कल्प [तद्] अनुवर्त्ती” । ३ “केवलावस्थां”

इति पर्यायाः अ. ।

कल्पते, यदाह—X दस ससिद्धाणां सावग-पवयणसाहस्रिण्या न लिगेण । लिगेण उ साहस्र्मी, नो पवयण-
निन्दहा सन्धे ॥ १ ॥” इति भाषार्थः ॥ १२ ॥

उक्तं यस्येति द्वारं, साम्प्रतं यथेत्यस्यावसरः, तत्र च यैः प्रकारेणाधार्कर्मपरिमोगजन्यः कर्मबन्धः स्याच्चान्
सदधान्वानभिधातुमाह—

दी०-प्रवचनलिङ्गान्यां साधर्मिकस्य कृते कृतं यस्याधार्कर्म, तत्र प्रवचन-दादशाक्षी तदाधारभूतः सहोऽपि, लिङ्गं-
रजोहरणं मूलवृत्तिनाथ, ताभ्यां सद्धान्वर्धचीं पवित्रं एकादशप्रतिमास्यः आचक्रं साधर्मिको द्वेषः । स च चतुर्धा,
यथा-प्रवचनतः साधर्मिको न लिङ्गः १, लिङ्गतो न प्रवचनतः २, प्रवचनतो लिङ्गस्य ३, न प्रवचनतो न लिङ्गः ४ ।
अत्र तृतीयमङ्गमर्थं न कल्पते, इतरमङ्गप्रयमव तु सुदमित्याह-प्रत्येकपुद्गा अवन्यत एकादशाङ्गिन उरुकटसस्तु +भिज-
(शुद्धि)वृक्षपूर्विणो देवताऽर्वितलिङ्गा अलिङ्गाथ, निहवा अमारयादया, तीर्थकरा-अिनास्तदर्याप कृत पुनः कल्पते, द्वौ
प्रवचनलिङ्गातीवत्वाच्चतुर्थमङ्गे द्वेयौ निहवास्तु द्वितीये, अर्हद्विम्बवस्याथर्ममपि कृत कल्पते, तृतीयमङ्गोक्तसाधर्मिकजीवाथ
तु नैव । ननु यथार्हदर्थं कृतं कल्पते तत्कथं न तद्वचने वासः १, सत्य, महाऽऽथातनादोपादिति भाषार्थः ॥ १२ ॥

उक्तं यस्येति द्वारं, अथ यथेति तृतीयं सदधान्वमाह—

पडिसेवणं पडिसुणणां, सवासंऽणुमोर्थणाहिं तं होइ । इह तेणंरायसुयं पछिं-रायं दुट्ठेहिं दिट्ठंता ॥ १३ ॥

X “ दसप्रतिमास्याः भाषकाः सक्षिकाकाः-क्षिन्नायुजं यवन्ति ” इति पर्यायः अ । + “ अभिज्ञ० ” क ।

व्याख्या—प्रतिपेवणं—प्रतिपेवणा आसेवना परिभोग इति यावत् १ । तथा प्रतिश्रवणं प्रतिश्रवणा—कर्तुमिच्छतोऽनुज्ञा-
दानलक्षणा २ । तथा संवसनं संवासः, आधाकर्मभोजिभिः सहैकत्रावस्थानं ३ । तथाऽनुमोदनं अनुमोदना आधाकर्मभोजिप्रशं-
सने ४ । अत्र च प्रतिपेवणा च प्रतिश्रवणा चेत्यादिद्वन्द्वः कार्यः, ततश्चैताभिः प्रतिपेवणादिभिः क्रियमाणाभिः, किमित्याह—
'ने'ति तदाधाकर्म—तद्भोगादिजन्यः कर्मवन्ध इति हृदयं 'भवति' जायते । एवं प्रतिपेवणादीनां उद्देशमात्रं कृत्वा, अथैता-
स्वेवोदाहरणान्याह—'इहे'ति आसु प्रतिपेवणादिषु यथाक्रमं स्तेनाश्च-चौराः, राजसुतश्च-नृपपुत्रः, पल्लिश-भिल्लप्रायजनस-
न्निवेशः, राजदुष्टश्च-नृपापराधकारी, स्तेनराजसुतपल्लिराजदुष्टास्तैः करणभूतैः, किमित्याह—'वृष्टान्ता' उदाहरणानि, भवन्ती-
ति प्रक्रमः । एताश्च प्रतिपेवादिस्वरूपव्याख्यानावसरे अनन्तरमेव वक्ष्याम इति गार्थार्थः ॥ १३ ॥

इदानीं प्रतिपेवणा-प्रतिश्रवणे व्याख्यातुमाह—

दी०—'प्रतिसेवना' आधाकर्मपरिभोगः १, प्रतिश्रवणा—तद्भोक्तुरनुज्ञा २, संवासस्तद्भोजिभिस्सह ३, अनुमो-
दना—तद्भोक्तृप्रशंसा ४, आभिस्तदाधाकर्म भवति, तज्जन्यः कर्मवन्धः स्यादिति गाथा[? पूर्वाद्धी]र्थः । आसां यथा-
क्रमं वृष्टान्तानाह—'इह' एषु स्तेना-चौराः १, राजसुतो-नृपपुत्रः २, पल्लि-भिल्लस्थानं ३, राजदुष्टो-नृपापराधी ४, तेषां
दृष्टान्तास्ते च यथास्थानं वक्ष्यामीति गार्थार्थः ॥ १ ॥ अथाद्यद्वयार्थमाह—

सयमन्नेण व दिन्नं, कम्मियमसणाइ खाइ पडिसेवा ।

दक्खिन्नानुवओगे, भणओ लंभो ति पडिसुणणा ॥ १४ ॥

अथास्या—स्वयमात्मनाऽऽत्मीयमिति गम्यते । अन्येन वा आत्मव्यतिरिक्तसाधुनाऽऽत्मीयेति गम्यते । वा सुन्दो विकल्पार्थो 'दत्त' विधीर्ण, किमित्याह—'कस्मिन्' इति कर्मणा—साध्वर्धक्यया निर्णय कर्मिक-आधाकर्मोदोषवत् 'अशनादि' भक्त्या-नादि, किं करोतीत्याह—'स्वाह' च स्वादति मोहोपश्लिष्यतया निशुद्धत्वाद्भवति, यः साधुरिति गम्यते । न पुनरेव भाव-यति, यथा—'अस्स कए आहारो, पाणिबहो तस्स होइ नियमेण । पाणिबहे वयमगो, वयमंगे सुग्गइ वेवसि ॥ १ ॥' । उस्स किं भवतीत्याह—अतिवेवा पूर्वोक्तव्यदार्था स्यादिति श्रेयः, अत्र च पुरा सूचित चोरोदाहरण यथा—

एतन्मि नामे अयेगे चोरा परिचसंति, ते य अत्रया एताओ सन्निवेमाओ गावीओ हरिऊण नियमामामिमुहा बलिया । आदे सदेसं पविट्ठा तओ नियममक्खणं काउं निग्गया भोयणवेलाए तेसिं मोणीण मन्हाओ किचिपाओ विजासिऊण भोयणत्थ पइउ सग्गा, उग्गि पइया मिलिया, भोयणकरणत्थ च सवेवि भोतुक्कामेहि चोरेहि निमसिया । तओ केई सुजिउं वयट्ठा, केदिवि गोमममक्खणं बहुपावति काउ गय मक्खणं न कय, किंतु अयेसिं वरियेमणाऽऽ पाखं । एत्थतरे कुविया-आगया, तओ तेहि ते सवेवि गहिया, एतए जे पइया आसि 'वहिया मग्गे' चि मण्ठा वि गोमममक्खणपरिवेसणाऽऽयेसेण तेवि इयेवि तेहि वदियपि । एवमित्थ वि जे कम्मियं नचा आगिति, त नपं सुजति, अके य तेण निपतति, निमंसिया य जे त सुजति अयेसिं च जे त वरियेसंति मायणाणि वा जे संठवेति, ते सवे वि नरगाइफलेणं विक्कणकम्मुणा लिप्पतिचि, उक्क च—
“जे वि य परिवेसणी, मायणाणि घरति य । तेवि वल्लसति तिब्बेणं, कम्मुणा किमु भोइणो ? ॥ १ ॥”

“परिवेसणाए” ए अ. च. । + “वाहरिणा” इति पर्यायः अ. भो. ।

अत्र योजना यथा—चोरट्टाणीया आहाकम्मभक्खगनिमंतगसाहुणो, मंसभक्खगंपहियसरिसा निमंतिआहाकम्मभोह-
साहुणो, गोमंसपरिवेसगाइपहियतुल्ला कम्मियपरिवेसगाइसाहुणो, पहत्तुल्लं मणुस्सजम्मं, कूवियसरिसाणि कम्ममाणि,
मरणाइट्टाणीयं नरगाइगमणंति । अत्र च स्वतो निमज्जनातो वा आधाकर्मभोक्तृसाधुषु मुख्यतः प्रतिपेवा प्रसङ्गतः
प्रतिश्रवणादयश्च भावनीया इति । अथ प्रतिश्रवणं व्याख्यातुमाह—‘दखिन्ने’त्यादिपञ्चाङ्गे, तत्र ‘दखिन्नादुचउगे’त्ति
दाक्षिण्यं प्रतीतं, तदादिः प्रथमं यस्य तत्तथा, तेन । विभक्तिलोपश्च सूत्रे प्राकृतत्वादित्युक्तमेव । आदिशब्दात् स्नेह-
सम्बन्धमयादिपरिग्रहः । उपयोगो-यतिजनप्रतीतो भक्तादिग्रहणसमयमान्यनुष्ठानविशेषः । सचाड्यं लेखतः—यदा हि
किल साधवो भिक्षाद्यर्थं X जिगमिपवो भवन्ति, तदा कायिकयादिव्यापारं कृत्वा पात्राद्युपकरणं गृहीत्वा सम्यगुप-
युक्ताः सन्तो गुरोरग्रतः स्थित्वा भणन्ति, यथा—‘संदिसह उवओगं करेमो’त्ति, ततः ‘करेह’त्ति वचनोच्चारण-
तस्तेनाज्जुज्ञाताः सन्तः ‘उवओगकरावणियं करेमि काउस्सगं अन्नत्थूससिएण’मित्यादिसूत्रमुच्चार्य कायो-
त्सर्गेण तिष्ठन्ति चिन्तयन्ति च तत्र नमस्कारश्रुत्सारितकायोत्सर्गाश्च नमस्कारपाठपुरस्सरमर्द्धविनतगात्रा- भणन्ति, यथा-
‘संदिसह’त्ति, अत्र च निमित्तोपयुक्तो ब्रूते गुरुर्यथा—‘लाभो’त्ति । ततः साधवः सविशेषावनता वदन्ति, यथा—‘कह्वे-
त्थामो’त्ति, अत्र च गुरुर्भणति—‘यथा तह’त्ति X यथा गृहीतं पूर्वसाधुभिरित्यर्थः । एवं चाभिहिते गुरुणा साधवो भणन्ति, यथा-
‘आवस्सियाए जस्स य जोगो’त्ति, यस्य च भक्तवत्त्वादेः प्रवचनोक्तेन विधिना ‘योगः’ सम्बन्धः प्राप्तिरलक्षण इत्यर्थः, इति ।

X “ भिक्षार्थं ” अ. मां. । + “ ऽगात्रा भवन्ति भणन्ति च ” य. । X “ यथा तिहि—त्ति ” अ. ।

लघुवृत्ता-
बुद्भगमाद्य-
दोषस्य
यथेति द्वारे
प्रति-सेवा-
प्रति-
श्रवणयोः
स्वरूपम् ॥

॥ ३५ ॥

तस्मिन् क्रियमाणे सति, आधाकर्ममोक्तसाधुनेति गम्यते । 'यत्तो'पुष्पावस्याचार्यदिरिति गम्यते । किमित्याह—'लामो'चि
लाममिति रुन्दं, किं स्यादित्याह प्रतिपद्यन्—यमित्यव्याचार्थः, स्यादिति प्रक्रमः । इह च सूत्रकृता "आलोइए सुलदं,
'भणइ भणतस्स पडिस्तुणणा'" इति ग्रन्थान्तरप्रसिद्धप्रतिभवायाः स्वरूपान्तरं प्रशंसारूपत्वादनुमोदनेन विवक्षितेति
न न्यूनता सूत्रस्याशङ्कनीयेति । उपलक्ष्यत्वाद्वा तदपीह द्रष्टव्यमिति । अत्रापि प्राक् सूचितं शान्तुतोदाहरणं, यथा—

एतो रायपुचो एअगइणुस्सुओ चित्तेह, अहा 'एस मम पिआ वेतोवि न मरादि नियमंटे सदाए फाल्ल एवं मारिआ
एअं निष्ठाभि'पि । तओ नियमंटेहि सइ इयं मसिणं, एत्थ केहिदि पुचं—'अन्दे तुण सदाया होमो'केहिदि पुचं—'एवं करेहि'
केहिदि एसिणीकपा, केहिदि त सर्वं रओ निवेइय । तओ एआ पदमा तिअिअि कुमारो य वायाइया, चउरया पुण पूरयणि ।
एए लोणुत्तरेवि जे आहाकम्मं आणेआ सण सुअति, अये य तेण निर्मसति, जे य निमतिया 'सुअइ तुअमे अन्देवि सुंजालो'पि
मणति, जे य आहाकम्ममोइअिसरत्तमससुअओगे 'लामो'पि जंअपि, आलोइए 'सुलदं'पि वा मासति, जे य मोणेण अच्छति,
ते सर्वेपि नरगाइफलेण दारुणकम्मणा छिप्यंति । जे पुण पडिसेइति, ते कम्मवसाओ सुअतिपि । तवणओ पुण एव— कायओ,
अहा-कुमारठाणीया आहाकम्मनिर्मतगमाहुओ, पिएवइठाणीओ आहाकम्मपरिमोओ, पडमपडचिगठाणीया सेसनिर्मसियाइ
साहुओ, चउत्तपुनिसठाणीया तओमोगपडिसेइगसाहुओचि । अत्र च आधाकर्ममोक्तपुणं प्रतिपेवादयत्तत्वारोअपि भाव-
नीयाः, तथाहि—आधाकर्ममोक्षित्वास्प्रतिपेवणा, निमग्गणादारेणान्येवापि तत्परिमोग प्रति प्रवर्त्तकत्वात्प्रतिभवा,

तद्भोजिभिश्च सहैकत्रावस्थानात्संवासरुजिबहुमानाच्चानुमोदना तेषां, यदाह—“पडिसेवणा पडिसुणणा, संवास-
ऽणुमोयणा य चउरोचि । पिहमारगरायसुए, विभासियन्वा जहजणे यX ॥ १ ॥” शेषाणां तूक्तानुसारतो यथा-
सम्भवं वाच्यमिति । तथेह दृष्टान्ते पदातिभिर्दर्शान्तिके तु निमन्त्रितादिसाधुभिः प्रकृतमिति प्रतिश्रवणोक्तेति गाथार्थः ॥१४॥

अथ संवासानुमोदने व्याख्यातुमाह—

दी०—स्वयमानीतं अन्येन वा दत्तं ‘कार्मिकं’ आधाकार्मिकमशनादिपिण्डं यः साधुनिश्चूकः खादति, सा प्रतिसेवा ।
अत्र चौरौदाहरणं कथ्यते—केचिचौराः कुतोऽपि गा अपहृत्य स्वग्रामासन्नमाजग्मुः, तत्र निर्भयानां तेषां स्वयं मारितगोमां-
साशनकाले केचित्पथिका मिलितास्तद्भोजितुं निमन्त्रिताश्च, ततः कैश्चिद्भुक्तं, कैश्चिद्गोमांसशूक्या नैव, परं परिवेषणादि-
साहाय्यं कृतं । अत्रान्तरे बाहरिकैस्ते चौरा ‘मार्गस्था वयमिति वदन्तोऽपि पथिकाश्च हताः । अत्रोपनयः—चौराभा
आधाकर्मप्रतिसेवकाः, पथिकाभास्तन्निमन्त्रणामोजिनः, परिवेषकाभास्तत्सहायाः, पथावस्थानाभं नृजन्म, गोमांसाशनक-
ल्पमाधाकर्मभोजनं, बाहरिकाभानि कर्माणि+, मरणाभं नरकादिगमनमिति । प्रतिश्रवणमाह—विभक्तिलोपाद्वाक्षिण्यादिना,
आदिशब्दात्सम्बन्धस्नेहमयादिना, ‘उपयोगो’ यतिप्रतीतं भक्तादिग्रहणकालानुष्ठानं, यथा—भिक्षार्थं व्रजन्तो यतयः
कृतकायिक्यादिव्यापारा गृहीतपात्राद्युपघयो गुरुं वदन्ति—सन्दिशत उपयोगं कुर्मः, ततस्तदादेशेन तदर्थमष्टोच्छ्वासमुत्सर्गं
विधायान्ते नमस्कारोच्चारणपूर्वं ‘संदिशह’ ‘संदिशह’ ‘लासु’ चि, नम्राङ्गास्तेऽप्याहुः—“कह गिणहामु” चि ?, गुरु-

X “ ०जणेणं ” अ. थ. । + “ बाहरिकाभा विषयाः ” ह. ।

मंशति-‘जह गहिय पुब्बसाहुहिं’ति, तेऽप्याहुः-‘इच्छं आवरिसयाए जस्स य जोगु’चि, अ(त)स्मिन् कार्मिकाशिनो साधुना क्रियमाणे गुरो‘र्लामु’चि मणतः प्रतिभवणा, केऽप्यनुदगकालोचने ‘सुलद्धं’चि मणतस्तामाहुः, अत्रानुमोदनं स्यापितेति न विरोधः । अत्रोदाहरणं यथा- एको राज्ञः सुतो राज्ञोत्सुकः स्यविरपिवृधोद्यतः स्वाभिप्रायं रहसि मदानामाह, ततः कैश्चिदुक्त-सहाया ययमिहार्य, कैश्चित्कुरुष्वेति, कैश्चिन्मौनं कुरु, कैश्चिद्राज्ञो निवेदित । अयं राज्ञा प्रथमे प्रयः सकुमारा मारिताश्चतुर्थांशं पूजिताः । अत्र योवना-धुयाराभाः कार्मिकमन्त्रकाः, पितृधामस्तद्भोगाः, प्रथममष्टत्रयमास्तत्प्रतिधवणादिकारकाः, चतुर्थमदामास्तत्राभिषेका इति गार्थार्थः ॥ १४ ॥ अयं सवासानुमोदने आह—

संवात्सो सहवात्सो, कम्मियमोइहिं तप्पससाओ । अणुमोयणात्ति तो ते, त च चए तिविहतिविहेण ॥ १५ ॥

न्याख्या—सवसनं सवासो मण्यते, कः ! इत्याह-‘सहवास’ एकत्रावस्थान । कैरित्याह-‘कार्मिकमोजिभिरावाकर्मसेविभिः, साधुभिरिति गम्यते । अत्र यं पूर्व(सुरि)द्यचितः पण्डितान्तो यथा-एवाए विसमगिरिसमिधिद्याए पण्डिए बहवे चोरा माहणवणियादओ यं परिवसति । ते यं चोरा एगस्स राह्मो महले चोरियं काउ पण्डीए पविसंति । अन्नया अमरिसाकरियहिं ययेण महासामग्गिं फाऊण तेण राह्मणा सा पण्डी गहिया, तीए गहिण्णमाणीए केवि चोरा हया केवि नट्टा, धमणवणियाइ एहिं चितिय, बहा-‘अम्ह अचोराण राया न किंचिवि करेहिं’चि न ते पलाणा । तओ राह्मणा तेवि निण्हाविया । तओ तेहिं मणियं, बहा-‘देव ! अम्हे वमणवणियादओ न पुण चोरा, तओ राह्मणा उछविय-‘रे पाविट्टा ॥ तुन्मे चोरेहिं तोवि अहिय-यरमवराहिणो, जेण अम्हाण अवराहकारीणं मल्ले वसह’चि, एव मणतेण राह्मणा तेवि निग्गहियसि । एव अम्हवि जे आहा-

कम्मभोईहिं साहहिं समं वसंति ते तदोसाओ चैव कलुसियसुहपरिणामा उवचियजम्मजरामरणनिबंधणकम्ममहाभरा अव-
स्सं दुग्गईए पवडंति । एत्थोवणओ जहा-रायहाणीयाणि कम्माणि, पछिद्धाणीया वसही, चोरट्ठाणीया आहाकम्ममोइसाहुणो,
वणियाइठाणीया आहाकम्ममोइसहवासिसाहुणो, उवालेमरणठाणीया दुग्गहत्ति । इह च वणिग्गवाहणादिभिः सहवासदोष-
दुष्टसाधुभिश्च प्रकृतं, चौराणामाधाकम्मर्मभोक्त्वसाधूनां च पूर्ववत् प्रतिवेदयश्चचारोऽपि भावनीया इत्युक्तः संवासो, अथाहु-
मोदनामाह-‘तप्पसंसाओ अणुमोयणात्ति’ति । तेषामाधाकम्मर्मभोक्त्वसाधूनां तस्य चाधाकर्मिकमक्तस्य ‘प्रशंसा’ सुखपा-
रणकं भवतां ? सुन्दरा यूयं ? सुखदेवसिकं युष्माकं ? शोभना एते, य एवं मिष्टाहारेण जीवन्तीत्याद्युक्तिस्वरूपा सांख्यदं कालो-
चितमेतदित्यादिवचनसंदर्भरूपा वा श्लाघा, तुः पुनरर्थस्तदर्थश्च स्वयं भावनीयः । किमित्याह-‘अनुमोदना’ पूर्वोक्तशब्दार्थो,
उच्यत इति प्रक्रमः, इति शब्दः प्रतिवेदादीनां व्याख्यानपरिसमाप्तिं द्योतयति । अत्रापि प्रागभिहितो राजदुष्टदृष्टान्तो यथा-

एसो वणिक्कुमारो अईव इत्थिलोलुओ अंतेउरसमीवेण गच्छंतो दिट्ठो रायमहिलाहिं, तेणवि ताओ सरागं पलोइयाओ जाओ
य परोप्परं ददमणुराओ । तओ दिव्वजोएणं कदवि संपत्तीए सो ताओ पइदिणं सेविउं पयड्डो । पच्छा रत्ता नाओ । तओ विसि-
द्वत्थनेवत्थो विविचाभरणविभूसिओ कयकुंमंगरागो तंभूलरंजियाहरो रयणीए अंतेउरे पविड्डो समणो बहेज्जण नयरमज्जे
पनिववाविओ । तत्थ य अहत्तवेसधारिणो राहणा चारियपुरिसा वावारिया, भणिया य, जहा-‘जे एयं पसंसंति निंदंति य ते मम
सगासे आणेयव’ति । पमाए य सो नागरगाइलोगेणं वेदिओ, तत्थोचलद्धवुत्तंतेहिं केहिंवि भणियं, जहा-‘जाएण जीव
लोगंमि सयलेण वि नरेणावस्सं मरियव्वं, परं जाओ नरवइमहिलाओ अम्मारिसंतेहिं लोकयणेहिंपि दंहुं दुल्लमाओ,

ताओ वि जे माणिऊण मओ, ता एम वओ कयपुओ सुलदं एयस्म माणुसं जग्ग गुणीयिं च एयस्सेव'सि । अजेहिं मणियं-
 'पावकारी एसो, जो अणमिसिमाणं नियमामिमज्जाण सुओ'सि । एव च सोठ ते चारपुरिसेहिं रओ समप्पिया । राइणा
 वि जेहिं सो एसंमिओ ते पावाइया, इयरे इका इइया य सि । एव लोमुषरेवि एगे साहुणो आइाकम्म सुजंति, अवरे जपति-
 'वमा एए, एए जीवति' । अमे पुण मणति- 'चित्तपु एतेसि, जे अरिहतबुतसिदंतनिसिद विमुदइणगरहणिजमाहार
 माहारेंति । परयोवणओ इमो-अंतैउरठाणीय आइाकम्म, तस्सेवगणियमुयमरिमा तस्सेवगसाहुणो, 'वओ एतो'सि
 जयगपुरिमठाणीया तस्सेवगपससणा, 'अहओ एतो'सि जयगपुरिसससिमा तस्सेवगनिंदगा, रापठाणीयाणि कम्मणि,
 अरणठाणीयो संमारोसि । अत्र च वणिकपुत्रप्रधुतकपुठवैराधाकम्ममोक्कप्रधुतकसाधुमिअ प्रकठ, वणिकपुत्रइयाधाकम्म-
 मोक्कमापूना पुनः पूर्वएत् प्रतिपेवादयधत्वारोऽपि भावनीया इति । उक्ताः प्रतिपेवादयस्तांश्च माल्या सुसाधुना पविष्येय
 तदुपदिशकाह- 'तो ते' इत्यादि, ततो यतः आधाकम्मं तज्जोक्कमाध्वपरिहारिणां साधूनां उक्तलक्षणाः प्रतिपेवादयो
 दुर्गतिगमननिषन्धना दोषाः सम्भवन्ति तस्मात्कारणाणान् विन्दजीविकानिरतान् अययागादकारिणो निःशुक्रश्चिरोमणीन्
 द्रष्टितवाभ्यूलपप्रकल्पानाधाकम्ममोजिसाधून् तत्र संयमजीवितसद्योचिनाद्यवियतुस्यमाधाकम्मदोषदुष्टमाहारं, वः समुच्चये,
 'यए'सि त्यजेत्-परिवर्जयेत् । कथमित्याह- 'तिथिद्वितिविहेण'सि त्रिविधत्रिविधेन कारणकारणानुमतिविधिदमनो-
 वाकायैरित्यर्थः । तत्र तज्जोक्कमापूना प्रतिप्रवणासवासानुमोदनातो वर्जयेत्, यथा-न तेषां वद्विपयामनुज्ञादानलक्षणां
 प्रतिप्रवणां त्रिविधेन कारणेन कुर्यान्नाप्येवमेवान्येन कारयेत् नाप्यन्य कुर्वन्त्येव समनुजानीयात् । यथा न तेषु स्ववैरिषु

मध्ये स्वयं वसेत्, नाप्यन्यं साधु चासयेन्नाप्यन्यं वसन्तं मनोवाक्यैः समनुमोदनामपि तेषां स्वयं न कुर्यात्, न कारयेन्नाप्यन्यं कुर्वाणं त्रिविधेन करणेनानुजानीयात् । आघाकर्षिकं च प्रतिपेवाऽनुमोदनतो विवर्जयेद्यथा-न तत्स्वयं त्रिविधेन श्रुज्जीत नान्यं भोजयेन्नाप्यन्यं श्रुज्जानं समनुजानीयात् । एवमनुमोदनेऽपि वाच्यमिति गाथार्थः ॥ १५ ॥

उक्तं यथेति द्वारं, साम्प्रतं यादृशमिति द्वारं, तत्र यानीध दृश्यते यादृशं वैर्वस्तुभिः समानमाधाकर्मिकमित्येतदभिधातुमाह-
दी०—‘संवासः’ सहवासः कर्मिकभोजिभिः, अत्रोदाहरणं-एकस्यां पर्वतान्तर्वर्षिपट्यां चौराधिष्ठितायां बहवो वणिग्विप्रादयो(ऽपि) वसन्ति । अन्यदा तच्चौरोपपुवादेकेन राज्ञा पल्लि गृहीत्वा केचिच्चौरा हताः केचिन्नष्टाः, ‘निरपराधा वय-’
मिति वदन्तोऽपि चोरसंवासाद्वणिजादयोऽपि निगृहीताः । अत्रोपनयः-नृपाभानि कर्माणि, पल्लितुल्या वसतिः, चौराभाः कर्मिकभोजिनः, वणिगा[द्या]भास्तद्भोजिसंवासिनः, निग्रहामा दुर्गतिरिति । अनुमोदनामाह-तेषां कर्मिकभोक्तृणां प्रशंसया ‘धन्या सुन्दरभोजिनो यूय’मित्यादिकया ‘तु’ पुनरनुमोदनेति । अत्राख्यानकं-एको वणिक्कुमारः सूरूपः स्त्रीलोलो नृपान्तःपुरीभिर्दृष्टः, उभयानुरागाद्व्यवहृतिह्रजना ताः शिपेवे, यावद्राज्ञा ज्ञातो (हतो), हत्वा च राजमार्गे क्षिप्तः, ततः स कैश्चि-‘द्वन्योऽसौ, योऽन्येषां दृग्गम्यामप्यदृश्यान् राजदारान् संसेव्य अवश्यम्भाविमरणमापे’त्यादिवचनैः प्रशंसितः, अन्यैश्च ‘पापीयानसौ, यो जनन्य इव निजस्वामिभार्याः सिपेवे’ इत्यादिनिन्दितः । ततो नृपेण पूर्वनियुक्तचरानीतास्तत्प्रशंसका हताः निन्दकाश्च पूजिता इति । अत्रोपनयः-अन्तःपुराभामाघाकर्म, वणिक्सुताभास्तद्भोजिनः, प्रशंसकाभास्तदनुमोदकाः, निन्दकाभास्तद्वर्हकाः, नृपाभानि कर्माणि, मरणाभः संसारः । एषु दृष्टान्तेषु एकमूल्यत्वे प्रसङ्गादन्येऽपि योज्याः ।

दीपिकाया-
माद्यदोषस्य
यथेति द्वारे
संवासानु-
मोदनयोः
स्वरूपम् ॥

उक्ताः प्रतिषेधनाद्याः, अतस्त्वयोगे विधेयमाह-ततः कारणाचान्-कार्मिकप्रोजिनो यतीन् तथाधाकर्म त्रिविधेन-भनो
धाकायैस्त्वजेदिति याचार्थः ॥ १५ ॥ उक्त यथेति द्वार, अथ यादृश सदिति चतुर्यमाह—

वतुच्चारसुरागो-मससममिमंति तेण तब्जुचं । पच पि कयतिकप्पं, कप्पइ पुव्व करिसघट्ट ॥ १६ ॥

व्याख्या—‘धान्त व’ द्रुकोद्विलिख ‘उच्चारव’ पुटीपं ‘सुरा व’ मद्यविशेषो ‘गोमांस व’ बहुला+ विशिष्टं, तानि तथा,
नैरत्यन्त सर्वजनशुश्रुषितैः ‘सम’तुल्य सयमिनां निन्द्यत्यादिदमाधाकर्मिकमक्तादि । इति छन्दो यस्मादर्थस्ततश्च यस्मादिद-
मेमिरतिवृत्तितैः समान, तेन कारणेन ‘तप्पुक’ तेनाधाकर्मणा ‘पुक्त’ स्तरष्टित, किं तदित्याह—‘पात्रमपि’ माजनमपि
‘कयतिकप्प’ति कृता-विदितालयस्त्रिसङ्ख्याः ‘कस्याः’ समयप्रसिद्धा धावनप्रकारा यस्य तरुतत्रिकस्य, तदेव किं ? ‘कल्पते’
यतीनां परिमोक्तु पुन्यते । किंविशिष्ट सदित्याह—‘पूर्व’ कस्यकरणकालाव्ययमयः ‘करीषघट्ट’ द्रुष्कगोमयसमुष्टं । इवमूलं
मयति-यदि कथञ्चिदनामोगादिगृहीताधाकर्ममक्तादिना समुष्ट माधनं स्याच्चदा गोमयादिसम्भारजनतो निर्लेपताविधान-
पुरस्तर कस्यत्रये कृते सत्येव तत् साधूनां परिमोक्तु कस्यते, नान्यथा, अतो वान्तोच्चारदिवचदप्यत्यन्त गहितमेवेति । अत्र
कञ्चिदाह-वान्तोच्चारगोमांसग्रहणमत्र कर्तुमुचित, न सुराग्रहण, तस्या लोकयेयत्वात्, पेयस्य च शुश्रुषितत्वेनानारुढत्वाद्
अन्यथा पेयत्वायोगात् । नैव, तस्याः कैश्चिदेव लघ्वन्यचरितैः पाने जाचरितित्वात्, न च तदाचरितमपि शिष्टानां प्रमाण, अन्यथा

+ “एकवाप्ससा गो बहुका इत्युच्यते” इति पर्यायः अ । “बहुका तु, सुरभ्यां भीक्षिकैकयोः ॥ १२७३ ॥” इति हेमानेकार्थः ।

वान्तोच्चारदीनामपि सारमेयादिभिर्मोजने आचरित्वात्तेषामपि भक्ष्यत्वप्रसङ्गात् । एवं च न किञ्चिदपेयमभक्ष्यं वा स्यादिति यत्किञ्चिदेतदिति । अथवा चैदिकमतोपेक्षं सुराया जुगुप्सितत्वमिति । उपलक्षणमात्रं चेह वान्तादिग्रहणं, तेन गडुरिकाकरभी-क्षीरवृद्धसुनपल[ण्ड]काकमांसादीन्यपि वेदसमयगर्हितानीह द्रष्टव्यानि, एवं चाभक्षणीयमेवेदमित्युक्तं भवति । ततोऽस्यैवाभोज्यत्वसमर्थनार्थं दृष्टान्त उच्यते-एगंसि नगरे एगो सेवगो परिवसह, तस्सऽन्नया जेडुभाया पाहुणगो आगओ । तओ तेण नियमहिलाए मंसमाणिऊण समप्पियं, तं च तीसे घरवावावावडाए मज्जारेण भक्खियं । तओ तीए भयसंभंतहिययाए अन्नं मंसं अलभमाणए कप्पडियमडयमंसं साणेण तक्खणगिलिउगिलियं दिट्ठं, तं च गहेऊण धोविय संघुविय अन्नवणं करिय भोज्यत्वमुवड्डियाणं ताणं परिवेसियं । तेहि य गंधेण नायं, जहा-‘वंतमेयं’ति । तओ मत्तुणा रुट्टेण सा ताडिया अन्नं च रंघाविया, तओ भुत्तं ति । केई मणंति-जहा केणइ मंसासिणा कप्पडिएणं अईसारोगपीडिएणं मंसखंडाणि वोसिरियाणि, मज्जारेण य मंसे खट्ठे मत्तुणो भएण तीए ताणि चेव गिण्हिता धोवियाणि, जाव परिवेसियाणि । तओ उवलद्धुत्तंतेण दारगेण चारिओ जणओ, जहा-अम्माए एयाणि एवं कयाणि, ता ताय ? मा भक्खेहि ति । तओ तेण सा निब्भन्डिया अन्नं च रंघाविय भुत्तं ति । एवमाधाकर्मप्यभोज्यमित्युपनय इति गार्थार्थः ॥ १६ ॥

उक्तं यादृशमिति द्वारं, साम्प्रतमश्ने च तस्य ये दोषा इति द्वारं व्याचिख्यासुराह-

दी०-वान्तोच्चार-सुरा-गोमांसानि प्रतीतानि, तत्सममिदं आधाकर्मेति, इति यस्मादर्थे, यत एभिस्तुल्यं तेन हेतुना ‘तद्युक्तं’ आधाकर्मस्वरणिटं पात्रमपि ‘कृतत्रिकल्पं’ त्रीन्वारान् घौतं, ‘पूर्वं’ प्रथमं ‘करीषष्टं’ शुष्क-

गोमयोन्मृष्ट कल्पते, नान्यथेति । अत्र सुराग्रहण त्रिष्टालुसारेण, अन्यथा वान्तादीन्यपि कुकुराद्यश्वनाम्नस्याणि स्युः, अतो वान्तादिवत्सर्वथेद साधुमिस्स्याज्य । अत्रार्थे दृष्टान्तमाह—अश्वित्सेवको मितनायासत्रावृकृते स्वमहिलाया मांसमर्पयत् । तद्व्यापृतायां मानरिण मथित, सा तदभावेन मर्दयीता मृतकमांसं शुना वान्त इष्ट्वा तदेव सत्कृत्य तयोर्ददौ, तौ च गन्धादिना तद्वान्तं विज्ञाय तौ च निर्मत्सर्यं नवीनमानीय शुक्तौ । केऽप्याहुः—सा केनाप्यतीसारिणा व्युत्सृष्टं मांसमाप, तच्च बालकेन पितुराख्यातमिति, एवमावाकर्मोप्यभोज्यमिति गाथार्थः ॥ १६ ॥

उक्तं यादृशद्वार, अथ तद्वस्त्रे ये दोषा इति पञ्चममाह—

कर्ममग्नहणेऽङ्गकर्म-वङ्गकर्मौ तद्वङ्गयार्ऽणायारौ । आणामंगऽणवत्यौ, मिच्छन्त-विराहणौ य मवे ॥ १७ ॥

व्याख्या—‘कर्मण’ आवाकर्मणो ‘ग्रहण’ उपादान कर्मग्रहण । इह च ‘कर्मग्रहण’मित्युक्तेऽपि “आवाकर्ममग्नहरी, अहो अहो नेह अज्याण”मित्यादाविव मद्यममित्यपि व्याख्येय, (न-यतः)ग्रहणमात्र एव वक्ष्यमाणदोषा सम्भवात् प्रस्तुतद्वारविरोधाच्च । तस्मिन्सति किमित्याह—‘अङ्गमे’त्यादि, अतिक्रमव्यतिक्रमौ वक्ष्यमाणलक्षणौ, दोषाविति शेषः, वचनन्यतयावृमवेतामिति वक्ष्यमाणक्रियायोगः । तथाऽजीवारानाचारौ वक्ष्यमाणलक्षणावेव । किमियन्त एव तद्वग्रहणे दोषा मवेयुस्तान्येऽपि !, उच्यते—अन्येऽपि, यत आह—‘आणे’त्यादि, ‘आवा’सर्ववचन, तस्या ‘मद्गो’ऽति-क्रमणमाज्ञामङ्गस्तद्वग्रहणे मवेत् । आह च—“आण सच्चविणाण, गिण्हतो ते अङ्कमह लुद्धो । आणं चऽङ्क

+ केवल अ पुस्तक पदोपलभ्यतेऽयं शब्दः ।

मंतो, कस्साएसा कुणह सेसं ? ॥१॥” अत्र लुब्ध इति विशेषणं योज्युब्धो ग्लानादिकारणे यतनया तद्गृह्णाति न स तामतिक्रामतीति ज्ञापयति । तथा आज्ञां चातिक्रामन् कस्य शास्त्रविशेषस्यादेशात् ? न कस्यापीत्यर्थः, करोति शेषं प्रत्युपेक्षणा-
शिरस्तुण्डमुण्डनावयवकाद्यनुष्ठानं, तद्भङ्गे तस्यव्यर्थत्वादिति भावः । तथाऽनवस्थाऽन्येषां धर्मविषयेऽनास्था तद्ग्रहणे भवेत्,
आह च—“ एकेण कयमकज्जं, करेह तप्पचया पुणो अन्नो । सायाचहुलपरंपर-वोच्छेओ संजमतवाणं ॥१॥ ”
अस्या भावार्थः—एकेनापि साधुना कृतमकार्यमाधाकर्मसेवादिलक्षणमवलोक्य करोति ‘ तत्प्रत्यया ’ तदालम्बनेन पुनर-
परोऽपि साधुरकार्यं । ततश्च ‘ सायाचहुल ’ इति ‘ साताचहुलत्वात् ’ सुखाभिलाषित्वात् प्राणिनां, परम्परैकमकार्यं कुर्वन्त-
द्वयाऽन्यः, तत् प्रत्ययादपर, एवं यावत्सर्वपामकार्ये प्रवृत्तौ व्यवच्छेदः संयमतपसोः स्यादिति २ । तथा ‘ मिथ्यात्वं ’ विपर्यस्ता-
व्यवसायलक्षणं तदपि तद्ग्रहणे भवेत्, यदाह—“ जो जह्वायं न कुणह, मिच्छविट्ठी तओ हु को अन्नो ? । चट्ठेह य
मिच्छत्तं, परस्स संकं जणेमाणो ॥ १ ॥ ” अस्या भावार्थः—यः कश्चित्साधु ‘ र्यथावादं ’ यथाप्रतिज्ञातं न करोति,
साधुना हि प्रव्रज्याग्रहणकाले ‘ सर्वं सावधं योगं प्रत्याख्यामी ’ इति वदता प्राणिबधेतुत्वादाधाकर्मोपि प्रत्याख्यातमेव,
अतस्तद्बुद्धानेन तेन यथावादी न कृतः स्यादिति मिथ्यादृष्टिस्ततस्तत्सात्सकाशात्, दुर्वाक्यालङ्कारे, कोऽन्यो ? नान्यः
कोऽपि, किन्तु स एवेत्यर्थः, स्यात्, किञ्च-वर्द्धयति च मिथ्यात्वमात्मना + परस्य गृहस्थादेः ‘ शङ्कां ’ अहो एतेऽन्यथावादिनः
अन्यथाकारिण इत्यादिलक्षणामारेकां × जनयन्निति ३ । तथा विराघनाऽऽत्मसंयमोभयप्रवचनविनाशस्तल्लक्षणो दोषस्तद्ग्रहणे,

+ “ ०मात्मनः ” अ. य. । × “ ०माशङ्कां ” अ. ।

लघुवृत्ता-
वाद्यदोषस्य
पञ्चमद्वारे-
ऽतिक्रमा-
दीनामा-
ज्ञासङ्गादी-
नां च निरू-
पणं ।

चः समुच्चये, भवेज्जायेत । यत आह—“त्वद्धे निद्धे य इत्या, सुत्ते हाणी तिगिच्छणे काया । पडियरगाण य हाणी, कुणइ किछेस च किस्संतो ॥ १ ॥” अस्या अपि मावार्थः—किंलाभाकर्म प्रायः प्राघूर्णकस्येव साधोरपि गोरवेण विधीयत इति स्वादुः स्निग्धं च स्यात्, ततश्च ‘त्वद्धे’वि प्रजुरे स्वादुतया स्निग्धे च तस्मिन् भक्षिते सति ‘रुद्धा’ ‘न्वर-विश्रुचिकादिलक्षणे व्याधिः स्यादनेन चात्मविराधनोक्ता, ततश्च ‘सुत्ते’वि’ वृत्तार्थयोरुपकरणत्वात्प्रार्थयोर्हानिः स्यात्तथा चिकित्सायां क्रियमाणायां ‘कायाः’ दृष्टिव्यादयो व्यापायन्ते । तथा प्रतिज्वावरकसाधूनां च हानिः वृत्तार्थयोरनेन च समयम निराधनोक्ता । तथा करोति क्लेशं-दीर्घरोमिणामित्यर्थः, ‘क्लिश्यमानः’ पीडामनुभवस्तत्र । अनेन चोभयविराधनोक्ता । उपलक्षणात्वाच्चाहो यस्मराः अमी सितपदमिश्रद, एतत् क्षास्वकारेण चामीयां सम्यग्भोजनादिविधिनोपदिष्टो, येनैते पदमनुभवन्तीत्यादिलक्षणा प्रवचनविराधनाऽपि द्रष्टव्या इति माधार्थः ॥ १७ ॥

अथ प्रगुक्तानतिक्रमादिदोषान् व्याख्यातुमाह—

श्री०—आधाकर्मग्रहणे अतिक्रमव्यतिक्रमौ तथा अतीचारा नाचारौ यस्यमाणायां दोषौ स्यातां । किमन्येऽपीत्याह—‘आज्ञामङ्गः’ सर्वव्यवचनाविक्रमः, तथा ‘अनवस्था’ अन्येषां धर्मोऽनास्था, तथा मिथ्यात्व, यथोक्ताकरणात्, तथा विराधना आत्मसम्यग्भोजनरूपा, तत्र गौरवादाचाकर्म, तच्च क्षिण्व रोमाधेस्याधात्मविराधना, तद्योगे संयमस्योभयस्यापि भवेदिति माधार्थः ॥ १७ ॥ अतिक्रमादीनामर्थमाह—

“मक्षणक्षीडा” इति पर्यायो मां, पुस्तके ।

आहाकम्ममंतण—पडिसुणमाणे अइक्कमो होइ । पयमेयाइ वइक्कम, गहिण् तइएयरो गिलिण् ॥१८॥
व्याख्या—‘आहाकम्ममंतण’चि विभक्तिलोपादाधाकर्मणा-पूर्वोक्तशब्दार्थेना‘मञ्जणं’ भो यते ! गृहाणेदमिति गृहस्थाभ्यर्थनं, तस्मिन् सति ‘प्रतिश्रुण्वति’ ग्रहीष्यामीति जल्पति अनिवेषधिया मौनावलम्बिनि वा सति साधौ, किमि-
त्याह—‘अतिक्रमो’ मनाक् चारित्रधर्मौल्लङ्घनं ‘भवति’ जायते । ततः ‘पयमेयाइ’चि विभक्तिलोपा‘त्पदस्य’ चरणस्य भेद-स्त-
द्ग्रहणार्थं गमनायोत्पाटनं पदभेदः, स आदिर्यस्य तद्ग्रहगमनादेस्तत्पदभेदादि, तस्मिन् विहिते सति यावत्तत्र गृह्णाति ताव-
त्किमित्याह—विशेषेणातिक्रमो—व्यतिक्रमः, पूर्वसादुरुत्तराणापराध इत्यर्थः । ततो ‘गृहीते’ पात्रकादौ स्वीकृते सति, आधाकर्म-
णीति प्रक्रमः, यावन्मुखे न प्रक्षिपति तावद्वसत्यागमनादावपि, किमित्याह—तृतीयो—ऽतिचरोऽतिशयेन चारश्चारित्रलङ्घनमति-
चारो, द्वितीयापराधादुरुत्तरचरणापराध इत्यर्थः । तत ‘इतरो’ऽनाचारस्तत्र ‘आचारः’ कल्पो मर्यादिति यावत्तन्निषेधादनाचारः,
तृतीयोपादुरुत्तमचारित्रदोष इत्यर्थः । स भवति, क सतीत्याह—‘गिलिते’ गलरन्ध्रादधः प्रवेशिते, आधाकर्मकवलादाविति
प्रक्रमाद्भ्रम्यत इति । केचित्तु ग्रहणं कवलोल्लङ्घनमेव यावद्विलनं तु मुखे क्षेप इति व्याख्यान्तीति । अत्राह कश्चित्—नन्वतिक्रमा-
दयः प्रस्तुतदोषाः “पिण्डं असोहयंतो, अचरिन्ती इत्थ संसओ नत्थि । चारित्तंमि असंते, सव्वा दिक्त्वा निर-
त्थीया ॥१॥” इत्याद्यागमानुसारतः सर्वथा चरणाभावरूपा एव व्याख्यातुं युज्यन्ते, न पुनर्यथा भवद्भिरत्र चरणापराधरूपा
व्याख्यायन्ते, नैवं, उत्तरगुणगोचराणामतिक्रमादीनां क्षेत्रे सर्वथा चरणाभावसम्पादकत्वानभिधानात्, यदाह दशाचूर्णिक्कत्—

१ “पिण्डविपयाणां” इति पर्यायः अ ।

“शब्दलयति *विचारणायां मूलगुणेषु आहमेसु तिसु भंगेषु सबलो भवइ । बलत्थभंगे सञ्चभंगो, तत्थ अब
रिस्ती चेव भवइ । उत्तरगुणेषु बलसुं विठाणेषु सयलो”चि । अत्र भङ्गकास्त्वप्रत्यप्रक्रमवशादतिक्रमादय एवावसेयाः ।
येथेव ‘पिण्ड असोहयतो’ इत्यादिग्रन्थः कथं नीयते !, उच्यते-निप्रयनयामिप्रायतया उत्सर्गदेशनाविषयतया अभीक्ष्ण-
सेवागोचरतया वा नेतव्योऽयमिति । अपरस्त्वाह-ननु मनसा चरणविषयप्रतिषेवायां गच्छवासिनां प्रायश्चित्त नोक्तमागमे ।
यवाह-“लीवो पमाययहुलो, पडिक्कखे हुकर ठवेउ जे । किस्सियमेस वहिही, पकिच्छं हुग्गपरिणी वा
॥ १ ॥” अस्या भावार्थः-मनसा सेविते नास्ति प्रायश्चित्त, यतोऽय लीवः प्रमादबहुलः, सदा तस्याऽभ्यस्तत्त्वादतः प्रतिषेध-
प्रमादलक्षणे ‘हुकर’ इति दुष्करं स्थापयितुं ‘जे’ इति पादपूरणे, किञ्च-कियन्मात्रमय लीवोऽतिचपलचित्तव्रजनितापराध-
सम्भव प्रायश्चित्त बह्यति ? वरिद्राधमर्ण इवेति । न च प्रायश्चित्ताभ्यनेऽप्यतिचारसङ्काषस्तत्सम्भवे तदभयनस्यानुपपन्न-
त्वात् । तत्किमिहोच्यते ? गृहस्येनाधाकर्मनिमग्नये X तदपरिविहासोर्गोनावलम्बिनोऽपि साधोरतिक्रमलक्षणव्यवहारापराधः ।
अत्रोत्तर-मनसा सेविते प्रायश्चित्त नास्तीति यदुच्यते तत्र तपःप्रभृतिक प्रायश्चित्त नास्तीत्यवगन्तव्य । अतिक्रमणादिकन्तु
तत्राप्यस्येव, मनोदुष्प्रणिधानादौ प्रतिक्रमणादिप्रायश्चित्तस्य सुप्रसिद्धत्वात् । एव च सति मनोविराघनायां कथं न प्राय-
श्चित्त ? कथं च नापराध ? इत्यल प्रसङ्गेनेति गाथार्थः ॥ १८ ॥

अत्र “दुष्पल इति” एव भवितुमर्हतीति ज्ञान मस्तिः । १ मूलगुणेषु प्राणाविषयाविषु यथाक्रम अतिक्रमादयः संयोष्या इति भावः । २
अतिक्रम-व्यतिक्रम-धर्तीचार अनाचारा, एव बलुर्वर्णितव्यः” । ३ “विचार्यते” इति पर्याया अ । X आधाकर्मपरित्यक्तुमावस्य ।

साम्प्रतं तद्भोजनदोषाधिकार एव यः कथञ्चिदेतद्वृत्त्वा सम्यग्गुरुभ्योऽपुनःकारेणालोन्य प्रायश्चित्तं न प्रतिपद्यते स विराधक एव भवतीत्यावेदयन्नाह—

दी०—‘आधाकर्मामन्त्रणं’ तदायकाभ्यर्थनं ‘प्रतिशृण्वति’ अनिवेधयति सति साधोरतिक्रमो-मनाक् चारित्रोल्लङ्घनं भवति, ‘पदमेदादौ’ तद्ग्रहणार्थं चलनादौ व्यतिक्रमः पूर्वसादधिकः, ‘गृहीते’ स्वीकृते तस्मिन्स्वीचीयोस्तीचाराख्यो द्वितीयादधिकः, इतरश्चतुर्थोऽनाचाराख्यस्तीयादधिको ‘गिलिते’ तस्मिन् भक्षिते स्यात् । अत्र विभक्तिलोपादिकं प्राकृत-त्वादिति गार्थार्थ ॥ १८ ॥ अथ कथञ्चिदेतद्वृत्त्वा यो नालोचयति स किमित्याह—

भुंजइ आहाकम्मं, सम्मं न य जो पडिक्कमति लुद्धो । सवजिणाणाविमुह-स्स तस्स आराहणा नत्थि ॥

व्याख्या—यः साधु‘भुङ्क्ते’ अभ्यवहरति, किं तदित्याह—‘आधाकर्म’ पूर्वोक्तस्वरूपं, सम्यग्भावशुद्ध्या ‘न च’ नैव ‘य’ इति योजितमेव, ‘प्रतिक्रामति’ प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्या तद्भोजनात् प्रतिनिवर्त्तते । किं विशिष्टः सन्नित्याह—‘लुब्धो’ गृद्धः, अनेन च यः कथञ्चिद्भुक्त्वाऽपि सम्यक्प्रतिक्रामति यथा लुब्धो ग्लानादिकारणे भुङ्क्ते तस्य व्युदासः कृतो वेदितव्य इति । ‘सर्वजिनाज्ञाविमुखस्य’ समस्ततीर्थकरोपदेशपराङ्मुखस्य तस्य—द्रव्ययतेः, किमित्याह—‘आराधना’ सुगतिनिबन्धन-सदनुष्ठाननिष्पादना ‘नास्ति’ न विद्यत एवेति गार्थार्थः ॥ १९ ॥

उक्तमशने तस्य ये दोषा इति पञ्चमद्वारं, साम्प्रतं ‘दाने च तस्य ये दोषा’ इति षष्ठद्वारं व्याचिख्यासुराह—
दी०—भुङ्क्ते आधाकर्म यः साधुः, सम्यग्भावाच्च न प्रतिक्रामेत्—प्रायश्चित्तप्रतिपत्त्या गुरोर्नलोचयेत् ‘लुब्धो’ गृद्ध-

स्वस्य-द्रव्ययतेः सर्वजिनाद्वाविदुलस्य आराधना सुगतिहेतुत्वानुरूपं नास्तीति भाषार्थः ॥ १९ ॥

उक्तं तदनुने दोषद्वारं, अथ यत् तदने दोषस्वरूपाह—

जइणो चरणविधाइ-त्ति दाणमेयस्स नत्थि ओहेण । वीयपए जइ कत्थं वि, पत्तविसेसे व होब्ब जओ । २० ।

व्याख्या—‘यतेः’ साधोः सम्बन्धि ‘चरण’ चारित्र्यं विदन्ति विषमिवाद्यन्याथान् परिशुद्धं सद्भिनाश्रयतीत्येष शीलं चरण-
विधाति । उपलक्षणं चैतच्चरायकाद्युपादयानुर्यन्वयन्यतस्तस्य, तथा च प्रवृत्तिशुद्धि-[स ५ ७ ६ १३ २२५] “कहणं मते ।
जीवा अप्याउयस्ताए कम्मं पकरेत्ति १, गोयमा । (निर्दिष्टाणेहि, तज्जहा-) पाणे अइवाइत्ता १, सुस वइत्ता
२, तद्वत्त्वं समण वा माहणे वा अफासुएण अणेसणिज्जेणं असणपाणस्वाइमसाइमेणं पडिलामेत्ता ३,
पूर्वं षष्ठं जीवा अप्याउयस्ताए कम्मं पकरेत्ति । ” अस्यार्थः—‘ कथं ’ केन प्रकारेण, ‘ ज ’ मिति वाक्यालङ्कारमात्रे,
भवन्त ! ‘ जीवाः ’ प्राणिनः “ अप्याउयस्ताए पि-अस्मायुर्यस्यासावत्पायुष्कस्तस्य भावस्तथा, तस्यै-अस्यायुष्कताये,
स्यस्यजीवितव्यनिबन्धनमित्यर्थः, अस्यायुष्कताया वा कर्म आयुष्कलक्षणं ’ प्रवृत्तिं १ । (‘ पाणे अइवाइत्ता ’
पि) प्राणान्-जीवान् ’ तिपात्य ’ विनाश्य ’ सुस वइत्त ’ पि मृषावादवृत्त्वा ‘ तद्वत्त्वं ’ ति तथाविधस्वभाव-मक्तिदानो-
चितपात्रमित्यर्थः ‘ समणं च ’ पि ‘ आम्भयि ’ तपस्यतीति अगणोऽवत्त्वं ‘ माहणे च ’ पि मा हनेत्येवं योऽयं प्रति
वक्ति स्वयं इनननिवृत्तः सज्जसौ माहना, अथवा ब्रह्म-ब्रह्मचर्यं कुञ्जलानुष्ठानं वाऽस्यास्तीति ब्राह्मणोऽवत्त्वं, ‘ वा ’ श्रद्धा
समुच्चये, ‘ अफासुएण ’ ति न प्रमत्ता ‘ असवो ’ असुगन्तो यस्यापदप्राप्तुक-सजीवमित्यर्थः, तेन, ‘ अणेसणिज्जेण ’ ति

एष्यत इत्येपणीयं-कल्प्यं, तन्निषेधादनेपणीयं, तेन अशनादिना प्रसिद्धेन 'पडिलाभेत्त' 'प्रतिलम्भ्य' लाभवन्तं कृत्वा । अथ निगमयन्नाह-एवमित्यादि । 'एवं' उक्तलक्षणेन क्रियात्रयेणेति, शेषं सुबोधं । अयमत्र भावार्थः-अध्यवसाय-विशेषादेतन्नयं जघन्यायुःफलं भवति । अथवेदापेक्षकी अल्पायुक्ता ग्राह्या, यतः-किल जिनागमाभिसंस्कृतमतयो मुनयः प्रथमवयसं भोगिनं कञ्चन मृतं दृष्ट्वा वक्तारो भवन्ति-नूनमनेन भवान्तरे किञ्चिदशुभं प्राणिघातादिकमासेचितं अकल्प्यं वा मुनिभ्यो दत्तं येनायं भोग्यऽप्यल्पायुः संवृत्त इति । अन्ये त्वाहुर्यो जीवो जिनसाधुगुणपक्षपातितया तत्पूजार्थं पृथिव्याद्या-रम्भेण १, स्वभाण्डासत्योत्कर्षणादिना २, आधाकर्मादिकरणेन च ३, प्राणातिपातादिषु वर्तते तस्य वधादिविरतिनिर-वद्यदाननिमित्तायुष्कापेक्षेयमल्पायुक्ता समवसेया" । अथवेदाप्रासुकादिदानमल्पायुक्तायां मुख्यं कारणमितरे तु सहकारिकारणे इति व्याख्येयं, प्राणातिपातन-मृपावादनयोर्दानविशेषणत्वात्, तथाहि-प्राणानतिपात्याधाकर्मादिकरणतो, मृपोक्त्वा यथा-भो यते ! स्वार्थमिदं सिद्धं भक्तादि, कल्पनीयं चेदं भवतामतो नानेपणीयमिदमिति शङ्का कार्येति । ततः प्रतिलम्भ्य साधून् दातुप्राणिनोऽल्पजीवितव्यनिबन्धनमायुर्बध्नन्तीति । एवमस्य गमनिकामात्रमुक्तं, विस्तरार्थस्तु तद्वृत्तेरवसेयः । अथ प्रकृतमुच्यते-तत्र 'चरणविधाइ स्ति' इति शङ्को हेतौ, तत इति हेतोर्'दानं' साधुभ्यो वितरणं, एतस्य-आधाकर्माणो भक्तादेर्नास्ति-शास्त्रविहितं विवेकिगृहिणां न विद्यते, केन ? इत्याह-'ओधेन' उत्सर्गेण-कारण-मन्तरेणेत्यर्थः । कारणतस्तु स्यादपीत्यावेदयन्नाह 'वीथपए' इत्यादि, उत्सर्गपिक्षया द्वितीयपदमपवादस्तस्मिन् यदि चेत् कथमपि कुत्रचिदनिर्वाहादौ तद्दानं भवेत् । अत्र च यदीति बुद्धानः कादाचित्कत्वमस्यावेदयति, यतो न संविग्रभावि-

आवकाः आगमाभिद्वस्वात्सायुतंयववाधापरिहारित्वाचदुष्टदम्भकत्वाच्च सुयतिभ्य एतथथाकथञ्चित्प्रयच्छन्ति, नापि सुयतयो यथाकथञ्चिदेव गृह्णन्ति । यदाह—“कारणपठित्सेवा वि दु, सावज्जानिच्छत् अफरणिज्जा” । किं सर्वथा ? नेत्याह—“बहुसो वियारइत्ता”, कर्त्तव्येति श्रेयः । “अचारणिज्जेसु अत्थेसु ॥१॥” अस्यागाढकारणेद्वित्यर्थः । “जइ वि य समणुज्जाया”, सावघप्रतिवेवेति प्रक्रमः । “तहवि य बोसो न वज्जणे विट्ठो । वट्ठम्ममया दु एव, मामिक्ख निसेवनिइयया ॥२॥” तथा पात्रविशेषः—समग्रपुण्यपुण्यपात्रं, तद्विषये, वा दुग्धोऽद्भुतदानसम्भवप्रकारान्तरसमुच्चयार्थः । यदि तद्वानमिति प्रक्रमो, भवेत्—स्यात् । अत्र किं कारणमपवादयेवाधित्येद दीयते, नोत्सर्गतोऽपीत्यत आह—‘जज्जो’ ‘सि, वट्ठो—यस्मात्कारणादिदं वक्ष्यमाण धर्ममत्र नियामकमस्तीति भाषार्थः ॥ २० ॥ यदेवाह—

दी०—यत्तैर्धार्मिकविधातिस्सादिति हेतोरेतत्साचाकर्मनो दान विवेकिनां नास्ति ‘ओपेन’ उत्सर्गेण—कारणं पिना, तदेवाह—द्वितीयपदे अपवादाख्ये यदि काव्यनिर्वाहादौ पात्रविशेषे वा तदान भवेत्, नान्यथा, यत इति वक्ष्यमाणोक्ता-
विति भाषार्थः ॥ २० ॥ तामेवाह—

संथरणमि असुद्ध, दोण्ह वि गेण्हतदेतयाणऽहिय । आउरदिट्ठतेणं, तं चेव हिय असंथरणे ॥ २१ ॥*

१ * ० अरणविपातीदमिति’ इत्यपि प्र० : ॥ समुद्धेत्य ग्राथा समन्तामकीत्यधिके सहस्रेणहिच्छवत्तने भीमदुर्लभपञ्चाल-
सर्वसि चैत्यवासीनिबन्धित्य रत्नरत्नविठ्ठलसम्प्रापक—भीमस्त्रिनेश्वरसूरिवरविनेवावसत्सैन्याङ्गपृष्टिविधातात्स्वरगच्छप्रतिष्ठाप्रापकेरत्नार्थ-
वर्धैः भीमदमयदेवसूरिपादैः पञ्चभाङ्गदुत्तौ पञ्चभाष्टमद्वयपद्योदेसङ्कयोः क्रमेण २२७—३७३ पत्रयो ।

न्याख्या—‘संस्तरणे’ ग्रासुकैषणीयाहारदिग्राह्यैव साधूनां निवहि सति अशुद्धमनेषणीयं गृहमाणं दीयमानं, चेति गम्यते । द्वयोरपि, नैकस्य कस्यापीत्यपि शब्दार्थः, गृहीतृदात्रीः—साधुश्रावकयोरित्यर्थः । किमित्याह—‘अहितं’ अनर्थहेतुत्वाद-
पथ्यं स्यादिति शेषः । उत्सर्गतस्तावदेवं, अपवादतस्तु ‘आउरे’त्यादि, ‘आतुरो’ रोगी, तस्य ‘दृष्टान्त’ उदाहरणं न्याय
इति यावदातुरदृष्टान्तस्तेन, यथा हि रोगिणः कामप्यवस्थामाश्रित्य पथ्यमप्यपथ्यं स्यात्काञ्चित् पुनः समाश्रित्यापथ्यमपि
पथ्यं, तथा च भिषक्शास्त्रम्—“उत्पद्यते हि साऽवस्था, देशकालामयान् प्रति । यस्यां कार्यमकार्यं स्यात्, कर्म-
कार्यन्तु वर्जयेत् ॥ १ ॥” कार्य-विधेयं, तदप्यकार्य-न कर्त्तव्यं स्यात् । कर्मकार्य-कर्त्तव्यक्रियामित्यर्थः । एवमेव ‘ते
चेव’ति तदेवाशुद्धमपि दीयमानं गृहमाणं च दातृगृहीत्रोर्द्वितमवस्थोचितत्वात्पथ्यं स्यात् । केवेत्याह—‘असंस्तरणे’ अनि-
वर्हि दुर्भिक्षग्लानाद्यवस्थायामित्यर्थः । अयमभिप्रायो—यद्यपि इदमाघाकर्मज्ञागङ्गाद्यनेकदोषकारणं वर्णितं, तथापि—“सन्व-
त्य संजमं सं-जमाउ अप्पाणमेव रक्खेज्जा । मुच्चइ अइवायाओ, पुणो विसोही तथा चिरई ॥ १ ॥ काहं
अच्छित्ति अडुवा अहीहं, तवोवहाणेसु य उज्जमिस्सं । गणं च नीई व सोरविस्सं, सालंबसेवी समुवेइ
सुक्खं ॥ २ ॥ सालंबणो पडंतो, अप्पाणं दुग्गमे वि धारेई । इय सालंबणसेवी, धारेइ जइं असदभावं
॥ ३ ॥ अप्पेण बहुमिच्छेज्जा, एयं पंडियलक्खणं । सन्वासु पडिसेवासु, एयं अट्टपयं विज्ज ॥ ४ ॥ न वि
किंचि अणुनायं, पडिसिद्धं वावि जिणवरिदेहि । एसा तेसिं आणा, कज्जे सचेण होयव्वं ॥ ५ ॥ धावंतो

१ “नीई य व सार०” य. क. ह. । “नीईए सार०” प. ।

उच्चाओX, मगगन्तू किं न गच्छइ ? कमेण । किं वा मउई किरिया, न कीरए ? असहओ तिक्ख ॥ ६ ॥”
इराघागमाभिधैर्यथावसरं बहुतरुणलामाकाङ्क्षया गुह्यमाणं दीयमानं च न दोषायेति गाथार्थः ॥ २१ ॥

अथ यदुक्तं-‘पञ्चविसेसे च होज्ज’चि तद्व्याख्यानयथाह—

दी०-‘सुस्तरणे’ शुद्धाभ्राविलामाश्रित्वेति सति अशुद्धं गुणवत्तुं द्रव्योपि गृहीतदात्रो-र्षतिगृहस्योराहित-अनर्थहेतुत्वाद-
पथ्य, ‘आतुरहृद्यान्तेन’ रोगिणो ज्ञातेन, तस्य हि अवस्थानिषेपादभवेवापथ्यं पथ्यं च स्यात्, तथा तदेव तयोर्हित-
गुणहेतुत्वास्पद्य, क ? ‘असस्तरणे’ दुर्भिक्षलानाद्यवस्थासिगिति गाथार्थः ॥ २१ ॥ अत्र पात्रविशेषे वेति यदुक्तं तदाह—
मणिप्य च पंचमगे, सुपत्तसुद्धऽन्नदाणचउमगे । पढमो सुद्धो धीप्प, मयणा सेसा अणिट्ठफला ॥ २२ ॥

व्याख्या-‘मणित्वं च’ प्रतिपादितं च, केस्याह-पञ्चमाङ्गे प्रशस्यमिधाने, क साने ! इत्याह-सुपत्तसुद्धऽन्नदाण-
चउमगे ‘चि, दोमन’ पात्रं ‘दानस्यानं सुपात्रं, तत्र तस्मै वा शुद्धाभदानं एषणीयाहारपितरणं सुपात्रशुद्धाभदानं, तद्वि-
षय-‘यत्तुर्महो’ विकल्पचतुष्टयं, त तथा, तस्मिन्, किं मणित्वमित्याह-‘पढमो’ सुपात्रे ‘इत्यादि, प्रथमः-सुपात्रे शुद्धाभदानमित्येव-
तद्यण आद्यमङ्गः, शुद्ध-एकान्तेन निर्धराहेतुत्वाभिर्दोषः । द्वितीये-सुपात्रे अशुद्धाभदानमित्येवस्वरूपे द्विसङ्ख्येयमङ्गके
‘मज्जना’ बहुतरुनिर्जराऽऽप्यतरपापकर्मबन्धसम्भवाच्छुद्धेर्विकल्पना । दोषो-कुपात्रे शुद्धाभदानं कुपात्रेऽशुद्धाभदानमित्येव-

X “मान्तोऽपि गच्छन्” इति पूर्वोक्तं अ. । + “न्यायेन” अ. म. ।

लक्षणौ तृतीयचतुर्थमद्भकावनिष्टफलावेव-^१ एकान्तेन पापकर्मबन्धहेतुत्वादनीप्सितकार्यप्रसाधकौ, इति शब्दाध्याहारादित्ये-
तद्गणितं । तथा च प्रज्ञास्यष्टमशतषष्ठोद्देशकसूत्रम्-

"समणोवासगस्स णं भंते ! न्हारूखं समणं वा माहणं वा एसणिज्जेणं फासुएणं असण-पाण-
खाइम-साइमेणं पडिलाभेमाणस्स किं कज्जइ ?, गोयमा ! एगंतसो से निज्जरा कज्जइ, नत्थि य से पावे
कम्मै कज्जइ "ति अस्यार्थः- 'श्रमणोपासकस्य' श्रावकस्य 'ण'मिति वाक्यालंकारे 'भदंत !' सकलकल्याणनिलय !
तथारूपं श्रमणं वा 'माहनं वा' ब्राह्मणं वा प्रासुकैपणीयेनाशनादिना 'प्रतिलाभयतो' लाभवन्तं कुर्वतः । 'किं कज्जइ' ति
किं फलं भवतीत्यर्थः ?, गौतम ! 'एगंतसो' ति एकान्तेन निर्जरा क्रियते, 'से' ति तस्य श्रमणोपासकस्य 'नत्थि य
से' ति नास्ति चैतद्यत् 'से' तस्य पापं कर्म 'क्रियते' भवति, अप्रासुकदान इवेति प्रथममद्भकार्थप्रतिपादकसूत्रार्थः ।

द्वितीयमद्भसूत्रं पुनरिदं- "समणोवासयस्स णं भंते ! त्हारूखं समणं वा माहणं वा अफासुएणं अणेस-
णिज्जेणं असण-पाण-खाइम-साइमेणं पडिलाभेमाणस्स किं कज्जइ ?, गोयमा ! बहुतरिया निज्जरा कज्जइ
अप्पतराए से पावे कम्मै कज्जइ "ति अस्यार्थः प्राग्वन्नरं- 'बहुतरिय' ति बहुतरा पापकर्मपिक्षया । 'अप्पत-
राए' ति अल्पतरं निर्जरापेक्षया । अयमर्थः-गुणवते पात्रायाप्रासुकादिद्रव्यदाने चारित्रसाधनकायोपष्टम्भो ?, जीवघातो
२, व्यवहारादस्तच्चारित्रवाधा च ३ भवति । ततश्च चारित्रसाधकायोपष्टम्भान्निर्जरा जीवघातादेश्च पापं कर्म स्यात् । तत्र च

^१ "० फलावेकान्तेन " इ. क. । + " गोयमा ! " अ. इ. क. य. ।

स्वेहेतोः सामर्थ्यात् पापापेक्षया बहुतरा निर्जरा, निर्जरापेक्षया चात्यन्तर पाप भवति । इह च विवेचका मन्यन्ते-असस्तरणा-
दिकारणत एवाप्राप्तुकादिदाने बहुतरा निर्जरा भवति, नाकारणे, अथदुष्क-‘सपरणमि असुद्ध’मित्यादि X, तथा-“ नाया-
नयाणं कल्पजिज्ञाणा, अक्षयाणां देसकालसद्धासकारसजुतं पराप भस्तीप आयाणुगगद्बुद्धीप
सजयाणा द्याण ”मित्यादि, अन्येत्यादुराकारयेऽपि गुणवत्प्राप्तायाप्राप्तुकादिदाने परिणामवशात् बहुतरा निर्जरा भवत्यत्यन्तर
च पापं कर्मेति, निर्दिशेषणत्वात्त्यस्य परिणामस्य च प्रमाणत्वात् । आह च-“ परमरहस्समितीणा, +समत्तगणिपिड-
गभरिपत्ताराणं । परिणामिच पमाणा, निच्छयमवलम्बमाणां ॥ २ ॥ ”ति । नन्वेव बर्मायिमप्राप्तुकादिदान कर्तव्य-
मापन्नमित्यप्रीक्यते-आपयतां नाम, भूमिकापेक्षया को दोषः, यतो यत्किमर्भासकस्य गृहयस्य द्रव्यस्यैव प्राणातिपातादि-
कमुक्तमेव प्रवचने, यथोच्यते-‘सपरणमि असुद्ध’मित्यादिना अमुद द्वयोरेषि दातृपृथ्वीभोरहितोयेति, तत्प्राहकस्य व्यय-
हारतः तत्पमविराधनात् दापकस्य च तुर्गर्धकष्टान्तमावितत्येनाच्युत्यन्त्येन वा ददतः शुभात्सापुष्कतानिमिचत्वात् ।

५ “यव वृक्ष ” अ. य. । X गायेय सम्पूर्णोऽस्यैव प्रत्यत्यैकविकसितत्वाः । + पठितसमलक्षणमिपिटकसाराणां-अधीतद्व्यापृशांगपारिणां ।

१ पात्रापेक्षया । ० पाससमादृदि भाषिया हे तुम्बकष्टान्-वमादिका, कह १, ते पसत्वा एव कहति-अहा छुदगो हरिणस्त
पिट्ठो घावद्, हरिणस्त पत्तयमानस्त सव छुदगस्त वि जेण तेणप्पगारेण हरिण अभिच(F) ना पायतस्त सेय, एव अहा हरिणो
तदा साह, अहा छुदगा यहा साधमा साह च, अकत्त्यकाण्डप्रहारात्ते पत्तयन्ति । पासत्था सहे भणति-जेण तेणप्पगारेण सभाइ
अलीयाइ भासिऊण तुम्भेहि करिण्व अकण्डिव वा [मणियव] इति पयोवाः अ. ”

शुभमपि चाऽयुरल्पं अहितमिह विवक्षितमिति द्वितीयभङ्गप्रतिबद्धसूत्रसङ्क्षेपार्थः ।

तृतीयचतुर्थभङ्गकक्षत्रं पुनरिदं--“समणोवासगस्स णं भंते ! तहाख्वं अस्संजयं अविरयं अप्पडिहयपच-
कखायपावकम्मं फासुएण वा अफासुएण वा एसणिल्लेण वा असणपाणखाहमसाहमेण
पडिलाभेमाणस्स किं कज्जहं, गोयमा ! एगंतसो से पावे कंमे कज्जह, नत्थि से कावि निज्जरा कज्जह”ति,
प्रतीतिार्थं चैतन्नवरं--‘असंयतः’ सप्तदशप्रकारसंयमाद्विर्भूतस्तथा विविधमनेकधा द्वादशविधे तपसि रतो विरतस्तन्निषेधाद-
विरतः । तथा प्रतिहृतानि स्थितिहासतो ग्रन्थिभेदेन, प्रत्याख्यातानि हेत्वभावतः पुनर्धृद्विनिरोधात्, कर्माणि ज्ञानावरणादीनि
येन स तथा, तन्निषेधात् अग्रतिहृतप्रत्याख्यातपापकर्मा, तं, एवं च ‘असंजए’त्यादिना निर्गुणः पात्रविशेष उक्तः,
‘फासुएण वा अफासुएण वे’त्यादिना तु प्रासुकाप्रासुकादेर्दानस्य पापकर्मफलता निर्जराया अभावश्चोक्तः, असंयमो-
पष्टम्भस्योभयत्रापि तुल्यत्वात् । यत्र प्रासुकादौ जीवघाताभावेन अप्रासुकादौ च जीवघातसद्भावेन विशेषः सोऽत्र न विवक्षितः ।
पापकर्मणो निर्जराया अभावस्यैव चेह विवक्षितत्वादिति तृतीयचतुर्थभङ्गसूत्रार्थः । एवं तावत्--‘सुपत्तसुद्धञ्जदाण-
चउभंगे पढमो सुद्धो’ इत्यादिग्रन्थसुखावबोधार्थं सव्याख्यानं सूत्रत्रयमपि निदर्शितं । अत्र च द्वितीयसूत्रभावाार्थं
अन्ये पुनराहुरकारणेऽपि गुणवत्पान्नायाप्रासुकादिदाने परिणामवशाद्बहुतरा निर्जरा भवत्यल्पतरं च पापकर्मैत्यादिलक्षण-
माश्रित्य ‘पत्तविसेसे च होल्ल’ति प्राक्तनविक्षितमोगाथाऽवयवार्थो भावनीय इति गार्थार्थः ॥ २२ ॥

उक्तं दाने च तस्य ये दोषा इति षष्ठद्वारं, साम्प्रतं यथापृच्छेति सप्तमं द्वारं, तत्र यथा पृच्छा सम्भवस्तथा दर्शयितुमाह--

धी०-मणित चैतत्प्रश्नान्ने अष्टमशतपद्योदेष्टके सुपात्रशुद्धाश्वदानोपलक्षणे तच्चतुर्थे, यथा-सुपात्रे शुद्धाश्व १, सुपात्रे अशुद्धाश्व २, कुपात्रे शुद्धाश्व ३, कुपात्रे अशुद्धाश्वमिति ४ । एषां स्वरूपमाह-प्रथमो मद्रः शुद्धो, निर्जराहेतुत्वात्, द्वितीये 'मज्जना' शुद्धोर्विकल्पना, बहुतरनिर्जराऽप्यतरपापवन्धात् । तेषां द्वावनिष्टफलो, एकान्तेन पापबन्धहेतुत्वादिति गार्थार्थः ॥ २२ ॥

उक्त दानद्वार, अथ यथाशृण्वेति सप्तम आह-

देसाणुचिय धहुदद्य-सप्पकुलमायरो य तो पुच्छे । कस्स कए केण कय ? लक्खिज्जइ वज्झल्लिगेहि ॥ २३ ॥

व्याख्या-देष्टव्य-मालवकादिमण्डलस्यानुचित-उत्रासम्भवादयोग्य देशानुचित, तथा 'बहु' प्रचुरं, किं तदित्याह-
'द्रव्य' द्वाव्योदनादि, तथा 'अथ' एकस्यादिमानुष 'कुल' गृह, तथा आदरो-दातुर्मन्त्रिविशेषकृतः सन्त्रमः,
यः मनुष्ये, यदि स्यादिति शेषः 'तो'पि ततस्त्वदनन्तरं तदा वा-उस्मिन्काले, किमित्याह-'पुच्छेत्' प्रश्नं कुर्यात्, केन-
प्रकारेणेत्याह-'कस्से'त्यादि, कस्य-किं गृहस्वस्याऽऽरोक्षित्वाचोः 'कुते' निमित्तं ? तथा केन पुरुषादिना 'कृत' निष्पादि-
तमिदं द्वाव्योदनादि द्रव्यमिति प्रक्रमः । एव च प्रश्ने कुते सति यदि दाता प्राञ्जलस्वभावो भवति तदा कथयत्येव यथा-
भवन्निमित्तमेतद्विहितं, अथ मायाविस्वात्सत्यं न कथयति तथापि स्तु ज्ञायत इति दर्शयन्नाह-'लक्खिज्जइ वज्झल्लिगेहि'
ति 'लक्ष्यते' ज्ञायते यदुताशुद्धमिदमिति । कैः कृत्वेत्याह-वाज्झल्लिङ्गः सखिलवदसितपरस्परबलोकनस्वलङ्गापितादिभिर्बहि-
र्बहिर्निचिह्नैः, ततश्च साधुभिस्त्वत्परिहर्चय्यमिति । अथ कदाचित्पृष्टे सति दाता रोषं कुर्यात् । का तस्यिष्यमाकमस्मद्गृहद्वचान्त-
परिधाने इत्यादिकं, साधेयपचनं वा किञ्चित् ज्ञयाचतस्तद्भावगतीकृतत्पक्षोपादिकं ज्ञात्वा गृहीतव्यमिति गार्थार्थः ॥ २३ ॥

उक्तं यथापृच्छेति सप्तमद्वारं, साम्प्रतं छलनेत्यष्टमद्वारं व्याख्यातुमाह—

दी०—देशस्य मालवाकादेरनुचितं तत्रासम्मावि 'बहुद्रव्यं'शाल्योदनादि 'अल्पकुलं'स्तोकमानुपादिगृहं 'आदरार्थं' दातुर्भक्तिसम्प्रप्तो यदि स्यादत्तस्तदा वा पृच्छेत्-कस्य कृते इदं ? केन हेतुना पुंसा वा कृतं ? भक्तादीति पृष्टे यदि सत्यं नाचष्टे तथापि लक्ष्यते बाह्यलिङ्गैर्विविधशरीरादिचिह्नैरिति गाथार्थः ॥ २३ ॥ उक्तं यथापृच्छाद्वारं, अथ छलनेत्यष्टममाह—
थोवंति न पुटुं न क—हियं च गूढेहिं नायरो व कओ । इय छलिओ वि न लग्गइ, सुओवउत्तो असढभावो ॥

व्याख्या—'स्तोकं' स्वल्पं, द्रव्यमिति गम्यते, इति हेतोरुपलक्षणत्वाद्वहपि देशोचितमिति कारणाद्वा 'न' नैव 'पुटुं' पूर्वोक्तप्रकारेण प्रश्रितं, साधुनेति गम्यते, तथा 'न' नैव कथितं-मायावित्वाद्गृहिभिः साधुना पृष्टमपि न निवेदितं, यथा भवदर्थं कृतमेवेति । 'वा' विकल्पे । तथा 'गूढं'रलक्ष्यस्वभावैः, गृहिभिरिति गम्यते । 'न' नैवादरो-भक्तिविशेषः कृतोऽभ्युत्थानवन्दनप्रसन्नवदनत्वादिसम्प्रप्तो 'वा' विकल्पे 'कृतो' चिहितः । इत्येवमनेन प्रकारेण 'छलितोऽपि' अशु-
द्धाहारग्रहणतो गृहिभिर्व्यसितोऽपि, साधुरिति प्रक्रमः, किमित्याह—'न' नैव 'लगति' अशुद्धाहारग्रहणादिजनितकर्मणा सह श्लिष्यति । किंविशिष्टः सन्नित्याह—'श्रुते'पिण्डैषणाध्ययनादौ 'उपयुक्तो'दत्तावधानः-श्रुतोपयुक्तः, सिद्धान्तोक्तपिण्डोप-
परिज्ञानोपायावहितचित्त इत्यर्थः । पुनरपि किंविशिष्ट इत्याह 'अशठभावो' निम्मायचित्तपरिणतिरनेन चैतदाचष्टे-यः
पिण्डैषणानभिज्ञोऽभिज्ञोऽपि वा प्रमादितयानुपयोगवान् व्यस्यते, स कर्मणा नश्यत एव, भगवदाज्ञाविराधकत्वात् छिष्ट-
परिणामत्वाच्चेति गाथार्थः ॥ २४ ॥

उक्तं यथा छलना स्यादित्यष्टमद्वार, अथ कथञ्चिदष्टदंष्ट्रिण्डव्रहेऽपि क्षुद्रिण्या साधद्विपक्षत्वात्तदग्रहेऽप्यशुद्धिश्च यथा सादित्येव लक्षण नयमद्वारमभिधित्सुराह ।

दी०—स्तोक देयद्रव्य, उपलब्धणाद्वह्निं देवोचितमिति न पृष्ट, पृष्ट चेन्न कथित मायावित्वाद् गृहिभित्तया 'गृहे' रत्नस्यैर्त्वेर्नवादरो वा-यक्तिमन्त्रम० कृत, इत्येव 'छलितोऽपि' अष्टद त्राहितोऽपि साधुर्न 'लगति' तत्तन्पकर्मणा न स्मिप्यति, कथमभूतः ? 'धृतोपयुक्तः' एषणाविधिमवाधान 'अष्टदमावो' निर्मायचिच इति गाथार्थः ॥ २४ ॥

उक्तं छलनाद्वारं, अधुना क्षुद्रा(! क्षुद्रत्वा)स्य नयममाह—

आह्वाकम्मपरिणओ, यज्झइ लिंगिब सुद्धभोई वि । सुद्धं गवेत्तमाणो, सुज्झइ स्वघगोव्व कम्ममे वि ॥ २५ ॥

व्याख्या—'आधाकर्मपरिणतो' क्षुद्राद्वारद्वयमोजनानाऽभिलाषी सन्, मिश्रुरिति गम्यते । किमित्याह—'पश्यते' आधा-कर्ममोगप्रभवदारुणकर्मणा स्मिप्यते । क इवेत्याह—'लिङ्गिगत्' तथाविधद्रव्यसाधुवैपधारकपुरुषवत् । अनेन च सविधानक दूषयति । किञ्चिद्विष्टो मिश्रुरित्याह—'क्षुद्रमोज्यपि' प्रासुकैर्पणीयादाराभ्यवहार्यपि, न केषलमशुद्रमोजीत्यपि शब्दार्थः । अनेन च परिणाम एव तत्त्वतः कर्मबन्धकारणमित्याचष्टे । लिङ्गिसविधानक चेदम्—

एगग्निम नगरे एगेण सावएण सवमोज द्वाविण । त च तोऊज एवो साह पचासन्नयामाओ समगहणत्थ सिग्घ मागओ । तओ त भिक्खइमुवट्ठिय दड्ढु सावएणं भग्गिया साविआ 'देहि एएसा भिक्खु' ति । तीए मणिय-सव्वपि त दिव्व । तओ तेण मणिय मम भत्तमज्झाओ देहि । तओ तीए ओयजमोयगाहय पट्ठिपुण भोयणं दिव्व, साहुणा य सघमचं ति मन्न-

माणेण अहसाउं उकोसगं च त्ति शुच्छिएण य तं शुचं ति । एवं च सो सुद्धं पि शुजंतो असु(ह)द्वपरिणामवसेण आहाकम्म-
परिमोगदोसजणियकम्मुणा बद्धोत्ति ।

अनेन च शुद्धग्रहणेऽपि शुद्धिर्यथा न स्यादित्येतत्प्रतिपादितं, अथाशुद्धग्रहणेऽपि शुद्धिर्यथा स्यात्तथा दर्शयति-‘शुद्ध-
मित्यादि, ‘शुद्धं’ निर्दोषं, पिण्डमिति गम्यते । ‘गवेययन्’ आगमनीत्या मार्गयन्, साधुरिति प्रक्रमः, किमित्याह-
शुद्ध्यति-विशुद्धपरिणामत्वात्कर्ममलक्षपणतो निर्मली भवति, क इवेत्याह-‘क्षपक इव’ विकृष्टतपःकर्तृसाधुवत् । अनेनापि
संविधानकं सूचयति । क सत्यपीत्याह-‘कर्मण्यपि’ आधाकर्मभोगेपीत्यर्थः । न केवलमितरभोग इत्यपि शब्दार्थः । अनेन
च परिणामशुद्धिरेव तत्त्वतः कर्मक्षयकारणमित्याह । पठ्यते च ‘परमरहस्समिस्सीण’मित्यादि । क्षपकसंविधानकं चेदं—

एगम्मि सुविहियसाहुगच्छे एगो साहु इहपरलोयनिरासंसो सम्मं अहिगयजिणवयणरहस्सो वोसट्ठवचचनियदेहो विगिट्ठ-
तवोकम्मनिरओ चिट्ठइ । अन्नया य सो खवगसाहु भासक्खवणपारणगनिमित्तं ‘ मा इहनगरे तवचरणवज्जियलोगाओ अणे-
सणा भविस्सइ’त्ति गओ पच्चासन्नगामं । तत्थ य एगाए सावियाए उवलद्धखगतवोकम्ममुत्ताए मा कयाइ खवगो इह एह
त्ति संजायदानसद्धाए घयगुलसंजुत्तं पायसं संसाहियं, तदा ‘ मा आहाकम्मसंकाए खवगो न गिण्हदि’त्ति माइट्ठाणेण पत्त-
पुडयमल्लगाणि पायसत्वरंठियाणि इओ तओ पक्किनाणि डिमरूवाणि य माइट्ठाणं गाहियाणि, जहा-जया एरिसो साहु इत्या-
गच्छइ तथा तुन्ने मणेज्जइ, जहा-अग्गो ! बहुयं पायसं अम्भाणं परिवेसियं, अहं च तुन्ने निम्भन्धिस्साभि । तओ मणिज्जइ-
किं दिणे दिणे पायसं रंघिज्जइ ? , न किपि कज्जं अम्हं इमिणा, मग्गाइ अम्हं इमस्स चि । इत्थंतरे सो खवगो भिक्खं हिंढंतो

भविष्यद्वाक्येण पदम तीसे चेव वरमागजो, सा य मत्तिमरपरित्यनिरंतरादिययावि सुवरिवागारा अकयसंममा भोणेण चेव ठिया । ताणि य भाइद्वानपन्नविपाणि तिभरूवाणि तदेव काठमारदाणि । तवो तीए ताणि तदेव निग्गमच्छिऊण एवाणि ताव मच्छिह्वाणि न गिण्हंति, जइ तुज्ज रोयइ तो तुम विण्ह इय पायसं वि यन्नभाणीए वस्स जावणा निमिच्च धयगुलससुचस्स पायसस्स भायणं भरेऊण आणिय, साहुणा य एसणोवउचेण सुद्ध वि कल्लिऊण मइयि, तवो पल्लव ति काठ नियतो गोयराओ, आगजो य किंवि वि रहपएसं । तस्य य समालोइयपठिक्खो कयतफालोधिपसन्नायमोवो चिंतिउं पय(तो)दो, जइ-जइ एरथावसरे केइ अदाणाइपठिक्खमा साहुणो एति, परमज्झइयेण य ये अजुग्गइ करिंति, तो ठारिओ होमि भयज्झाओ पि, इथाइ-सुद्धज्झवसाणपरो तमि य विसिद्धाहारे मासक्खवणपारणगपचे वि अमुच्छिओ कट्ठिऊण पचनमोक्कारं विहीए सुंजिउ पयचो । तओ सुद्धज्झवसायस्स भोयणावसाणे निरावरणे पविट्ठुन केवलपरनाणदसणं समुप्पन्न सिद्धो य कालेण मयय सुवगकेवल्लिपि ॥ इह च परिणामशुद्धिरेव तत्त्वतः कर्मसंख्यकारणमित्युक्तं, तत्र परिणामशुद्धिरपि सर्वज्ञाक्षराचनानुगतैव यथोक्त-फलप्रसाधिका, नान्यथेति मन्वेभ्य । पयोक्त-“ भायशुद्धिरपि ज्ञेया, यैया माग्गानुसारिणी । प्रज्ञापनमियाउ-ख्यन्त, न पुनः स्वाप्नहादिमका ॥ १ ॥ ” ततश्च स्वच्छन्दभाषपरिहारार्थे आक्षामज्ञायङ्गकारिणां महापायस्त्वकार्यप्रसाध-कत्वप्रतिपादकमुदाहरणमुच्यते—

एगमि नगरे एगस्स रको एत्थपुप्फफलसमिदयायवगणमणिस्त्राणि दोप्पि उल्लानाणि अहेसि, त जइ-चंदोदय च सरोदयं च । तस्य चंदोदय नगरस्स अवदिसाए, सरोदय पुषदिसाए । ॥ वसंतसमय वंतेरकीलाकोउगतिपणा पत्थिवेण सज्जाए

पडहगदावणपुरस्सरं नियपुरिसेहिं नयरे घोसाविंयं, जहा-भो भो ! सुणंतु तणक्कुहाराइणो पुरिसा ! रत्ना समाइहुं-अहं पभाए अंतेउरपरिगओ स्रोदये उज्जाणे गमिस्सामि, तं तुन्मेहिं चंदोदये चेव गंतवं ति । तओ राया पच्चूसे स्रोदये गमणागम-
णेसु संमुहो स्रो ति कलिऊण चंदोदयं गओ । तं च घोसणं सोउं जे तत्थ दुरप्पाणो सिद्धिगप्पायपुरिसा, ते ' अम्हे दुल्लभ-
दंसणाओ नरिंदमहिलाओ पासिस्सामो' ति चित्तिऊण स्रोदयं गया । तत्थ य पचलदुससालासु लिक्खिउं ठिया । ते य उज्जाणा-
रक्खियपुरिसेहिं रायाणाभंगकारिणो ति गहेऊणं पहया बद्धा य । जे पुण तणहारगाइणो घोसणं सोऊणं चंदोदयं गया, तेहिं
सहसापविट्ठाओ दिट्ठाओ वरवसणभूसणघराओ पवणिदुमुहीओ वियसियवरकमलदीहरलोयणाओ निंवगणाओ, तओ तेवि
तहेव बद्धा, नयराभिमुहं चलियस्स य अवरण्हे राइणो दंसिया दीवि वग्गा उज्जाणपालएहिं । तओ राइणा पुच्छिऊण तवइयरं
स्रोदयगामिणो अदिट्ठोवरोहा वि ममाणाभंगकारिणो ति वहाविया, इयरे आणाकारिणो ति दिट्ठोवरोहा वि विसज्जिय ति ।
एवमित्थ वि तित्थयराणाभंगकारिणो अकयाहाकम्मभोगा वि जम्मजरामरणवेयणानिंबघणदारुणकम्मबंधाइयं महाऽणत्थं
पार्ष्विति, इयरे कहिंचि तन्मोगकारिणो वि ताओ मुचंति सकअपसाहगा य भवंति । भणियं च-“ सयलसुरासुरपणमिय-
ज्जिणगणहरभणियसमयपरंतता । आराहिऊण सम्मत्त-नाणचरणाइं परमाइं ॥ १ ॥ सत्तट्ठभवग्गहण-
न्भंतरकालंमि केवलं नाणं । उप्पाडिऊण जंति य, विहुयमला सासयं मोक्खं ॥ २ ॥ तत्थ य जरजम्मण-
मरण-रोगतणहल्लुहाभयविमुक्का । साइअपज्जवसाणं, कालमणंतं लंहति सुहं ॥ ३ ॥” इति गाथार्थः ॥ २५ ॥

एवं चाज्ञाभङ्गाद्यनेकदोषनिबन्धने आधाकर्मग्रहणे प्रतिपादिते सत्याह कश्चित्—

दी०—आपाकर्मपरिणतोऽशुदपिण्डार्थी 'वक्षते' तद्वन्त्यकर्मणा क्षिप्यते शुद्धमोज्यपि, आस्तामितरः । क इय ? इत्याह—'लिप्तीवत्' वेपथारकसाधुवत्, तत्कथेयं—अधित्सापुरेकस्मिन्नगरे कस्यापि आचकस्य गृहे सप्तमोज्य शुद्धा तीर-
 ग्रामादसतोत्तया तन्नाजगाम, तन्निधानं भावक्रोप्रतिता यत्नी 'सर्वमग्रे दत्त'मित्युवाच, ततो 'मम भक्तादपि देही'त्यु-
 क्त्वा वापिस सम्पूर्णमिष्टाज, सप्तमकधिया विदित्य शुद्धजे, स वैषम्यशुद्धपरिणामादशुद्धकर्मणा बद्धः । किमशुद्धमोज्यपि
 दृश्यति ? इत्याह—शुद्ध गवेपयन् 'दृश्यति' कर्मफलशयाजिमली यवति 'कर्मण्यपि' आधाकर्मभोगेऽपि 'क्षपक इव' उरुहृष्ट-
 तप'कर्तृसाधुवत् । तत्कथेयं—यथा कस्मिंश्चिद् गच्छे साधुरेको निरीहस्त्वप्यसौ मासक्षपणान्ते पारणार्यमनेपणीयमयावृ-
 ग्रामान्तरं—पातस्त्वग्रेका भाविका विज्ञातस्त्वारजा दानप्रदया श्रुति कृतपरयाया प्रगुणितश्रुतगुढा आधाकर्मभक्तादनाप-
 यद्दि' क्षिप्तपायसोपलिप्तपत्रादिपुटका 'नित्यं न रोचत इदं'मिति शिथिलवीराजमोविद्यालका स क्षपक गृहमायान्त वीर्य-
 वीराभर्णमाजन सधृतगुहमुत्पाद्य बालपरिवेक्षनच्छचनाऽभ्युत्थिता तेषां शिखावन्नादगृह्णतां क्षपको अल्पितो—'यदि तव
 रोचते तदा गृहार्णे'त्युक्ते शुद्धधिया विदित्य तदशुद्धमभ्यभूच्छितो वृक्षानो विधुदाभ्यवसायवद्वाप्तदन्ते केवलज्ञानमाय,
 एवमसावशुद्धमोज्यपि शुद्धान्वेषणाञ्जुद इति गायार्थः ॥ २५ ॥

अथ त्रिकरणशुद्धस्य साधोराधाकर्मणा को दोषः ? इति पूर्वपक्षपक्षाह—

— " ० न्वरं ययौ, तत्रैका " क. व. म. ।

नणु मुणिणा जं न कयं, न कारियं नाणुमोइयं तं से ।

गिहिणा कडमाइयओ, तिगरणसुद्धस्स को दोसो ? ॥ २६ ॥

व्याख्या-नन्विति प्रश्ने, 'मुनिना' साधुना यदशनादिकं 'न' नैव 'कृतं' स्वयं निष्पादितं तथा 'न' नैव 'कारितं' अन्येन निर्वर्तितं तथा 'न' नैवा'नुमोदितं' परेण क्रियमाणं कृतं वा श्लाघितं तदशनादिकं 'से'ति तस्य मुनेर्गुहिणा-अगारिणा 'कृतं' निष्पादितं सत् 'आइयओ'ति आददानस्य-गृह्यतः, किंविशिष्टस्य मुनेरित्याह-'त्रिकरणशुद्धस्य' मनोवाक्कायैर्निर्दोषस्य सतः 'को दोपः' किं दूषणं ?, न कोऽपीत्यर्थः । अयमत्र प्रेरकाभिप्रायः-इह किल तावज्जीवस्य मनोवाक्कायैः सावद्य-योगकरणादिरूपतया व्यापृतेरेव दोषो जायते, न चैतेषां मर्यादेकमपि साधुसत्कं गुहिणा साध्वर्थं पिण्डे क्रियमाणे व्याप्रियते, अतः कथं तद्ब्रह्मेण तस्य दोषसम्भवः ? इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ अत्रोत्तरमाह-

दी०-नन्विति पूर्वपक्षे, मुनिना यन्न कृतं न कारितं नानुमोदितं, तदाघाकर्म 'से' तस्य गुहिणा कृतमा'ददानस्य' गृह्यतः त्रिकरणशुद्धस्य को दोषः ? इति गाथार्थः ॥ २६ ॥ अत्रोत्तरमाह-

सच्चं तहवि सुणंतो, गिण्हंतो वद्धए पसंगं से । निद्धंधसो य गिद्धो, न मुयइ सजियं पिसो पच्छा ॥ २७ ॥

व्याख्या-'सत्यं' अवितथमेतदनन्तरोक्तमिति गम्यते । 'तथापि' एवमपि सतीत्यर्थः । 'मुणन्' साध्वर्थमिदं विहितमित्यवगच्छन्, साधुरिति गम्यते, किं कुर्वन् ? इत्याह-'गृह्यन्' स्वीकुर्वन् गुहिणा दीयमानं, पिण्डमिति गम्यते ।

किं करोतीत्याह--‘वर्द्धयति’ वृद्धिं नयति । कमित्याह--‘प्रसन्न’ पुन पुनरावाकर्मकरणप्रसक्तिं, कस्येत्याह--‘से’ति तस्य दातृगृहिणः, अपर च तद्ग्रहणे साधुरपि यत्करोति तदाह--‘निदधसो’ निःसृक्षो-निर्दय इत्यर्थः । च शुब्दो दोषान्तर-समुद्ययार्थः । तथा ‘लुब्धो’ गृहः किं करोतीत्याह--‘न’ नेव ‘युञ्जति’ परित्यजति, किं तदित्याह--‘सजिय पि’ति सजीव-मपि-अग्रासुकमपि, न केवलं निर्जीवमित्यपि शब्दार्थः । ‘सो’ऽशुद्धाहारग्राही साधुः ‘पश्चात्’ सकृदपि ग्रहणानन्तर, अयमग्रा-मिप्रायः-अकुशलाम्यासतो निर्दन्धसत्त्वसद्भावाच्चैव सदा रतिमान् भवति । यदाह--“करोत्यावो तावत्सचृणहुदयः किञ्चिदलुभं, द्वितीयं सापेक्षो विसृष्टाति च कार्यं च कुरुते । तृतीयं निःशङ्को विगतचृणमन्यस्प्रकुरुते, ततः पापान्यासात्सततमशुभेषु प्ररमते ॥ १ ॥” इति गार्ग्यः ॥ २७ ॥

व्याख्यात वृद्धिरिति नवमद्वारं, तद्व्याख्यानाय व्याख्याता ‘स पुण लं जस्से’त्यादिद्वाराभाषा, तद्व्याख्यानाय व्याख्यात आवाकर्मार्थः प्रथमविष्वोदसंदेयः । अथ वृत्तद्वारागाथाजमिदित्वं द्वितीयदोषमोद्देशिकाभिधानं व्याख्यातुमाह--दी०-सत्यमिदं, तथाप्येव सति ‘मुणतो’ जानन् मुनिस्तथा गृहन् कर्मिकं वर्द्धयति ‘प्रसन्न’ नित्यमावाकर्मकरणप्रसक्तिं ‘से’ तस्य गृहिणः, सत्यं कथं ? इत्याह--‘निदधसो य’ निश्चूक्य ‘युद्धो’ लुब्धः सदा युञ्जति ‘सजीवमपि’ अग्रासुकमपि साधुः ‘पश्चात्’ तद्ग्रहणानन्तरमिति गार्ग्यः ॥ २७ ॥

उक्तो नवमिद्वारैरावाकर्मार्थः प्रथम उद्बन्धमदोषः, अथ द्वितीयमोद्देशिकाख्यमाह--

उद्देशियमोहविभा-गजो य ओहे सए जमारसे । भिक्खाउ कइवि कप्पइ, जो पही तस्स दाणट्ठा ॥ २८ ॥

व्याख्या—इहौद्देशिकं द्विविधं भवति, तद्यथा-ओघौद्देशिकं विभागौद्देशिकं चेति, एतदेवाऽऽह-‘औद्देशिकं’ पूर्वोक्त-
शब्दार्थं, ओघ इति विभक्तिलोपादौघत’ ओघमाश्रित्य, उद्देशादिवक्ष्यमाणभेदाविवक्षणात्सामान्यत इत्यर्थः । तथा ‘विभा-
गतो’ विभागमाश्रित्य, उद्देशादिवक्ष्यमाणविशेषविवक्षणाद्विशेषत इत्यर्थः । चः समुच्चये । स्यादिति शेषः । तत्राद्यभेदं
विधृष्वन्नाह-‘ओहे’त्यादि । ‘ओघे’ ओघविषयं औद्देशिकं तत्स्यात्, यत्किमित्याह-यत् ‘स्वके’ स्वकीये-स्वार्थप्रव-
र्त्तित इत्यर्थः । यदित्यस्य योगो दर्शित एव । कस्मिन्नित्याह-‘आरम्भे’ अग्निज्वालनस्थाल्यादि [आ]*रूपणादिके पाकादि-
व्यापारे, किमित्याह-भिक्षामक्तादिविभागान् ‘+कृत्यपि’ कियतीरपि द्वित्रादिकान्, न पुनः समग्राहारमपीत्यपिशब्दार्थः,
‘कृत्यते’ विवक्षयति, काचिद्वाप्नोति गम्यते । किमर्थमित्याह-यः कश्चिदनिर्द्धारितस्वरूपः पापण्डिकादिरेष्यति-आगमि-
ष्यति, तस्य पापण्डिकादेर्दानार्थं वितरणानिमित्तं । इदमुक्तं भवति-यत्काचिदगारिणी क्वचिहुर्भिक्षादावनुभूतबुद्ध्यादिदुःखा
समासादितसुभिक्षभोजनमात्रधना “नादत्तं सुज्यते न चाकृतं फलती”ति भावितमतिः स्वार्थनिष्पाद्यमानाहारमभ्याद्यः
कश्चिदेष्यति तस्य दानार्थं कतिचिद्विभिक्षाः सकृलपयति तदोघौद्देशिकं, एतच्च पिण्डेपणोपयुक्तेन साधुना “दिन्नाओ ताओ
पंच-चि+रेहाओ करेह देह च गणंती । देह इओ माय ! इओ, अवणेह य एत्तिया भिक्खा ॥ १ ॥” इत्यादि-
दातृचेष्टाभिरवगम्य निस्सन्देहेऽनापृच्छ्य सन्देहे त्वापृच्छ्य परिहर्त्तव्यं । विवक्षितभिक्षासु X च दत्तासु अदत्तासु च अन्यो-
द्धृतासु वा शेषं शुद्धत्वाद् गृहीतव्यमिति गार्थार्थः ॥ २८ ॥ उक्तमोघौद्देशिकं, साम्प्रतं विभागौद्देशिकं व्याचिख्यासुराह—

* ‘स्थाल्यारो’ क. प. । + कियत्यपि प. क. ह । + पंच ति’ ह. । X ‘चादत्तासु दत्तासु च अन्यत्रो’ अः, च दत्तासु अन्यत्रो’ प. क. ह ।

दी०-औद्देशिकमोघतो विभागतश्च द्विधा, तत्र 'लोषः' सामान्यतो दातृविकल्पस्तस्मिन्, किमित्याह-यत् 'स्वके' स्वाथे
 आरंभे पाकादौ मिश्राभक्तादिविभागान् 'कल्पयि' कियती अपि कल्पते, काचिदात्रीति गम्य, किमर्थः ? इत्याह-यः
 कश्चिदनिर्दिष्टः पापटिकादिरेष्यति तस्य दानार्थमिति स्पष्ट । कल्पितमिष्टादानादर्दं च ह्युदमिति ॥ २८ ॥

उक्तमोघौद्देशिक, अथ द्वितीय भेदेराह-

वारसविह विभागो, चतुर्द्विदं कंठं च कर्म च । उद्देशसमुद्देशौ-देससमायसमेपणं ॥ २९ ॥

व्याख्या--'द्वादशविधं' द्वादशप्रकार 'विभागो' विभागविषय औद्देशिक भवतीति मन्वते । द्वादशविधत्वमेव दर्शयति-
 'चतुर्द्विदं' भिर्यादि, चतुर्भिः प्रकारैश्चतुर्दो भवति, किं तदित्याह-उद्दिष्टं वक्ष्यमाणलक्षणं, तथा कृतं च वक्ष्यमाणलक्षणं,
 यः शब्दश्चतुर्द्वेयस्यानुकर्णार्थः, तथा कर्म च वक्ष्यमाणस्वरूप, यः प्राग्वत् । केन प्रकारेणेत्याह-'उद्देशे' रयादि, उद्देशं च
 वक्ष्यमाणलक्षणं, एव समुद्देशं चादेयं च समादेयं च उद्देशसमुद्देशादेयसमादेयानि, एतल्लक्षणो यो 'भेदः' प्रकारस्तेन । अयमर्थः-
 विभागौद्देशिकमुद्दिष्ट-कृत-कर्मलक्षणमूलभेदात्रिविधं, तदपि प्रत्येकं उद्देश-समुद्देशा-देय-समादेयलक्षणोचरमेदाश्चतुर्विधमित्ये-
 वमिदं द्वादशविधं भवतीति गार्थः ॥ २९ ॥ साम्प्रत प्रागुद्दिष्टोद्देशादिभेदचतुष्टयं व्याचिख्यासुराह-

दी०-द्वादशविधं तद्विभागे विचार्यमाणे, कथं ? इत्याह-'चतुर्दो' उद्दिष्टं ? कृतं ? कर्म ? चेति त्रिभेदमपि चतु-
 र्प्रकार, कैः ? उद्देश-समुद्देश-आदेय-समादेयभेदैर्द्वादशविधमिति गार्थः ॥ २९ ॥ उद्देशाऽदीनां व्याख्यानमाह-

X " 'शादीनाह' म । क " व्याख्यामाह " क. प. ।

जावंतियमुद्देसं, पासंडीणं भवे समुद्देसं । समणाणं आएसं, निगंथाणं समाएसं ॥ ३० ॥

व्याख्या--‘जावंतिय’ ति सूचकत्वा-द्यावदर्थिकानां-समस्तार्थिनां निमित्तं कल्पितं, अशनादीति सर्वत्र गम्यं, भवेत्, किमित्याह-‘उद्देशं’ औद्देशिकाख्यं । तथा ‘पाण्डं’ व्रतं, तद्विद्यते येषां ते पाण्डिनश्चरकाऽदयस्तेषां निमित्तं विवक्षितमशनादि ‘भवेत्’ स्यादिति क्रियापदं सर्वत्र सम्बन्धनीयं । किमित्याह-‘समुद्देशं’ समुद्देशसञ्ज्ञं । तथा ‘श्रमणानां’ निर्ग्रन्थ-शाक्य-तापस-गैरिका-जीविकलक्षणानां निमित्तं कल्पितं भवेत्, किमित्याह-‘आदेशं’ आदेशिकनामकं । तथा ‘निर्ग्रन्थानां’ साधूनां कृते कल्पितं भवेत्, किमित्याह-‘समादेशं’ समादेशाभिधिमिति गार्थार्थः ॥ ३० ॥

अथ प्रागुद्दिष्टमेवोद्दिष्ट-कृत-कर्मलक्षणं विभागौद्देशिकमूलमेदत्रयं विवृण्वन्नाह-

दी०-‘यावन्तिकादीनां’ समस्तार्थिनां कृते कल्पितं, भक्तादीति गम्यं, किं स्यात् ? उद्देशाख्यं, पापण्डिनां-चरकादीनां कृते तदेव समुद्देशाख्यं भवेत्, श्रमणानां-निर्ग्रन्थ-शाक्य-तापस-गैरिका-जीविकानां कृते तच्चादेशाख्यं, निर्ग्रन्थानां-साधूनां कृते तत्समादेशाख्यमिति गार्थार्थः ॥ ३० ॥ अथ प्रागुक्तोद्दिष्टादित्रयं विवृण्वन्नाह-

संखडिभुत्तुव्वरियं, चउण्हमुद्दिसइ जं तमुद्दिट्ठं । वंजणमीसाइकडं, तमग्गित्तवियाइ पुण कम्मं ॥ ३१ ॥

व्याख्या--‘संखडि’ति विमक्तिलोपात्सहस्रह्यां-विवाहादिप्रकरणे ‘भुत्तुव्वरियं’ति ‘भुक्ते’ स्वजनादिभिरभ्यवहते

+ “त्यात्सूत्रं सद्या० प. । ५ “घाटिभिक्षाचराः” इति पर्यायः म. ।

‘उद्धरित’ श्रेणीभूत युक्तोद्धरितं यदोदन-तीमन-दधि मोदकचूर्ण्यादिमक्त, तत्तदवस्थयेष ‘चतुर्णां’ चतुस्सङ्ख्यानां यावदर्थिक-
पापण्डिक-धमण निर्ग्रन्थानामिति प्रक्रमभावमभ्यते, निमिषमिति श्रेणः । ‘उद्धरति’ मनसा सङ्कल्पयति वाचा वा निर्दिशति,
गृहस्य इति गम्यते, यथा-समस्तमिषुकेभ्य इद दातव्यं पापण्डिकेभ्यो वेत्यादि, यदित्यस्य योगो दर्शित एव । ‘त’ ति
तन्मक्त, किमिरयाह-‘उद्धरि’ उद्धरिद्वैष्टिक, द्वातव्यमिति श्रेणः । एतस्य वाक्यव्यवहारा यावदर्थिकाद्यर्थं व्यवस्थापिते
तत्र जीवयातमन्मवाह । न चेदमित्य स्थापनान्तर्भावानि, ‘सङ्ख्याना-परद्वारेण’त्यादिभिर्बलघुणत्वाद्यस्या + इति । तथा ‘षंज-
णमीसाङ्ककं त’ति ‘व्यञ्जनेन’ दध्यादिना ‘मिथ’ सयोजित-व्यञ्जनमिथ, तदादिर्यस्य तद्व्यञ्जनमिथादि, यदो-
दनादीति प्रक्रमः । आदिशब्दश्च स्वगतानेकनेदद्वयचरणौ व्याख्येयः । ‘कृत’ कृतोद्देशिक तदोदनादि विद्वेयमिति
प्रक्रमः । इदमुक्तं यदिति-‘सख्यसिमुपुब्धरिय, चतुर्णहसुदिसह ज’ इत्यग्राप्यनुवर्षते, ततश्च प्रकरणोपसृक्तायद्विष्ट
यदोदनमोदकचूर्ण्यादिक ‘व्यञ्जनेन’ दधि-तीमन-विकट-फाणित-निर्मञ्जनधृतादिना तदर्थमेव मिथ कृत्वा चतुर्णां पाप-
दर्थिकादीनां अन्यतरनिमिषमुद्धरति गृही, यदुत-इदममुकेभ्यो दातव्यमिति, तद्व्यञ्ज औद्देशिकमपि सत् करम्बकादिलक्षण-
पर्यापान्तरेण कृतत्वाद् ‘कृत’ कृतोद्देशिकमित्यनन्तर्यमिति । तथा ‘अग्निगतविचाह पुन कम्म’ति ‘अग्नि’र्वह्नि-
स्तत्र तेन वा ‘वापित’ उष्णीकृत अग्नितापित, गुहादीति गम्यते, तदादिर्यस्य सदग्नितापितादि, आदिशब्दात्तच्चिच
बल-लवण-राजिकासम्भिषदध्यादिपरिग्रहः । पुनः शब्दो भिन्नवाक्योपदर्शनार्थः । ‘कर्म’ कर्मोद्देशिक द्वातव्य ।

+ परस्यपदविस्थापनाया भिन्नस्वरूपत्वाविति भावः (पर्याया अ.) ।

पिण्ड-
विशुद्धि-
टीकाद्वयो-
पेतम्
॥ ३३ ॥

अयमत्र भावार्थः—इहापि 'संखडिमुत्तुन्वरियं' इत्याद्यनुवर्त्तते, ततश्च विवाहादिप्रकरणोपयुक्तावशेषं यन्मोदकचूर्ण-मुद्-
गौदनादिकं तदर्थमेव अग्नितापितगुडादिना पुनर्मोदकादि विधाय मुद्गगादीन्वा पुनः संस्कृत्य सचित्तजल-लवणप्रभृति-
द्रव्यसम्भिन्नदध्यादिना करम्बकं वा कृत्वा चतुर्णां यावदर्थिकादीनामन्यतरनिमित्तमुद्दिशति, तदौद्देशिकमपि [एतदेव
प्रत्योक्तेन] "आह्राए विर्यप्येणं, जईण कम्ममसणाइकरणं जे । छळायारंभेणं, तं आहाकम्ममसाहंसु ॥ ५ ॥"
इत्येतल्लक्षणेन देशतः कर्मणा युक्तत्वात् 'कर्म' कम्मौद्देशिकं ज्ञातव्यमिति गार्थार्थः ॥ ३१ ॥

व्याख्यात औद्देशिकाख्यो द्वितीयः पिण्डोद्गमदोषः, अथ तमेव तृतीयं पूतिकर्माख्यं व्यचिख्यासुराह—
दी०—'सङ्ख्या' विवाहादौ भुक्तादुद्धरितं-शेयीभूतं भक्तादि चतुर्णां पूर्वगाथोक्तानां कृते, यदिति सर्वत्र,
'उद्दिशति' मनोवाग्भ्यां निर्दिशति तदुद्दिष्टाख्यं, तदेवोद्धरितं 'व्यञ्जनमिश्रादि' दध्यादिना मिश्रितं कुरादि कृताख्यमुच्यते,
अग्निना तापितं गुडादिस्तदादिर्यस्य, आदिशब्दात्सचित्तजललवणादीनां सङ्ग्रहस्तदेवेत्यभूतं पुनः कर्माख्यं भवेदिति
गार्थार्थः ॥ ३१ ॥ उक्तं त्रयोदशधा औद्देशिकं, अथ तृतीयं पूतिकर्माख्यमाह—

उगममकोडिकणेण वि, असुइलवेणं व जुत्तमसणाई । सुद्धं पि होइ पूई, तं सुहुमं बायरं ति दुहा ॥ ३२ ॥
व्याख्या—उद्गममकोटिरविशुद्धकोटिर्मूलगुणा इत्येकार्थाः, सा चाघाकर्मलक्षणा, यद्वक्ष्यति [अत्रैव]—"इय कम्मं १
उद्देशिय-तिग २ मीस ३ उद्धोयरंतिमदुगं च । आहारपूइ १ बायर-पाहुडि १ अविस्सोहिकोडिन्ति
॥ ५३ ॥" तस्या उद्गममकोटिरुपचारादुद्गममकोटिदोषयुक्ताहारस्य 'कणो'ज्वयव उद्गममकोटिकणस्तेनापि, न केवलं बहुने-

द्वादशविधे-
विभागौ-
द्देशिके
उद्दिष्टादि-
त्रय-
स्वरूपम् ।

॥ ३३ ॥

त्वपि सुन्दर्यः । 'असुइलवेणं व 'चि 'वा' शब्दस्यैवार्थत्वादशुचिलवेनेव विद्याज्जयेन यथा 'युक्त' मिलित, किं
 तदित्याह--'अथनादि' भोजनयानादि । किंविशिष्टमपि सदित्याह--'बुद्धमपि' पूर्ववत्स्वार्था सर्वथा दोषरहितमपि सत्,
 आस्तामशुद्धमित्यपि इन्द्रार्यः । 'मयति' ज्ञापते । किमित्याह--'पूति' अपवित्र-सदोषमित्यर्थः । एष सामान्येन पूतिदोषम-
 भिधायाय मेदतस्तमाह--'तं सुद्धम'मित्यादि, 'त'ति तत्पूति 'सहस्र' अल्पदोषत्वाच्छलक्षण तया 'बादर' बहुदोषत्वेन
 सपूतः । इत्यमुना प्रकारेण 'द्विधा' द्विप्रकारं भवतीति प्रक्रम इति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ अथ तद्विधिवमपि व्याख्यातुमाह--
 धी०--'उद्युगमकोटि'रुद्रमदोषवशकविभागोऽत्रैवोद्गमदोषान्ते वक्ष्यमाणस्तरोपयुक्ताहारस्य 'कणो'ऽवयवस्तेनापि, आस्तां
 बहुना, अशुचिलवेनेव, युक्तमजनादि, बुद्धमपि मयति 'पूति' अपवित्र, एव सामान्येनोक्त्वा मेदस्तदाह--उत्पूति सहस्र
 बादर व द्विधेति गाथार्थः ॥ ३२ ॥ अथ द्वेविध्यमाह--

सुद्धमकन्मियगंधऽग्नि-धूसमवप्तेहि तं पुण न दुष्ट । दुविहं वायरमुवगरण-भत्तपाणे तर्हि पढमं ॥ ३३ ॥
 व्याख्या--'सहस्र' बादरेतरं पूति स्यादिति श्रेयः, कैस्त्व्याह--कर्मिकगन्वाग्निधूमवाण्यैः । 'कर्मिके' आवाकर्मिक 'गन्धध' म-
 क्तादिसत्का प्राणिः, 'अग्निध' वह्निः 'धूम'वाग्नीन्धनसम्पर्कजो वस्तुविशेषो 'वाण्य'द्योऽप्यमक्तादेरूष्मा गन्वाग्निधूमवाण्याः,
 कर्मिकस्य गन्वाग्निधूमवाण्या कर्मिकगन्वाग्निधूमवाण्यास्तैः । अयमर्थः--बुद्धमध्यक्षनादिकमावाकर्मिकमक्तादिगन्धवाण्या-
 ग्निधूमैः सह मिलित सहस्रमपूति स्यादिति । आह--यद्येव तर्हि नास्तेव किञ्चिदपूति, एकत्रोत्पन्नैरपि तैर्विधीयेतद्येतथ गमनतः
 सर्वलोकमक्तादिन्याप्तेरित्याद्यङ्गमाह--'तं पुण न दुष्ट'ति 'तत्' सहस्रमपूति 'पुन'विशेष्ये 'न' नैव 'दुष्ट' दोषकारि, किन्तु

प्ररूपणमात्रमेवैतन्न पुनः परिहार्यं, आचीर्णत्वादशक्यपरिहारत्वाच्चेति भावना । अथ बादरपूतिविनरणायाह-‘दुविह’ मित्यादि, ‘द्विविधं’ द्विग्रकारं ‘बादरं’ स्थूलं पूति स्यादिति प्रक्रमः । द्विविधमेवाह-‘उचगरणभक्तपाणे’ति, राक्ष्यमानस्य दीयमानस्य वा अशनादेर्यदुपकुरुते तदुपकरणं चुल्यादि, तच्च भक्तपाने च उपकरणभक्तपानं, ‘तस्मिन्’तद्विषयं-उपकरणविषयं भक्तपानविषयं चेत्यर्थः । तत्राद्यं भेदं व्याचिख्यासुः प्रस्तावनामाह-‘तर्हि पठमं’ ति ‘तत्र’ तयोर्मध्ये ‘प्रथमं’ आद्यमुपकरणपूत्यभिधानं एवं स्यादिति शेषः, इति गार्थार्थः ॥ ३३ ॥ यथा स्यात्तथैव दर्शयति-
दी०-सूक्ष्माख्यं पूति स्यात्, कैः ? कार्मिकगन्धाग्निधूमवाण्यैः प्रतीतैः, तत्पुनर्न दुष्टं, अशक्यपरिहारत्वादाचीर्णं । बादराख्यमाह-द्विविधं बादरं पूति-उपकरणविषयं भक्तपानविषयं च, तयोः प्रथममाहेति गार्थार्थः ॥ ३३ ॥

कर्मिमयचुल्लीभायण-डोवठियं पूइ कप्पइ पुढो तं । बीयं कम्मियवग्घार-हिं गुलोणाइ जत्थ लुहे ॥ ३४ ॥
व्याख्या-‘कार्मिका’ आघातकर्मिकाः ‘चुल्ली’ चाधिश्रयणी ‘भाजनं च’ स्थाल्यादि ‘डोवश्च’ चट्टकश्चुल्लिभाजनडोवाः, कार्मिकाश्च ते चुल्लिभाजनडोवाश्च कार्मिकचुल्लिभाजनडोवाः । उपलक्षणं चैते कडुच्छुकोदूखलिकादीनां, तेषु ‘स्थितं’ गतं, शुद्धमप्यशनादीति गम्यते । किमित्याह-‘पूति’ पूर्वोक्तशब्दार्थं स्यादिति शेषः । ततश्च साधूनां ग्रहीतुं तन्न कल्पते । किं सर्वथा ? नेत्याह-‘कप्पइ पुढो तं’ति ‘कल्पते’ग्रहीतुं युज्यते ‘पृथग्’ विभिन्नं-स्वयोगेनान्यत्र सङ्क्रान्तमित्यर्थः, तदुपकरण-पूति । अथ भक्तपानपूतिस्वरूपमाह-‘बीय’मित्यादि, द्वितीयं-भक्तपानविषयं पूति तत्स्यादिति प्रक्रमः । यत्र किमित्याह-‘कर्मिमये’त्यादि, कार्मिका-ण्याघातकर्मिकाणि वाधारहिं गुलवणादीनि, अत्र समासः सुकर एवेति न दर्शितः । यत्र शुद्धेऽ-

प्यथनादौ 'छुहे'चि 'धिपति' संस्कारार्थे मध्ये प्रवेक्षयति, एत्र नाधारो हिष्गवादिदहनसमुत्थो धूमः, हिष्ठुलवणे प्रतीते, नवर-आधाकर्मिकस्य हिष्ठुद्रव्यस्य स्वार्थनिष्पन्नब्रूयादिमक्तसंस्कारार्थं सविचोदकेन साधुनिमित्तं द्रवीकृतस्य, लवणस्य तु उदर्यमेव पूर्णितपरिणामितस्येत्यादिगमेन भावनीय । आदिशब्दाक्षीरकादिरिग्रह, इति गाथार्थः ॥ ३४ ॥ तथा-

दी०-कर्मिकार्यं जुष्टीभावेने प्रतीते, होबमहुक्क, उपलक्षणात्वादप्यदि कर्मिकोपकरण, तेषु स्थित-चद्रुत शुद्धमपि मक्तादि उपकरणपुण्याख्य चर्ज्य, किं सर्वथा ? नेत्याह-कल्पते तत् 'पृथग्'विमिव-स्वयोगेनान्यत्र सङ्क्रामितमित्यर्थः । द्वितीय-माह-'द्वितीय' मक्तापानाख्य इति तस्मात्-यत्र कर्मिकवर्गपरहिष्ठुलवणादीनि क्षियेताता संस्कारार्थेति गाथार्थः ॥ ३४ ॥

यत्तदेवाह-

कस्मियवेत्सण धूमिय-महव कयं कम्मस्सरदिण् भाणे । आहारपूइ त कम्म-लिच्छहत्थाइ छिक्क च ॥ ३५ ॥

व्याख्या-'कर्मिकवेत्सनेन' तत्तपूठादिक्षितकुस्तुम्बुरुणा, उपलक्षणत्वाद्राजिकादिना च 'धूमित' स्फोटित सन्धूमितमिति पाषाट्, कर्मिकवेत्सनधूमित यस्येयादीति गम्यते । अबवेति प्रकारान्तरयोक्तवार्थः । 'कुट' स्वार्थे निष्पादित स्यापितं वा यदञ्जनादीति गम्यते । केत्थाइ-'कम्मस्सरदिण् भाणे'चि 'कर्मस्वरष्टिते' आधाकर्मलिप्ते 'भाणे'चि भावने स्यात्त्यादिके । तत्किमित्थाइ-'आहारपूति'मक्तपानपूति स्यादिति शेषः, तत्पूर्वोक्तमध्वनादिकं । न केवलमेतदेव, किन्तु 'कर्मलिप्ताहस्ता-दिस्पष्ट च' आधाकर्मस्वरष्टितकर करोटिकादियुक्तं च । 'च' शुब्द उक्तसमुच्चयार्थ, इति गाथार्थः ॥ ३५ ॥

अथ दारुगृहभावनविषयपूतिविभागं साधुपात्रकल्प्याकल्पविधिं चागमिषित्सुराह-

दी०—‘कार्मिकवेशनेन’ तत्तद्वृत्तराजिकादिक्षेपादिना धूमितं, अथवा कार्मिकखरणिष्टे भाजने ‘कृतं’ निष्पादितं स्थापितं वा तद्भक्तादि आहारपूतिरुच्यते, न केवलं तत्, कार्मिकलिप्तहस्तादिस्पृष्टं चेति गार्थार्थः ॥ ३५ ॥ अत्र विशेषमाह—
पठमे दिणम्मि कम्मं, तिणिण उ पूइकयकम्मपायघरं । पूइ तिलेवं पिठरं, कप्पइ पायं कयतिकप्पं॥ ३६॥

न्याख्याः—‘प्रथमे’ आधे-यत्राधाकर्मणः पाको विहित इत्यर्थः । ‘दिने’ दिवसे ‘कर्म’ आधाकर्मिकं । ‘तिणिण उ’ति ‘त्रीणि’ त्रिसङ्ख्यानि दिनानि पुनः ‘पूति’ पूत्यभिधानं स्यादिति शेषः । किं तदित्याह—‘कयकम्मपायघरं’ति ‘कृतो’ विहितः ‘कर्मण’ आधाकर्मार्हारस्य ‘पाको’ रन्धनं यत्र तत्कृतकर्मपाकं, तच्च तद्गृहं चेति कृतकर्मपाकगृहं । तथा ‘पूति’ अपवित्रं स्यादिति वर्त्तते । किं तदित्याह—‘तिलेवं पिठरं’ति ‘त्रय’स्त्रिसङ्ख्या ‘लेपा’ भक्तादिदिग्धतारूपा यस्य तत्त्रिलेपं ‘पिठरं’ स्थालिका । अत्र वृद्धसम्प्रदायः—जम्मि य भायणे कम्मियं रद्धं तम्मि अकयतिकप्पे जइ गिही अप्पणो जट्टाए रंघइ तो तं पूहं, पुणो बीयवाराए जं रंघइ तं पि पूहं, पुणो वि तइयवाराए जं रंघइ तं पि पूहं, चउत्थवाराए सुद्धं ति । अह अहामावेण गिही निरवयवे धारतियं कप्पिए रंघइ तो पढमेवेलाए वि सुद्धं चेव ति । इह चाधाकर्मपाकानन्तरं स्वार्थं वारत्रयं भक्तरन्धनेन यत्स्थालिकायाः खरण्टनत्रयं सम्पद्यते तल्लेपत्रयमभिप्रेतमतस्तदन्विता स्थालीका तदुपसंस्कृतं भक्तं च पूति भवतीति भावार्थः । अतः कार्मिकपाकगृहे दिनचतुष्कं न प्रवेष्टव्यं, परं “Xअतरंतराई जोग्गा-सईए+गिण्हंति

X अनिर्वादादौ, आदिशब्दाद्वालग्लानादिप्रहः । + शुद्धाभावे ।

तस्य पयिसेऽं । ० अग्रमहाणसुयकगद, जं घा ससी भये जुंजे ॥१॥" तथा 'कल्पते' परिभोषतु युज्यते, माधूना
मिति गम्यते 'पात्र' स्वमात्रेण, पूतिमक्तादिलिप्तमिति द्रष्टव्य । क्रियिष्यिष्ट मदित्याह--'ठठा' विहिता अहुलिप्रोञ्जनकरीषो-
दूर्तेनादूर्ध्वमिति द्रष्टव्य, 'त्रय'प्रियगुणाः 'कल्पा' जलस्थालनरूपा यस्य तद्वत्त्रिकल्पमिति गाथार्थः ॥ ३६ ॥

व्याख्यातः पूर्याख्यस्त्वृतीयः पिण्डोद्गमदोषा, अथ तमेव मिथत्रावाख्यं चतुर्थे व्याख्यातुमाह-

दी०-प्रथमे दिने 'कर्म' कार्याक, त्रीणि दिनानि तु पूति स्यात्, किं तदिदित्याह--ठठाकार्यिकयाकं गृह, तत्र दिन-
चतुष्टय न विहरिष्य, तथा त्रितेय पिठं स्यात्त्यादि, इह कार्याकपाकानन्तरं स्वार्थं वारत्रयं भक्तारन्येन अठचत्रिकल्पस्य
स्यात्पादेः त्रारष्टनत्रय मिलेयमाहुः, चतुर्थेऽंसे तु न पूतिरिति मारः । ठठत्रिकल्पे प्रथममेव दृष्टव्य । तथा कल्पते
यतीनां 'पात्र' स्वमात्रेण, पूतिमक्तादिलिप्तमिति गम्य, ठठत्रिकल्प-अहुलीप्रोञ्जनकरीषोद्गर्तनादूर्ध्वं कृताख्यः कल्पा-
जलस्थालनरूपा यत्र तत्तथेति गाथार्थः ॥ ३६ ॥ उक्तं पृथिकर्म, अथ चतुर्थे मिथत्रावाख्यमाह-

ज पठमं जानंतिय-पासडिजईण अप्पणो य कए । मारभइ त तिमीसं ति, मीसजायं भवे तिविहं ॥३७॥

व्याख्या--'जं'ति यदोदनादि 'प्रथम' आदित एव अग्रिमन्पुखणा-विषयणदानादेः प्रमृतीत्यर्थः, आरमेत X
अग्निमधजाल मयेदिति मग्न्यर्थः । क्रियर्थमित्याह--'जायतिरे'त्यादि 'पात्रवर्धिकाथ' ममस्तमिहुकाः 'पापण्डिनय'इ

० अग्रमहाणसोपरय, तद्वारे तु यत् ['समी'] जायतः स्वयं जुंजे स्वमदानयोपस्थमपि गृह्णति (पर्यायाः अ.) ।

+ ० नाग्रहण ० प. क. ह. अ. । X आरमेत प. क. ह. अ. । इ पापण्डिकाथ प. क. ह. ।

उद्गमयो-
दशके पूति-
लिप्तस्याकु-
तत्रिकल्प-
स्य, पात्र-
स्याप्य-
कल्प्यता ।

॥ ३६ ॥

सामान्यतो व्रतधारिणो 'यतयश्च' साधवो यावदर्थिकपापण्डिकयतयस्तेषां, न केवलमेतेषामेव, किन्वात्मनश्च-स्वस्य, 'च' उक्तसमुच्चये 'कृते'ऽर्थे-निमित्तमित्यर्थः । 'आरमते' कर्तुमुपक्रमते, गृहस्थ इति गम्यते । 'तत्' प्रागुक्तमोदनादिकं निष्पन्नं सत् 'तिमीसं ति'त्ति 'त्रिभिः' पूर्वोक्तैर्यावदर्थिकादिभिः, श्रमणानां पापण्डिषु प्रवेशात्, मिश्रं-साधारणं त्रिमिश्रमिति कृत्वा मिश्रजातं पूर्वोक्तशब्दार्थं 'भवेत्' स्यात् 'त्रिविधं' त्रिप्रकारं-यावदर्थिकमिश्रजातं १, पापण्डिमिश्रजातं २, साधुमिश्रजातं ३ चेत्यर्थः । स्वगृहमिश्रजातमिति कापि तृतीयमेदस्य संज्ञान्तरं दृश्यते, तत्राप्ययमेवार्थ इति गार्थार्थः ॥ ३७ ॥

अभिहितो मिश्रजाताख्यश्चतुर्थः पिण्डोद्गमदोषः, साम्प्रतं तस्यैव स्थापनाभिधानस्य पञ्चमस्यावसरः, स्थापना च आधार-द्रव्य-कालोपाधिभेदात्रिधा सम्भवति, पुनरेकैका स्वस्थान-परस्थान-परम्परा-नन्तर-चिरे-त्वरमेदाद्विधेत्यतस्तान्सप्रति-भेदान्दर्शयन्नाह—

दी०-यद्भक्तादि 'प्रथमं' आदित एव 'यावन्तिकाः' समस्तभिक्षार्थिनः १ 'पापण्डिनः' समान्येन व्रतधारिणो २ 'यतयः' साधवः ३, तेषामात्मनश्च कृत 'आरमते' पाकायोपक्रमते, तत्रिभिरेभिर्मिश्रमिति कृत्वा मिश्रजातं त्रिविधं भवेदिति गार्थार्थः ॥ ३७ ॥ उक्तं मिश्रजातं, अथ पञ्चमं स्थापनाख्यमाह—

सद्गुण परदुष्टाण-परंपराणंतरं चिरित्तरियं । दुविह तिविहा वि ठवणा-सणाइ जं ठवइ साहुकए ॥ ३८ ॥

व्याख्या-स्वस्थानं च त्रुल्लयुखादि, परस्थानं च X सुस्थितछव्वकादि, स्वस्थान-परस्थानं, तस्मिन्, यदशनादिकर्मता-
X "च योहियउं छावढउं" इति टिप्पितं अ. पुस्तके, तत्रैव वृत्तितयोश्चिखितं प. ह. प्रचिहृतयोः ।

पिण्ड-
विशुद्धिं
दीकाद्वयो-
पेतम्
॥ ३६ ॥

यत्र साधुकृते गृहस्यः स्थापयति तस्त्वापनेति योगः । अनेन वाधातोषाधिकं स्वस्थानस्थापना परस्थानस्थापना चेति स्थापनायाः सिद्धान्तप्रसिद्ध येददप्य दक्षितं, यथाह—“सट्टाणपरद्वारे, दुविहं ठविणं तु होह भायच्चं ।” । किंविशिष्टं तदक्षनादि स्थापयति ? इत्याह—“परपराणंतरे”ति अवरापरदध्यादिषयसिद्धान्तान् । परम्परं, स यस्य क्षीरादेर्विद्यते तत्परम्परसम्बन्धात्परम्परं । तथा न विद्यते ‘अन्तरं’ पर्यायान्तरात्तद्वर्णो विज्ञेयो यस्य तदनन्तरं घृतादि । तत्रापि परम्परं च परम्परानन्तरं—तत्परम्पररूपप्रगन्तरूप येत्यर्थः । अनेन च द्रव्योपाधिक परम्परस्थापना अनन्तरस्थापना चेति प्रथान्तराभिहित स्थापनाभेदद्वयमुक्तः । तथा ‘चिरिष्ठरियं’ति ‘चिरं च’ प्रभूतकालं ‘इत्तर च’ स्वल्पकाल चिरंस्मरं तद् । अनेन च कालोपाधिक चिरस्थापना इत्तरस्थापना चेति सिद्धान्तोक्त स्थापनाया द्वैविध्यं प्रदर्शितम् । इत्येव सा ‘द्विधा’ स्वस्थानादिभेदेन द्विप्रकारा । ‘त्रिधाऽपि’ प्रकारत्रयेणापि, न केवलमेकधा द्विधा वेत्यपि शब्दार्थः । अयमत्र भावार्थः—प्रत्येकं सकलस्थापितमेदसद्वहत्वं स्वस्थानस्थापना येत्येव, परम्परस्थापना अनन्तरस्थापना येत्येव वा चिरस्थापना इत्तरस्थापना येत्येव वा द्विविधा स्थापना भवतीति । स्थापन स्थापना—न्यसजनमित्यर्थः, भवतीति शेषः, अश्वनादि—भोजनपानादि यदनिर्दिष्टस्वरूपं किञ्चित्स्थापयति—न्यसयति—धारयतीत्यर्थः, गृहस्य इति गम्यते, साधुकृते—यतिनिमिषमिति गार्थार्थः ॥ ३८ ॥ अत्र स्वस्थानादिस्वरूपं विधायिपुराह—

दी०—स्वस्थान मक्तपाकस्य शुद्धयादि, परस्थान छम्बकादि, तस्मिन् व्यग्रनादि यत्स्थापयति साध्वयं सा स्थापना, तत्र कथमभूत ? परम्परं क्षीरादि अनन्तरं घृतादि, तत्र तदिति समासः । उपा चिरंस्मरं—बहुकालाव्यक्तकालमेदात्, एवं

स्थापना स्वस्थानादिभेदेन त्रिधाऽपि प्रत्येकं द्विधा भवतीति गार्थः ॥ ३८ ॥ अथ स्वस्थानादिस्वरूपमाह—
चुल्लुक्खाइ सट्टाणं, खीराइ परंपरं घयाइयरं । दवट्टिई जाव चिरं, अचिरं तिघरंतरं कप्पं ॥ ३९ ॥
व्याख्या—‘चुल्लि’श्चाधिश्रयणी ‘उत्खा च’ स्थाली चुल्लयुले, ते आदी यस्याऽवचुल्लकादेराधारभूतवस्तुनः तच्चु-
ल्लयुखादि, किमित्याह—‘स्वस्थानं’ निजाश्रयो, भण्यत इति शेषः । अयमत्र भागार्थः—भक्तपाकस्य स्वस्थानं द्विधा
भवति—स्थानस्वस्थानं भाजनस्वस्थानं च । तत्र चुल्लयादिकं तिष्ठत्यस्मिन् स्थानमाधारस्तद्रूपं स्वस्थानं स्थान-
स्वस्थानमुच्यते । स्थालयादिकं तु भाजनस्वस्थानमिति । सुस्थितादिकं छन्नकवारकादिकं च परस्थानमुच्यत इति स्वयमेव
द्रष्टव्यं, सुज्ञानत्वाच्च गार्थायां नोक्तमिति । स्थापनायोजना तु प्राग्दर्शितैवेति । तथा ‘खीराइपरंपर’चि क्षीरादि-
द्रुग्धेश्वरसप्रभृतिद्रव्यं, किमित्याह—दधि-प्रक्षण-कफवादिपर्यायपरम्पराऽन्नितत्वात्परम्परं भण्यत इति शेषः । अयमर्थः—
क्षीरादिविकारद्रव्येषु परम्परास्थापनाऽपि स्यात् । कथमिति चेदुच्यते—किल काचिदगारिणी केनापि माधुना धीरं याचित्वा
सती क्षणान्तरे दास्यामित्यभ्युपगम्य ममयान्तरे तत्सम्प्राप्तौ अन्यत्र लब्धद्रुग्धं माधुं प्रत्युवाच, यदुत—गृहाणेदं, तेन
चोक्तं—लब्धं मयाऽन्यत्र प्रयोजनोत्पत्तौ तु शुष्मदीयमपि गृहीष्ये । एवं चाकर्ण्य सा झणभीतेन अथ तावत्साधुर्न
गृह्णाति (ग्रन्थाग्रं १०००), दातव्यं चेदं मयाऽस्मान्यथा साधुःक्षणं दुर्योधनमिह परत्र च भविष्यति, न चेदमित्यमेव
धर्तुं शक्यते, विनश्चरत्वात्ततो दधि कृत्वेदमागामिनि दिने दास्यामीति विचिन्त्य स्थापनाऽकार । ततो द्वितीयदिने दधि

× य. ए. अ. पुस्तकेष्वेवंविधः पाठः, क. प. पुस्तकयोस्तु “ यस्य चुल्लयुरादेरा. ” इति पाठः ।

दीयमान साधुना नेष्ट, ततो नयनीतवानबुद्ध्या पुनः स्थापनायकापी, एव मन्धुः५दानबुद्ध्या, एव तत्कदानबुद्ध्या इत्येव परस्परस्थापनाऽपि क्षीरे स्यादेवभिस्तुरसादिष्वपि यथासम्भव वाच्यमिति । तथा 'धयाहय'ति 'धृतादि' धृतगुणप्रभृति-कमविकारिद्वय्य, किमित्याह-'इतरद्' अनन्तरं मण्यते-धृताद्यविकारिद्वय्येऽप्यनन्तरस्थापनैव सादित्यर्थः । तथा 'दृक्वट्टिर्द्वि-जाय चिर'ति द्रव्यस्य घृतगुणादेः 'स्थिति'विबधितवयविभावस्थान द्रव्यस्थितित्वां यावन्मर्यादीकृत्य 'चिर' चिर-स्थापितमित्यर्थः । मण्यत इति प्रक्रमः । तद्योक्तदृष्टो देशोनामपि पूर्वकोटिं यावत्सम्भवतीति । तथा 'अचिरं तिघरंतर-कल्प'ति 'अचिरं' इत्वरस्यापि मण्यते, किं तदित्याह-'त्रिगृहान्तरं' गृहत्रयान्तरालवर्त्तिद्रव्य । इदमुक्तं भवति-पङ्क्ति-स्थितगृहत्रयमप्यादेकस्मिन् गृहे साधुसङ्घाटकस्य भिक्षां जिघृक्षोस्तदपरतृतीयगृहादेकस्यापि साधोर्दृष्टिविषयभूताचदानार्थं यस्त्वहस्तस्यापि कथिन् भक्ताद्यानयति तदित्तरस्यापि, एतच्च प्रज्ञापनामात्रेणैवैवमुच्यते, न पुनः परिहार्यं, अत एवाह-'कल्प'ति 'कल्प्ये' कल्पनीय "भिक्षस्वग्राही एगत्य, कुण्ड वीजो य दोस्तु उचजोगं" इत्याद्यागमामिषसाधुनां प्राप्ता, आचरितत्वाद्, उत्कृष्टशीर्षाभ्याहृतवदिति आचार्यः ॥ ३९ ॥

प्रतिपादितः स्थापनाख्यः पञ्चमः पिण्डोद्भवदोषः, साम्प्रत तमेव पणं प्रासृतिकमिमानं प्रतिपादयितुमाह--

दी०-बुद्धी प्रतीता, 'उत्ता' स्थाली, तदादि स्वस्थान, तस्मादुद्धृत्यान्त्यक्षेपचस्थान परस्थान स्वयमत्र द्वेय, क्षीरादिदधिप्रक्षणादिपरस्परारयोगाद् परस्पर, धृतादि इतरदनन्तरं, अनन्तरपर्यायान्तराभावात् । तथा 'द्रव्यस्थितिपर्या-

५ बुद्धेः षट्स्थाना निष्कामितजलस्तकभावादौर्गमापि वा दक्षिणदिग्भाविशेषो मन्धुः ।

येण, द्रव्यस्य-धृतादेरवस्थानं द्रव्यस्थितिस्तां यावत्स्थापितं चिरारूपं, तच्चोत्कृष्टतो देशोनामपि पूर्वकोटिं सम्भवति । इत्य-
राख्यमाह-त्रिगृहान्तरं साधोः पङ्क्तिस्थितगृहत्रयमध्यादेकस्मिन् विहरतस्त्वृतीयगृहे साधुदर्शनादानार्थं यद्वस्तादौ स्थापितं
भक्तादि तदित्वरं, एतच्च कल्प्यं, गृहत्रयादुपरि नैवेति गार्थार्थः ॥ ३९ ॥ उक्ता स्थापना, अथ षष्ठं प्राश्रुतिकारूपमाह-

वायरसुहुमुस्सक्कण-मोसक्कणमिय दुहेह पाहुडिया ।

परओ करणमुस्सक्कण-मोसक्कणमारओ करणं ॥ ४० ॥

व्याख्या—‘वायरसुहुमुस्सक्कणं’ति ‘वादरं च’ स्यूराभगोचरतया स्यूरं ‘सूक्ष्मं च’ सूक्ष्मारभगोचरतया अल्पं,
समाहारत्वाद्वादरसूक्ष्मं, वादरसूक्ष्मं च तदुत्पन्नकणं च’ उत्सर्पणं, माध्वयर्थेति गम्यते, वादरसूक्ष्मोत्पन्नकणं । तथा
‘ओसक्कणं’ति ‘च’ शब्दाध्याहाराद्वादरसूक्ष्मविशेषणानुवृत्तेश्च वादरसूक्ष्मावबध्कणं च-स्यूलाख्यावत्सर्पणं, इत्येवं ‘द्विधा’
द्विप्रकारा ‘इह’ अत्र प्रकरणे, अन्यत्र प्रकारान्तरेणापि “तं पागउमियरं चा, करेइ उज्जुअणुज्जुवे”त्येवंविधेन
द्वैविध्यं समस्तीत्यत इहेत्युक्तं, प्राश्रुतिका पूर्वोक्तशब्दार्था स्यादिति शेषः । उत्पन्नकणावबध्कणस्वरूपमाह-‘परओ’
इत्यादि, स्वयोगप्रवृत्तिकालावधेः ‘परतो’ऽप्रतः ‘करणं’ आरम्भस्य प्रवर्तनं, किमित्याह-‘उत्पन्नकणं’ उत्पन्नकणशब्दार्थ
उच्यत इति शेषः । तथा ‘अवबध्कणं’ अवबध्कणशब्दार्थ उच्यते, किं तदित्याह-स्वयोगप्रवृत्तिकालावधेरातो-ऽवर्तन-
साध्वर्थमारम्भस्य प्रवर्तनं । इह च सूक्ष्ममुत्सर्पणमत्रमर्पणं वा सूक्ष्मप्राश्रुतिका, यथा काचित्पत्रं कर्षयन्ती दारकेण भोजनं

गृहे-सान्धकारागारे 'प्रकटनं' प्रकाशनं 'भ्रमणार्थं' साधुनिमित्तं, साधवो हान्धकारवति गृहे अचक्षुर्विषयत्वाद्विक्षां न गृह-
न्तीत्यतस्तेषां भिक्षाग्रहणनिमित्तमित्यर्थः, यदशनादीनां-भक्तपानादीनां गृहिणा विधीयत इति X गाथार्थः ॥ ४१ ॥
अथ प्रकटकरण-प्रकाशकरणे व्याख्यातुमाह-

दी०-प्रादुर्करणं तदुच्यते-'यत्सतिमिरगृहे' सान्धकारस्थाने, अचक्षुर्विषयभिक्षाया अग्रहणात्, भ्रमणार्थमशनादीनां
प्रकटनमिति योगः, तद्विविधं-प्रकटकरणं प्रकाशकरणं चेतिभेदाभ्यामिति गाथार्थः ॥ ४१ ॥ भेदयोरर्थमाह-

पायडकरणं बहिया-करणं देयस्स अहव चुल्लीए। बीयं मणि-दीव-गवक्ख-कुडुछिड्डांइकरणेणं ॥ ४२ ॥

व्याख्या-प्रकटकरणमुक्तशब्दार्थ, भण्यत इति शेषः । किं तदित्याह-'बहियाकरणं'ति 'बहिस्ता'दन्धकारगृहा-
द्बहिः 'करणं' विधानं, कस्येत्याह-'देयस्य' दातव्यवस्तुनः अथवेति प्राकारान्तरप्रदर्शनार्थः 'चुल्लया' अधिश्रय-
ण्याः । अत्र यदि सञ्चारिणीमन्यां वा स्वार्थविहितां चुल्लि बहिः करोति तदाऽयमेवैको दोषः स्यादथ साध्वर्थीय नूत-
नामेव तां करोति तत उपकरणपूतिदोषोऽपीति । तथा 'बीयं' मित्यादि, द्वितीयं-प्रकाशकरणं, स्यादिति शेषः । केने-
त्याह-'मणिदीवे'त्यादि, मणिश्च-रत्नविशेषो 'दीपश्च' प्रदीपो 'गवाक्षश्च' वातायनः 'कुड्यच्छिद्रं च' भित्तिविवरं
मणिदीपगवाक्षकुड्यच्छिद्राणि, एतान्यादिर्यस्यान्यद्वार-पूर्वकृतद्वारवर्द्धनादेस्तत्तथा, तस्य 'करणं' केनापिरूपेण विधानं,

+ "पा न प्रश्रुतीनां" प. ह. क. । X "ति शेषः, इति गा." प. ह. क. ।

तेन । इदमुक्तं भवति—यत्क्रयिदिविवेकि दायको मन्त्रप्रकाशगृहमप्यस्थितस्यैव दातव्यवस्तुनः साधुमिधाशुद्धार्थं मणि-
प्रदीपाग्निप्रमया गवाद्यादिकरणेन वा प्रकाश करोति तत्प्रकाशकरणमुन्यत इति माथार्थः ॥ ४२ ॥

इत्युक्तं विण्ढोद्भवदोषेषु मत्तम प्रादुर्करणद्वारं, नाम्नात तेनैवाष्टम क्रीतद्वारं व्यानिरुपासुराह—

श्री०—प्रदुर्करणाभ्य देयस्य वस्तुनः मान्यकारगृहादुद्विस्तात्करणं अथवा तुल्यसा, द्वितीय प्रकाशकरणाभ्य स्यात्,
केन ? मणिदीपगवाधकृदप्यन्ध्रादिकरणेनेति माथार्थः ॥ ४३ ॥ उक्तं प्रादुर्करण, अथाष्टम क्रीतारूपमाह—

किण्ण कीय मुखेण, चउह त सपरद्वभवेहिं । जुझाह कहाइ धणाइ भसमंखाइ रुवेहिं ॥ ४३ ॥

व्याख्या—‘क्रयण’ अन्यसकाशात्मास्वये यन्त्रकादेर्ग्राहण, तत्किमित्याह—‘क्रीत’ क्रयणक्रीतयोरभेदोपचारात् क्रीतारूप
तन्त्रक्तापुण्यत इति शेषः । केन यत् क्रयणमित्याह—‘मूत्येन’ स्वद्रव्यादिना वक्ष्यमाणेन । तत्र पुनर्युतय कतिविधं भवती-
त्याह ‘चउह त’ति ‘चतुर्धा’ चतुर्भिः प्रकारैस्त्वन्मृत्य । केरित्याह—‘सपरद्वभवेहिं’ति सप्रधारमा परधान्यः स्वपरी,
तथा द्रव्ये च वक्ष्यमाणलक्षण्ये भावी च वक्ष्यमाणलक्षणावेव द्रव्यभावाः, ततश्च स्वपरयोर्द्रव्यभावा. सपरद्रव्यभावास्तैः, किं-
स्वरूपैरित्याह—‘चूर्णादी’र्यादि ‘चूर्ण’ ओषधद्रव्यसङ्करोदः, स आदिर्यस्य स्वद्रव्यगणस्य न चूर्णादिः, स च ‘कथे’ति
घर्मकथा, नाऽऽदिर्यस्य स्वभावप्रकारमभूदस्य स कथादिः, स च ‘घन’ रूपकपदकादि, तदादिर्यस्य परद्रव्यसमुदयस्य
स घनादिः, न च भक्तबासो मनुष्य भक्तमनुः, स आदिर्यस्य भक्तिमत्तयाविधजनसमानस्य स भक्तमनुदिः, भावप्रक्रमेऽपि
भावभावयतोरभेदोपचारात्मह्नादीत्युक्तं । मनुष्य मुक्ततदुक्तफलस्य कथिन्नफलकोपजीवी मिशुविशेषः, न च-चूर्णादिकथादि-

धनादिभक्तमहादयस्ते 'रूपं' स्वरूपं येषां स्वपरद्रव्यभावानां ते तथा, तैः । इदमुक्तं भवति-आहारादिलिप्सया चूर्णनिर्माल्य-
गुटिकागन्धचन्दनबाहुकण्डकवालपोत्तकादिलक्षणेनात्मद्रव्येण गृहिणः प्रदत्तेन यदशनादिकं माधुना लभ्यते तदात्मद्रव्य-
क्रीतमुच्यते, अत्र च दोषाः-चूर्णादिप्रदानानन्तरं दैववशतो नितरां मान्द्ये मरणे वा गृहस्थस्य उड्डाहः स्यादथ कथञ्चिन्नीरो-
गतं भवेत्तथाडुकारिता असंयतप्रगुणीकरणेऽधिकरणदोषश्च साधोः स्यादिति । तथा आहारलिप्सयैव धर्मकथा-तर्कोपन्यास-
मत्वं भवेत्तथाडुकारिता असंयतप्रगुणीकरणेऽधिकरणदोषश्च साधोः स्यादिति । तथा आहारलिप्सयैव धर्मकथा-तर्कोपन्यास-
विकृष्टमासादितपश्चरण-शीतोष्णाद्यातापनाकरणलक्षणेनात्मभावेन यदवाप्यते तद्भावक्रीतं, अत्र च दोषाः-स्वानुष्ठानफलगुता-
करणप्रभृतयो वाच्याः । तथा सत्तिताचित्तमिश्रभेदेन गृही स्वद्रव्येण साधुनिमित्तं यदशनादि क्रीणाति तत्परद्रव्यक्रीतं, अत्र
दोषाः प्रतीता एव । तथा साधुभक्तमद्गादिसत्कविज्ञानलक्षणेन परमावेनोपाक्षितं यदशनादि साधुना लभ्यते तत्परभाव-
क्रीतं । अत्र सम्प्रदायो यथा-किलैकदा एकः साधुशय्यातरमही भक्त्या साधून् भक्तपानादिना निमञ्चितवान्, ते च
शय्यातरपिण्डोऽयमिति न जगृहुः । ततस्तेनाननगृहीतेन द्रित्सुना गतप्राये वर्षाकाले कतरस्यां दिशि युयं गमिष्यथेति
पृच्छा चक्रे, तेऽप्युत्तरमुक्त्यां दिशीति । ततश्च स तत्रागत एव गत्वा निजविज्ञानेन लोकपरिचयं चकार, दीयमानं च कार्यं
गृहीष्यामीति वचनपुरस्सरं न स्वीकृतवास्तावद्यावत्साधवः ममाययुस्ततश्च घृतक्षीरादिकं महत्तरगृहादावितश्चेतश्च याचनतो
मीलितं तेभ्यो दत्तवानिति । अत्र च परमावक्रीताभ्याहृतस्थापनालक्षणं दोषत्रयं स्यादिति गार्थार्थः ॥ ४३ ॥

उक्तं पिण्डोद्गमेष्वष्टमं क्रीतद्वारं, साम्प्रतं तेभ्येव नम्रं प्रामित्यद्वारमभिधित्सुराह-
दी०-यतिदेयवस्तुनः क्रयणं क्रीतं स्यात्, केन ? मूल्येन । तच्च स्वपरद्रव्ययोर्भावेर्गार्थोत्तराद्वोक्तैश्चतुर्द्वा । तत्र चूर्णादि,

चूर्ण-औषधद्रव्यसयोगस्तेन गृहिणोऽपि तेन साधुर्यस्यते तत्स्वद्रव्यक्रीत १ । कषादीति, भक्तापर्य + धर्माद्याख्यान, तथा यदयाम् : तत्स्वभावक्रीत २ । घनादीति, घनं-सचिचाचिचमिथमेव स्वद्रव्य, तेन माष्वयं गृही गृहीत्वा X यदेय ददाति तत्परद्रव्यक्रीत ३ । भक्तमह्नादीति, कश्चित्साधुयुक्तः स्वविद्वानेन रञ्जितजनान् याचयित्वा यद्दाति तत्परभावक्रीत ४ । सर्वत्रादिशब्दस्तद्वतानेकमानदर्शनायेति आचार्यः ॥ ४३ ॥ उक्तं श्रीत, अथ नवमं प्रामित्यमाह—

समणट्टा उच्छिदिय, जं देयं देइ समिह पामिच्चं । त दुट्ठ जइभइणी-उच्चारियतेछनाएण ॥ ४४ ॥

व्याख्या-‘भ्रमणापं’ यतिनिमित्तं ‘उच्छिदिय’चि ‘उच्छिद्य’ अन्यत उच्यत गृहीत्वा यत्किञ्चिद् ‘देय’ दातव्यं भक्तादिवस्तु ‘ददाति’ भ्रमणेभ्य एव प्रयच्छति, गृह्य इति गम्यते ‘तद्’ दातव्यं भक्तादियस्तु ‘इह’ अत्र प्रकरणे प्रपचने वा ‘पामिच्च’ति प्रामित्यप्रपमित्य वा, उच्यत इति शेषः । इदं वाच्यं मामान्यमपनेऽपि लौकिकलोकोपरापमित्य भेदा-द्विभिधं विज्ञेय, आगमे तथा भगनाद्यदाह-“पामिचं पि य द्रुविहं, लोइयलोउत्तर समासेण ।” इत्यादि । ‘त’ति पुन शब्दार्थस्य गम्यमानत्वात् तत्पुन ‘दुट्ठ’ दोषकारि । केन प्रत्ययेनेत्याह-यतिमगिन्युद्धारितैलज्ञातेन, यतिमगिन्या-साधुस्वत्वा ‘उद्धारित’ मूरयाभावादुद्धारके गृहीतं यत्तैल-स्नेहविशेषस्तस्य तल्लक्षण वा ‘ज्ञातं’ उदाहरण, तेन । तथेह—

ते ण काले ण ते ण समए णं कीसलाविसए एयो कुलपुचओ होत्था । सो य चम्म सोऊण संजायसवेगो निक्खतो ।

+ “ धर्मठ्याख्यातया ” इ. म । X “ यददाति ” क. इ. म. ।

कमेण समहिगयसुत्तथकिरियाकलावो सयणदंसणत्थं गओ सन्नायसन्निवेसं । तत्थ य बाहिं ठिएण पुच्छिओ एगो पुरिसो, जह-को मम सन्नायगाणं जीवइ ित्ति । तेण भणियं-उच्छिन्नं सव्वं पि ते कुलं, नवरं-एगा तव भणिणी जीवइ त्ति । तओ इमं निसामिऊणं पविट्ठो तीसे मंदिरे । सा य तं सहोयराणां लोयविरलसिरोरुहं मलाविलं तवोकिस्सरीरं दट्ठुण अइहरिस्सभरा-परियमाणसा समूस्ससियरोमकूवा भत्तिवहुमाणपुवं पज्जुवासिऊण तस्मिंत्तं किंचि आहारपागं काउं पयट्ठा, निवारिया य साहुणा । तओ तीए अहो एस भट्ठारओ पागं न गिण्हइ त्ति विचिंततीए उच्छिदिऊण दिन्नं तेळकरिस्सं, साहुणा य कप्पइ त्ति गहियं । तओ य तमणुसासिय चिद्धरिओ अन्नत्थ साहू । तेळं पि अपरिमियवुट्ठीए वहुमाणं जायं अइवहुयं । तओ तं दाउ-मचायंतीए से दासत्तं पडिवन्नं । कालंतरेण य पुणो वि आगओ साहू, सुणिओ य तीसे दासत्तणवइयो तेण बाहिं ठिएणेव । तओ अप्पाहियंX-मा रुय, अचिरेणेव तं दासत्तणओ मोएमो त्ति । पविट्ठो य खणंतरे भिक्खवट्ठाए भणिणिसामिणो गिहंमि । तत्थ य उदगसंघट्ठभिकखापडिसेहे कए पुच्छियं घरवइणा-को एत्थ दोसो ित्ति । साहुणा वि समयभणियदोसपरिकहणा वित्थरेण कया । तओ तेण आउट्ठण भणियं-कहिं मे+वसहिं ? त्ति । साहुणा भणियं-अज्जवि नत्थि । तओ दिन्ना तेण से वसही, ठिओ य तत्थ धम्मकहाए साहू, गाहिओ य सो सम्मत्ताणुवयाणि । बहुवोलीणे य वासारत्ते गंतुकामेण आपुच्छिओ गिहवइ, कहियं च थावचोदाहरणं, जहा-थावचो सावओ जाओ, तओ तेणाभिग्गहो गहिओ-जो मम कुलाओ कोइ वि पवइ सो मया न वारेयव्वो । तओ तस्स पुत्तो पवजाए उवट्ठिओ, न य तेण वारिओ, पवइओ । तेण वि इमं सोऊण

X [आप्याहितं-] कयापितं । + 'ते' प. क. ह. ।

एतोषिय अभिगद्गो गहिजो । इत्थतरम्मि सा तत्स साहुजो भगिणी पडहाए उवड्डिया, मुका य तेण पडइया । किप्पिया य परिसा नाणिजो भविस्सति ? तम्हा पामिच्च न पेचव वि, एत लोहय पामिच्चदिट्ठो वि ।

लोकोत्तरायमित्य तु यत्साधोः सकाशादपरसाधुर्वस्त्रादिक कतिपयदिनमोषबुद्ध्या तद्विधान्यदानबुद्ध्या चोद्यतक गृही-
त्वाऽप्यस्यै साधवे प्रयच्छति स्वय वा परियुक्ते तद्विधेय । तत्र चाभी दोषाः—“महलिय-फालिप खोसिय-हियनट्ठे
वाबि जसमगगले । अइसुंदरे यि विझे, पुक्करोई कलहमाई ॥ १ ॥” तत्र ‘मलिनित’ झरीरादिमलदिग्य
‘पाटित’ द्विधाकृत ‘खोसित’ जीर्णतां नीत ‘इत’ बौरादिना गृहीत ‘नट्ठ’ पतिव, जेप सुबोधमिति । अत्रापयावो यथा—
“उत्थत्ताए दाण, पुल्लन खग्गुड-अलस-पामिचे । त वि य युत्थस्स पासे, उयेइ सो वेइ मा कलहो ॥ १ ॥”
‘उत्थत्ताए दाण’पि सीदतः साधोर्द्विचिकया पस्त्रादेर्दानं कार्यमित्येष तावदुत्तर्गमार्गः, अपवादवस्तु दुर्लभे वस्त्रे ‘खग्गुडे’
घट्टे अलसे वा अपमित्य स्यात्, खग्गुडो हि वक्रतया अलसस्तु पाचनाकष्टमयेन, न सुधिकया वरदावीत्यपमित्य क्रियत
इति भावः । जेपं प्रतीतमिति गाथार्थः ॥ ४४ ॥

इत्युक्तं नवम प्राभित्यद्धार, साम्प्रत दशमं परिवर्तितद्धारमभिधातुमाह—

दी०-अमणार्थं ‘उच्छिद्य’ उच्छिन्न गृहीत्वा यदेय ददाति तेभ्यस्तमिह प्राभित्य स्यात्, तत्पुनर्दुष्टं यतिमगिन्युद्धारित-
तैलझातेन, तवदे-कोशुलविषये एकः कुलपुत्रको निष्क्रान्त’, स च गीतार्थत्वे स्त्रजनानन्वेष्टु चलितस्ततः सर्वमपि तत्कुल-
व्यवच्छिन्न, मगिन्येकैव कष्ट जीवतीति कुतोऽपि ज्ञातवृषान्तस्तत्र जगाम । मगिन्यपि तदर्शनादतीव दृष्टा यतिना निषिद्ध-

पाकादिक्रिया वणिजो गृहात्तैलकूपं वर्द्धमानमुद्दारेणानीय तस्मै ददौ । त्रिहृते साधौ तत्तैलं प्रवर्द्धमानं दातुमक्षमा तद्गृहे दासत्त्वमापन्वा । कालेन साधुरपि तत्रागतो ज्ञाततदासत्त्ववृत्तान्तस्तस्य वणिजो गृहासन्ने स्थितवर्पाकल्पो वणिजं सञ्जुहुञ्चं बोधितवान् । ततो मया व्रतार्थी न कश्चिन्निषेध्य इति गृहीताभिग्रहस्य वणिजः सुतो व्रतं जग्राह । साऽपि वतिभगिनी व्रतार्थिनी दासत्वान्मुक्ता प्रव्रजितेति आवृसाहाय्याद्व्रतं तैलाच्च दासत्वं प्राप्तेति ग्रामित्यं वर्जयेत् । एतच्च लौकिकं, यदा साधुः साधोः पार्श्वदिन्यार्पणवुद्ध्या वस्त्रादिकमुद्दारेण गृह्णाति तदा लोकोत्तरमपि कलहादिदोषकृज्ज्ञेयमिति गायार्थः ॥ ४४ ॥

उक्तं ग्रामित्यं, अथ परिवर्त्तितारुण्यं दशममाह—

पल्लष्ट्रिय जं दधं, तदन्नदधेहिं देइ साहूणं । तं परियष्ट्रियमेत्थं, वणिदुगभगिणीहिं दिट्ठतो ॥ ४५ ॥

व्याख्या—‘पल्लष्ट्रिय’ति ‘परिवर्त्त्य’ साध्वर्थं परावर्त्त कृत्वा यत्किञ्चिद् ‘द्रव्यं’ घृतशालयोदनादिबस्तु, काभ्यामित्याह—‘तदन्नदधेहिं’ति तच्च—परिवर्त्तनीयद्रव्यापेक्षया समानजातियं, अन्यच्च—तदपेक्षयैव विजातीयं, तदन्ये च ते द्रव्ये च घृतादिवस्तुनी तदन्यद्रव्ये, ताभ्यां ‘ददाति’ प्रयच्छति ‘साहूणं’ति ‘साधुभ्यो’ यतिभ्यस्तद्घृतादिद्रव्यं, किमित्याह—‘परिवर्त्तितं’ परिवर्त्तितसञ्ज्ञं, भण्यत इति शेषः । अयमर्थः—साधुगौरवनिमित्तं आत्मलाघवपरिहारार्थं वा स्वकीयदुर्गन्ध-घृतकोद्रवौदनादिद्रव्यसमर्पणेन यत्परकीयसुगन्धघृतशालोदनादिद्रव्यं गृहीत्वा साधुभ्यो ददाति, तत्परिवर्त्तितमृच्यत इति । एतदपि लौकिकलौकोत्तरमेदाद्बुद्धिविषमवसेयं, यदाह—‘परियष्ट्रियं पि वुव्हिं, लोइय लोउत्तरं समासेण’ति । ‘एत्थं’ति अत्र लौकिकपरिवर्त्तिते ‘वणिदुगभगिणीहिं’ति ‘वणिगद्विकस्य’ वणिजकयुगलस्य ‘भगिन्यो’ स्वसारी वणिगद्विकभगिन्यो-

ताभ्यां 'दृष्टान्त' उदाहरण विशेषमिति । तद्यथा-

वसन्तपुरे नगरे द्वौ वाणिज्यकौ-देवदत्तचनदत्तनामानौ वयूचतुः । तत्र देवदत्तचनगिनी लक्ष्मीनाम्नी घनदत्तेन परिणीता, घनदत्तचनगिनी च वन्धुमती देवदत्तेन । अन्यदा देवदत्तचनगिनी सप्तपञ्चातैरानयस्त्वणवदपहाय कटुकविपाकान् कामयोगान् भ्रज्जितः । स चैकदा माधुविहारपर्यया विहरन् वसन्तपुरनगरमाब्राम । तत्र च कुतोचितस्रार्थैरौघ्यादि-साधुकृत्यो यथोचितमिद्यासमये विहरन्नलुकम्पया भगिनीलक्ष्मीगृहं प्रविष्टः । चिन्तितं च सया, यथैक तावदेव मम आता अपरे साधुरन्यथ प्रापूर्णकस्तदसौ विधिष्टां प्रतिपत्तिमर्हति, केवल दारिद्र्यमावासास्मदगृहे तथाविध किञ्चिदातप्यमस्ति । ततश्च कोद्रबोधनेन निजभ्रातृदेवदत्तस्य गृहाच्छात्योदन परिवर्ष्य सा तस्मै मादरमदात् । इतश्च देवदत्तो मुञ्जानो वन्धु-मस्या भगिनी, यथा-अयच्छामि कोद्रबोधन यदि ते रोचते, नो वेत्तिष्टस्त्विति । एतश्च सुत्वा अविद्याततवृष्टचान्तवया झटि-रपुच्छसितकोपानलेन तादृिताऽसौ हट । तथा चोक्त-तवैव भगिन्या नीतः श्रात्योदनः, किं मामेवमनपराधकारिणीमपि तादृयसि, ततः स्थितोऽसौ । घनदत्तेनापि त व्यतिकर विज्ञाय भगिन्या परगृहादेव कुरमानीय प्रयच्छन्त्या अतीव लघुत्व-मापादितमिति विचिन्त्य सञ्जातप्रबन्धकोयेन किं पाये ! मामेव जने लघू करोपीति प्रुपायेन स्वजाया लक्ष्मीरपि प्रदत्तेति । असुन्दार्य विज्ञाय साधुना धर्मकयनपुरस्सरस्युपश्रमस्य तानि सर्वाण्यपि प्रमावितानीति । कियन्तवेष्टया आत्मपरोपारण-समर्था भविष्यन्ति ! । तस्मात्परिवर्तितं सर्वथा न ग्राह्यमिति भावः ।

लोकोत्तरपरिवर्तित त्विदं-यच्छुभः भगमेन सह वस्त्रादिपरिवर्तनं करोति । तत्र चामी दोषाः-“ऊजऽहियदुन्बल वा,

स्वरगुरुच्छिन्नमहलं असीयसहं । दुन्वणं वा नाउं, विपरिणमे अन्नभणिओ वा ॥१॥” तत्र ‘न्यूनं’ लघु ‘अधिकं’ अतिबलं ‘दुर्बलं’ जीर्णप्रायं ‘स्वरं’ कर्कशस्पर्शं ‘गुरु’ भारिकं ‘छिन्नं’ पाशकदशापर्यन्तरहितं ‘मलिनं’ मलात्रिलं ‘अशीतसहं’ शीतरक्षणाक्षमं ‘दुर्बलं’ विरूपच्छायमित्यादिदोषान्वितं परकीयवस्त्रादिकं विज्ञाय स्वयं परेण वोत्प्रासितो विपरिणमेद्वायक-
ग्राहकयोर्मध्यादेकतर इत्यतस्तत्परिवर्तनं न कार्यं, कारणे तु विधिना कर्तव्यमपीत्याह च-“ एगस्स माणजुत्तं, न उ
धीयस्सेवमाइकज्जेसु । गुरुपायमूले ठवणं, सो दलयइ अन्नहा कलहो ॥ १ ॥” इति गाथार्थः ॥ ४५ ॥

प्रतिपादितं दशमं परिवर्तितद्वारं, इदानीमभ्याहृतलक्षणमेकादशद्वारं प्रतिपादयन्नाह—

दी०-परावचनं षड्व्यं दुर्गन्धघृतादि तदन्यद्रव्यैः सुगन्धघृतादिभिर्ददाति साधुम्यस्तत्परिवर्तितं स्यात् । इत्थं अत्र
वणिगुद्विकमगिन्योर्द्वयान्तः, स चायं-वसन्तपुरे द्वौ वणिजौ देवदत्तघनदत्ताख्यौ, तत्राद्यस्य मगिनी लक्ष्म्याख्या द्वितीयेन
परिणीता, द्वितीयस्य च मगिनी वन्धुमत्याख्या प्रथमेन । अथ प्रथमस्य X आता विषयविरागाद्गृहीतव्रतो विहरन् लक्ष्मी-
गृहं प्रविष्टः, सा च चिरायातभ्रातृगौरवार्थं गृहरादकोद्रवक्कुरेण वन्धुमतीगृहराद्धं शालिक्कुरं परावर्त्तेनानीय तस्मै ददौ ।
इतश्च देवदत्तो भुञ्जानः कोद्रवक्कुरदर्शनात्कुपितः पापे ! किं राद्वमिदमिति वन्धुमतीमताडयत्, यावत्तया कथितं-तत्रैव
मगिनी शालिक्कुरं गृहीत्वा गतेति । घनदत्तोऽपि विदितवृत्तान्तो लक्ष्मीं प्रति कुपितः, आः पापे ! परगृहराद्धं धान्यमानीय
मामेवं लघू करोपीति तां ताडितवानिति जनाद्विज्ञाततत्कलहोत्थानो मुनिस्तान् सम्मोह्य प्रव्रज्यामग्राहयत् । तदेवं परिवर्तितं

X “ ०स्य लघुभ्राता ” अ । क “ अदश्च ” म ।

दोषाय । एतदपि लोकलोकोत्तरमेतत् पूर्ववद्विधेति गार्थार्थः ॥ ४५ ॥ उक्त परिवर्तिव, अथैकादशमभ्याहतमाह—
निहिणा सपरगामाह आणिय अभिहट जईणट्टा । ते बहुदोस नेय, पायडच्छन्नाइवहुभेय ॥ ४६ ॥

क्याख्या—‘गृहिणा’ अगारिणा ‘सपरगामाह आणियं’ति स्वप्न-निवासमात्रापेक्षया साधोरात्मीयः, परस्व-स्वकीयाद-
न्यः स्वपरो, तो व तो ग्रामो व-सन्निवेशविशेषो स्वपरग्रामो, तावादी वस्य स्वपरदेशपाटकगृहादिस्थानविशेषस्यासौ स्वपर-
ग्रामादिस्वस्मादानीत-साधुरस्थाने प्रापित स्वपरग्रामादानीत, यदक्षनादीति गम्यते । वक्तुमित्याह—‘अभिहट्ट’ति अभ्याहत
पूर्वोक्तशब्दार्थः, तद्रूप्यत इति शेषः । किमर्थमानीतमित्याह—‘यतीनां’ साधूनां ‘अर्थाय’ निमित्त । ‘त’ति पुनः शब्दाभ्या-
हारावदभ्याहत पुनर्वहुदीप-सयमास्मविराधनालक्षणानेकानर्थकारण ‘श्रेय’ तत्परिजिहीर्षुणा सत्त्वेन बोद्धव्य । तत्र स्वपरप्रा-
प्तार्थैर्जलपथेन स्थलपथेन वा पादार्थां नावादिना मन्त्र्यादिवाहनेन वा साध्यं भक्तादि गृहीत्या समागच्छतो गृहिणः
पृथिव्यादिसन्तोषमर्देन सयमविराधना, जलनिमज्जनमकरच्छपग्राहकृत्कादिचौराद्यापदादिभ्यस्त्वात्मविराधनेति । तथा
‘पागडछन्नाइयहुभेयं’ति ‘प्रकट’ व प्रकाश यदन्यैरपि ज्ञायत इत्यर्थः । ‘छम्’ व गुप्त-यन्त्रान्येन केनापि लुप्यत इत्यर्थः,
प्रकटछम्, ते आदी येषां आशीर्णानाशीर्णप्रसूतिमेदानां ते प्रकटछन्नादयस्ते ‘बहवो’ऽनेके ‘भेदाः’ प्रकारा यस्य तत्प्रकट-
छन्नादिबहुभेद । अत्र ‘व’ शब्दाख्याहारो द्रष्टव्य इति गार्थार्थः ॥ ४६ ॥

अयाशीर्णस्वल्प तद्वृग्रहणविधि चाह—

दी०-गृहिणा स्वपरग्रामादेरादिशब्दादेशपाटकगृहादेरप्यानीत यतीनामर्थाय अभ्याहत स्यात्, तद्रुदोप श्रेय, मार्गे

पिण्ड-
विशुद्धि-
रीकाद्वयो-
येतम्
॥ ४४ ॥

जीवोपमदर्दिहेतुत्वात् । तथा 'प्रकटं' अन्येषां ज्ञातं 'छन्नं' अन्यैरलक्ष्यं, आदिशब्दादाचीर्णानाचीर्णादयो बहवो भेदा यस्य तत्तथेति, च शब्दाध्याहार इति गाथार्थः ॥ ४६ ॥ अथाचीर्णमाह—

आइपणं तुक्कोसं, हत्थसयंतो घरे उ तिन्नि तर्हि । एगत्थ भिक्खग्गाही, बीओ दुसु कुणइ उवओगं ४७

न्याख्या—'आचीर्णं' गीतार्थसाधुभिर्ग्रहणे आचरितं अभ्याहृतं ['तु'] पुनरुक्तं—सर्वबहु । कियदित्याह—'हस्तशतान्तः' करशतमध्ये । 'गृहाणि' त्वगाराणि पुन'स्त्रीणि' त्रिसहस्रानि यावत् । एतदुक्तं भवति—महत्यां भोक्तृजनपङ्क्तौ दूरप्रवेश-
तथाविधगृहे पङ्क्तिस्थितगृहत्रये वा साधुसङ्घाटकस्य भिक्षां जिघृक्षोस्तद्दानार्थं यद्भक्तादि कश्चिद्धस्तशतादानयति, तदुत्कृष्ट-
माचीर्णमभ्याहृतं, परतस्त्वनाचीर्णमभ्याहृतं, उपयोगासम्भवात् । हस्तपरिवर्त्तनरूपं तु जघन्याचीर्णमभ्याहृतं, शेषं तु मध्यममिति ।
'तर्हि'ति 'तत्र' तेषु त्रिषु गृहेषु मध्ये 'एकत्र' एकस्मिन् गृहे, यत्र भिक्षार्थं घर्मलाभो विहित इत्यर्थः । 'भिक्षाग्राही' भिक्षा-
प्रतीच्छकः—सङ्घाटकाग्रेतनसाधुरित्यर्थः । 'बीओ'ति 'च' शब्दाध्याहाराद्द्वितीयश्च—भिक्षाग्राहकादपरः 'द्वयो'र्धर्मलामित-
गृहादितरयोर्गारयोर्विषये, किमित्याह—'करोति' विदधाति 'उपयोगं' अवधानं अनेपणीयावगतये गृहद्वयभिक्षादायकगतं
व्यापारं निभालयतीत्यर्थः । आह—ननूक्तं स्थापनायां "अचिरं तिघरंतरं कट्पं" ति, तदस्याचीर्णमभ्याहृतस्य इत्तरस्यापि-
तस्य च को विशेषः ? उच्यते—तत्र कालविवक्षा, इह तु गृहत्रयापान्तरालक्षेत्रविवक्षेति विशेष इति गाथार्थः ॥ ४७ ॥

उक्तमेकादशमभ्याहृतं द्वारं, अधुना द्वादशं उद्भिन्नद्वारं व्याख्यातुमाह—

दी०—आचीर्णमभ्याहृतं 'तु' पुनरुक्तं हस्तशतस्य 'अन्त'र्मध्ये गृहाणि त्रीणि यावत्, तेषु गृहेषु मध्ये एकस्मिन्

॥ ४४ ॥

आधेपूद-
गमदोषे-
ब्वेकादशेऽ-
भ्याहृत
आचीर्णा-
नाचीर्णयोः
स्वरूपम् ।

गृहे मिथार्यमाधिते मिथ्याग्राही साधुर्द्वितीयस्तु द्वयोस्तिरगृहयोः कृतोत्पुष्ययोग-दायिकाधितां शुद्धिमन्वेपयतीति । नन्वस्य इत्वरस्यापनायाध को भेदः ? सत्य, तत्र कालस्य निवशा इह तु क्षेत्रस्येति भाषार्यः ॥ ४७ ॥

उक्तमस्याह, अथ द्वादशमुद्भिन्नभारूपमाह—

जउछगणाइविलित्त, उठिभदिद देइ जं तमुब्भिन्नं । समणट्टमपरिमोग, कवाडमुग्घाडियं वावि ॥ ४८ ॥

व्याख्या—‘जउछगणादिना’ लाघागोमयप्रभृतिना, आदि छद्धान्मृच्छिका च ‘विलित्त’ उपलित्त जउछगणादिविलित्त, तत्कर्मतापन्नं कोष्ठिकादीति गम्यते । ‘उठ्ठिच’ उट्ठपाठ्य, भगणार्थमित्यत्रापि सम्भव्यते ‘ददाति’ साधुभ्यः प्रयच्छति, गृहस्य इति गम्यते, यस्मात्तादि ‘तदुठ्ठिच’ उठ्ठिच्चारुय उच्यत इति शेष, कोष्ठिकापुद्भिन्नमाजनसम्बन्धात् । तथा ‘भमणार्थे’ साधुनिमित्त ‘अपरिमोग’ अभ्यापारं ‘कपाट’ लोकप्रसिद्ध ‘उट्ठपाठ्य’ उट्ठपाठ कृत्वा ‘वा’ विकल्पार्थो भिन्नक्रमयोगश्च, ततश्चदमुक्त भवति—कपाट वा उट्ठपाठ्य यस्मात्तादि ददाति तदप्युद्भिन्नमिति । अपि द्रव्वाहकपाटार्गलाददरकाद्यपनयनप्रवहः । अत्र च दोषा—कोष्ठिकादापुद्भिन्नयमाने पद्मीवनिर्वायवधः, उठ्ठिचं च क्रयविक्रयादिविषयमधिकरण, पुनरुपलित्त्यमानेऽप्यग्निपृथिव्युदादिबधः स्यात् । कपाटेऽप्युट्ठपाठ्यमाने पुनर्दीयमाने च मास्त्र्यं गृहकोकिलाभूपिकादिबधः स्यात्, अभ्यापार-दर्दरकेऽप्यपनीयमाने कुन्पु-पिपीत्यादिजीवविराधना स्यादित्युद्भिन्नं वर्जनीयमेवेति, कारणतस्तु यतनया ग्रहणेऽपि न दोषो, यदाह—“घेप्पइ अकुच्चियागम्मि, कवाडे पइदिणं परिवहते । अजज्जुदियगंठी, परिमुज्जइ दहरो जो य ॥ १ ॥ ” ‘अकुच्चिकाके’ अविद्यमानोल्लासकच्छिद्र इत्यर्थः, यदा उक्तेद्वाराव इति भाषार्यः ॥ ४८ ॥

व्याख्यातं द्वादशमुद्भिन्नद्वारं, साम्प्रतं त्रयोदशं मालापहृतद्वारं व्याचिख्यासुराह-

दी०-‘जतु’ लाक्षा ‘छगणं’ गोमयं, आदिशब्दान्मृत्तिकादयस्तैल्लिप्तं स्थानमुद्भिद्य-साध्वथमुद्घाट्य ददाति यद्भक्तादि तदुद्भिन्नाख्यं स्यात् । तथा श्रमणार्थे ‘अपरिमोगं’ अन्यापारं कपाटमुद्घाट्य, वा अपिशब्दात्कपाटागलाद्यपीति गाथार्थः ॥४८॥

उक्तमुद्भिन्नं, अथ त्रयोदशमं मालापहृतमाह-

उद्धअहोभयतिरिण्णु, मालभूमिहरकुंभीधरणिठियं । करदुग्गेज्झं दलयइ, जं तं मालोहडं चउहा ॥४९॥

व्याख्या-ऊर्द्धाधिउभयतिर्यक्ष्विति इतरेतरद्वन्द्वः, ऊर्द्धाधिउभयतिर्यग्दिवसमाश्रितेन्नित्यर्थः । केद्वित्याह-मालेत्यादि, विभक्तिलोपान्मालभूमिगृहकुम्भधरणिणु, तत्र ‘मालो’ मञ्जो गुहोपरिभागो वा, तद्ग्रहणस्य चोपलक्षणार्थत्वात्सीकक-नागदन्तकादीनामूर्द्धगतानां परिग्रहः । तथा भूमिगृहं लोकप्रतीतं, तद्ग्रहणाद्याघोदिग्गतानां गर्त्तादीनां परिग्रहः । तथा ‘कुम्भी’ उष्ट्रिका, तदुपादानाच्च उभयाधितव्यापाराणां कुशूलादीनामवरोधः, उच्चकुम्भ्यादिषु हि तन्मध्यगतदेयाकर्षणार्थं पाण्युत्पा-दनेनोर्द्धाश्रितव्यापारोऽधोमुखवाह्यादिप्रसारणे चाधोगतव्यापारो दातुरित्युभयाश्रितव्यापारत्वमिति । तथा ‘धरणि’भेदिनी, तद्ग्रहणनाच तिर्यगाश्रितानां करेण कष्टप्राप्याणां शेषाधारविशेषाणां सद्ग्रहो द्रष्टव्यः । ततश्चैतेषु मालादिषु ‘स्थितं’ गतं-समाभितमित्यर्थः । किञ्चिद्विशिष्टं सदित्याह-‘करदुग्गं’ हस्तदुग्ग्राप्यं सत्, किमित्याह-‘दलयइ’त्ति ‘ददाति’ साधुभ्यः प्रयच्छति गृही यद्भक्ताद्यादाय तन्मालापहृतं, दोषविशेषो मण्यत इति शेषः । एतच्च व्याख्यातोपाधिभेदा‘च्चतुर्त्वा’ चतुष्प्रकारं, यथा-ऊर्द्धमालापहृतं अधोमालापहृतमित्यादि । ननु मालान्मञ्ज्वादेरपहृत-मानीतं मालापहृतमुच्यते, तत्कथं भूमिगृहाद्या-

आधेषुद्-
गमदोषेषु
त्रयोदशस्य
मालाप-
हृतस्य
निरूपणम् ।

॥ ४५ ॥

नीतमपि तदभिधेयतया व्याख्यायते ! उच्यते-ञ्चुत्पचिनिमिचमेवेदमस्य, प्रवृत्तिनिमिच तु भूमिगृहाधानीतमपि, आगमे तथा रुढत्वादित्यदोषः । अत्र चोदाहरणं यथा—

इवेव त्रयुदीचे दीचे मारहे वासे जयपुरे नगरे पगइमइवो दानवम्मऊई जक्सदिओ नाम गाहावई होत्था । पगइवि-
णीया य वसुमई से भारिया । अक्षया य गोयरचरियाए विरतो समागवो से गिहे गुणरवणागसे नाम एगो साह । उट्टिया
य वसुमई सिकगमालोहदमिख दाउ । तओ अकप्पो चि काऊण पडिसेइऊण मिगओ सो भयव । तयणंतरं च मिक्सलु
पविट्टो एगो तन्चनिओ, पुच्छिओ य सविम्भएण जक्सदिओण, जहा-ओ ! कीस इमिणा माहुणा मिक्खा न गहिय चि ! ।
तओ तेण पावोवइयमइणा भणिय, जहा-अदिमइणा सु इमे वराया, केवलमेएत्ति मत्थवारेण गलओ येव न मोडिउ चि ।
तओ गिहवइणा असवट्ठपलावी एसो चि किमणेण संलचेनं ति चित्तिऊण दवाविया मिक्खा वसुमईए । सा वि जाहे उच्चसिक्क-
गठियकुटगाओ इएण छोटूण मोयमे मिण्डइ ताई मोयगसुरमिगववसपविट्टुण कइहाइणा करे डक्क चि पलपवी परिपा धस चि
धरणीयले ! जाउलीइओ य जक्सदिओ, भीवाविया य कइवि मारुट्टिएहि ! अक्षदियइम्म पुणो समागओ सो साह, भणिओ
य जक्सदिओण, जहा-भयव ! तम्मि दिजे जाणतेज वि फीस न साहिओ ! सुयगओ, अहो मे निदयत्तण !! चि । तओ साहुणा
भणिय, जहा-ओ ! न मए नाओ सुयगओ, किंतु अम्हाण मालोहदमिक्खागइण सपन्चवाय चि काऊण पडिसिद्ध भयवया
जिजेण चि । धम्मो य साहिओ । त च सोऊण अहो आरहओ धम्मो अइनिठणो चि भाविताणि सपुद्गाणि दोषि । गओ साह
सट्ठाण चि । अथास्य बहुदोषता खयापनार्थमन्यदपि कथानकमुच्यते—

किर एगमि नगरे एगया एगो साहू भिक्खुवाए पविट्ठो, निस्सेणिमालोहडं भिक्खं दलमाणि अगारि पडिसेहेऊण निगओ । एत्थंतरे पविट्ठो एगो परिवायगो, पुच्छिओ य गिहवइणा-कीस अणेण साहुणा भिक्खा न गहिय चि । तओ तेण भणियं-अदिन्नदाणा इमे चि । तओ तस्स भिक्खादाण निमित्तं निस्सेणिमारुहंती घस चि पडिया से भारिया गोहुमजंत-गोवरि, फाडिया य से कुच्छी, निवडिओ य फुरफुरायमाणो गब्भो, मया य मा । अन्नदियहम्मि आगएण साहुणा पुच्छिएण तहेन संबोहेऊण पद्याविउ चि । इत्याद्यनेकापायकारणं मालापहंतं विज्ञाय संयमिना परिहार्यमेवेति गाथार्थः ॥ ४९ ॥

व्याख्यातं त्रयोदशं मालापहंतं द्वारं, अथ चतुर्दशमान्छेद्यद्वारं व्याचिरयासुराह—

दी०-ऊर्द्धघिउभयतिर्यक्षु यथासह्यं माल-भूमिगृह-कुम्भो-धरणीपु स्थितं, तत्र 'माले' मञ्चे गृहोपरित्तनभागे वा, उप-लक्षणाच्च सिककादि, ऊर्द्धस्थितं १, भूमिगृहादिष्वधःस्थितं २, कुम्भीकोष्ठिकादिषु पाण्डुर्युत्पाटनादधोवाहुप्रसारणाच्च उभयस्थितं ३, 'धरणिः' पृथ्वी, तत्रस्थेषु कष्टप्राप्त्याघारेषु तिर्यक्स्थितं ४, करदुर्गोलं 'दलयति' ददाति यद्भक्तादि तन्माला-पहंतं व्याख्यातोपाधिभेदाच्चतुर्द्धा स्यादिति गाथार्थः ॥ ४९ ॥ उक्तं मालापहंतं, अथ चतुर्दशमान्छेद्यमाह—

अच्छिदिय अन्नेसिं, बलावि जं देति सामिपहुतेणा । तं अच्छेज्जं तिविहं, न कप्पएऽणणुमयं तेहिं ॥ ५० ॥

व्याख्या-‘आच्छिद्य’ अपहृत्य-उद्दाल्येति यावत् । केम्यः सकाशादित्याह-‘अन्नेसिं’ति अन्येभ्यो दातुमनोत्सव्भ्योऽपि कौटुम्बिकदासमृतकादिभ्यो ‘बलादपि’ हठादेव-बलात्कारेणैवेत्यर्थः । यद्भक्तादि, किमित्याह-‘ददति’ साधुभ्यः प्रयच्छन्ति । के कर्त्तारः ? इत्याह-‘सामिपहुतेण’ चि, ‘स्वामी च’ राजा ‘प्रभुश्च’ गृहादिनायकः ‘स्तेनाश्च’ चौराः स्वामिप्रभुस्तेनाः ।

तदन्त्येयं-आन्तेयास्यो दोषविशेषो यवमत् इति ज्ञेयः । एतच्च 'त्रिविध' स्वायिप्रसूतेन लक्षणदापकमेदाप्रिप्रकारं विधेयं । इदं च सर्वमपि 'न' जैव 'कल्पते' साधूनां प्रदीप्तं युज्यते । किञ्चिद्विदं सदित्याह- 'अननुमत' अननुष्ठान, अनुष्ठान तु कल्पत पृथेक्यार्थादुक्तं भवति । 'नेहि' वि 'दे' कौटुम्बिकादिभिरनेकदोषसम्भवात् । यदाह- "गोपालस्य य भगव, स्वयं पुते य धूपस्तुष्ट्याप । अयि अयि उपसमस्तत्त्वार्ह, केव पञ्चोस जहा गोयो ॥ १ ॥" अस्या भावार्था- गोपालके तथा 'धृतके' कर्मकरे 'ह्यवरे' दासे तथा पुने दुरितरि च 'स्तुयायां च' दण्डिकायां, चकाराङ्गार्यादिपथिहः । एतद्विषये प्रमोदाब्धेयं स्यात्, एतच्च स पृथेकेभ्यः- स्वायिकौटुम्बिकादिभ्योऽपि, बोरास्तु यथिक्कादिभ्योऽपि, अनीप्यभ्यः सक्काङ्गादु गृहीत्वा भक्तादिकं प्रपच्छन्ति, सायवस्तुसुरोधादिनाऽपि यदि गृह्णन्ति तदैवे दोषाः स्युः । 'अप्रीति' गोपादीनां मानस दुःखं स्यात्, तथा 'अस्तम्ब' फलहः, आदिपञ्चादन्तराया दण्डादीनां-कानेकद्रव्यव्यवन्तेभ्यो-भाषयनिष्कासन-गालीप्रदान-प्रसूतिदोषबालपथिहः । तथा केचित् प्रदेय साधोरुपरि गच्छेयुः, यथा गोपाः कथित् ।

किञ्च केनापि प्रसूणा कस्यापि गोपस्य मृतिदिने तदीयदुग्ध किञ्चिदप्याच्छिद्य साधये दत्त, साधुना तु गृहीत । एतच्च स पयोभावनमादाय स्वगृहमागमत् । इष्ट च न्यून पयोभाजन वस्त्रार्थया, ततः सा तस्मै आक्रोधान् दातु प्रवृत्ता, चेदरूपाणि च रोदितु लग्नानि । ततो गोपोऽप्युल्लसितवहलकोयान्तः मञ्जारसापुषपरिणाम इत्येतच्च उदन्त्येयण कुर्वन्तो ददन्ते साधुना, ज्ञातवदमिप्रायेण च सत्पत्तिगोपार्थमेवमात्मपक्वके, यथा-गृहपतिनिर्दन्त्यान्मया त्वदीपदुग्ध गृहीते, साम्प्रतं च तवार्पणायोऽवलि-तोऽह, न च भवदुग्ध जानामीति गृहार्थेदं, ततो गोपेन सञ्चारोपभुम्बेनोक्त, यथा-तदैव मयस्वेतधिरं च त्वया जीवितव्य-

मिति मुक्तोऽसि, द्वितीयवारमेवं माकार्पीरिति । एवमनेकदोषनिबन्धनमिदं ज्ञात्वा सुमुमुक्षुभिः परिहार्यमेवेति गार्थार्थः ॥ ५० ॥

व्याख्यातं चतुर्दशमाच्छेद्यद्वारं, साम्प्रतं पञ्चदशमनिसृष्ट्याख्यद्वारं त्रिभिणिपुराह—

दी०—‘आच्छिद्य’ उदात्त्य ‘अन्येभ्यो’ मृत्यादिभ्यः सकाशाद्बलादपि यद्ददति स्वामिप्रभुस्तेनाः । तत्र ‘स्वामी’ राजा ‘प्रभु’ गृहादीनां पतिः ‘स्तेना’ शूराः, तदाच्छेद्यं त्रिविधं स्वामिप्रभुस्तेनमेदैर्न कल्पते ‘अननुमतं’ अननुज्ञातं तैर्भृत्यादिभि-
रिति गार्थार्थः ॥ ५० ॥ उक्तमाच्छेद्यं, अथ पञ्चदशमनिसृष्टमाह—

अणिसिट्टमादिन्नमणु—मयं व बहुतुल्यमेगु जं देजा । तं च तिहा साहारण—चोह्लगजङ्गुणिसिट्टं ति ॥ ५१

व्याख्या—‘अनिसृष्टं’ अनिसृष्टसञ्ज्ञदोषो, भवेदिति गम्यते । किं तदित्याह—‘अदत्तं’ अवितीर्णं यद्वा ‘अननुमतं’ अमुक्त-
लितं—अननुज्ञातमित्यर्थः । ‘वा’ विकल्पार्थः । ‘बहूनां’ अनेकेषां स्वामिनां ‘तुल्यं’ साधारणं बहुतुल्यं ‘एको’ऽद्वितीयो दाता यन्मोदकादिकं कर्मतापन्नं ‘दद्यात्’ प्रयच्छेदिति । ‘तच्च’ तत्पुनरनिसृष्टं ‘त्रिधा’ उपाधिभेदात्रिप्रकारं स्यात्, केनोच्छेत्ने-
त्याह—‘साहारणचोह्लगजङ्गुणिसिट्टं’ति, अनिसृष्टशब्दस्य प्रत्येकमभिसम्बन्धात्साधारणा निसृष्टं चोह्लकानिसृष्टं जङ्गानिसृष्टं
चेत्येवं । तत्र साधारणं—बहूनां मित्रादिस्वामिनां सामान्यं यन्मोदकादि, तदेव तद्विषयं वा अनिसृष्टं साधारणानिसृष्टं ।
तत्रोदाहरणं, यथा—

खिदपद्द्विष्टिण नगरे माणिमद्पमुहेहि बचीसाए जुवाणमिच्चेहि गोद्वियमत्तं कारियं नीयं च रमणिज्जुआणे, ततो ते तत्थेगं
रक्खवालं काऊण गया न्हवणनिमिचं । एत्थंतरे भिक्खानिमिचं समागओ एगो साह । तओ रक्खवालजुवाणएण भणियं—

भयव ! अनेसिपि एगतीमाए भिषाण सामथा एए मोयगा, कदयेगो ते देयि ! साहुजा भणिय-ते कहि गया ! तेण
 भणियं ग्हाइत ति । साहुजा भणियं-अहो ते विआण !! अ परसतिएण वि पुण न तरसि काउण ति, किंच श्तीसाए वि मोय-
 नेहि दिअेहि तर एगो चेन गच्छिही, ता सामअदबेण अप्पइएण बहुअदेउणा कुणसु मोयगदणेण घम्म ति । एव पुणरुत्त-
 भणिएण तेण दिआ से मोयगा । तओ तो साओ ठाणाओ नियत्तओ पुच्छिओ समुदावटियमाणिमइहिं, अहा-भयव !
 किमित्त एए छदं ? ति, तेण वि समएण सत्त-न किंचिवि ति, तओ तेहि बला बलोयतेहि दिढं ते मोयगमरिय भायण,
 पुच्छिओ य रत्तयालो, तेण वि मीएण सत्त न मए दिण्ण ति । तओ सलोचो बोचो ति मणतेहि गहिओ साहु, आयट्ठिऊण
 नीओ बवहासथाण, पुच्छिओ य कारभिएहिं, माहिय व सव अहायुव व साहुणा, वितिय व तेहि-ससुअओ एस साहु पि,
 भणिओ य- मा पुणो एव काहिसि निविसएण-+ य गतव ति, सुओ पि ।

यस्मादेते दोषास्तस्मान्न ग्राह्यमिदं । तथा स्वाभिना पदाविभ्यः प्रसादी क्रियमाण कौटुम्बिकेन क्षेत्रादिस्थितकर्मकरे-
 ऽभ्यो दीयमान मक्तं बोद्धव्यं मण्यते, स एव तद्विषय वा अनिसुहं बोद्धकानिसुह । एतथाननुष्ठात अदवादानान्तरायादि-
 दोषसम्भवाद् ग्रहीतुं न कल्पत एव । तथा 'जरो' इस्ती, तस्य सम्बन्धि मक्तपिण्डरूप वस्तु राज्ञा गजेन चानिसुह अट्टानि-
 सुह, एतदप्यननुष्ठात साधुमक्तमेष्ठादिना दीयमानमपि न कल्पते, राक्षपिण्ड भजान्तराया-दवादानान्-भोषयातादिदोष-
 सम्भवादिति गार्थार्थः ॥ ५१ ॥

दी०-अनिसृष्टं तत्स्यात् यद् 'बहुतुल्यं' बहूनां सत्कं, तैरदत्तमननुमतं वा तयोर्मध्यादेको दद्यात् । तच्च त्रिधा-साधारण-
चोच्छ्रग-जडानिसृष्टमेदैः । तत्र 'साधारणं' बहुस्वामिकं, तथा 'चोच्छ्रकः' स्वाम्यादिना सेवकादीनामेकत्र प्रसादीकृतं भक्तादि,
तद्विषयं २ । 'जडो' हस्ती, तद्भक्तपिण्डमध्यादत्तं ३, राजपिण्डादत्तादिपेकृजडानिसृष्टमित्याहुरिति गाथार्थः ॥ ५१ ॥

उक्तमनिसृष्टं, अथ पोडशमध्यवपूरकाख्यमाह—

जावंतियजइपासं-डियत्थमोयरइ तंदुले पच्छा । सड्डा मूलारंभे, जमेस अज्झोयरो तिविहो ॥ ५२ ॥

व्याख्या- 'यावदर्थिकाश्च' समस्तभिक्षाचरा 'यतयश्च' निर्ग्रन्थाः 'पापण्डिनश्च' सर्वतीर्थिकास्ते तथा, तेषामर्थीय-निमित्तं
यावदर्थिकयतिपापण्डिकार्थ । किमित्याह-यद् 'अवतारयति' क्षिपति स्थाल्यां, गृहस्थ इति गम्यते । कानित्याह-'तन्दुलान्'
धान्यकणान्, उपलक्षणत्वाज्जलादि च । कथमित्याह-'पश्चात्' मूलारम्भोत्तरकालं । क सतीत्याह-'सड्डा मूलारम्भे'त्ति
'स्वार्थीय' आत्मनिमित्तं-गृहनिमित्तमित्यर्थः । मूलारम्भे-अग्निज्वालनाद्रहणदानादिलक्षणे व्यापारे प्रवृत्ते सतीत्यर्थः ।
यदित्यस्य सम्बन्धो दर्शित एव । एषोऽयं 'अध्यवपूरो'ऽध्यवपूरकाख्यो दोषो, भण्यत इति शेषः । स च यावदर्थिकादिविषय
मेदात्रिविध-स्त्रिप्रकारः स्यात्, यथा-यावदर्थिकमिश्राध्यवपूरको यतिमिश्राध्यवपूरकः पापण्डिमिश्राध्यवपूरकश्चेति । इह च
श्रमणमिश्राध्यवपूरकोऽपि घटते, केवलं कुतोऽपि कारणाच्छ्रमणाः पापण्डिनां मध्ये विवक्षिता इत्यसौ नोक्त इति सम्भावयामः ।
अस्य चाद्यमेदे यावत्पश्चात्प्रक्षिप्तं तावत्सुद्धृतं शेषं स्थालीगतं कल्पत एव, न शेष भेदयोरिति गाथार्थः ॥ ५२ ॥ व्याख्यातं
पोडशमध्यवपूरकाख्यद्वारं, तद्व्याख्यानाच्च समर्थिताः सर्वेऽपि पिण्डोद्गमदोषा, अथ तेज्ज्वाविशोधिकोऽटिमभिधातुमाह-

दी०—‘यावदर्थिनः’ सर्वे मिश्रार्थिनो ‘यतः’ साधवः ‘पाषण्डिनः’ सर्वतीर्थिकास्तदर्थं यदवतारयति—प्रक्षिपति स्यात्स्यां, गृहीति गम्य । तन्दुलानुपलब्धत्वात्सर्वधान्यादीन्, यथान्युत्तरमस्य, क सति ! स्वार्थाय मूलारम्भे कृतेऽग्निज्वालनाद्रहणादौ, एषोऽप्यवपूरकस्त्रिविध उक्तमेदैरिति गाथार्थः ॥ ५२ ॥ व्याख्याताः षोडशोद्गमदोषाः अथ तेष्वप्यविशोधिचोदिकादिमाह—

इय कम्मं उद्देसिय—तियमीसऽज्झोयरतिमवुगं च । आहारपूइवायर—पाहुद्धियविसोहिकोडि चि ॥ ५३ ॥

व्याख्या—इत्येतेषु षोडशसु विष्वोद्गमदोषेषु मध्ये कर्मेत्याचार्यकर्म, तथा ‘उद्देसिय’सि औद्देशिक द्वादशविध, उद्देश-कर्मत्वर्यौद्देशिकानां प्रत्येक बहुमेवत्वात् । तत्र कर्मेद्देशिकस्य मोदकचूरी पुनर्मोदककरणादेर्यस्त्रिक पाषण्डिभ्रमणनिर्ग्रन्थ-विषय समुद्देशिकादेधिकसमादेद्विकाभिधान, तदौद्देशिकत्रिक । तथा ‘मिथ व’ मिश्रमात । अव्यवपूरका—व्यवपूरकः, तौ तथा, तयोरन्तिम—परम पट्टिक तन्मिथाप्यवपूरान्तिमद्विक । ‘व’ समुच्चये, स च बादरप्राप्तिका येत्येव योज्यः । तथा ‘आहारपूति’ भक्तपानपूति तथा बादरप्राप्तिका च उक्तलक्षणा, किमित्याह—अविशोधिचोदिका, अविद्यमाना ‘शोधिः’ छुद्रता आत्मार्थीकरणेऽपि भक्तादेर्यत्र सा तथा, सा चासौ कोटिच—उद्गमदोषविभागोऽविशोधिचोदिकोदितिरित्येव भण्यत इति शेषः । इति गाथार्थः ॥ ५३ ॥

साम्प्रतमस्या एवातिदुष्टत्वाख्यापनार्थं पात्रविषयविधिमाह—

दी०—इत्येतेषु षोडशोद्गमदोषेषु मध्ये कर्माख्य आद्यदोषः १, तदौद्देशिकत्रिक—चतुर्विधकर्मोद्देशिकान्त्यभेदत्रय २, तथा मिथाप्यवपूरकयोरन्तिमद्विक, द्वयोरपि पाषण्डियविविषयो द्वौ द्वौ भेदौ, आहारपूति बादरप्राप्तिका चोक्तलक्षणा,

एतदोषद्वयकं अविशोधिकोदिरुहसदोपनिभागोऽभ्यस्त इति गार्थार्थः ॥ ५२ ॥ तद्योगे विधिमाह—

तीद्विजुयं पतःपि हुः करीसनिच्छोडियं कयतिकप्यं कप्पइ जं तुदवयवो सहस्सवाइ विसलवोवः ॥ ५३ ॥

व्याख्या—‘तया’ अविशोधिकोद्या ‘युतं’ खरष्टितं स्पृष्टं वा, किं तदित्याह—‘पात्रमपि’ साधुभाजनमपि ‘हु’र्वक्ष्या-
लङ्कारमात्रे, ‘किंविशिष्टमित्याह—‘करीषेण’ शुष्कगोमयचूर्णेन, उपलक्षणत्वाद्भासादिना च ‘निच्छोडितं’ घृष्टं—उद्वर्तित-
मित्यर्थः । ‘करीषनिच्छोडितं सत्, पुनरपि किंविशिष्टं सदित्याह—‘कृता’ विहितास्त्रयः—‘कल्पा’ जलप्रक्षालनरूपा-
यस्य—तत्कृतत्रिकल्पं, उपलक्षणत्वादातपादिशोषितं च, किमित्याह—‘कल्पते’ साधूनां परिभोक्तुं युज्यते । ननु किमिति—कृत-
करीषोद्वर्तन—कल्पत्रिकमेव पात्रमपि—कल्पते ?—नान्यथेत्याह—‘ज’मित्यादि ‘यद्’—यस्मात्कारणात्तस्या—अविशोधिकोदेरवयवो—
त्वस्तदवयवः, अप्यर्थस्य गम्यमानत्वादविशोधिकोदिलेशोऽपि । किमित्याह—सहस्राणि हन्तुं शीलमस्येति सहस्रधाती, कं-
इवेत्याह—‘विषलव इव’ प्रधानगर्लेशो यथा, इदमुक्तं भवति—यथा अतिप्रधानविषलवोऽपि अन्यान्यवेधेन परस्परया प्राणि-
सहस्राणि भक्तादिसहस्राणि वा विनाशयति, एवमविशोधिकोदिलवोऽपि शुद्धभक्तसहस्राण्यपि दूषयतीति गार्थार्थः ॥ ५४ ॥

अथ—विशोधिकोदिं तुद्वगतविधिं च प्रतिपादयन्माह—

दी०—‘तया’ अविशोधिकोद्या—युतं पात्रमपि करीषनिच्छोडितं—कृतत्रिकल्पं—कल्पत इति पूर्ववत् । ‘यद्’—यस्मात्—‘तद-
वयवो’—‘विशोधिकोदिलेशः सहस्रधातीविषलव इव’ भक्तादिसहस्राणि विनाशयतीति गार्थार्थः ॥ ५४ ॥

सेसा विस्रोहिकोदी, तदवयवंजं जाहिं जया पडियं । असदो पासइ तं चिय, तओ तथा उद्धरे सम्म ॥ ५५ ॥

व्याख्या—‘क्षेपा’ अविश्रोहिकोदुद्धरितोद्गमदोषा वाच्यादयस्य, किमित्याह—विश्रोहिप्रधाना कोटी विश्रोहिकोटी, प्रप्यत इति शेषः । तत्र, च ‘तस्या’ विश्रोहिकोद्या ‘अवयवो’ अंशस्तदवयवस्त य कञ्चन, कुरादिक यत्र पात्रैकदेशे शुद्धमक्तमन्ये वा ‘यदा’ यस्मिन्नेव ध्वने ‘पतिते’ गत—मिलितमित्यर्थः । ‘अञ्ठो’ ज्यायसी—मनोवैतरेण ॥ रागदेपरहित इत्यर्थः । ‘पश्यति’ अष्टुदमित्यवगच्छति, तदा किं कुर्यादित्याह—‘त चिये’ त्यादि ‘तमेव’ विश्रोहिकोटयश्च ‘तत’ स्वस्मात्पात्रकान्दुद्धमक्त मस्याडा—‘त्रदा’ तस्मिन्नेव काले ‘उदरेत्’, प्रवक्तुर्यात्परित्यजेदित्यर्थः, साधुरिति गम्यते । न पुनः कालविलम्ब कुर्यादिरा-
वस्थाने शुद्धस्याप्यशुद्धतापचो । कथं ? ‘सम्यग्’, निरवयवतयेति वाच्यार्थः ॥ ५५ ॥

। अथ पूर्वोक्तमेवार्थं विषयविभागेनाह—

‘क्षेपा’ उद्धरिता उद्गमदोषप्रभा वाच्यादिदोषप्रभा च विश्रोहिकोटिः स्यात्, तस्या ‘अवयव’ लेख य, कञ्चन ‘यस्मिन्’ पात्रैकदेशे शुद्धमक्ते वा यदा पतित ‘अञ्ठो’ शुद्धरहितो यतिः पश्येत्तदा ततः पात्राञ्दुद्धमक्तादा तमेव लेख ‘उदरेत्’ विधिना त्यजेत्—सम्यग् निर्लेपयेदिति वाच्यार्थः ॥ ५५ ॥ अत्र विशेषमाह—

त चेव असंयरणे, संयरणे सत्वमवि विगिंचति । दुल्लभदवे उ असदा, तत्तियमित्त चिय चयंति ॥ ५६ ॥

व्याख्या—‘तं चेव’ चि तमेव—निषवितमात्रमेव विश्रोहिकोटयश्च ‘विगिंचंती’ति योगः, कस्याह—‘असस्तरणे’ अनिवहि । ‘सस्तरणे’ पर्याप्तो पुनः ‘सर्वमपि’ समस्त्वमेव शुद्धमष्टुद्ध चेत्यर्थः । ‘विगिंचंति’ चि परित्यजन्ति, साधव

इति गम्यते । इदमुक्तं भवति—यदि कथञ्चिदनाभोगादिना शुद्धमक्तमध्ये विशोधिःकोटिदोषदूषितं भक्तं गृहीतं स्यात्, पञ्चाच्च विज्ञातं, ततो यदि तेन विनाऽपि निर्वहन्ति तदा सर्वमपि विधिना परित्यजन्ति, अथ न निर्वहन्ति तदा प्रत्यभिज्ञाय तदेव परित्यजन्ति, परं यदा शुद्धशुष्कमक्तमध्ये विशोधिःकोटिदोषवत्क्रतीमनादिद्रवद्रव्यं निपतितं भवेत्तदा शुद्धं काञ्चिकादिजलं तन्मध्ये प्रक्षिप्य करं च भाजनमुखे दत्त्वा गालयन्ति यथा तत्सर्वं निस्सरतीति । आर्द्रं तु शुद्धतक्रादिके यद्यशुद्धं शुष्कौदनादि पतितं स्यात्तदा यावच्छुक्लवसुवन्ति तावत्तन्मध्यात्करोणोद्धृत्य परित्यजन्तीति, यदा तु द्रव एव द्रवं निपतितं स्यात्तदा किं विधेयं ? इत्याह ‘दुल्लभे’त्यादि, दुर्लभद्रवे तु-दुष्प्राप्य-धृतादिद्रवरूपे वस्तुनि पुनरशुद्धे × इतरघृतादिमध्ये निपतिते, सतीति गम्यते । ‘अशुद्धा’ अमायाविनः—सत्यालम्बना इति भावः । ‘तावन्मात्रमेव’ पतितद्रव्यप्रमाणमेव तदाकलय्य ‘चयंति’ति ‘त्यजन्ति’ विधिना परिष्ठापयन्ति साधव इति गार्थार्थः ॥ ५६ ॥

अथोद्गमदोषनिगमनं उत्पादनादोषप्रस्तावनां चाह—

दी०—तमेव विशोधिःकोटयंशं ‘असंस्तरणे’ अनिवहि ‘विगिंचन्ति’ त्यजन्तीति योगः, संस्तरणे सर्वमपि शुद्धमशुद्धं च त्यजन्ति, दुर्लभद्रव्ये—धृतादौ ऋद्रव्ये द्रवद्रव्ययोगाहुष्प्रापे त्वशुद्धास्तावन्मात्रमेव पतितद्रव्यप्रमाणं त्यजन्ति, निर्लेपः—सलेपे काञ्चिकादिना शोष्यमिति गार्थार्थः ॥ ५६ ॥ अथोद्गमदोषनिगमनं उत्पादनादोषप्रस्तावनां चाह—

+ “दुष्प्राप०” प. क. ह. । X “द्वेतर” ह. क. । * “द्रव्ये दुष्प्रापे” ह. । ÷ “निर्लेपे सलेपं” क. “निर्लेपं सलेपं” ह. । अस्माद्विद्या तु “निर्लेपं सलेपेन” इति शुद्धमाभाति ।

भगिया उगमदोसा, सपइ उप्पायणाए ते वोच्छ। जेऽणज्जकज्जसज्जो, करिज्ज पिंडट्टमवि ते य ॥५७॥
 व्याख्या—‘मणिताः’ प्रविषादिता, के ? इत्याह—‘उव्वमदोषाः’ *पिण्डोत्पत्तिदूषणानि । ‘सुम्रति’ इदानीं ‘उत्पाद-
 नाया’ गृहस्थात्सकाशात्साधुना स्वार्थे भक्ताधुर्गर्जनारूपायाः सम्बन्धिनस्तान् दोषान् ‘वश्ये’ अभिधास्ये, यानुत्पादना-
 दोषान् ‘अणज्जकज्जसज्जो’ चि ‘अनार्यकार्येषु’ पापकर्मसु—सावद्यव्यापारेन्वित्यर्थः । ‘सज्जा’ प्रगुणोऽनार्यकार्यसज्जः सन्
 ‘दुप्यावु’ विदम्प्यात्, कश्चिद्धौक्योपहतः साध्वामास इति गम्यते । ‘पिण्डार्यमपि’ धनिकदृष्टिमात्रफलवधन्यमक्तादिप्रास
 निमित्तमपि । ‘ते य’ ते दोषाः पुनरस्मी भवन्तीति गम्यत इति गाथार्थः ॥ ५७ ॥

अथ प्रस्तावितोत्पादनादोषानेव नामतः सत्कृत्यातम दर्शयन्माह—

दी०—मणिता उव्वमदोषा गृहस्थाभिता, सुम्रत्युत्पादनाया—गृहस्थात्साधुना भक्तोपावर्जनरूपायास्तान् दोषान् वश्ये,
 यात् दोषाननार्यकार्यसज्जः—सावद्यव्यापारप्रगुणः साध्वामासः पिण्डार्यमपि दुप्यावु, ते बामी—वश्यमाणा इति गाथार्थः ॥५७॥

अथ साध्वामतः सत्कृत्यातम गाथादयेनाह—

धाई-दुई-निमित्ते, आजीव-वणीमेगे तिगिच्छो य। कौहि माणे मायां, लोमे” य हवंति दस एए ॥५८॥
 पुर्वि पच्छासथर्वे, विर्जी-मते ”य चुण्ण-जोगे ”य । उप्पायणाए दोसा, सोलसमे मूलकैम्मे य ॥५९॥

* “ पिण्डोद्वसमदु० ” य. ।

व्याख्या—‘धयन्ति’ पिबन्ति तामिति धात्री, सा च रुढ्या क्षीरमज्जनादिभेदात्पञ्चधा परिगृह्यते, इह च दोष-
शब्दसामानाधिकरण्याद्धात्रीति निर्देशेऽपि धात्रीत्वकरणमिति द्रष्टव्यं, पदे पदसमुदायोपचारात्, एवमन्यत्रापि १ । तथा
‘दूती’ परस्परस्य सन्दिष्टार्थभिधायिका स्त्री, दूतीत्वकरणमित्यर्थः २ । ‘निमित्ते’ति निमित्तकरणं—अतीताद्यर्थसंस्मरणम्—
३ । तथा आजीवनमाजीवो जात्यादीनां गृहस्थात्मसमानानामभिधानत उप^xजीवनमाजीवः ४ । तथा ‘वणिमग’ति
वनीपकत्वकरणं, तत्र ‘वनी’ दायकाभिमतजनप्रशंसोपायतो लब्धार्थरूपां ‘पाति’ पालयतीति वनीपः, स एव वनीपकः,
तस्य भावो वनीपकत्वं, तस्य ‘करणं’ विधानं, तत्तथा ५ । तथा चिकित्सनं चिकित्सा—रोगप्रतीकारः, ‘च’ शब्दः
समुच्चये ६ । तथा ‘क्रोषः’ क्रोपः ७ । ‘मानो’ गर्वः ८ । ‘माया’ वञ्चना ९ । ‘लोभो’ लुब्धता १० । ‘वः’ समुच्चये
‘भवन्ति’ स्युर्दशैते—अनन्तरोक्ताः, उत्पादनादोषा इति योगः । तथा ‘पूर्व’ दानात्प्राक् ‘पश्चाच्च’ तदुपरि ‘संस्तवो’ दातुः
श्लाघादिः पूर्व-पश्चात्संस्तवः ११ । तथा ‘विद्ये’ति सूचकत्वाद्विद्याप्रयोगः, तत्र विद्या—देवताऽधिष्ठितः ससाधनो वा अक्षरा-
नुपूर्वीविशेषः, तस्याः प्रयोगो विद्याप्रयोगः १२ । एवं ‘मन्त्र’ इति मन्त्रप्रयोगो, त्वरं—मन्त्रो—देवाधिष्ठितोऽसाधनो वा
अक्षररचनाविशेषः १३ । ‘चः’ पूर्ववत् । तथा चूर्ण—स्तिरोधानादिफलो नयनाञ्जनादियोग्यो द्रव्यक्षोदः १४ । तथा ‘योगः’
सौभाग्यादिहेतुर्द्रव्यसंयोगः १५ । ‘वः’ प्राग्वत् । उत्पादनायाः ‘दोषाः’ दूषणानि, एते पञ्चदश । ‘पोड-
शश्च’ षोडशः पुनर्मूल—मष्टमग्रायश्चित्तं, तत्प्राप्तिनिबन्धनं ‘कर्म’ व्यापारो गर्भधातादि, मूलानां वा—वनस्पत्यवयवविशेषाणां

+ “सूचकम्” प. ह. क. । X “जीवनम् ४ ।” प. ह. क. ।

कर्म, भववनस्य वा मृतः कर्म-मूलकर्म । 'व' शब्दः पुनः शब्दार्थसम्प्रयोगो-द्वयित इवेति आरम्भावाद्द्वयार्थः ॥५८-५९॥

साम्प्रतं प्रथमदोषः धात्रीत्यकरणलक्षणः प्रविष्टादयथाह—

दी०—'धात्री' बालानां, तस्याः कर्म धात्रीकर्म १, दूती परस्परसन्दिष्टार्थकपनात् २, निमित्तं-अतीताद्यर्थवचनम् ३, आजीयो आर्यादि कपनादुपलीवनम् ४, धनीपक-अमीष्टव्यवसतम् ५, चिकित्सा-रोगप्रतीकारा ६ । क्रोधो ७, मनो ८, माया ९, लोभश्च १०, स्पष्टाः, भवन्ति वक्ष्येते ॥ ५८ ॥ तथा पूर्वं यथासंख्यो-दायकसाधनम् ११, पिपा-देव्यधिष्ठिता मसाचनाः च १२, मन्त्रो-देवाभिष्टितोऽष्टाधनम् १३, पूर्वो-नयनाञ्जनादिरूपा १४, योगश्च-सौभाग्यादिछद्मनियमः १५, पतेयां प्रयोत्तादुत्पादनवेद्याः, योद्धाः पुनर्मूलकर्म-समोत्पादनादि चेति आवाहयार्थः ॥ ५९ ॥ तत्र धात्रीदोषमाह—

बालस्तस्त्वरीरसम्पन्नाः मरणकीलावणकधाइत्वं । करिय काराविय वा, जं लहइ, जई धाइपिडो सो ॥ ६० ॥

व्याख्या—'बालस्य' द्विष्टोः 'वरीर-सम्पन्ना मरण कीलावणं अकधाइत्वं'ति 'वरीर व' इत्य 'मलन व', स्नाने 'मण्डन व' विभूया 'क्रीडापनं व' एवम् 'अङ्गयो'स्सङ्गा, ते तथा, तद्विरपं धात्रीत्वं वरीर-मलन-मण्डन क्रीडापना-कूधात्रीत्वं कर्मतापश्च 'करिय' चि 'कृत्वा' स्वय-विषाय, अथवा 'काराविय' चि 'कारयित्वा' अन्यसकाशाभिप्राय 'वा' विकल्पे, यथा कथित्वाच्चाभासः परिचितागारीगृहे-मिषाचं भतो त्वन्वं बालक विलोक्य तन्मातरं प्रतीदमाह-योदित्यय धीराहारो बालकः, अहो तेऽतिप्रमादित्वा ॥, किं सुलभानि, पुत्रजन्यानि १, -वतो अयित्वेन -देहि मे मिषां, ततः पाययाहुः स्वन, यद्वाऽल मे विद्यया, एनमेव तामापायय स्वन्य, ययोऽप्यहमागमिष्यामि । अथवा प्रवीति-विष्ट त्वं निराकुला, अहमेवास्य-

क्षीरं दास्यामीति । एवं मञ्जन-मण्डनादिष्वपि धात्रीत्वकरणकारणद्वारेण यत्पिण्डं 'लभते' प्राप्नोति 'यति'स्तथाविधसाधुः
'धार्दिपिण्डो'ति धात्रीत्वकरणालुब्धः पिण्डो मध्यमपदलोपात् धात्रीपिण्ड इत्युच्यत इति शेषः । 'सो'ति सः अनन्तरोक्तः ।
अत्र च भूयांसो दोषाः, यथा-भद्रकत्वाद्भालकजननी अशुचिभिर्क्षां दद्यात्प्रान्तत्वात्प्रद्वेपं वा कुर्यात्, कर्मोदयाद्भालकस्य
ग्लानत्वे सत्सुद्धाहश्च भवेत्, चादुकारिण इति जनेऽवर्णवाद्वा स्यात्, स्वजना अन्ये वा सम्बन्धं वा शङ्केरन्नित्यादि ।
उदाहरणं चात्र—

इहैव जंबुदीवे दीवे भारहे वासे कोल्यरं नाम नयरं होत्था, तत्थ य जंघावलपरिहीणा संगमथेराभिहाणा गुणरयणनिहिणो
स्वरिणो परिवसंति । अनया य संपत्ते कक्खुडे दुब्भिक्खकाले संगमथेरायरिहिं अणुत्तायनियगच्छपरिचुडो सीहाभिहाणसीसो
पट्ठाविओ सुभिक्खदेसंतरं, आयरिया वि महाणुभागा मासकप्पेण विहरिउमसमत्था "जा जयमाणस्स भवे, विराहणा
सुत्तचिहिस्समगस्स । सा होइ निज्जरफला, +अज्झत्थविसोहिजुत्तस्स ॥ १ ॥"ति सुत्तमणुसरिज्जं तं खित्तं
नवविभागे काळण चउविहाए दव्वेत्तकालभावत्त्वाए जयणाए जयमाणा तत्थेव विहरिंसु, तत्थ दव्वओ पीढफलगाइसु,
खेत्तओ वसहिपाडएसु, कालओ एगत्य पाडए मासं वसिज्जं बीयमासे अन्नत्थ वसहिं गवेसिउं× वसंति, भावओ सबत्थ
निम्ममत्ता विहरंति । इओ य अन्नया कयाइ आयरियपउत्तिगवेसणानिभित्तं पट्ठाविओ सीहेण दत्ताभिहाणसीसो । पत्तो य तं
नयरं । तओ आयरिया क्खनीयवासिणो ति काळण ठिओ तप्पडिस्सयाओ बाहि, वंदिया य किंपि स्सरिणो, भिक्खासमए

+ "अध्यात्मविशुद्धियुक्तस्य" (पर्यायः अ०) × "गवेसिय" य. । क नित्यवासिन इति कृत्वा (पर्यायः अ०) ।

पविष्टो भिन्नस्वरूपे तेहि सय । ✕ अभाउछचिरिद्विषेण य सहस्यको से सकिलेसो, अहो शु कुदळचणेण इमो पतकुलाणि म
 दिडावेह, मदकुलेसु पुण अय्यणा गिणिइस्सइ । एवमिहं च से संकिळिठुपरिणाम नात्म पविष्टो एयमि-+ ईसरकुले तेण सम घरि ।
 तरय य पूयणागहगदिय वेढरूव रुयत दहुण पणुठियादाणपुण्य मणिय घरिणा-मा रुय वेढरूव ! चि । तओ से अचित्त-
 वसामरथयाए पणहुा झत्ति कडपूयणा, ठिओ तुण्हिओ वेढो । तओ एहदुवयणंपकयाए उवणीय से जणणीए मरिय मोयगणं-
 याल, गुरुणा वि मयिओ दओ-मइ ! भिण्हसु इम सि । तओ वेचूण एल्लच ति मणिल्ल गओ दओ उवइसय । गुरु वि अंत-
 यवेसु कुलेसु भमिल्ल पओ उवस्सयं, इउं च तेहि । तओ आबस्सगवेसए जालोएमाणो मणिओ गुरुणा-मइ ! सम्ममा-
 लोएहि । तेण मणिय तुग्गेहि वेव सय विहरिओमिह, किमित्थासम्म ! सि । गुरुणा मणिय-सुइमचारंपिढो तुमए परिचुओ,
 छोदियाकरणेण पूयणाविगिच्छाविओ च । अहो सुइमे वि एस मे दोसे पलोएइ, अय्यणो पुण मइते वि न पिच्छइ ।
 अथवा "सर्वा परतय पदयति, बालाग्रादपि तन्नृनि छिद्राणि । नात्मगतानि तु पश्यति, हिमगिरिश्चिखरप्रमा-
 णानि ॥५॥" इह चित्तिज्ज निगओ उवस्सयाओ बाहि ति । तओ अहासभिहियदेवयाए गुरुपट्ठिणीओ पि काळण वेउविं
 अकमवइलय, कयं मइतउधवारं जणिओ खरफल्समाळओ, घरिसाविओ चओ । तओ सिम्मतेय* मयविदुरमाणसेण च
 बाहरिया घरिणो, तेहि वि कओ सदो-आगच्छसु चि । तेण मणिय-अंधयारे न वेच्छामि नसहिदुवार । तओ घरिणा खेला-

✕ अभाउच्छा, कोऽयं ? अभाउच्छणगृहादो । * माजवित्तेन (प अ.) । + "एयसि" अ. । † कटपूणानाम राक्षसी (प.
 अ.) । * "विम्वेण " अ । आर्द्धीमूलेन (पर्यावस्त्वत्रैव)

लिङ्गकं गुलीपईवेण उज्जोधिवा वसही, चितियं चडणेण-अहो ॥ दीवयपरिगहो वि अत्थि आयरियाणं, समागओ गुरुसमीवं,
विरइओ अणेण अप्पणा-संथारओ, गुरुणा वि उवसंहरिओ अंगुलिपईवो । जाए य तमंघयारे भणिओ गुरुणा, जहा-
किमसो ! तुब्भे पईवसहियाए वसहिए ठायह ! विहरंत य चि, तओ लज्जिओ सीसो । एत्थंतरे समागया देवया, सासिओ
तीए । तओ दिवं तेण चरणनिवडिण्ण-गुरुणो मिच्छामि-दुक्कं, पडिवन्नं पायच्छिंतं ति गाथार्थः ॥ ६० ॥

अथ दूतीत्वकरणदोषं व्याख्यातुमाह—

दी०—‘वालस्य’ शिशोः ‘क्षीरं’ दुग्धं ‘मज्जनं’ स्नानं ‘मण्डनं’ विभूषा ‘क्रीडापनं’ रमणं ‘अङ्ग’ उत्सङ्ग, एतद्विषयं
धात्रीत्वं कृत्वा स्वयमन्यस्मात्कारयित्वा वा यद्भक्तादि लगते यतिः स धात्रीपिण्ड इति गाथार्थः ॥ ६० ॥

अथ दूत्याख्यमाह—

कहिय मिहो संदेसं, पयडं छन्नं व सपरगगामेसु । जं लहइ लिंगजीवी, स दुइपिंडो अणत्थफलो ॥ ६१ ॥

व्याख्या—‘कथयित्वा’ निवेद्य, कं ? इत्याह—‘मिथस्सन्देशं’ परस्परसन्दिशार्थं, किंविशिष्टमित्याह—‘प्रकटं’ प्रकाशं अथवा
‘छन्नं’ गुप्तं, ‘वा’ विकल्पे, क ? इत्याह—‘सपरगगामेसु’ चि ‘स्वस्त्र’ निवाससाम्राज्येक्षया साधोरात्सीयः ‘परस्त्र’ अन्यः
स्वपरो, तो च तो ‘ग्रामौ च’ सन्निवेशविशेषौ स्वपरग्रामौ, तयोः । तत्र च स्वग्रामे परग्रामे वा भिक्षार्थं व्रजन् साधुर्मन्त्रादेः
सम्बन्धिनं सन्देशकं गृहीत्वा आहारादिलिप्सया अन्येन वा केनापि दुरभ्यवसायेन दुहित्रादेस्तथैव निवेदयति, यथा—सा तव
माता अमुकं भणतीत्यादि प्रकटसन्देशकः । तथा गृहीतसन्देशकः कश्चिन्मायावी साधुर्द्वितीयसाधुप्रत्यायनार्थं कामप्यगारीणी

प्रति वक्ति, यथा-अतिमुग्धा ते सुता, या, अस्मान् प्रति वदति, यदुत-इदमिदं च मम मात्रे निवेदनीयमिति । साऽपि दक्षतया तदभिप्रायः, विश्वाय प्रतिमपत्तिः, यथा-वारयिष्यामि तां पुनरेव मुवाणामित्यादिकस्तु प्रच्छन्नसन्देहक इति यः पिण्डः, 'लुप्तते' प्राप्नोति, कः ? इत्याह-'लिङ्गेन' रजोहरणादिना, धर्मचिह्नेन 'ओषितु' निर्वोक्तुं स्वीछं यस्येति लिङ्गस्वीची-साधुदेयमात्रघारीत्यर्थः । सोऽनन्तरोक्तः पिण्डः किं ? 'दुर्हर्षिणो' हि, दूतीत्वकरणोपायेन लब्धः, पिण्डो दूतीपिण्ड इत्युच्यत इति शेषः । स च किञ्चिद्विदुः ? इत्याह-'अपत्यफलं' चि, जनयानि-प्रजुरेदिकाशुगमिकापायान्, 'फलति' जनयतीत्यनर्थफलो-ऽनेकवोप-

जालहेतुरित्यर्थः । सम्प्रदायधाम्-

किल कयोरेपि ग्रामयोः परस्परं वैरमासीत्, तयोर्वैरकस्मिन् साधुश्चायातरी परिवसति द्वितीये च तदुहिता, ततो द्वितीयग्रामे मिथार्यं प्रस्थितो, निजजनकसाधुर्भजितः श्रद्ध्यातर्था, यथा-मदीयदुहित्रे इदं कथनीयं, यदुतास्मदग्रामो भवदु-ग्रामस्योपरि वक्ष्यमाण आसीत्, ततो यत्नेनासितव्यमिति । साधुनापि तत्र गतेन तथैव तस्यैः निवेदितं, तथाऽपि स्वमित्रे, तेनापि स्वग्रामाय, सोऽपि तदाकर्ण्य, सञ्जातभवमस्तरः सञ्जं स्थितः । आगतवाग्रान्तरे सञ्जामसञ्जः प्रतिपक्षग्रामः, संवृत्तश्च परस्परं समरविद्वरः, आतं च श्रद्ध्यातर्था जायातुमर्तुमुत्तरण । प्रादुर्भूते च केनाय व्यतिकरः कथितः । इति जनवादे श्रद्ध्यातरिक्येष शोकमदविषुरया लोकाय निवेदितं, यथा-आमात्रादिवैरिणा एव पितृसन्तानेति । ततो लोकैः महा-

नुद्धाह-साधोः समजनीति गार्थः ॥ ६१ ॥ तत्र निमित्तकरबोधोपमाह-

, दी०-कथयित्वा 'मियःसन्देहं', परस्परसन्दिशार्थं 'ग्रहं' अक्रान्तं 'छन्नं' गुहाया स्वपराग्रामयो-निवासमात्रापोष्यया

आत्मीयान्यस्थानयोर्यल्लभते 'लिङ्गजीवी' साधुवेपघारी, स दूतिपिण्डोऽनर्थफलः, ऐहिकामुष्मिकदोषहेतुरिति गार्थार्थः ॥६१॥

अथ निमित्ताख्यमाह—

जो पिण्डाहनिमित्तं, कहइ निमित्तं तिकालविसयं पि । लाभालाभसुहासुह—जीवियमरणाइ सो पावो ॥६२॥

व्याख्या—यः कश्चिद्वन्ययतिः 'पिण्डादीनां' आहारपात्रादीनां, 'निमित्तं' अर्थाय—पिण्डादिनिमित्तं, भक्तादिलिप्सयेत्यर्थः । किमित्याह—'कथयति' आचष्टे । किं तदित्याह—निमित्तं ज्ञानविशेषं । किंविशिष्टमित्याह—'त्रिकालविषयमपि' भूतभाविवर्त्तमानाद्वागोचरमपि । पुनः किंविशिष्टमित्याह—लाभालाभ—सुखासुख—जीवितमरणादि, लाभोदितचक्रमित्यर्थः । तत्र 'लाभो'—अभिलषितवस्तुप्राप्तिः 'अलाभो' हानिः 'सुखं' सातं 'असुखं' दुःखं 'जीवितं' प्राणधारणं 'मरणं' प्राणवियोगः, एतेषां द्वन्द्वः, आदिशब्दात्सुभिश्चदुर्भिक्षादिपरिग्रहः । एवंविधनिमित्तकथनं चोत्पादनादोप इति 'सो'ऽनन्तरोक्तः साधुः, किमित्याह—'पापः' पापोपदेशकत्वात्पापीयान् । अत्रेदमुदाहरणं—

एगम्मि सन्निवेसे गाममोइओ होत्था, सो य तओ नरिदाएसेण देसंतरं गओ, चिरकाले य गए उवाहुलीभूया+ से मोइणी भिक्खवानिमित्तमागयं एगं समणं पुच्छइ—भयवं ! किं निमित्तं वियाणसि न व त्ति ? तेण भणियं—सुद्ध जाणामि । तीए जंपियं—जह एवं ता कहेहि कया मे मोइओ एही ! तेण संलत्तं—कल्लं ति । तीए भणियं—को एत्थ पच्चओ ? त्ति, तओ तेण गुज्झदेसतिलय—सुमिणदंसणाइओ पच्चओ साहिओ । तओ आउट्टाए मोइणीए दवाविया तस्स-मोयगाइया

+ य. पुस्तकेऽयं पाठः, "लीइया" ह. क. प., "लीया" अ. ।

पठरमिस्सा । दीयदियहम्मि य तीणं कारिणं संमज्जो-यत्तेअण-सोत्थिय-वंदणमालाया सधरसोदा, पट्टविजो य परिपणो मोहयामिद्वहो । तज्जो नियमंदिरसमायारदंसनरथयोगाणी समगच्छंते दिट्ठो परिचयेणं । तज्जो तेण भणियं-कदं ममायमण विद्यामियं ? तुम्हेहिं ति । परिचयेण वि जंषिय-भोदीवीवय्याड वि । तज्जो विट्ठियविचो समगजो गेहं, तज्जो सक्कोडगेणं पुच्छिआ धरिणी, तीणं वि रक्षियदिययाए सलाइमाणीए सारिजो गुज्जसत्तिलय-सुमिणाएजो निमिचाइसज्जो । तज्जो मिच्छाविषयसत्तेण वाहरिज्ज पुच्छिजो समणो, अहा-दमीए बलयाए केरिसो मग्गो ? वि, तेण मणियं-+पचपुंडो कित्तोरो वि । तज्जो भोइएण फालाविदं बलयाए पुट्ठं, दिट्ठो य अहाज्जदिट्ठो कित्तोरो, मणियं xए तेण-अइ एय सवं न हुंत तो ते पुट्ठं फालिय हुंत ति यायार्थः ॥ ६२ ॥ अथानीवनादोषं व्याख्यातुमाह---

दी०---यः साधुः पिण्डादीनां निमिषं-आहारवस्त्रपात्रादीनां लिप्सया कथयति निमिषं-ज्ञानविशेषं त्रिकालविषयमपि, तथा छायाछायां सुखामुल-जीवितमरणादी[दि]नि (१) निमिषविशेषणं स्पष्टं, स यापय, पायोपदेयकत्वादिति यायार्थः ॥ ६२ ॥

तथा आजीवाक्यमाह---

अश्वाइधणाण पुरो, तग्गुणमप्पं पि कट्ठिय जं लहइ । सो जाई-कुल-गण-कम्म-सिप्प-आजीवणापिडो ॥ ६३ ॥

व्याख्या---जातिर्वैक्यमाणलक्षणा, सा आदिवर्णा कुलादिपस्तूनां तानि तथा, तान्येव 'घन' स्वोत्कर्षहेतुतया विषं येनां ते आत्मादिघनास्तोषां, दातुणांमिति मग्यते, पुरतो-अतस्तद्गुणं-यावत्समानजात्यादिपर्यन्तं 'आत्मानमपि' स्वमपि

+ पञ्चचद्वकः (पर्यायः अ.) । x " वज्जेण " इ. ।

‘कथयित्वा’ वत्त्वेन प्रकाशय यं पिण्डं लभते-स्वजात्यादिपक्षपातरक्षितेभ्यो ब्राह्मणादिभ्यः सकाशात्प्राप्नोति, साधुरिति गम्यते । सोऽनन्तरोक्तः पिण्डः किमित्याह-‘जाई’त्यादि, जातिश्च वक्ष्यमाणार्थी, एवं कुलं च गणश्च कर्म च शिल्पं च, तानि तथा, तेषामाजीवना-उपजीवना सा तथा, तया लब्धः पिण्डो जाति-कुल-गण-कर्म-शिल्पाजीवनापिण्ड इत्युच्यत इति शेषः । इति गाथार्थः ॥ ६३ ॥ अथ जात्यादीन्येव व्याख्यानयमाह—

दी०—‘जात्यादिधनानां’ वक्ष्यमाणजात्यादिवर्णनोत्कर्षचिन्तानां ‘पुरी’ अतः ‘तद्गुणं’ जात्यादिभिस्तुल्यमात्मानमपि-स्वं कथयित्वा यल्लभते साधुः स जाति-कुल-गण-कर्म-शिल्पानामाजीवनापिण्डः स्यादिति गाथार्थः ॥ ६३ ॥

जात्यादिस्वरूपमाह—

माइभवा विप्पाइ व जाई उग्गाइ पिउभवं च कुलं । मल्लाइगणो किसिमाइ, कम्मं चित्ताइ सिपं तु ॥ ६४ ॥

व्याख्या—‘मातृभवा’ जननीसमृत्त्या अथवा ‘विप्पादि’ वा ‘चित्ति’ विप्रादिकाः ब्राह्मण-क्षत्रिय-वैश्य-प्रमुखा, वाविकल्पे, जाति-जातिशब्दामिधेया, भण्यत इति सर्वत्र शेषः । तथा ‘उग्गादि’ उग्रभोगप्रभृतिकं, तत्रोगभोगौ-आदिदेवव्यवस्थापितौ वंशविशेषौ, यद्वा ‘पिउभवं’ जनकसमृत्तं, वा विकल्पार्थः ‘कुलं’ कुलसञ्ज्ञं । तथा मल्लादि-मल्ल-सारस्वतप्रभृति-‘गणो’ गण-सञ्ज्ञः । मल्लगण-सारस्वतगणस्वरूपं तु लोकलुद्धितो ज्ञेयं । तथा ‘किसिमाइ’ चि मकारस्यागमिकत्वात् ‘कृष्यादि’ कर्षण-वाणिज्यप्रभृति ‘कर्म’ कर्मोक्त्यं । तथा ‘चित्तादि’ चित्रकर्म-सीवनप्रभृति पुनः ‘शिल्पं’ शिल्पनामकं, तुः-पुनरर्थे, तत्प्रयोगश्च दर्शित एवेति गाथार्थः ॥ ६४ ॥ अथ वनिपकदोषं व्याख्यातुमाह—

दी०-‘माहमवा’ जननीसमूहया विप्रश्नत्रिवैश्यादिर्वा जातिः, तत्रमोमादि पितृभव वा कुल, मनुसारस्वतादिर्गणो लोकप्रतीका, कृषिवाणिज्यादि कर्म, चित्रसीमनादि छिन्नं, ‘हु’ पुनसिद्धि, माथार्यः ॥ ६४ ॥ अथ वनीपकमाह—
 पिडट्टा समणातिहि-माहणकिविणसुणगाइमत्ताण । अप्प्याणं तब्भत्त, दसइ जो सो वणीमोत्ति ॥ ६५ ॥

व्याख्या-‘पिडट्टा’ योजनादिनिमित्त-भक्तादिलिप्सयेत्यर्थः । आत्मान तद्भक्त, दर्शयतीति योगः । केयः ? इत्याह-
 भ्रमणातिथिभ्राक्षणकृपणशूनकादिमक्तानां, भ्रमबाध-निग्रथ श्वाक्य-शापस-भैरिका-नीविकलक्षणां, तत्रः ‘निर्ग्रन्थाः जैन-
 मुनयः ‘श्रोक्याः’ सौगतयतयः ‘तापसा’ वनवासिपान्ढिविशेषाः ‘भैरिकाः’ परिव्राजकाः ‘आजीविका’ गोछालमतवर्ति-
 मिश्रुका इति । अतिथयश्च प्राचूर्णकाः ‘भ्राह्मणाश्च’ विगवातीयाः ‘कृपणाश्च’ दक्षिणादयः ‘शूनकाश्च’ सारमेयास्ते तथा, ते
 आदिर्येषां काकछुरुकगदादीनां ते तथा । तेषां ‘मक्ता’ भक्तिमन्त्रो ये दातृलोकास्तेषां पुरतः ‘आरमान’ स्वं, किं ? इत्याह-
 तवुमक्त, तेषां-भ्रमणातिथिप्रभृतीनां ‘मक्त’ प्रश्नसादिविधानतो भक्तिमन्त्रे । तथाहि-आहारादिलिपुबाहुकापुदया निर्म-
 न्थानाधित्य भूते, यथा-भोः भावक ! त्वेते गुरवः +धुतार्थवर्षास्त्वर्धिनो निर्मलचरणगुणधारिणः सुविहितयतिव्रातल्लकाः
 ज्ञेयानि, श्रोक्यादीनामित्य वक्ति, यथा-भो मिश्रुणासकादय ! एते शुष्मदीपभ्रमणा Xनिमृत्तमोजिनोऽतिसर्वस्वकार-
 णिकाः अत्यन्त दानरुचयोऽतिक्रहतपोविधानबुचयेत्यादि, अतिथीनङ्गीकृत्य श्रेयदानापेक्षया तदानस्योपमतां वर्णयति,
 यथा-पापेण देह लोगो, उवगारिसु परिचिएसु दुसिए वा । जो पुण अद्धाखिन्न, अतिहि पूएइ त दाणं ॥ १ ॥”

+ “धुतदुग्राणं” अ० । X लिङ्गित्य मोजिनः ।

‘ब्रुसिष्ट’ति अध्युषिते-आश्रित इत्यर्थः । ब्राह्मणानुद्दिश्य प्राह, यथा-सम्प्रदानभूततया लोकानुग्रहकारिभ्यो जातमात्र-
ब्राह्मणेभ्योऽपि दत्तं महाफलं भवति, किम्पुनः पट्कर्मनिरस्तेभ्य इति, कृपणानुररीकृत्यैवमाह, यथा-दस्त्रिभ्य इष्टवियोग-
*विधुरितेभ्योऽयान्धवेभ्यो दारुणातद्गुनिर्दिष्टेभ्यश्छिन्नकरनरणाद्यगवेभ्यश्च सत्त्वेभ्यो ददद्दानं पातकमपहरतीति,
शुनोऽधिकृत्य पुनरेवमाह, यथा-गते कौलेयका गवादिभ्योऽप्यतिदुर्लभतराहारश्लिच्छिकारतिरस्कृतस्वेष्टविहाराः लता-
[? लता]ल्लगुलेष्टाद्यभिघातसदानाधितदेहा गौरीहराश्रयाः कैलासशैलकल्पितालया यक्षाभिधानदेवजातयो महागताः
आकृतिचारिणः पूजापूजयोश्च सत्योलोकस्य हिताहितकारिणश्चेत्यतोऽतिदुष्करकारकत्वाद्देवतात्मकत्वाच्च पूजनीया एत इति ।
दोषाश्चात्र मृपानाद-मिथ्यात्वस्थिरीकरणा-धिकरणप्रवर्त्तनादयो गयासम्भवं नाभ्याः । इत्येवं ‘दर्शयति+’ प्रकटयति यः
कश्चित्साध्याभासः, सोऽनन्तरोक्तो ‘वणीमो स्ति’ति प्राकृतत्वाद्धनीपक इत्युच्यत इति शेषो वनीपकत्वकरणं चोत्पादना-
दोष इति गार्थार्थः ॥ ६५ ॥ अयं चिकित्सादोषमभिप्रातुमाह—

दी०—पिण्डार्थं ‘श्रमणा’ निर्ग्रन्थ-चौव-तापस-परिचाजकादयः ‘अतिवगः’ प्राधूर्णकाः ‘मातृणा’ ब्राह्मणाः ‘कृपणा’
दरिद्रान्धच्छिन्नाङ्गादय ‘शुनकादयः’ कुङ्कुमाकाकचकगनादयस्तेषां भक्ता ये दातृजनास्तेषां ‘तन्मूर्त्तं’ श्रमणा-
दीनां प्रशंसादिना भक्तिपरं दर्शयति । एतत्प्रशंसादिना मृपावादमिथ्यात्वाधिकादयो दोषा यथाहं ज्ञेयाः । एवं यः साधुः,

* “विधुरेभ्यः” अ० । “विधुरतिभ्यः” प. क. ह. । ५ “निष्पीडितेभ्यः” अ० । १ “शैलशिरः कल्पिता” अ० । + “दर्शयति
यः कश्चित्” ह. क. । १ “कुङ्कुमादयः काक०” क. । असाक्षिना “कुङ्कुमादयः [आदिशब्दात्] काक०” इति भवितुमर्हतीति ।

स 'वणिमु'चि वनीपक इति भाषार्थः ॥ ६५ ॥ अथ चिकित्साख्यमाह—

भेसज्व-वेज्वसूयण-मुवसामण-वमणमाइकिरियं वा । आहारकारणेण वि, दुविहतिगिच्छ कुणइ मूढो ॥ ६६

व्याख्या—इह किल द्विविधा चिकित्सा स्यात्-यस्मा वादरा च । तत्रार्था प्रतिपादयमाह—'भेसज्व-वेज्वसूयणं'ति 'नैपज्वं'× चौपचविठो 'वेद्यम्' निपक, तयोः 'वमण' अर्थापत्त्या निवेदन-भेपन्यवैद्यसूचन, यथा-किल कश्चिद्वृद्धी रोगा-प्राप्ततनुमिंश्चादिगत साधुमवलोक्य पृच्छति, यथा-भगवन् ! एतस्य मदीयव्याधेः कमपि प्रतीकार जानीये ? , स बाह-ममाप्येवविषय्याधिरमुकेन त्रिफलाद्यौषवेन प्रशुणो जातो, यद्वा साध्यं* वक्ति, यथा-किमह वैद्यो ? यद्रोगप्रतिक्रियां वेधीर्येव पर्यवसितवत्याः साधुनाऽमुपरोमिगृह्णिष्यचिकित्सा वैद्य पृच्छामीति वा ज्ञापित भवति । अथ वादरचिकित्सामाह—'उवसामणवमणमाइकिरिय व'चि, मकरस्यागमिकत्वादुपशमनं-चोदीर्णपित्तादेः प्रशमनं, वमन च प्रतीव, ते तथा, ते आदी यस्याः स्वेदन विरेचन द्वार +सिरावेधान्निकर्मादिक्रियायाः सा तथा, सा वासो 'क्रिया च' कर्म, सा तथा, ता, वाशब्दो विकल्पार्थः । इत्येवं द्विविधचिकित्सां करोतीति योगः । 'आहारकारणेनापि' अश्वनादिहेतोरपि । अपिष्वन्दस्तुच्छा-द्वारासमाप्रनिमिचमपि ×जैनमुनेश्चिकित्साकरणे विस्मय द्योतयति । 'द्विविधचिकित्सा' दक्षितप्रकारेण द्विभेदरोगप्रतिक्रियां 'करोति' वृथाद्वारेण साक्षाद्वा विषचे, साधुरिति प्रक्रमः । किंविच्छिष्ट ? इत्याह—'मूढ'भारित्रिमोहवाञ्छिकित्साकरण चोत्पादना-

× भेषजमेव भेपज्यम् । * सरोपम् । † निष्यवनवद्वत्या (प० अ.) । + "०शिरावेपा०" प० इ० । "धमन्यां तु, धमनिर्नाडिनाडकौ । नाडी द्विरा सिरा" इति शब्दरत्नाकर ३ । १९७ । × तत्त्ववृथाचोरपि (पर्यायः अ०) ।

दोष इति । दोषाश्चात्र—काथकथनादौ पट्टजीवनिकायोपघातादयः स्युः, तथा तप्तायोगोलककल्पो गृहस्थोऽपि नीरोगः कृतः सन् सर्वत्र सावधे प्रवर्तितो भवति । दुर्वलान्धव्याघ्रोदाहरणं चात्र, यथा-किल केनापि भिषजा दुर्वलान्धव्याघ्रः सञ्जलोचनो विहितः सन्ननेकसन्धव्यापत्तिं कृतवान्, एवं दुर्वलरोगिचिकित्सितगृहस्थोऽपि सावद्यक्रियां करोति, दैवयोगाच्च साधुविहित-क्रियाऽनन्तरं रोगिणो व्याधेरस्युदये सति कुपिततत्पित्रादेः सकाशात् साधोरनर्थः स्यात् प्रवचनोपघातश्चेत्यादि, इति माथार्थः ॥ ६६ ॥ अथ क्रोधपिण्डमाह—

दी०—इह चिकित्सा द्विविधा—सूक्ष्मा वादरा च*, तत्र सूक्ष्मा यथा-भैषज्यमौषधं, वैद्यो-भिषक्, तयोः सूचनं-कथनं, वादरा च यथा-उपशामनं पित्तादीनां, वमनं प्रतीतं, आदिशब्दात्स्वेदनविरेचनादिग्रहस्तेषां क्रिया च-कर्म वा, आहारकारणे-नापि द्विविधां चिकित्सां करोति मूढ इति स्पष्टो गाथार्थः ॥ ६६ ॥ अथ क्रोधमाह—

विजातवप्पभावं, निवाइपूर्यं चलं व से नाउं । दट्टूण व कोहफलं, देइ भया कोहपिंडो सो ॥ ६७ ॥

व्याख्या—विद्या च प्रतीता, उपलक्षणत्वान्मन्त्रयोगादिपरिग्रहः । तपश्च मासक्षपणादि, ते तथा, तयोः प्रभावः उच्चा-दनादिसामर्थ्यं, तं । तथा 'नुपादिपूजां' राजाऽमात्यप्रभृतिसन्मानादिसपर्या । तथा 'चलं' शरीरसामर्थ्यं, वा शब्दो विक-ल्पार्थः । 'से' तस्याधिकृतसाधोः सम्बन्धिनं । किमित्याह—'ज्ञात्वा'ऽवगम्य, तथा 'दृष्ट्वा'ऽवलोक्य, वाशब्दः पूर्वोपेक्षया

* "०रा च, तद्यथा-भै०"

विकल्पार्थः। किं तदित्याह—‘क्रोधस्य’ क्रोधस्य ‘फलं’ व्यापदानतः कस्यापि मरणादिकं कार्यं क्रोधफलं। किं करोतीत्याह—
 ‘ददाति’ प्रयच्छति गृहस्थः साधये. च पिण्डमिति गम्यते। कस्मात्कारणादित्याह—‘मयात्’ किलायं साधुभिश्चाददाने कुपितो
 +विद्यामन्त्रयोगादिभ्य उवादनकस्यादिना, तपसस्तु व्यापदानादिना, रात्र्याद्यात्पादिवलेन निस्मारणदण्डादिना, शरीर-
 बलेन पुरुषमापण यद्विमुष्टिग्रहाददानादिना मा मेऽनर्थं कस्मिन्तीत्यादिलक्षणात्प्राप्तात्, अत्र च सर्वत्र क्रोध. एव पिण्डोत्पादने
 मुख्य कारण द्रष्टव्यं, क्रोधपिण्डाधिकारत्वात्, विद्यादीनि तु तत्सदकारिकारणान्येवेति न विद्यापिण्डादिभिः सहास्य लक्षण-
 साङ्ग्यमिति। स किमित्याह—क्रोधादुत्पादितः पिण्डः क्रोधपिण्डः सोऽनन्तरोक्तः स्यादिति शेषः। इह च पिण्डशब्दस्य प्रधान-
 त्वेऽपि क्रोधः प्रधानोऽवसेयः, उत्पादनादोषाणां प्रस्तुतत्वात्तस्यैव च दोषत्वात्, एवमन्यत्रापि यथासम्भव वाक्यम्। अत्र बोधा-
 द्रव्यं अत्रकारो लाघवार्थः, “कोहे चैवरत्नयगो” इत्यत्रेतनगायाऽङ्गेन भविष्यति। नयं तु स्वस्थानत्वादत्रापि ग्रामः, यथा—

× इत्यकल्पे नयरे एगो। साहू मातकस्तवणपारणगदिणे भिक्खुः। दिठो विज्जातीयोगेहः मयगमससलदीए पविट्ठो, तस्य य
 विज्जाइयाणः पयठरा* दिक्खति। साहू य माय अण्णाइअमणो. चिरं अन्धिणा सकोवोः अक्खहि दाहिरथ चि मणिल्लण निग-
 जो। तस्य दिव्वज्जोगेण बीयः मय। तस्य चि तदेव मासियमयमचसलदीए पविट्ठो, अलममाणो. य. अक्खहि दाहिरथ चि
 मणतो निगमजो, पुणो वि दिव्वज्जोएण त्थं माणुसं. मय, तस्य चि. तदेव मयसलदीए तइय. वार पविट्ठो, अलममाणो. य
 अक्खहि दाहिरथ चि मणतो जाव. निगमजो पराजो. ताव. एगो वेस्सात्तालो तइय. चि वारः परिस साहुवयण सोऽल्ल सयल

+ “मन्त्रविद्यायोगादिभ्य” अ. १। न यशोदेवसूत्रा। X “दृष्टिकल्पे” अ. १। * “पेठरा” अ. १। ६ “सकोदो” यः।

वहयंरं कहेह घरवङ्गो, भणह य-पसाएह एयं समणं, मा सवे वि मरिस्सह चि । तओ तेण वाहरिऊण स्वाभित्ता पडिलाभिओ धयपुन्नेहिं ति । एवं च यो लभ्यते स क्रोधपिण्ड इत्युच्यत इति गार्थः ॥ ६७ ॥ अथ मानपिण्डमाह—
दी०—विद्योपलक्षणान्मन्त्रयोगाद्यपि, तयो मासक्षयणादि, तयोः प्रभावं-उच्चाटनादिसामर्थ्यं, नृपाभात्यादिपूजां, बलं वा शारीरिकं, 'से' तस्य ज्ञात्वा, दृष्ट्वा [वा] क्रोधफलं शपनादिकं, ददाति गृही मयादुक्तहेतूनां, स क्रोधपिण्डः स्यात् । विद्यादीन्यत्र क्रोधोत्पादकानीति गार्थः ॥ ६७ ॥ अथ मानमाह—

लद्धिपसंसुत्तुइओ, परेण उच्छाहिओ अवमओ वा । गिहिणोऽभिमाणकारी, जं मग्गइ माणपिंडो सो । ६८
व्याख्या—'लब्धिश्च' लाभः 'प्रशंसा च' श्लाघा, ते तथा, ताभ्यां 'उत्तुइओ'ति गर्वितो-जहङ्कारवान्, यद्वा 'परेण' अन्येन साध्वादिना 'उत्साहितः' त्वमेवास्य कार्यस्य करणे समर्थो, नान्य, इत्यादिवचनेन प्रेरितः, यद्वा 'अवमतो'ऽपमानित-स्त्वया न किञ्चित्सिद्ध्यतीत्यादिवचनेन तिरस्कृतो, वा विकल्पे, परेणेत्यत्रापि योज्यते । 'गृहिणो' गृहस्थस्याभिमान-महमने न साधुना याचितस्ततोऽस्मै स्वकीयमदित्सुं कलत्रादिकं तिरस्कृत्यापि मया दातव्यमस्येत्येवंरूपमहङ्कारं 'करोति' विधत्ते, इत्येवंशीलोऽभिमानकारी सन्, साधुरिति गम्यते, यं सेवतिकाद्याहारजातं 'मृगयति' गवेययति, स किमित्याह-मानादुत्पादितः पिण्डो मानपिण्डः सोऽनन्तरोक्तः स्यादिति शेषः । अत्राप्युदाहरणं 'माणे सेवइयखुडुगो नायं'ति वक्ष्यमाणगाथाऽवयवेन वक्ष्यति, तदपि स्वस्थानत्वादनैवोच्यते—

अत्थि कोसलाविसए गिरिफुल्लियं नाम नयरं, तत्थ य सेवइयाछणे तरुणसमणाणं समुल्लावे एणेण भणियं-अज्ज

भिक्षुत्वावेलाए को किर न लब्धम् ! इदुगाओ, जो पव्ते आप्ते सो नाग लडिमतो । तओ मणियमेणेण वेळुणेण-अहमा-
 पेमि । तेहि मणिय-किं नाम ताहिं पयगुलरदियाहिं अपक्कचादि य । तओ आरिसियाओ इच्छइ तारिसियाओ आप्पेमि सि
 मज्जेतो निग्गओ वेळुओ, पत्तो इन्ममेहं, विट्ठाओ तरव पयगुलसञ्जुत्ताओ पध्याओ सेवइयाओ, ओदासिया तग्घरिणी
 बडुप्पयाटं, पढिसिद्धो य दादमणाए, तओ संवायाहकारेण मणियमेणेण-अवस्स मए पयाओ घेचवाओ, तीए मणिय-
 जइ पयाण एगपि निण्हसि ता मे नासाए वुत्तिज्जइ सि । तओ घराओ निग्गत्तुण पुच्छिओ तेण कस्सइ सगासे घरतामी,
 साहिओ य तेण सो परिसागओ । पत्तो य तस्य सुद्धओ । तओ पुच्छिया परिसापुत्तिता, जहा-कयरो ! तुम्हाण देवदत्तो सि, तेहिं
 मणिय-किं तेण !, सुद्धएण मणिय-किंचि जाइस्स । तेहिं मणिय-अल तेण किंवयेण जाइएण, जग्गे मग्गइ सि । देवदत्तेण
 मणिय-ज मग्गसि पमाद देमि सि । तओ साहुणा जणिय-जइ एएसि छण्ड पुरिसाण जमपरो न भवसि तओ मग्गामि ।
 तेहिं मणिय-के ते छप्पुरिसा !, वेळुएण पययियं--

“ सेवगुलि पयुङ्गोवे, किंकरे तित्थपण्हार्यए । गिद्धाघरोरिंत्ति हद-सर्प य पुरिसाहमा छउ ? ”

तस्य सेवगुलि सि, जहा-एणेण नियजायानिदेसवणिणा कुल्लत्तेण छुदात्तुणा पच्चसे चेव मणिया नियमदिला, जहा-
 रंघेसु नइ मे रोयइ, जेणाद शुक्कामि सि । तीए सबजट्टियाए चेव समुल्लविओ य-अइ छुट्टिओ तओ अवयेसु जुल्लिओ छारं,
 जाणेदि इधण, पञ्जालेसु जलण, जललण कल्लजमारोवेसु पुल्लीमतवए यालि, कोट्टुगाओ आप्पेऊण पक्खियसु तदुले, तओ
 रंघिऊण ताहिजसु, जेणाहट्टिऊण परिवेसेमि । तेण वि पिया ज आप्पवेइ चि मणिकज तदेव कय, जाव तीए परिविट्ठं ।

एवं तस्मै पद्मदिणं चुल्लीओ छारमवणितस्म सेडाओ अंगुलीओ पभाए लोया पिच्छंति चि सेङ्गुली भणइ चि १ ।

तदा वगुडुवे चि, जहा-एगो कुलपुत्तओ अचुफडपेमपरवसो पमणिओ नियपिययमाए, जहा-तलागाओ तुमं पद्मदिण-
मुदयमाणेसु चि । तओ सो दिवसे ओलसमाणो रयणीए चरमजामे दिणेदिणे कुडवं वेत्तूण सलिलमाहरतो वगे उडुवेइ चि
विन्नायवुत्तेण जणेण वगुडुवो चि भणइ २ ।

तदा किंकरे चि, जहा-किर एगो कुलपुत्तओ निययजायाए अचंताणुरत्तो पच्चूसे चैव सयणाओ उड्डिऊण आएसं
मगइ, जहा-पिययमे ! आइससु किं करेमि ? चि, तीए मणियं-उदगमाणेसु । तं संपाडिऊण पुणो वि भणइ-किं करेमि ?
सा भणइ-खंडेसु तंदुले । तस्ममत्तीए पुणो वि भणइ-किं करेमि ? , सा भणइ-देहि मे भोयणं । तं दाऊण भणइ-किं
करेमि ? सा भणइ-उज्झसु उचिड्डमछए । तं काऊण भणइ-किं करेमि ? तीए भणइ-घोएसु चलणए चि । एवं च जणेणं
सो किंकरो चि वुचइ चि ३ ।

तदा तित्थण्हायए चि, जहा-एगो तरुणनरो नियजायं भणइ-जहाइं पिए ! ण्हाउमिच्छामि, तीए भणिओ-
जइ एवं ता वेत्तूण तेछामलए परिहिऊण पोत्ति गहेऊण कुडयं वचसु सरोवरं । तस्य जहिच्छं मञ्जिऊण देवज्जणं च काऊण
जलापुण्णकुडयं वेत्तूण लहुमागच्छसु चि । तेण पिययमा जं आणवेइ चि भणिऊण तहेव कयं, तओ तित्थण्हायओ चि लोने
पसिद्धिमागओ ४ ।

+-“ मणियं ” अ. ।

तदा मित्रावरतिः चि जहा-एगो सुपानपुरितो नियमद्वितीयपञ्चमपतो' एगया मोयणदुमुवचिदो' भणइ-पिए !
 सुवसन्निगः, देसु वयं ति, तीए चि रचतीए तद्विद्याए वेव भणियं-इओ सविय वेव सरसु चि, तजो सो गिदपक्की विव
 सरिओ येवं, तजो साद्विन्सेय भणियमणाए-पुनो चि सरसु चि, एव पुनो पुनो तीए भणमणो ताव सरिओ जाव महिला-
 सत्रीनं चि ! तजो तन्पुनंत नाऊण कुसलेण जणेण मित्रावरति चि एवुवइ चि ५ ।

तदा हवसजो चि, जहा-एगो कुलपुचओ निवजायापुचचिओ नियदिमत्तवाणि उच्छगाइगयाणि सयव भीलावेइ,
 तन्पुनपुरीसोवलिपाणि वीपराणि च वससातेइ, तजो इदजओ चि वसिदि मजो ६ ।

एव च सुइगेण सिद्धे परिसापुसिदि भणिय सोवहासं-मयव ! सवेचि+ दोसा एरयः नियसति, ता मा एय मगमसु !
 गिहवइणा मणिय-मा एयणं वयवाणि निसुवसु, ओदयेरितो, जायसु वं ते रुचइ चि ! वेहुएण मणिय-अइ एव ता देसु
 वयगुलसणाइओ सेवईयाओ । तजो देमि चि मगतो मजो वेहुवसइओ वरसमीवं । एतंतममि साद्विओ तस्स जायामंसक-
 वपुत्ततो सुइएण, अइ एवं ता चिदुसु ताव इइ चि मगतो वचिदो मेहम्मि गिहवई, मणिया च जाया, जहा-सिदं ! मोयण
 चि, तीए चि तद्वि चि पठिबने मणिया-उषारेसु, मालाओ वयगुलं, जेण.दियवणो मुजावेमि । तजो निस्सेणीए आरुटा माल,
 अवणीया तेण निस्सेणी ! तजो वाइरिऊण वयगुलपञ्चादि वडिकाविओ.चिदुओ इदुगादि ! तजो तं पेच्छिऊण कजो अणाए

५. "°मिण भोवण, देसु " यः । + " °चि एए दोसा " अ. । X "वाइनेरितो" व. क. अ. । ३. "भिदण" इ. अ. ।

पिण्ड-
विशुद्धिं
दीकाद्वयो-
पेतम्
॥ ६० ॥

कलयलो । खुडुएणावि सनासानिसियंगुलिणा दावियं से नासियाए काइयावोसिरणं ति । तओ पत्तयं भरिऊण गओ खुडुओ, ते सबे साहुणो भुंजाविय चि । एवं यो लभ्यते स मानपिण्डः, दोषाश्चात्र-चनितादेः प्रद्वेषात्मनवाद्यदयः प्रवचनोप-
घातादयश्च मन्तव्या इति गार्थः ॥ ६८ ॥ अय गाथापूर्वार्द्धेन मायापिण्डमाह—

दी० ‘लब्धिप्रशंसाभ्यां’ लाभश्लाघाभ्यां ‘उत्तुहओ’ गर्वितः, यद्ववा परेण साध्वादिना उत्साहितस्त्वमेवास्य क्षम इत्यादि वचनैस्तथा ‘अवमतो’ अपमानितस्त्वया न किञ्चित्सिद्धयतीत्यादिना साधुगृहिणोऽभिमानकारी सन् यं पिण्डं ‘मृगयते’ गवेपयति स मानपिण्ड इति गार्थः ॥ ६८ ॥ अथ मायालोभाख्ये आह—

मायाए विविहरूवं, रूवं आहारकारणे कुणइ ।

व्याख्या—‘मायया’ श्लाघ्येन-परप्रतारणबुद्धयेति यावत् । ‘विविधरूपं’ काणकुब्जाद्यनेकस्वभावं । किं तदित्याह-
‘रूपं’ निजाकारं ‘आहारकारणे’ मोदकादिपिण्डनिमित्तं ‘करोति’ विधत्ते यः साधुस्तस्यैवं लब्धो मायापिण्डो भवति, आयाद-
भूतियतेरिव, यद्वक्ष्यति-‘मायाए असाढभूह’ति । तत्कथानकं च स्वस्थानत्वाद्वापि ब्रूमः, तथाहि—

दीवजलहीण मज्जे, सव्वाणं सारदधरमणिओ । जंबुदीवो दीवो, कुलसेलविभूसिओ अत्थि ॥ १ ॥ तत्थ भरहम्मि वासे,
दाहिणखंडम्मि अत्थि जयपयडो । देसाण मगहदेसो, जह चक्की सबमणुयाणं ॥ २ ॥ तत्थ य अहरमणिजं, पमुइयजणसंखुलं
पुरं अत्थि । रायगिहं नामेणं, नहं व कविसूरमुणिकलियं ॥ ३ ॥ तत्थासि सत्तुमायंग-कुंभनिहलणकेसरिकिसोरो । पणयजण-
पूरियासो, सीहरहो नामनरनाहो ॥४॥ अह अबयाकयाई, विहरंता समणसंपयसमेया । धम्मरुईआयरिया, समागया तत्थ

द्वितीयो-
त्पादनादो-
पेवधम-
पुरुष पट्टको
दाहरणाति।

॥ ६० ॥

गुणसिलप ॥ ५ ॥ उक्ताणे तेसि पुणो, बहुविधाणो आसादधूरिचि । नायेण आसि सीसो, स अक्षया भिक्खलकजेणं ॥ ६ ॥
 नीहरिओ वसहीओ, एचो निवनदगिद तओ तए । उवो रसमघट्ठो, अपवरो योयमो एणो ॥ ७ ॥ तओ विणिग्गएण,
 विचिचियं तेण एस ता गुल्हो । होही मग्गामि पुणो, तएउअ अप्पणो हेत ॥ ८ ॥ अल्लिह काणं काठ, पुणो गओ तए सो
 पुणो लवो । एसोवज्झायाण, भविस्सइ इय मये काठ ॥ ९ ॥ पुणरवि सुखयरुव, करिस्तु तएयेण आगओ सुडो । लदे तहेय
 चित्तए, एसो सपाटियजइस्स ॥ १० ॥ होदि पि कुट्टिरुप, काठ पंचेण वो पुणो लवो । एचो विछुपपरिप, पासाओवरिल-
 लगएण ॥ ११ ॥ दइण चित्थियमिम, नहेण ओ ॥ सुसुदरो एस । होइ नवो ता एसो, केण पगारेण वेचओ ? ॥ १२ ॥
 , एव चित्ततेण, लदोयाएण तेण ठ सति । वाहरिय सपहुमाणं, मायं मरिय योयमाण ॥ १३ ॥ मणिओ प तेण एसो, मद !
 तए भिक्खलकसमजेण । पइदिअइ मइने(इ)रे, आगतइ असदिद ॥ १४ ॥ एण निसामिऊणं, विणिग्गओ सुडुगो गओ
 वसइ । सयणतर व सयल, तम्बुएत निवेइरा ॥ १५ ॥ मणिपा नहेण मळा, योयमदाणाइणा तए मदे ! । उपपरियवो
 एसो, नियधूयाओ व तइ मणसु ॥ १६ ॥ अणुक्खुवयारेहि, ताओ जइ त वसमि आपति । तओ नहीए मणिपा-हि
 ताहि पइदिवसमितस्स ॥ १७ ॥ समिदमि तस्स सिमार-दाससवियारवणपट्ठेहि । अणुक्खुवसग्गेहि, आमयंकुंमोव
 सल्लेण ॥ १८ ॥ मिअ चित्त पाठ, वीसरिओ सुगुल्लपवसरसो । नवो कुळाभियाओ, लळा वि इ दूरमोसरिया ॥ १९ ॥
 उइय चरणावरण, फम्म अइदारुण तओ लम्भो । पइदाससिपुमाई, काठ मणिओ य वो ताहि ॥ २० ॥ म अरिय तुज्झ
 कज्ज, अग्गेहि चएसु तो णु पवअ । वीवाहेसु व अग्गे, जेण पुब्बा खं होइ ॥ २१ ॥ तओ तइचि पट्ठिअ-जिऊण स गओ

गुरुण पासम्मि । काहिओ नियपरिणामो, तत्तो गुरुणा इमं भणिओ ॥ २२ ॥ उत्तमकुलुम्भवाणं, विवेयरयणायराण होऊणं । इह-परलोयविरुद्धं, किं जुत्तं ? एसिं काउं ॥ २३ ॥ अविय-दीहरसीलं परिवा-लिऊण विसएसु वञ्छ ! मा रमसु । को गोपयम्मि बुद्धइ ? जलहि तरिऊण वाहाहि ॥ २४ ॥ " नरि निसु थुसु म विसयसुहु, एकस्मि विसिण भरंति नर ! । विसयाभिसमोदिया, चहुसो नरइ पडंति ॥ २५ ॥ " तो खुहुगेण भणियं, एवं एणं न एत्थ संदेहो । भयवं ! किंतु न तरिमो, पवडां संपयं काउं ॥ २६ ॥ यतः-अकिलत्तं मे चित्तं, ताहि उत्तदुहरिणनयणाहिं । इय वोत्तुं मोत्तूणं, लिगं गुरुयाय-मूलम्मि ॥ २७ ॥ नीहरिओ वसहीओ, पत्तो गेहं नडस्स ताओ वि । दोन्नि वि परिणीयाओ, पिउणा एणं च भणियाओ ॥ २८ ॥ धम्माणुरत्तचिचो, उत्तमपगई य एस सप्पुरित्तो । ता तह सुइभूयाहिं, अप्पमत्ताहिं च निजं पि ॥ २९ ॥ उवयरियवो जह नो, वेरगं तुम्ह गच्छइ कहिचि । इय भणियाओ ताओ, तं आराहिंति तहचेव ॥ ३० ॥ [युग्मम्] एवं नचइ कालो, विसयसुहं तस्स अणुहवंतस्म । अह अन्नया कयाई, निम्महिलं नाडयं रत्तो ॥ ३१ ॥ दिवसे दंसेयं, तओ गया राउलं नडा सवे । आसाढभूइपमुहा, तत्तो य इमम्मि पत्थावे ॥ ३२ ॥ पइरिं नऊणं, आगाढभूइनडस्स भजाओ । निब्भरमयपाणेणं, पणदुवेयन्नभानाओ ॥ ३३ ॥ विगलियनियंसणाओ, वमियमयंगंधगरहणिजाओ । गंधायट्ठियं भिणिहणि-भिणितमच्छियदुपेच्छाओ ॥ ३४ ॥ चिद्वृत्ति जाव ता हात्ति, राइणो दूइकज्जवक्खेवे । नाडयज्जसराभावे, समागया नियम-ठाणेसु ॥ ३५ ॥ सवे वि नडा तत्तो, आसाढभूई वि वासभवणम्मि । निययम्मि संपविट्ठो, तत्तो ताओ पलोएत्ता ॥ ३६ ॥

+ उच्चस्तद्वरिणनयनाभिः । x " भिणिभिणिमित्तं " य. "भिणिभिणित" द. ।

अथैतकुन्दिष्याओ, विरचचितो विचिचिंतं समो । अहो ॥ मे मूच, अबो ॥ दुधिलसिय मज्ज ॥ ३७ ॥ ज एयाण फजे,
 असईयाण कुगदेऊणं । तारिसय सुइयूय, निषाणसुराय सणगं च ॥ ३८ ॥ पत्त चरितरण, सुयधम्मो नासिओ अमयभूओ ।
 दूको गुरुकुलवासो, आधासो सयलसोक्खण ॥ ३९ ॥ मग्गा जिवाणमाणा, वंतसरिच्छा निसेविया विसया । आओ महुपइओ,
 विदी ॥ मशुयत्तण मज्ज ॥ ४० ॥ अविह-वेदुआ देइयं विअपठरे, पचे रणायरे बहा वेणुं । काय[काय]मणी नो जुत्ता,
 अरुच्छा पटियज्जस्स ॥ ४१ ॥ सम्भापवमासुदसग-साहने नरमवे तहा लदे । कामसुह नो जुत्त, असुदर सेवि[उं]यं (१)
 इरे ॥ ४२ ॥ ता रोगसोगजरमरण-नासण परणधम्मयवत्तां । सपइ अक्खलरीण, करेमि इय चिंतिउ सपि ॥ ४३ ॥ तत्तो
 पासगिदाओ, निगच्छतो नदेण सो विदो । नाओ य इमिण्हि, बहा विरणो इमो नूत्त ॥ ४४ ॥ मत्तण य तेण दहि, बादे
 अवाठिऊण पूयाओ । मणियाओ हा ॥ पावा, किं ? एय पिलसिय तुम्हा ॥ ४५ ॥ पिच्छद गच्छइ यसो, विरचचितो महा-
 नीही अइ ता । सक्कइ आयेऊ जेX, भाणइ न्जो ताव मग्गेह ॥ ४६ ॥ माजीवण तयो ता, ससममाओ गहाय नेवत्तयं । पाएसु
 तस्स लग्गा, एत पुणु पवत्ताओ ॥ ४७ ॥ सामिय । बन्दअसाह, एग समिऊण यदि मेरुमि । अणुरत्ता मचाओ, अम्हे
 मा उज्झअयाहाओ ॥ ४८ ॥ तेषुण मा किंचिदि, जणइ तुम्हा विरचचितोअ । अइ मव ता दाउ, पसीवण थव ता वेत्ति
 ॥ ४९ ॥ पटियल्लिऊण अएयं, तओ नियत्तेण सत्तरत्तेण । निम्मविय मरहेसर-चकेसरचरियसवद्ध ॥ ५० ॥ नामेण रट्ठवालं,
 सवालकारसारसोदिह । दिह नाटयमेणं, तत्तो य नदेहि खवेदि ॥ ५१ ॥ विमचो सीहरहो, अइ देव ! असाढभूणाऽपुह ।

X पादपूरणार्थमन्ययम् । + “नो वा पसन्नेह” प. इ. क । ७ “एध” प. इ. क ।

रइयं नाड्यरयणं, तं पुण दढसच्चपुरिसाणं ॥ ५२ ॥ आभरणभूसियाणं, पत्ताण सएहि पंचहि समगं । नचेयवं तत्तो,
ताणि पसाई करेहि चि ॥ ५३ ॥ दिन्नाणि तओ रत्ना, नरिदपुत्ताण पंच वि सयाणि । नट्टविहीकुसलाहं, सद्याणि कयाणि
तेणावि ॥ ५४ ॥ तत्तो नरिदपुरओ, परिकलिओ तेहि पंचहि सएहि । लग्गो नचेउं जे, आसाढभूई नडो वाढं ॥ ५५ ॥
इक्खागकुलनहंगण-विमलमियंकेण भरहराएण । अमरवइविलसिएणं, सट्टीए वाससहस्सेहि ॥ ५६ ॥ छखंडभरहविजओ,
जहा कओ जह य नव महानिहिणो । चोइस वरयणाणि य, जेण विहाणेण लद्धाणि ॥ ५७ ॥ जह वारस वारिसिओ, कओ
*महारजरायअहिसेओ । जह पंचविहा भोगा, युत्ता दिवा अणुविग्गा ॥ ५८ ॥ एवं नचंतेणं, तह राया तोसिओ सपरिवारो ।
जह सद्यमलंकारं, दाउं तह साहुकारं च ॥ ५९ ॥ एगवसणं वसाणोX, आढत्तो पिच्छिउं दढक्खित्तो । तत्तो भरहोव इमो, पत्तो
आयंसगेहम्मि ॥ ६० ॥ तत्थ य सरीरसोहं, पलोयमाणस्स निवडियं कहवि । एगंगुलीयरयणं, असिरीयं अंगुलिं तत्तो ॥ ६१ ॥
दट्ठूण कयवियक्को, सेसामरणंयि मेळुइ कमेणं । तत्तो य नियसरीरं, +उब्बियकमलं व कमलसरं ॥ ६२ ॥ अइविच्छायं
पेच्छिय, परमं संवेगमागओ ताहे । जायं केवलनाणं, पणमुट्ठीओ कओ लोओ ॥ ६३ ॥ गहियं च दवलिं, रत्तो दाज्ज
धम्मलामं च । आढत्तो निगंतुं, नडभरहो रंगमज्झाओ ॥ ६४ ॥ तत्तो सीहरहेणं, हा ॥ किं ? एयं ति जंपमाणेणं ।
अचंतविम्बियाहिं, देवीहि य धरिउमाढत्तो ॥ ६५ ॥ नरनाह ! किं नियत्तो ? भरहनरिदो नियत्तिमो जेणं । अम्हे वि चि

§ “णविभूसि” प. । * “महारायरज्जअ” इति भवितुमुचितमाभात्यस्माकम् । X एकं ‘वसनं’ वस्त्रं परिधानः ।
+ “उब्बिय” प. ह । “उब्बिय” क । उब्बितकमलसरोवरवत् ।

भणतो, परिकलिओ निवडपुचेहि ॥ ६६ ॥ पचसययामिपहि, संवेहि वि महियसाहुलिगेहि । सो निगजो महप्पा, गजो य गुरुपायमूलमि ॥ ६७ ॥ झुडुमपुरमि वि नयरे, नखिखत पुनो वि तलोगो । दहूण पवइजो, व दडु नागरेहि तजो ॥ ६८ ॥ एतो मायापिढो, गिलाण पाहुणग झुडुमाईग । कारषजाय मोछु, न इ वेचवो सया काठं ॥ ६९ ॥ ति ।

अथ लोमपिण्ड नापायथाद्वेनइ—

निपिहस्समिम निच्चाइ, तो घहुं अटइ लोमेण ॥ ६९ ॥

व्याख्या—‘निपिहस्स’ति ‘श्रीज्ये’ स्वीकरिष्यामि ‘इमं’ ति इद इदयकत्तनाप्रत्यय ‘स्निग्धादि’ स्नेहधन्मोदक-प्रभृति, तत स्तेन कारयेन ‘बहु’ प्रभूत ‘अटति’ भिद्याहुलेपु अमति । केन ? इत्याह—‘लोमेन’ लम्पटतया पः साधुस्तस्य लोमपिण्डो भवति । सिद्धकैसरकयवोरिव, “लोमे कैसरयसाहु”ति । तदुदाहरणमपि स्वस्थानस्यादेव दूजो, यथा—

वषाए नयरीए, ऊतवदियसमिग खनमपायमे । एगो खगो गिण्णइ, अगिग्गहं अइ मए अज्ज ॥ १ ॥ वेत्तवा सुसु-
यथा, कैसरगा मोयग चि हो भिक्ख । दिट्ठो नयरीए, नेच्छइ सेस तु दिखत ॥ २ ॥ अलमवत्त य तपो, सजाओ सकि-
लिट्ठपरिणामो । तुग्गायच्चित्तणओ, पणहुच्चित्तस्स अइ तत्त ॥ ३ ॥ किर वम्मलाममणणे, विमासओ केसर चि पुणरुत्तं ।
पत्ताए रयणीए, जामदुगे कैसर चि वय ॥ ४ ॥ मणमाणो सयत्तो, सावयगेहम्मि सावएणावि । अवगयतन्नावेण, गरिज्जे
आयण दत्ति ॥ ५ ॥ कैसरयमोयमाण, भणियहुवाएण बोदवनिमिच्चं । भवव ! मे पुरिमणो, पच्चक्खाओ तजो कइहु ॥ ६ ॥
पुण्णो न य चि द्दुणिणा, कओवओमेण जोइय गयण । ताराण्यपरिवरिओ, दिट्ठो तो गयणमज्झम्मि ॥ ७ ॥ मयलछणो

समगो, पचागयमाणसो तओ सम्मं । पडिचोइओ मणिता, विणिग्गओ नयरिमज्झओ ॥ ८ ॥ सुत्तभणिएण विहिणा, परिट्ठयंतस्स+ सुद्धज्झाणस्स । तत्तो केवलनाणं, उप्पन्नं तस्स खवग्गस्स ॥ ९ ॥ इत्ययं लोभपिण्ड इति गार्थार्थः ॥ ६९ ॥

अथ पूर्वोक्तस्वरूपान् क्रोधादिपिण्डचतुष्कदृष्टान्तानाह—

दी०—‘मायया’ वञ्चनेन ‘विविधरूपं’ नानाप्रकारं ‘रूपं’ अङ्गादिसंस्थानं ‘आहारकारणे’ भक्तादिलाभाय करोतीति मायापिण्डः । अथ गृहीव्येऽहमिदं स्निग्धादि उत्क्रष्टं सिंहकेसरप्रभृति, ततः कारणाद्रु-प्रचुरं ‘अदति’ तल्लाभाय भ्रमति ‘लोभेन’ रसगृद्धयेति लोभपिण्ड इति गार्थार्थः ॥ ६९ ॥ अथ क्रोधादिचतुष्टये दृष्टान्तानाह—

कोहे धेवरखवगो, माणे सेवईयखुडुगो नायं । मायाएऽसाढभूई, लोभे केसरयसाहु ति ॥ ७० ॥

व्याख्या—‘क्रोधे’ क्रोधाविषयपिण्डे ‘धृतपूरक्षपको’ धृतपूरसंविधानोपलक्षितः भ्रमणविशेषः, ज्ञातमिति सर्वत्र योगः । तथा ‘माने’ मानपिण्डे ‘सेवतिकाक्षुल्लकः’ सेवतिकालाभसंविधानकवान् चेल्लकः । किं ? इत्याह—‘ज्ञातं’ दृष्टान्तो, ज्ञेयमिति सर्वत्र शेषः । तथा ‘मायायां’ मायापिण्डे ‘आपाढभूतिः’ आपाढभूत्यभिधानो मुनिः । तथा ‘लोभे’ लोभपिण्डे ‘केसरकसाधुः’ सिंहकेसरकाभिधानमोदकव्यतिकरवान् भ्रमणः । इति शब्दः प्रस्तुतज्ञातसमाप्तिं द्योतयति, ज्ञातानि तु पूर्वं स्वस्थान एव कथितानीति न पुनः कथ्यन्त इति गार्थार्थः ॥ ७० ॥ अथ संस्तवकरणदोषमाह—

†“द्वितस्स” य० क० ह०, “द्वयेतस्स” अ० । × ‘धु’ सिंहकेसरकसाधुः सिंहकेसरका* म० य० अ० ।

दी०—अत्र प्राथमिति प्रत्येक योग्य, तत्र कोचे घृतपूरोपलघितः 'सपत्नी' तपस्वी 'घात' दृष्टान्ता, स धाय-इस्ति-
कल्पे नगरे साधुरेको यासुसुषयान्ते मूलकमत्तोत्सवे धिक्वासीपशूहं गतो विप्रेभ्यो दीयमानेषु घृतपूरेषु चिरेषाप्यलम्ब-
भिः कोपादन्यसिम्ब द्वास्पन्दीसुसुषया निर्गता, देववधायत्र द्वितीयो मानुषो सुतः, साधुरपि तथैव तन्मासिके घता,
तथैव दृष्टा तदेवोक्ता बलितो यावधृतीयो सुतः, माधुरपि तथैवान्यस्मिन् द्वास्पन्दीषि अरपस्वसीयवार द्वापालेन दृष्टा,
तेन च गृहधिस्यारवेदिष्ठ, सोऽपि मरणमयास्साधु समपित्वा यथेच्छ घृतपूरेः प्रतिलाभितवानित्येव कोषपरिण्डः १ ।

माने सेवठिकाभिरुपलघितः शुल्लको दृष्टान्तो यथा-कोसलावेष्टे गिरिपुष्पिते नगरे सेवठिकोत्सवे सल्यममणानां
सलापे यथेनोक्तं-अथ बह्वथोऽपि सेवठिका सम्यन्ते, पर यः कल्पेऽप्यानवति स लब्धिमाम्, अन्येनोक्तं-किं घृतगुडरहिवा-
भिस्ताभिः स्वेकाभिः ? । तत एकः शुल्लकोऽदभीष्टवाः य आनेष्यामीति कृतप्रतिज्ञो द्वितीयदिने तदयं इत्यगृहे सारवास्ताः
निरीक्ष्य तद्गृहिणी पिबिषोक्तिप्राथितामप्यदतीं सारङ्गारमार-पयातथाप्यहमिषो गृहीष्ये । तथोक्तं-यथेवं मयति तदा मम
नासा वर्षणीया । शुल्लकोऽपि तस्याः पतिं वर्षणासीन कुतोऽपि ज्ञात्वा 'को यवतां मये देवदण्डाय ?' इति पृच्छेत्तेककः-
किं तेन ? , स आह-किञ्चिदं वाचिष्ये, तेऽप्युचुः-अतो ॥ ज्ञान्यगृहेषु सुकयारिका विलोकयसि, तदुपहासाभयपरिवदयः स्वय
माह-यद सोऽहमस्मि । शुल्लकेनोक्तं-यदि तेषां पत्न्यां च सहायस्त्वदा पत्न्यि । ते सर्वेऽपि सविस्मयपशुः-के ते पट् ? , स आह-
" श्वेतोऽनुलिर्मकोद्रांयी, तीर्थस्नातकं किङ्करः । एवंनो गृध्ररिंस्त्री च, पश्येते गृहिणीचयाः ॥ १ ॥ "

तथापः-एक. इलपुत्रकः प्रियानिर्देशकारी प्रगेऽपि शुपालुर्पाथिवमोवनः जयनसुषया पत्न्या मणितो-यदि मोक्षसि

तदा चुल्लीभस्मापनीय ज्वलनेन्धनाद्यानय, येन शीघ्रं भोजयामीति, नित्यं तथा कुर्वंश्चुल्लीभस्मापनयाज्जातश्चेताहुलिलोकेन सेडा(श्वेता)हुलिरित्युच्यते १ । वकोड्ढायी यथा-कश्चिप्रियाभक्तः पत्न्या मणितस्तडागात्प्रत्यहं त्वयैव जलमानेतव्यं । ततः स तत्कुर्वाणो दिने लज्जमानः सान्धकारे तडागं याति, वकाश्चोड्ढीयन्त इति लोकेन वकोड्ढायीत्युच्यते २ । अथ तीर्थ-स्नानो यथा-कश्चित्कान्तायत्तदेहो याचितस्नानः पत्न्योचे-गच्छ स्नानसामग्रीं गृहीत्वा तत्रैव सरस्तीरे स्नात्वा शीघ्र-मागच्छेरिति । स तत्र स्नानकरणाच्छोकेन तीर्थस्नात इत्युच्यते ३ । अथ किङ्करो यथा-एकः प्रियानुरागी प्रातरुत्थाय प्रिये ! किं करोमीत्याह, तथा च खण्डन-पेपण-जलानयनादिदत्तादेशानां करणान्तेषु किं करोमीति मणाच्छोकेन किङ्कर इत्युच्यते ४ । हदनो यथा-एकः कुलपुत्रको मायदिशादपत्यानां क्रीडापन-मृत्रोत्सर्गादिविधापन-तत्पोतकक्षालनादिकर्म-करणेन दुर्गन्धवस्त्रादिलोकेन हदन इत्युच्यते ५ । गृध्रावरिंस्त्री यथा-कश्चिद्भोजनोपविष्टो व्यञ्जनतक्रादि याचते, निजमहि-लया गृहकर्मव्यापृतया साधिक्षेपं गृहाणेत्युक्ते दूराद् गृध्र इव रिहन् २ तदासन्नं यातीति लोके गृध्रावरिह्वीत्युच्यते ६ । तद-हो !! एते षड् गृहिणीवशा इति क्षुल्लकवचनान्ते परिपत्पुरुषैरुक्तं-तैः षड्भिरप्येक एवासौ । देवदत्तोऽप्याह-किममीषां वचनै-र्याचय मनोऽभीष्टं । क्षुल्लक ऊचे-यद्येवं तर्हि द्रुतगुडान्विताः प्रभृताः सेवतिका देहि मे निजाद् गृहात् । अथोत्थाय स कथित-पत्नीवृत्तान्तं क्षुल्लकं द्वारेऽवस्थाप्य गृहिणीं चाकार्य व्यपदेशेन मालमारोप्य उत्सारितनिःश्रेणिकः क्षुल्लकं स्वनासाङ्गुलिष्वर्प-दर्शनेन तस्या ज्ञापितनासावर्षमाकार्य सेवतिका ददावित्येवं मानपिण्डः २ ।

अथ मायायामाषाढभृतिर्यथा-राजगृहे सिंहस्थो राजा, अन्यदा तत्रागतधर्मरुच्याचार्यशिष्यो विविधविज्ञानी

आपादभूतिर्विहरजटगृह गतः । तत्रैकमोदकलाभादेव घरीणामिति विचिन्त्य पुनः कान्धीभूय द्वितीय जग्राह, असाधुपाष्याय
 स्येति कुञ्जरूपेण तृतीयमादाय सहाटिक्कसाधोरसाचिति कुष्ठिकरूपेण चतुर्थमग्रदीत् । तत्र गवाधस्येन नटेन दृष्ट्वा चिन्तित-
 अहो !! मम्पोऽसौ नटो भवतीति सङ्गदार्थं तमाकार्यं यथेष्ट मोदकांश्च दत्त्वा नित्यमत्रागन्तव्यमिति मन्यतवान् । अथ रूप-
 परावर्त्तादिलम्बिधानसौ तपोपचरणीयो यथा त्वत्पुत्रीरक्तोऽस्मद्गृहमायातीति नटेन शिक्षितया पत्न्या स नित्य गृह-
 मागच्छन् तथा त्वत्पुत्रीमिलोमिसौ यथा आगच्छद् इषाम्गोमिर्मिणो गुरुन्वगम्यस्य मुक्तप्रतस्ताः परिणीतवान् । तथाऽस्य
 पश्यतो मयादिकं सा नासेविपु । अन्यदा निविचनटाइतो कृपगृह गत्वा तत्र धृतव्याधेपाद्वलितो निर्ब्यञ्जनस्वास्पीतमद्यधि-
 तस्युला* स्वपत्नीविलोक्य विपयविरक्तो निर्बन्धकसौ नटीयिस्ताभिर्याचितानीचनोपायः सप्ताहेन श्रीमरुतचक्रिनाटकं नभ्य
 मकरोत् । (नरुतच राधे निवेद्य लज्जामरणवात्रादिसहृदायः स्वय श्रीमरतीभूय चक्रोत्सपि विगिजय-राज्याभियेकादिचरितं
 नाटितवान्) यावदावर्द्यगृह गतस्तत्र चातुलीयकरत्नपातालेष्वेव भरतभावनया लम्बकेवलालोको गृहीतव्रज्यलिङ्गो राजादीन्
 सम्मोष्य पात्रीकृतराजसुखपञ्चशत्याः प्रदत्तवतो गम्यलोकमयोषयत् । एव मोदकादिप्रदणान्मायापिण्डः ३ ।

अथ लोभे केसरकसाधुर्यया-चम्पायां साधुरेको मासलपणपारणे उत्सवदिने सिंहकेसरमोदकामिग्रही विहरस्तद-
 लाभात्सञ्जातवह्निष्टाभ्यवसायः केसरानेव व्यायन् रजनीयामद्वय प्रश्नाम् । यावदेकेन भादेन विंशततद्भावेन प्रदत्तमोदक
 पूर्णस्थालेन भगवन् ! पुरिसाहो ममास्तीति पूर्णो न वेति पृष्टः । स च दत्तोपयोगो यावद्दर्दभीक्ष्णे तावच्चन्द्रदर्शनादर्दराज

+ अथमर्द्धचन्द्राकार पिद्धान्तर्गतः पाठ केवलं ज. पुस्तक एवावलोच्यते ।

विज्ञाय लक्षितः सम्यक् प्रतिबोधितोऽस्मीति श्रावकं जल्पन्नगरानिष्क्रम्य मोदकान् विधिना परिष्ठापयन् शुद्धाध्यवसाय-
वशात्केवललोकमापेति गार्थार्थः ॥ ७० ॥ अथ संस्तवदोषमाह—

श्रुणुणे संबंधे सं-थनो दुहा सो य पुष पच्छा वा । दायारं दाणाओ, पुषं पच्छा व जं थुणई ॥ ७१ ॥
व्याख्या—‘स्तवने’ गुणस्तुतिरूपे ‘सम्बन्धे’ स्वाजन्यलक्षणे संस्तवनं ‘द्विधा’ द्विभेदः, स्यादिति शेषः—गुणसंस्तवः
सम्बन्धिसंस्तवश्चेत्यर्थः । ‘स च’ स पुनरैकैकसंस्तवो द्विधा स्यात् । कथं ? इत्याह—“पुञ्च पच्छा व”ति विभक्तिलोपात्
‘पूर्वं’ पूर्वकाले संस्तव इत्यर्थः, तथा पश्चात्संस्तव इत्यर्थः । वा शब्दो विकल्पार्थः । तत्राद्यभेदद्वयं व्याचिख्यासुराह—
‘दायार’मित्यादि ‘दातारं’ दायकं ‘दानाद्’ वितरणात् ‘पूर्वं’ पूर्वकाले तथा पश्चादुत्तरकाले, वा विकल्पार्थो, यत् ‘स्तौति’
श्लाघते स पूर्वसंस्तवः पश्चात्संस्तवश्च । तत्राऽदत्ते दाने दातारं यत्संस्तौति साधुर्यथा—“सो एसो जस्स गुणा, वियरंति
अवारिया दसदिसासु । पुञ्चं कहासु सुणिमो, पच्चक्खं अज्ज विट्ठोऽसि ॥ १ ॥” इत्यादि, स पूर्वगुणसंस्तवः ।
दत्ते पुनर्दाने यत्संस्तौति, यथा—“विमलीक्यऽम्ह चक्खू, जहट्टिया वियरिया गुणा तुज्झ । आसि पुरा मे
संका, संपह निस्संकिं जायं ॥ १ ॥” इत्यादि, स पश्चाद्गुणसंस्तवः । अनयोश्च दोषाः—मायामृषावादासंयतानुमोद-
नादयो द्रष्टव्या इति गार्थार्थः ॥ ७१ ॥ अथ सम्बन्धिसंस्तवभेदो व्याचिख्यासुराह—

दी०—‘संस्तवे’ गुणस्तुतिरूपे ‘सम्बन्धे’ स्वाजन्यादौ संस्तवो द्विधा, स च पुनरैकैकः पूर्वं पश्चाद्वेति द्विधा स्यात् ।
तत्राद्यद्वयमाह—‘दातारं’ दायकं दानात्पूर्व-प्रथमं तथा ‘पश्चाद्वा’ दानानन्तरं यत्स्तौति, तौ यथाक्रमं पूर्वं-पश्चात्संस्तवाविति

संस्तवन संस्तव इति गाथार्थः ॥ ७१ ॥ सम्बन्धस्तवमेवाह--

जगज्जिज्जगगाइ पुबे, पच्छा सासुससुराइ ज च जई । आयपरवयं नाउं, संवंधं कुणइ तदणुणुं ॥ ७२ ॥

ध्यात्या--'जननीजनको' मातापितरौ 'आदी' प्रथमौ यस्य आतुमिन्न्यादिसम्बन्धस्य स सम्बन्धसम्बन्धिनोऽमेदोप-
वाराजननीजनकादिः । किमित्याह--'पूर्वे' पूर्वसंस्तवो, जनन्यादीनां पूर्वकात्मकवित्वात्, स्यादित्यत्रोत्तरम् च क्षेत्रम् । तथा
'पश्चात्' पश्चात्संस्तवः, क ? इत्याह--'सध्वसधुरो' दम्पत्योः पितरौ 'आदी' प्रथमौ यस्य कलप्रपुत्रादिसम्बन्धस्य स सम्ब-
न्धस्तत्तोरमेदोपवाराजगगायाच्छब्दसञ्चारादिः । एवं सम्बन्धिसंस्तव सामान्येन मेदतोऽभिवाच्य प्रकृतोपयोगमाह--'जं ये' स्यादि य
कञ्चन सम्बन्ध करोतीति योगः । य दम्ब्यो मिश्रवाक्यताप्रतिपादनार्थः । क ? इत्याह--'यतिः' साधुः । किं कृत्या ?
इत्याह--'आपपरवपं नाउं'ति आत्मपरौ प्रतीतो, तयोर्पय-स्तारुण्यपुद्गत्यादिलक्षणा देहावस्था, तं 'आत्मा' अवगम्य ।
किं ? इत्याह--'सम्पण' परिषय स्वाजन्यमिति यावत् 'करोति' भोजनकृत्तया विधत्ते । किंविद्विष्टमित्याह--'तदणुणुं'
तयोरात्मपरवपसोरणुणुं-यत्तुरूप, स पूर्वसम्बन्धिसंस्तवः यथासम्बन्धिसंस्तवश्च, विद्वेय इति स्वयमापोल्य । तथाहि-यदि
साधुः स्वयं तरुणो दात्री तु पुद्गा, एतां सम्बन्धविधानार्थं वक्षित-मम माता अधूर्वा एव सदग्नी आसीत्, अयं सा अपि तरुणी,
तदा वक्षित-मम मणिनी भार्या वा त्वत्पुत्र्या ययूव, अयात्मना पुद्गः सा तु तरुमी बाला वा ततो वक्षि-मम सुता त्वत्समाना
विद्यते स्मेत्यादिगमेन च भावनीयं । अत्र दृष्टान्तो यथा--

कश्चिद्विश्रागतः साधुः काश्चिन्निजमावसथानां गृहसामलोक्याहारादिलम्प्यतया मातृस्थानतोऽदृष्टिपूर्वकमिव साध्वणी-

लोचने चकार । पृथक् तथा साधुर्यथा-किमेवं भगवानश्रुतिमानवलोक्यते ? , तेनाप्युक्तं, यथा-भवत्या सदृशी मे माता अभवदतस्तस्याः सारामीदानीं, ततस्तथा मातृत्वप्रकटनार्थं तन्मुखे स्वकीयस्तनमुखग्रवेशो विहितः । ततस्तयोः स्नेहदृष्टिः समजनि । तदनन्तरं चायं मे मृतपुत्रस्याने भविष्यतीति विचिन्त्य विषवगधूदासीव+ दारतया तया तस्मै प्रदत्तेति । एवं शेषसंस्तवेष्वपि दोषभावना कर्तव्या, इति गार्थार्थः ॥ ७२ ॥

अथ विद्यादिदोषचतुष्टयं व्याचिख्यासुराह—

दी०-जननीजनकभ्रातृभगिन्यादिपूर्वसम्बन्धात्पूर्वसंस्तवः, तथा पश्चात्संस्तवः श्रुश्रुश्रुरकलत्रपुत्रादि, एवं यतिर्यं कञ्चन आत्मपरयोर्वय-स्त्वारुण्याद्यवस्थां ज्ञात्वा 'सम्बन्धः' स्वाजन्यं परिचयं भक्ताद्यर्थं करोति, कथम्भूतं ? तयोरात्मपर-वयसोरनुगुणं-अनुरूपमिति गार्थार्थः ॥ ७२ ॥ अथ विद्यादिदोषचतुष्टयं गाथाद्वयेनाह—

साहजानुत्ता थीदे-वया व विजो विवज्जग् मंतो । अंतद्धाणाइफला, चुन्नो नयणंजणाईया ॥ ७३ ॥

सोहगदोहगकरा, पायपलेचाइणो व इह जोगो । पिंडट्टमिमे डुढा, जईण सुयवासियमईणं ॥ ७४ ॥

व्याख्या-‘साधनेन’ जपहोमाद्युपचारेण ‘युक्ता’ समन्विता अधारपद्धतिः सामनयुक्ता विद्या, स्यादिति योगः । लक्षणान्तरमाह-‘थीदेवया व’ति स्त्री प्रत्ययादिका ‘देवता’अभिप्रायी गस्या अधारपद्धतेः सा स्त्रीदेवता, वा विकल्पार्थः ।

+ ०र्दोसीत्वद्वार०” अ० । “०र्दोराऽऽसीत्तपया तस्मै” प० ह० क० ।

किमित्याह—'निषा' निषेति पदव्यपदेश्या, स्यादिति शेषः । तत्रयोगम दोषः, यद्वत्पुत्रिमे द्रुढ "चि ।

अत्र च दधान्त.—गघसमिदे नयरे, विहरता केद आगया सती । बहुसाधनपरियरिया, अहङ्गया तेसि साहण ॥ १ ॥
एतत्थ पिठियाण, परोप्पर यरिसो सद्युद्धावो । सत्ताओ जइ इइह, >अरंठो इठुमतो य ॥ २ ॥ तच्चनिषाण+ सत्तो,
समतिय न य सो कयावि समजाण । किंचि पयच्छइ ता अत्ति १, कोइ जो त दवाविस्सा ॥ ३ ॥ तत्थेगेण अरणा, मणिय
जइ मे पयच्छइ अणुम । जेणाइ वयमुलवत्थ—याइय त दवावेमि ॥ ४ ॥ अणुनाओ तेहिं गओ, भिक्खुवासपनिहम्म
विस्साइ । त अरिम्माइ सो सो, अहिठ्ठिओ सीय विस्साइ ॥ ५ ॥ वयमुलवत्थाईय, एउर साहण देइ साह यि । विस्स संह-
रिस्सण, सट्ठाण आगओ पच्छ ॥ ६ ॥ पयागययेपओ, आरओ विलकिठ नइा मज्झ । केण हिंय ? वयमाई, सुसिओइ ?
केण पावेण ति ॥ ७ ॥

एषा 'विषज्जाप मतो'ति 'विपर्यये' विषालक्षणेपरीत्ये, किमित्याह—'मयो' मन्त्राहुः स्याद्, यदाह—“इत्थी
विज्जाडमिहिया, पुरिसो मतोस्ति तच्चिसेसोऽय । विज्जा ससाहाणा या, साहणरहिओ य मंतो स्ति ॥ १ ॥”
एतद्व्यापारण च दोषः, अत्राप्युदाहरण—

नयरम्मि पइड्ढाये, मुरहत्तायस्स एगया जाया । तिवा तिरम्मि विषया, ता विज्जामवमार्इहि ॥ १ ॥ बहुएहि वि
नोवरया, पालित्तपद्धरिणो तजो तत्थ । नाहरिया तेहि रुहु, कण्ठमाणेहिं लोमेणं ॥ २ ॥ एवं ज्ञायतेहिं, पयसिणी मामिया

X [अविमान्धो-अविच्छरण ऋद्धिमांश] + गौडानं मायोऽस्ति ।

तहा सम्मं । जाणुसिरे जह नट्टा, सिरवियणा तस्स नरवट्ठणो ॥ ३ ॥ तेणावि तओ छरी, विउलेणऽसणाइणा पडिहुणं । पडिलाभियत्ति एसो, पिंडो मंतऽझिओ नेओ ॥ ४ ॥

तथा 'अन्तर्द्वानादिफला'स्तिरोधानवशीकरणप्रभृतिकार्यसाधका'श्रूणा'श्रूणानामानः स्युः । किंविधास्ते ? इत्याह—'नयना-
अनादयो' लोचनाञ्जन-भालतिलकप्रभृतय, एतत्प्रयोजनं च दोषः । तत्र चोदाहरणं—

पाडलिपुत्ते नयरे, आसि निवो सयललक्खणसमेओ । नामेण चंदगुत्तो, चाणको तस्स वरमंती ॥ १ ॥ अह अन्नया कयाई, दुब्भिक्खे तत्थ दारुणे जाए । संभूयविजयगुरुणो, जंघावल्लज्जिया गच्छं ॥ २ ॥ देसंतरं विसञ्जित्त-कामा सीसस्स गुरु-
पयगयस्स । साहिता एगंते, मंतपए तंतजंते य ॥ ३ ॥ सुट्टगदुगेण निसुया, पच्छन्नट्ठिएण जाणिओ एगो । अंजणचुन्नो एत्तो, चलिओ देसंतरं गच्छो ॥ ४ ॥ गंतूण पंथभागं, विरहुफंठं गुरूण तं वलियं । सेसो साहुसमूहो, पत्तो निदिट्ठिठाण-
म्मि ॥ ५ ॥ गुरूणा वि हु ते भणिया, दुट्ठु कयं जं समागया तुब्भे । चिट्ठह संपइ एत्थं, संत्तोसपरायणा नवरं ॥ ६ ॥ सय-
मेव गुरूहि हिडइ, भिक्खट्ठा भावगाइगेहेसु । फासुयमहेसणिअं, जं भिक्खं परिमियं लहइ ॥ ७ ॥ दाउं पदमं तेसिं, अप्पणा जमवसेसयं तस्स । तं भुंजई भोगणहीण-भानओ तुट्टमावाओ ॥ ८ ॥ जाओ अइत्तयुयतणू, तं दहं खुट्टुगा विचिंतंति ।
न कयं सुंदरमम्हे-हिमागया जमिह अस्स कओ ॥ ९ ॥ +अवराहो चादऽमओ, अन्नं भोगणपहं गवेसेमो । अंतद्वाणकरं जं, तमंजणं जोइयं तेहि ॥ १० ॥ गुरूणो अपरिकहित्ता, भोगणसमयम्मि चंदगुत्तस्स । विहियंजणा पविट्ठा, न य दिट्ठा केणइ

+ "अवरोहो" अ. । "उवरोहो" पा. ह. क. । x "कओ" प. ह. क. ।

अयेण ॥ ११ ॥ लग्ना सहैव भोजे, रक्षा पत्रविमायणा खाव । एव पदिबसें पिय, तेसु छंजसएसु तिबो ॥ १२ ॥
 अन्दिअण्णुहो तुण्डी-भूओ देहएण पुण्ठिओ यण । अज्ज ! न नखाइ कअ, केणइ निजइ ममाहारो ॥ १३ ॥ देवोसिय
 मे भोग, ममेइ जाया मणम्मि वीमसा । चाणकस्स न एसो, अईव न सुदरो कालो ॥ १४ ॥ ता कोइ अंतरहिओ,
 धाले एयसण भंजए नूण । तो इट्ठणाण तुओ, भोयणसलण्ये खिचो ॥ १५ ॥ वीयदिपसम्मि तेण, पविसताण निमालिया
 य पया । विट्ठा एयपटीओ, दोम्मि अणुदाओ तो सत्ति ॥ १६ ॥ दारनिराइ काठ, एमो समोइफारओ विहिओ । जायाइ
 असुसल्लिहा-उलाइ लोयस्स नयणाइ ॥ १७ ॥ तप्पस्समसुत्तिअणअण-ओगा ठे दोवि सुट्ठगा विट्ठा । चाणकेण सलओ, जाओ
 वसहीए पेसविमा ॥ १८ ॥ अइमेएहि विट्ठा-लिओ चि राया दुग्गळिउ लग्गो । मणिओअणेषुग्गमठमिठ-ठिमीममालेण
 तुक्कपरयो ॥ १९ ॥ अज्ज पिय वं जाओ, निमुदवसुग्गमो य तुममज्ज । अ पालकालयालिय-एएहि एएहि सर सुच ॥ २० ॥
 मत्तए गुक्काठे, सीसेपालममाइ चाणको । आ ता गुक्का मणिओ, तइ सासणपालणे संते ॥ २१ ॥ एए छुदाअपरदा,
 निट्ठग्गमा होउमेरिमायारा । अ जाया सो सओ, तवापराहो न अजस ॥ २२ ॥ लग्गो पाएसु इमो, तवेइ अवराइमेग-
 मेयग्गे । एचो पमिई सवा, चिंता मे साहुविसयचि ॥ २३ ॥

तथा 'मौमाग्यदौर्भाग्यकृतं' जनप्रियत्वाग्निप्रत्यजनकाः धीचन्दनधूपप्रभृतयो द्रव्यविशेषा योगाः, स्युरिति योगः ।
 लक्षणांतरमाह—'पादप्रलेपादय' धरणलेपप्रभृतयः, आविद्यन्दादन्येऽपि अलस्तन्म-नभोगमनादिविधायिनो लोकप्रसिद्धा
 औषधविशेषा द्रव्याः । वा द्रव्यो विकल्पार्थः । 'योग' योगसम्प्रदायस्य, तद्व्यापारण दोषोऽन्वन्नाप्युदाहरणमुच्यते—

पिण्ड-
विशुद्धि०
टीकाद्वयो-
पेतम्
॥ ६८ ॥

अथि आमीरविसए, अयलपुरं नाम पुरवरं रम्मं । तस्स य अदूरभागे, कण्हाविण्णाऽमिहाणाओ ॥ १ ॥ दोनि नईओ तासिं तु, अंतरे वंभनामगो दीवो । तत्थ य पंचसएहिं, तावससीसाण परियरिओ ॥ २ ॥ कुलवइ निवसइ एगो, सो य सया सवपवदिवसेसु । जोगोवलित्तपाओ, आरूढो पाउयाजुयलं ॥ ३ ॥ उत्तरिऊणं विण्णं, अयलपुरं एइ भोगणनिमित्तं । तो आउद्धो लोगो, सक्कारं कुणइ तस्स वहुं ॥ ४ ॥ वण्णेइ य तस्स गुणे, पच्चक्खो एस एत्थ देवो त्ति । निंदइ सावगलोगं, सो वि तओ वइरसामिस्स ॥ ५ ॥ माउलगअजसमियस्स, सुरिणो कहइ सयलजुत्तं । तेण वि भणियं थेवं, एयं जं माइठाणेणं ॥ ६ ॥ पायप्पलेवजोगा, नइउत्तरणं ति सावएहिं पि । विनायपओगेहिं, निमित्तं कुलवइ नीओ ॥ ७ ॥ नियगेहं भत्तीए, निच्छं तस्सावि सोइया चलणा । घोयाउ पाउयाओ, दिन्नं से भोगणं पच्छा ॥ ८ ॥ सयलजणपरिवुडेणं, तेण समं आगया नईतीरे । सव्वेवि सावगा तो, चलिओ सो नीरमज्झमि ॥ ९ ॥ लग्गो बुद्धेउं +जे, जाया ओहावणा घणा तस्स । एत्थंतरम्मि सरी, समागया अजसमियत्ति ॥ १० ॥ बह्लोयवोहणत्थं, चप्पुडियं[×] दाउँ तेहि तो भणियं । विण्णे ! परं तु पारं, गंतुं इच्छामि तो झत्ति ॥ ११ ॥ मिलिया दोण्ह^{*}वि कुला, जाथो लोगस्स विम्हओ विउलो । नायरजणपरियरिया, तावसनिलयं गया सरी ॥ १२ ॥ पारद्धा धम्मकहा, लोगो संवोहिओ चहु तत्थ । पक्खाविया य समगं, पंचसया तावसाणं पि ॥ १३ ॥ एवं पचयण-मुग्गा-सिऊण सरी समागया नयरं । जाया य वंमदीवग-साहा मुणियपत्तसुसणाहत्ति ॥ १४ ॥

+ पादपूरणे । × “चप्पुडिउं” अ. ह. क., “चप्पुडिओ” प. । * “दोन्निवि” अ. । § [ज्ञाततत्त्वा मुनयस्त एव पत्राणि, तैः सुष्ठु सनाथा-युक्ता] ।

विद्यापि-
ण्डादिदोष-
चतुष्क-
निरूपणं
सोदा-
हरणम् ।

॥ ६८ ॥

एते च विद्यामन्त्रादयः किमविशेषेन प्रयुज्यमाना दोषाः सुस्पष्टविशेषेणैवाष्टद्वयाह—‘पिण्डद्वयमिमे तुष्टं’ति ‘पिण्डार्थे’ मत्कादिनिमित्त, प्रयुज्यमाना अपि इति मम्यते, न पुनः पुष्टालम्बनेऽपि । यदुक्तं कल्पभाष्ये—‘नृपाणि गारवद्वा, कुण-
माणो आभियोगिय ध्वे । धीय गारवरहिओ, कुब्ज्व क्षाराहयुधं च ॥ १ ॥’ अस्या भावार्थः—एतानि कौतुक-
भूतिकर्म प्रश्नादीनि ‘गौरवार्थे’ आदिरससातगौरवनिमित्तं कुर्वाण्यारिष्यपि ‘आभियोग्य’ कुदेवत्ववेद्य-पारयश्यनिमित्तमित्यर्थः,
कर्म वञ्चाति, उपलक्षणात्वाद्यरणधर्मविराधक्य मवतीत्येष सापदुत्संगः । द्वितीय पुनरपवादपदमिदं, यदुक्तं—गौरवरहितः
कौतुकादीनि कुर्वन् अपि वारिश्चारायका स्यात् ‘उध व’ उभेयोत्र च कर्म निवञ्चाति, न पुनर्विराधक आभियोग्यकर्मवन्धकश्च
इत्यादिति भाव इति । ‘इमे’पि ‘इमे’ एते मनन्तरोक्ता विद्यामन्त्रादयः । किमित्याह—‘दुष्टा’ गर्हिताः, प्रतिविद्यास्तम्भन-
वधवन्धनादीनां, पापानीनी-पापावी कर्मणकारी वाय साधुरित्यादिलोकापवादादीनां, चरणयिराधन कुगतिगमनादीनां
च दोषाणां कारणत्वाद् । केषामेते दुष्टा ! इत्याह—‘चतीनां’ साधूनां, किमिति शङ्कानां ? इत्याह—‘धुतवासिसमवीनां’ सिद्धान्त-
माधितवुदीनां, एतच्च स्वरूपविशेषेण, साधूनां धुतवासितमस्तित्वव्यभिचारमावाति नारायणः ॥ ७४ ॥

अथ मूलकर्मलक्षण षोडश दोषमाह—

दी०—‘साधनपुक्ता’ जापहोमादिसाध्या ‘स्त्रीदेवता च’ देव्यचिह्निता अक्षरपङ्क्तिर्विद्या, सा पिण्डार्थे दोषाप । तथा
‘विपर्यये’ विद्यालक्षणैवपरीत्येन मन्त्रोऽज्ञावनो देवाधिष्ठित्येति भाष्यः । तथाऽन्वर्दानादिफला-स्तिरोधानवशीकरणादिकार्य-
साधकाधूर्णा ‘नपनाञ्जनादयो’ लोचनाञ्जनालतिलकादयः ॥ ७५ ॥ तथा सौभाग्यदोर्भाग्यकराः श्रीचन्दनधूपादिद्रव्यविशेषा

योगाः स्युः । 'पादप्रलेपादय'शरणलेपमुख्या, आदिशब्दान्दन्वेऽपि जलस्तम्भ-नभोगमनादिकरा औषधविशेषा योगा ज्ञेयाः । पिण्डार्थमिमे विधादयः प्रयुज्यमाना दुष्टाः, पुष्टालम्बने कदाचित्प्रयुक्ता अपि न दोषायेति भावः, केनां ? यतीनां 'श्रुतत्रा-
सितमतीनां' सिद्धान्तमावित्तुद्धीनामिति गाथाद्वयार्थः ॥ ७४ ॥ अथ मूलकर्मख्यमाह—

मंगलमूलीणहवणाइ, गवम्बीवाहकरणघायाई । भववणमूलं कम्मं, ति मूलकम्मं महापावं ॥७५॥

व्याख्या—मङ्गलमूलिकाभिलोकप्रसिद्धाभिः 'स्नपनादि' सौभाग्यनिमित्तं मञ्जनादि, आदिशब्दाद्द्रव्यान्धनधूपनादि-
परिग्रहः । तथा गर्भविवाहौ प्रतीतौ, तयोः प्रत्येकं 'करण-घातादि' निर्वर्त्तन-विनाशप्रभृति, आदिशब्दाद्गर्भस्तम्भ-कन्यका-
भिन्नत्वाभिन्नत्वदोषकरणादिपरिग्रहः । एतच्च, च शब्दार्थस्य गम्यमानत्वाद्भक्ताद्यर्थं साधुना क्रियमाणं कार्यमाणं, चेति गम्यते,
मूलकर्मोच्यत इति योगः । अन्वर्थमाह—'भववणमूलं कम्मं'ति 'भववनस्य' संसारकाननस्य 'मूलं' कारणं 'कर्म'
क्रियेति हेतोः, किं ? 'मूलकम्मं'ति मूलकर्मोच्यत इति शेषः । किञ्चिन् तदित्याह—'महापावं'ति महापापहेतुत्वान्महापापं-
अत्यन्ताशुभं, अत एव भववनमूलमिदमित्युक्तं । तथाहि—एतेषु मूलकर्मरूपेषु स्नपन-गर्भाधान-विनाश-परिणयन-विधान-विधाता-
दिषु पिण्डनिमित्तं साधुना क्रियमाणेषु कार्यमाणेषु वा पण्णां जीवनिक्कायानां वधादयो मैथुनप्रवृत्ति-सदाभोगान्तरायादयः
प्रद्वेष-प्रवचनोपघातादयश्च दोषाः कृता भवन्ति । तत्र गर्भाधानविनाशावधिक्षुत्येदमुदाहरणम्—

किल केनचिद्गोचरप्रविष्टेन पिण्डलिप्सुना साधुना दानशीला काचिद्राजभार्यां पृष्टा, यथा—भद्रे ! किं त्वमेवमधृतिमती
दृश्यसे ? सा चावोचन्मे सपत्नी आपन्नसत्त्वा, तस्याश्च पुत्रः समादिष्टो देवज्ञेनेति । एतदाकर्ण्य साधुराह—यद्येवं, मा विषादं

ॐ, तथापि गर्भं करिष्यामि । एतौ त्वं एषाचिष्यौपच साधुना, आहृत्य गर्भः । ततः पुनरपि सैवमवादीव-यद्यपि भगवन् ।
तस्मीनोपपन्नानाम् एतौ भविष्यति, तथापि सप्तस्त्रीसुतात्कनिष्ठ एवेति “तदीर्घतैव पलाशानां” । ततः माधुना केना-
प्यप्येवं तस्मिन्ना गर्भपरिधात-ऋग्यौतथे प्रदायित, यस्मिन्नास्तदर्थः, चार्त्तवेतरस्याः मुनः युनराजश्च सद्रज इति ।

[illegible][illegible]

1942-1943

॥ श्रीगणेशाय नमः ॥

संविधान के अन्तर्गत के अधिकार

घातनादि च, भवनस्य मूलमिदं कर्म स्यात्, तच्च महापापं, पङ्जीवध-मैथुनग्रथस्यन्तरायादिदोषजनकत्वादिति गाथार्थः ॥७५॥
अथोक्तदोषनिगमनमुत्तरग्रन्थसम्बन्धं चाह—

इयं वुत्ता सुत्ताउ, वतीस गेवसणेसणादोसा । ग्रहणेसणदोसे दस, लेसेण भणामि ते य इमे ॥७६॥

व्याख्या—‘इति’ एवं-पूर्वोक्तप्रकारेण ‘वुत्त’ति ‘उक्ताः प्रतिपादिता, मयेति गम्यते । कुतः स्थानादुद्धृत्येत्याह—‘सुत्तात्’ पिण्डैषणाध्ययन-तन्निर्मुक्त्यागमाद् ‘द्वात्रिंशद्’ आधाकर्मदीनां षोडशानां दोषाणामेवं मीलनाद्-द्वात्रिंशत्सङ्ख्याः । के ? इत्याह—‘गवेपणा’ ग्रहणनिमित्तं भक्तादेरवलोकना, तत्काले तद्विषया वा ‘एपणा’ उद्गमादिदोषनिरी-क्षण-विचारणेत्यर्थः, गवेपणैषणा, तदुपयोगिनो ‘दोषा’ दूषणानि-गवेपणैषणादोषाः । एपणा हि गवेपणा ग्रह-[णैषणा]-ग्रासैषणा भेदात्रिप्रकारा सूत्रेऽभिधीयते, तदियता ग्रन्थेनाद्या प्रतिपादितेति । अथ द्वितीयां प्रतिपादयन्नाह—‘ग्रहणं’ पिण्डोपादानं, तद्विषया वा ‘एपणा’ शङ्कितादिदोषनिरीक्षणा, तदुपयोगिनो ‘दोषा’ दूषणानि-ग्रहणैषणादोषास्तान् ‘दशे’ति दशसङ्ख्यानं तत्काले ‘लेशेन’ सङ्क्षेपेण ‘भणामि’ वञ्चिम ‘ते च’ ते पुनरिमे-एते वक्ष्यमाणा इति गाथार्थः ॥ ७६ ॥

अथ तानेव प्रस्तावितदोषान्नामतः सङ्ख्यातश्च दर्शयन्नाह—

दी०—इत्येवं ‘वुत्ता’ उक्ताः ‘सुत्तात्’ पिण्डैषणाध्ययनादेः, कियन्तस्ते ? द्वात्रिंशत्, गवेपणा—भक्तादेर्ग्रहणार्थविलोकना, तत्कालं तद्विषयं वा ‘एपणा’ उद्गमादिदोषविचारणा, तस्य दोषाः । अत्र गवेपणा-ग्रहण-ग्रासमेदात्रिविधा एषणा, तत्राद्या उक्ता, द्वितीयामाह—ग्रहणं भक्तादेस्तत्काले या एपणा, तदोषान् दशसङ्ख्यानं ‘लेशेन’ सङ्क्षेपेण भणामि, ते च इमे वक्ष्यमाणा

ग्रहणैषणा-
दोषनिग-
मनं ग्रासै-
षणादोष
प्रस्तावनं
च ।

॥ ७० ॥

इति गार्थार्थः ॥ ७६ ॥ आदौ नामान्याह—

संक्रियं-मविस्वर्यं-निविस्वर्यं-पिहिर्यं-साहरियं-दायगुं-मीसे ।

अपरिणर्य-लिर्त्ते-छडियं, एसणदोसा दस हवन्ति ॥ ७७ ॥

व्याख्या—‘शङ्कित’ सम्भावित्वायाकर्मोद्दिशेय मक्कादि, इह च प्रथमैकवचनान्तत्वा सर्वत्र दृश्या, तथा दोषवतो निर्दे-
शेऽपि दोषदोषयतोरभेदाच्छङ्का अङ्कारूप एषणादोष उक्तोऽवसेयः, सत्येव विविधितत्वात्, एव सर्वत्र । ‘प्रथित’ आरूपित
‘निश्चित’ न्यस्त ‘पिहित’ स्पमित ‘संहृत’ अन्यत्र वित्तं ‘दायको’ दाता ‘उन्मिषं’ मिथीकरण ‘अपरिणव’ अप्राप्तुकादि ‘छित्त’
ह्रस्वपिट्तं ‘छडित’ परिणादितं, इत्येवमेते ‘एषणादोषाः’ पिण्डव्रणरूपानि दश ‘भवन्ति’ स्युरिति गार्थासमाप्तार्थः ॥ ७७ ॥

अथाप्य शङ्कितमिधानदोष व्याख्यातुमाह—

श्री०—इह दोषदोषयतोरभेदादेषणादोषाः प्रथमैकवचनान्तो ज्ञेयः । तत्र शङ्कितं—सम्भावित्वायाकर्मोद्दिशेयं मक्कादि १,
अशङ्कितं सचिचाविभिः २, निश्चितं तत्र न्यस्तम् ३, पिहितं वेः स्पगितम् ४, संहृतं तस्मादन्यत्र क्षिप्तम् ५, वायका
पालादयः ६, उन्मिषश्च मचिचादियुक्तम् ७, अपरिणतं द्रव्यं मावो वा ८, छित्तं सरष्टितम् ९, छडितं परिणाटनायक
१०, एव एषणा दोषा दश भवन्तीति गार्थार्थः ॥ ७७ ॥ अथाप्य शङ्कितमाह—

संक्रियगहणे भोगे, चउभंगो तस्य दुचरिमा सुद्धा । जं संकड् तं पावइ, दोस सेसेसु कम्माई ॥ ७८ ॥

व्याख्या—‘शङ्कितस्य’ आधाकर्मादिदोषवत्तया आरेकितस्य भक्तादेर्ग्रहणं-स्वीकारः-शङ्कितग्रहणं, तत्र, तथा ‘भोगे’ भोजने, शङ्कितस्येत्यत्रापि योज्यते । अत्र पदद्वये ‘चउभंगो’ति चतुरूपो भङ्गश्चतुर्भङ्गो, जातौ चैकवचनं, चत्वारो भङ्गका भवन्तीत्यर्थः । तद्यथा-शङ्कितग्रहणं शङ्कितभोगः १, शङ्कितग्रहणं निश्शङ्कितग्रहणं शङ्कितभोगः २, निश्शङ्कितग्रहणं निश्शङ्कितभोगः ३, निश्शङ्कितग्रहणं निश्शङ्कितभोगः ४ । तेषां चैवं सम्भवः-किल क्वापि कुले भिक्षार्थं प्रविष्टः साधुर्गृहिणा प्रचुरभिक्षायां दीयमानायां शङ्कते, यदुत-किमित्ययं भिक्षाचरेभ्यः साधुभ्यो वा प्रचुरभिक्षां ग्रयच्छति १, न च लज्जालुतया प्रष्टुं शक्नोतीत्येवं शङ्कितग्रहणं कृत्वा स्वस्थानमागत्य शङ्कितस्यैव भोगं करोतीति प्रथमः, यदाह-‘किं + बहु खद्धा भिक्खा, विज्झइ १, न य तरइ पुच्छिउं हिरिमं । इय संकाए घेत्तुं, तं भुंजइ संकिओ चेव ॥ १ ॥’ ‘खद्ध’ति प्रचुरा ‘हिरिमं’ति द्वीमान्-लज्जावानिति १ । तथा भिक्षार्थं गृहे गतस्य कस्यापि साधोः पूर्वोक्तन्यायेन शङ्कितस्य ग्रहणे जाते स्ववसतिमागतस्य चिन्नतदपरसाधुवचनानिश्शङ्कितभुञ्जानस्य द्वितीयः, यदवाचि-‘हियएण संकिएणं, गहिया अन्नेण सोहिया सा य । भिक्षेति प्रक्रमः । पगयं पहेणगं* वा, सोउं निस्संकियंX भुंजे ॥१॥’ प्रकृतं-प्रकरणं २ । तथा कश्चित्साधु-रीक्षरादिगृहानिश्शङ्कितः प्रचुरां भिक्षां गृहीत्वा वसतावागतोऽन्यान्साधून् गुरोः पुरतः स्वभिक्षातुल्यां भिक्षामालोचयतः शुत्वोपजातसन्देहः शङ्कितं भुङ्क्त इति तृतीयः, यदाह-‘जारिसयचिय लद्धा, खद्धा भिक्खा मए असुयगेहे ।

+ किं बहु इति वितर्कं (प० अ.) “किं णु इ” प. ह. क. । * ग्रहेणकं-भोजनोपायनम् । X “निसंकिओ” क. । † “तदाह” प. ह. क. ।

अधोर्द्धि वि तारिसिया, वियसस्तानिसामणे तइजो ॥ १ ॥” चि ३ । चतुर्थमङ्गकसम्भवस्त्वविप्रवीत एवेति ४ ।
‘तत्प’चि ‘तत्र’ तेषु चतुर्षु मङ्गकेषु मध्ये ‘बुधरिम्’चि ‘द्विचरमौ’ द्वितीयचतुर्थो, किमित्याह—‘शुद्धौ’ निर्दोषौ, द्वयोरपि
भोजनस्य निश्शङ्कितत्वेन हृदत्वात् । द्वितीयमष्टपाविनय शङ्कितप्रारब्धदोषमात्रस्योत्तराश्रयपरिणामेन शुद्धिसम्भवात् । तथा ये
कञ्चन, दोषमिति योगः, ‘अङ्गते’ आरेकते-सम्भावयतीत्यर्थः, पिण्डप्राप्तकसप्तधुरिति गम्यते, त ‘प्राप्नोति’ आपद्यते ‘दोष’ दूषणं
‘सेसेस्तु’चि ‘द्वेषयोः’ प्रथमचतुर्थीयमङ्गयोः, उभयत्रापि भोजनस्य शङ्कितत्वेनाशुद्धत्वात् । किञ्चिच्च दोषः । इत्याह—‘कम्माइ’
चि ‘कर्मोर्द्धि’ आषाकर्मोर्द्धि कर्मसुत्सुप्रसदोषोत्तरश्चक्र अधिकतनित्थितादोषणादोषनश्च वेत्त्यर्थः । इति शापार्थः ॥ ७८ ॥

अथ अधिकतदोष व्याख्यानयमाह—

दी०—‘शङ्कितस्य आषाकर्मवक्ष्या सन्दिग्धस्य ‘ग्रहणे’ स्वीकारे तथा ‘भोजे’ भोजने सति, आत्येकवचनाचतुर्थश्रुतः+
स्यात्, यथा-शङ्कितग्रहणे लक्षादिवशादशुद्ध्यायां तथैव सन्देहाशङ्कितपरिभोगः १, शङ्कितग्रहणे वच्चास्तन्देहापगमे सति
सुखानस्य निःशङ्कितभोगः २, निशङ्कितग्रहण इत्येवमपि हेतोर्दोषाशङ्कायां शङ्कितभोगः ३, निशङ्कितग्रहणे निश्शङ्कितभोगः
स्पष्टः ४, ‘तत्र’ तेषु द्वितीयचरमो मद्दो शुद्धौ, निश्शङ्कितभोगादित्याह—य कञ्चन दोष अङ्गते साधुस्त प्राप्नोति ‘द्वेषयोः’
प्रथमचतुर्थीयमङ्गयोः, शङ्कितभोगात् । किम्भूतः ? ‘कर्मोर्द्धि’ उद्गममदोषोत्तरश्चक्र अधिकतनित्थितादोषणादोषनश्च वेति भाव इति
शापार्थः ॥ ७८ ॥ अथ अधिकतमाह—

१ “वियसत” प. द. क । + “धर्द्धी” द. ।

सच्चित्ताचित्तमस्वयं, दुहा तत्थ भूदगवणेहिं । तिविहं पढमं वीयं, गरहिय-इयरेहिं दुविहं तु ॥७१॥

व्याख्या—‘सच्चित्ताचित्तं’ति सचित्तेन अक्षितं यत्करादि, तदेव तद्योगात् ‘सचित्तं’ सचेतनं, तच्च, एवमचित्तं चा-
चेतनं सच्चित्ताचित्तं, द्वन्द्वैकवद्वाचात्सचित्तप्रक्षित-मचित्तप्रक्षितं चेत्यर्थः, इत्येवं अक्षित-मारूपितं ‘द्विधा’ द्विप्रकारं, भवतीति
शेषः, ‘तत्थ’चि ‘तत्र’ तयोर्माक्षितमेदयोर्मध्ये प्रथमं त्रिधा, भवतीति योगः, कथमित्याह—‘भू-दक-वनैः’ सचित्तप्रथिव्यम्बु-
वनस्पतिभिर्भक्षणमेदादिति गम्यते । ‘त्रिविधं’ त्रिप्रकारमेव, तेजोवायुत्रैर्मक्षितत्वायोगात्, प्रथमं सचित्तप्रक्षितं भवति ।
‘वीयं’ति, वक्ष्यमाणपुनरर्थतुल्यन्दस्येह सम्बन्धाद्द्वितीयं पुनरचित्तप्रक्षितं, द्विविधमिति योगः, कथमित्याह—‘गहितेतराभ्यां’
लोकनिन्द्यानिन्द्यावस्तुभ्यां, भक्षणमेदादिति गम्यते, ‘द्विविधं’ द्विप्रकारं भवति, तुव्यारुयात एवेति गार्थार्थः ॥ ७१ ॥

एवं अक्षितस्वरूपमभिधायाऽथास्यैव विभागेनाऽकल्पनीयतां निमणिपुराह—

दी०—सच्चित्ताचित्तयोर्देयवस्तुनोर्योगान् अक्षितं द्विधा स्यात्, तत्र ‘भू-दक-वनैः’ सचित्तपृथ्वीजलननस्पतिभिस्त्रिभक्षण-
मेदान्निविधं प्रथमं, द्वितीयं त्वचित्तप्रक्षितं ‘गहितेतराभ्यां’ लोके निन्द्यानिन्द्यावस्तुभ्यां भक्षणमेदाद्द्विविधमिति गार्थार्थः

॥ ७१ ॥ एतदेव विशेषयन्नाह—

संसत्तअचित्तेहिं, लोगागमगरहिंएहि य जईणं । सुक्खोऽल्लसचित्तेहि य, करमत्तं मक्खियमकप्पं ॥८०॥

व्याख्या—संसक्तानि च-तान्येकेन्द्रियादिसत्त्वसम्भृतियुक्तानि, अचित्तानि च-दधिद्राक्षापानकादीनि संसक्ताचित्तानि,

तैस्तथा 'लोक्य' पृथग्जन आगमया-ईदृशवचन लोकागमौ, तयोर्मध्ये 'गर्हितानि' निन्दितानि यानि यद्य मांस वद्या शोणित
 मूत्र पुरीषादीनि, तानि लोकागमय(इत्याह. २०००)गर्हितानि, तैः, यः सद्युषये, अनेन चाऽसक्तोऽर्गहिताचिरद्रव्यम्रश्चि
 तस्य कल्पनीयता प्रतिपादिता भवति । 'यतीनां' साधूनां, तथा 'सुकोष्ठसचिचै' य'चि 'शुष्कार्द्रसचिचै'नीरस सरस-
 सचेतनैः, प्रक्रमात्पृथिव्य म्बु वनस्पतिलवणैर्वस्तुभिः, यः सद्युषये, अर्धितं अकल्प्यमिति सम्बन्धः । किं तदित्याह-
 'करमस्त'ति 'करध'दावहस्तो 'मात्रं च' करोटिकादिलक्षणं मिथामावन, इन्द्रेकधद्वावात् करमात्रं 'अर्धित' सरण्टितं
 सद्रुमयमन्यतरदा, तपलघुणत्वादेयद्रव्यं वा, किमित्याह-'अकल्प्य' अकल्पनीयं, यतीनामिति पूर्वेण योगा, अपमयो-न
 पूर्वोक्तद्रव्यैर्अक्षितान्यां हस्तमात्रान्यां दीपमाना शुद्धाऽपि मिथा यतीनां प्ररीत कल्पते नाऽपि तैर्अर्धित द्रव्यमादातुं युज्यते,
 सचोपपात अनापवादादिदोषसम्भवादिति गाथार्थः ॥ ८० ॥ अथ निक्षिप्तदोष विवरीतुमाह-

दी०--'सप्तर्षे'रेकन्त्रियादिसप्तसम्भूतिपुक्तरश्मिस्तथा 'लोकः' पृथग्जनः 'आगमो'ईदृशवचन, तयोर्मर्हितेष-मप-
 मांस वद्या शोणित मूत्र पुरीषाद्यैस्तथा 'शुष्कार्द्र'नीरस सरसैः सचिचैः, प्रस्तापाद्पू दक-वनलघुनेर्अर्धित करमात्रं, करो-इत्यो
 'मात्र' करोटिकादिसवदुपलक्षणादन्यदपि यतीनामकल्प्य, सचोपपात-अनापवादादिदोषसम्भवादिति गाथार्थः ॥ ८० ॥

अथ निक्षिप्ताख्यमाह-

पुढविदगमगणिवचने, परित्तऽजते वणे तसेसु च । निक्षिप्तमचिचं वि दु, अणतरपरंपरमगेज्जं ॥ ८१ ॥

व्याख्या--'पृथिवी' च मृत्पिक्ता 'उदकं च' जल 'अग्नि' वेदस्कायः 'पचन' वायुः, इन्द्रेकधद्वावात् पृथिव्युदकादि

पवने, तस्मिन् सचित्ते मिश्रे चेति गम्यं, एवमुत्तराऽपि, तथा 'परीत्तं च'—प्रत्येकं 'अनन्तं च' साधारणं परीत्तानन्तं, तस्मिन्, एकवचनान्तता च प्राग्वत्, क ? इत्याह—'वने' वनस्पतिकाये तथा 'त्रसेषु च' द्वीन्द्रियादिषु, चः समुच्चये, 'निक्षिप्तं' न्यस्तं—स्थापितमित्यर्थः । 'अचित्तमपि' प्राप्तुकमपि, देयद्रव्यमिति गम्यते, सचित्तं तावदग्राह्यमेवेत्यपिशब्दार्थः, ह्रस्वधारणे, तस्य चाग्राह्यमेवेत्यनेन योगः, कथं न्यस्तमित्याह—'अनन्तरं च' अव्यवहितं 'परम्परं च' वस्त्वन्तरव्यवहितं अनन्तर-परम्पर-न्यस्तं, क्रियाविशेषणं चैतत्, तत्र पृथिव्यामनन्तरनिक्षेपसम्भवो मण्डकादेरुदके नवनीतस्यानघृतादेरङ्गाराव-स्थाग्नौ मण्डकादेः पवने तेनैव ह्रियमाणस्य शालि-पर्पटादेर्वनस्पतौ त्रसेषु च पूषकादेः, परम्परनिक्षेपसम्भवस्तु पृथिव्या-दिषु मण्डकादेरेव वस्त्वन्तरव्यवहितन्यस्तस्य भावनीयः, पवने तु चातपूरित-अवस्थादिस्थितस्य वस्तुन इति, एतत्किमि-त्याह—'अगेज्ज्ञं' ति 'अग्राह्यमेव' साधूनां ग्रहीतुमयोग्यमेवेति, अत्रोत्तरत्र च चतुर्भङ्गादिचर्चो ग्रन्थान्तरादवसेयो वैषम्य-मयाच्च नेहाऽवतारित इति गाथार्थः ॥ ८१ ॥

अथ पिहितदोषमभिधातुमाह—
दी०—द्वन्द्वैकवद्भावात्पृथिव्यु-दका-ग्नि-पवने, सचित्ते मिश्रे चेति गम्यं, तथा 'परीत्तानन्ते' प्रत्येकसाधारणे 'वने' वनस्पतिकाये, तथा 'त्रसेषु' द्वीन्द्रियादिषु निक्षिप्तमचित्तमपि देयद्रव्यं 'हु'रिति निश्चये, अनन्तरं—अव्यवहितं 'परम्परं' वस्त्वन्तरव्यवहितं सद् अग्राह्यमिति गाथार्थः ॥ ८१ ॥

अथ पिहिताख्यमाह—
सचित्ताचित्तपिहिष, चउभंगो तत्थ दुट्टमाइतिगं । गुरुलहुचउभंगिल्ले, चरिमे वि दुचरिमगा सुद्धा ॥ ८२ ॥

— सा लेख । X बस्यादि " अ. । [दीवडी—मशक] ।

व्याख्या—‘सचिच व’ वेतन्यपुक्तमचिच व—वेतनाविफलं सचिचाचिचे वस्तुनी, ताभ्यां ‘विहित’ स्थगित,
 तत्र वस्तुनीति गम्यते, किमित्याह—‘वउमंगो’चि चत्वरूपो मन्त्रश्चतुर्मन्त्रो, जातिनिर्देशावत्वारो मन्त्रका मन्वन्तीत्यर्थः,
 तद्यथा—सचिचेन सचिच विहित १ एवमचिचेन सचिच २ सचिचेनाऽचिच ३ अचिचेनाऽचिचि ४ । तत्र तेषु चतुषु
 मन्त्रकेषु मध्ये, किमित्याह—‘दुष्ट’ दोषव-क्षीषपीडावदत्वात् । किं वदित्याह—‘आदिश्रिक’ प्रथममङ्गत्रय, चतुर्थऽस्य का
 वातेत्याह—‘गुरुलघु’ इत्यादि, ‘गुरु व’ प्रधुरमासान्वित वस्तु ‘लघु व’ स्त्रोकभारं गुरुलघुनी, ताभ्यां चतुर्मन्त्रो विधत्ते
 यत्र स गुरुलघुचतुर्मन्त्रवान्, तस्मिन्, इह व ‘आल इल्ल मण’ प्रवृत्तिप्राकृतप्रत्ययानां मन्त्रार्थीयार्थत्वात् ‘वउमंगिल्ले’ सि
 निर्देशेऽपि चतुर्मन्त्रवर्गीति व्याख्यात, चतुर्मन्त्रैव ‘गुरु’ भारेयद्रम्यभाजनं ‘गुरुणा’ प्रभुत्वमारेण स्यान्त्यादिना विहित
 १ एवं गुरु ‘लघुना’ स्त्रोकभारेण विधानस्यास्यादिना २ एव लघुगुरुणा ३ लघुलघुना ४ । पूर्वोक्तचतुर्मन्त्रैक्यस्य
 क्रमान्तरचतुर्मन्त्रकोऽय, मध्यममङ्गयोः क्रमविपर्ययात्, केत्याह—‘वरयेऽपि’ चतुर्थमङ्गकेऽपीत्यर्थः । ‘दिचरमको’ द्विती-
 यचतुर्थविध, किमित्याह ‘दुष्टो’ निर्दोषो, विधायकद्रव्यस्य सधुत्वेन निरायत्वासयोः, न तु प्रथमद्वितीयौ, विधायक-
 द्रव्यस्य गुरुत्वेन तत्र पतनाद्यनेकदोषसम्भवादिति भावार्थः ॥ ८२ ॥

दी०—सचिचाचिचाभ्यां विहिते देयद्रव्ये ‘चतुर्मन्त्रो’X, [जातिनिर्देशावत्वारो मन्त्राः], यथा—सचिचेन सचिचं १,

X“ चतुर्थकस्य ” य । + द्वितीयस्थाने तृतीय प्राप्नोति, तृतीयस्थाने द्वितीय प्राप्नोतीत्येष क्रमविपर्यय (टि० अ)

X“ मेषी ” इ ।

× सचिन्तेनाचिन्तं २, अचिन्तेन सचिन्तं ३, अचिन्तेनाचिन्तमिति ४ । 'तत्र' तेषु 'दुष्टं' सदोषं 'आदित्रिकं' प्रथममङ्गत्रयं, चतुर्थः कथं ? इत्याह—'गुरुलघुभ्यां' बहुभारस्तोकभाराभ्यां पिधानाभ्यां सचिन्ताचित्तव'चतुर्भंगिल्ले' चतुर्भेदवति चरमे भङ्गे द्वितीयचरमौ शुद्धौ, निरपायत्वादिति गथार्थः ॥ ८२ ॥

अथ संहृताख्यमाह—

खिवियऽन्नत्थमजोगं, मत्ताओ तेण देइ साहरियं । तत्थ सचिन्ताचित्ते, चउभंगो कप्पइ उ चरिमे ॥ ८३ ॥

व्याख्या—यत् 'क्षिप्त्वा' प्रक्षिप्याऽन्यत्र पृथिवीकायादौ, किं तदित्याह 'अयोग्यं' दानानुचितं मृत्तिका-जल-तुषारादि दातुमनभिप्रेतं वा, कस्मादित्याह—'मात्रात्' करोटिकादेः स्वभाजनात् 'तेन' चि सावधारणत्वात् 'तेनैव' रिक्ती-कृतमात्रकैर्नैव 'ददाति' देयं वस्तु साधुभ्यः प्रयच्छति, गृहस्थ इति गम्यते, तत्संहृतमित्युच्यत इति शेषः । 'तत्र' तस्मिन् संहृते 'सचिन्ताचित्ते' सचेतनाचेतने वस्तुनि, मिश्रस्य सचेतन एवाऽन्तर्भावात्, किमित्याह—'चतुर्भङ्ग'श्चत्वारो भङ्गा भवन्ती-त्यर्थस्तद्यथा—सचिन्ते-पृथिव्यादौ सचिन्ते-पृथिव्याद्येव संहरति १, एवमचिन्ते-मस्मादौ सचिन्तं २, सचिन्तेऽचिन्तं ३, अचिन्ते-ऽचिन्तं ४ । एवं भङ्गकानभिधाय तन्मध्ये यत्र कल्पते तमाह 'कप्पइ उ चरिमे' चि 'कल्पते तु' भक्तादि ग्रहीतुं युज्यते पुनः साधूनां 'चरमे' चतुर्थभङ्गके, नाऽऽद्यत्रिक इति गथार्थः ॥ ८३ ॥

अथ चतुर्थमङ्गकस्यैव विशेषं प्रतिपादयन्नाह—
दी०—क्षिप्त्वा अन्यत्र पृथ्वीकायादौ 'अयोग्यं' दानानुचितं मृत्तिका-जल-तुषादि दातुमनिष्टं वा 'मात्रात्' करोटिकादे-
र्भाजनात् 'तेन' रिक्तीकृतमात्रकैर्नैव ददाति तत्संहृतं स्यात् । तत्र सचिन्ताचित्ते वस्तुनि चतुर्भङ्गो यथा-सचिन्ते सचिन्तं १,

× " अचिन्तेन सचिन्तं २ सचिन्तेनाचिन्तं ३ " प. म. ।

सचिचेऽक्षिण २, अविचे सचिण ३, अविचेऽक्षिण ४, संहरतीति, एषु कल्पते 'तु' पुनश्चरते भोक्ते इति भाषार्थः ॥ ८३ ॥

अत्रापि विशेषमाह—

ततश्च वि य योवबहुपय-चउभंगो पढमतइयगाइण्णा। जइ त योवाहारं, मत्तगमुक्खिविय वियरेब्बा । ८४।

व्याख्या—'तत्रापि य' बहुवचनेऽपि, किं स्यादित्याह 'योव बहुपय-चउभंगो'ति स्लोकबहुलवर्णे ये 'पदे' अभिधाने, ताभ्यां बहुवचनं स्लोकबहुपयचउभंगः, स्यादिति शेषः, तद्यथा—'स्तोके' अत्ये तस्मादिके 'स्तोके' स्वल्प तस्मादिकमेव संहरति १, एष + स्तोके बहुकं २, बहुके स्लोक ३, एतेषु च 'प्रथमवृत्तीयकौ' आचो-पान्त्यमन्त्रकौ, किमित्याह—'आपीनो' मिथान्नद्वये साधुभिर्व्यवहृतौ । अत्रापि किमपि विशेषमाह—'जइ त'मित्यादि, यदीत्यनुपपत्तौ 'त'ति तरेयसहस्रसक 'योवाहार' इति स्लोकः करग्रहणमात्ररूप 'आचारः' साहाय्य यस्य, स्लोक वा वस्तु आ-समन्ताद्वारयति, स्लोकस्य वा वस्तुन 'आचारः' त्वान यत्तस्लोकआचार-अल्पभारमित्यर्थः, एहाचारे इति भाषने चत्विष्ट्व्यभागे दाष्टपीडादयो दोषाः स्युरिति स्लोकआचारविशेषण, किं तदित्याह—'मात्रक' स्वास्यादिमात्रन 'चत्विष्ट्व्य' उत्तरपाठ्य, भूमौ स्थितेन हि मात्रनेनाशनम्य तन्मन्त्राऽवस्थिते वस्तुनि दाज्जा दीपमाने त्रयो-भूमिमात्रनयोत्तरे फीटिका-पुपमर्दः सम्भवतीति । किं कुर्यादित्याह—'विवरेत्' दात्री दधानमात्रकमप्यगत संवत्सवं वस्तिवति भाषार्थः ॥ ८४ ॥

अथ दोषदोषवर्तोरमेदाहारकानमिवातुमाह—

+ अत्रापि भेदविपर्ययोऽतिष्ठ (टि० अ.) । X " अस्तिभेदे " य. ट. क. ।

दी०—‘तत्रापि’ चतुर्भङ्गे स्तोकचहुलक्षणे ये ‘पदे’ अभिधाने, ताम्यां चतुर्भङ्गः स्यात्, यथा—स्तोके तक्रादौ स्तोकं १, स्तोके बहुकं २, बहुके स्तोकं ३, बहुके बहुकं ४ । एषु प्रथमवृत्तीयकौ ‘आचीर्णौ’ साधुभिर्व्यवहृतौ, परं यदि [‘तत्’] संहृतसत्कं मात्रकं ‘स्तोकाधारं’ अल्पभारं ‘उत्तिष्ठप्य’ उत्पात्य ‘वितरेद्’ भक्तादि दद्यादिति गार्थः ॥ ८४ ॥ अथ दायकारुण्यमाह—

अथैरपहुंपंडवेविरं—जैरियं^{१३}धैऽध्वत्तैर्मर्त्तउर्मैत्ते । करं चरणोच्छिन्नपगालियं^{१४}—निर्यलंदुयपाउर्या^{१५}खुडो ॥ ८५ ॥

अत्राख्या—इह च स्थविरेत्यादौ छिन्नशब्दस्य पूर्वनिपाताच्छिन्नकरचरणेत्यादौ च पदे द्वन्द्वैकवद्भावात्सप्तम्येकवचना-न्तता, ततश्च स्थविरादिके छिन्नकरचणादिके च दायके ददति भिक्षा न ग्राह्येति समासार्थः, व्यासार्थस्त्वयं—‘स्थविरो वृद्धः’, स च सप्ततेर्वर्षाणामुपरिवर्त्ती, पठेरित्यन्ये, अनेन दीयमानमुत्सर्गतो मृनयो न गृह्णन्ति, यद्वक्ष्यति [चात्रैव]—“दितेस्तु एवमाहसु, ओहेण सुणी न नेणहंति (॥ ८८ ॥)” +अनेकदोषाश्रयत्वात्तद्दानप्रवृत्तेः, यदाह—

“थेरो गलंतलालो, कंपणहत्थो पखेज्ज वा दित्तो । अपहुत्ति^{१६}य अवियत्तं^{१७}, एगयरे वा उभयओ वा ॥१॥”

सुगमा, नवरं—स्थविरोऽप्रभुरिति कृत्वाऽप्रीतिकं तत्पुत्रादेः स्यादेकतरस्मिन्—साधौ वृद्धे वा, उभयतः—साधौ वृद्धे ऽव, अपवादादस्तु स्थविरे प्रभौ कम्पमानेऽन्येन विधृते दृढशरीरे वाऽन्येनाविधृतेऽप्यगलच्छाले ददति भिक्षां गृह्णन्त्यपीति १ । तथाऽप्रभुर्दीयमानभक्तादेरस्वामी-भृतकादिस्तेन दीयमानं न कल्पते, अप्रभुत्वादेव, स्वामिना तु तद्वस्तेन दाप्यमानं कल्पत एवेति २ । तथा ‘पण्डो’ नपुंसकः, स च पण्डक-वातिकादिमेदात्पोडशधा, यदाह—

+ “अप्रीत्याविधुदोपा^{१८}” इति प्रत्यन्तरे । X “अवियत्तं” मां । * “अवियत्तं” प. ह. क. य. । § “वा” प. अ. ।

“पुंढए १ धाइए २ कीये ३, कुंमे ४ ईसालुए ५ तदा । सठणी ६ तफम्मसेवी य ७, पचिखयापमिखए चि य ८ ॥ १ ॥”

“सोमधिप य ९ आसिते १०, यद्विप ११ चप्पिप १२ तदा ।

मंतो १३ सहिओवहयए १४, इसिसत्ते १५ देवसत्ते य १६ ॥ २ ॥”

तथा नारीस्वरादुक्कारिस्वरो महन्मेहनान्निवः सञ्चन्दकेनगूत्रप्रकृतिः पृष्टा[पृष्टा]धलोकनकलितमन्दगतिः शीतलमृदुगात्रः स्त्रीवत्प्रलम्बपरिधानकचिरमीक्षणं कटिरस्त्वदानशीलो धामकातलन्यस्तदधिपइस्ततपर्यस्तमुल्लसिच्च, सविलासलोचनः सवि-
प्रमसूक्ष्मेपकारी स्वात्मनि स्त्रीमण्डनकेधकचविषायी प्रच्छन्नस्नानमूत्रोधारकारकः प्रमदाकर्मकरणरविलम्बाहुः पुरुषपणे प्राग-
रम्यस्य स्त्रीसमाज इत्यादिलक्षणलक्षणं यत्नेन च दीयमाना भिया न प्राप्ता, अनेकदोषसम्भवाद्, Xयदाह-“आपपरोमय-
दोसा, अभिषय्यगाह्यास्मि” भिषाया इति शेषः, “स्त्रोभण नपुसे । लोगहुगुण सका, एरिसया नूणमेसे, यि ॥ १ ॥”
अपवादस्तु बद्धितचिप्पित्तमन्त्रोपप्युपहवमुनिदेवव्यादिषु केपुचिदप्रतिसेविनपुसकेषु ॥ एल्लु भिषा प्राप्तेति ३ ।
तथा ‘वेचिर’ सि ‘वेपित्ता’ । कम्पमानवरीरः, प्राकृते च “मृन इर” इति वचनत्वं ‘वेचिर’ इति स्यात्, स हि वेपमानव
तुत्वाङ्गिषां प्रयच्छन् परिश्रातन प्राञ्जनमहादीन् दोषान् करोतीति सङ्खर्जनं, अपवादतोऽस्मिन्नपि इदमाञ्जनभिषाग्रहे गुह्यत

+ “लक्षितस्य” मां, । X “यत्त वाह” प. ६. क. य । † “न्यमेपयि” य, “न्यमेवि” प. ६, फ. “न्यमेपयि” अ ।

५ मुनिना, कोऽर्थः ? ऋषिणा देवेन वा ज्ञप्ताः सन्त्या, कोऽर्थः ? आळोक्षिणाः सन्तो ये नपुसका मयन्ति, वेचिषत्यर्थः । (टि० अ.)

७ नपुसककार्येदिवेचिष्यर्थे (टि० अ.) । † “वेपित” मां. ।

इति ४ । तथा 'ज्वरितो' ज्वररोगवान्, तद्विषाग्रहणे हि ज्वरसङ्क्रमण-जनापवादादयो दोषाः स्युस्तो न ग्राह्या, शिवज्वरेः तु यतनया ग्राह्याऽपीति ५ । तथा 'अन्धो' विगलितलोचनः, तस्य हि भिक्षां ददतः कायवध-स्वलन-पतन-भाजनवहिर्भक्तक्षेपण-जनवचनीयतादयो दोषाः स्युरिति न ग्राह्या, यदि पुनः सोऽप्यन्येन पुत्रादिना विधृतो भिक्षां वाऽन्येनैव धृतां ददाति, तदा पूर्वोक्तदोषाभावाद्ग्राह्याऽपीति ६ । तथा 'अन्यक्तो' बालो, जन्मतो वर्षाष्टकाम्यन्तरवर्ती, स चाऽनभिज्ञत्वात्साधुभिक्षाप्रदाने नाऽधिक्रियते तज्जनन्यादेः प्रद्वेषसम्भवाच्च, श्रूयते चाऽत्रोदाहरणं—

इह मद्रिया अगारी, आसेसा सा नियं सुयं मणिउं । समणाण दिज्ज भिक्खं-ति तो गया निययत्तिम्मि ॥ १ ॥ अह भिक्खद्धा एगो, समागओ तीए मंदिरं समणो । तो धूयाए दिज्जं, कूरकरं बाइ से सव्वं ॥ २ ॥ अवरुक्कालससए, समागया खंतिया मणइ धूयं । आणेहि पुत्ति ! कूरं, जेणं मुंजामि सा मणइ ॥ ३ ॥ साहुस्स मए दिन्नो, ता माया मणइ सुहु मे विहियं । संपइ जं अवसेसं, चिट्ठइ तं देहि Xमज्झं ति ॥ ४ ॥ तो धूयाए कहियं, दिज्जं सव्वं पि साहुणो अम्मो ! । तो रुद्धाए तीए, मणियं सव्वं पि किं पावे ! ॥ ५ ॥ तुमए दिज्जं ? सा भण-इ साहुणो + जाइअम्मि पुणरुत्तं । इय सोउं सा रुद्धा, समागया सरिपासंमि ॥ ६ ॥ जंपेइ मज्झ नेहं, मुसियं सव्वं पि साहुणा तुम्ह । तत्तो तीए समक्खं, उवगरणं सरिणा हरिउं ॥ ७ ॥ निच्छुद्धो सो साहु, नियगच्छाओ निवारिओ तीए । पचागयभावाए, पवेसिओ तो पुणो गुरुणा ॥ ८ ॥ इति,

परं बालोऽपि यदि दक्षः स्याच्चदा तेन दीयमानं भिक्षामात्रं मात्रादिवचनतः प्रभृतं वा अविचारितमेव ग्राह्यं ७ । तथा 'मत्तो'

† सान्तज्वरे (दि० अ.) । X "मज्झंमि" भां. अ. य. । + "जाइयग्धि" प. ह. क. य. ।

भदिरादिमदविह्वलः, स चाश्रुपित्वा स्निग्धना हननं भावनमङ्गलकार्यादिवदुद्वत्तात्साधुमिक्षादानायोग्यः, सोऽपि यदि मनाग्नौ मणोऽसागारिकप्रदेशस्थः* शुचिहस्ताः श्रावकश्च स्यात्तदा योग्यः ८ । तथोन्मत्तो-हृष्यः श्रद्धगृहीतादिरस्याऽपि मत्तोक्तदोषदुष्टत्वादितोऽपि मिथा न प्राप्ता, नवरं यदि सोऽपि धुविर्धद्रकश्च स्यात्तदा ब्राह्माऽपीति ९ । तथा 'छिन्नकारः' कर्षितरश्च स्तथा 'छिन्नचरणो' क्षलपादः, एताभ्यां च सकाशाद्विद्या न ब्राह्म, दानमर्थस्वच्छोऽकापवादादिदोषसम्भवाच्च, केवलं यदेता-वसागारिकस्थानस्यौ भवतश्छिन्नचरण उपविष्टश्च स्यात्तदा ब्राह्माऽपीति १०-११ । तथा 'प्रगलितो' गलतकुक्षुल्लद्विद्याप्रहणे हि साधोरपि कुक्षुरोगसद्वृत्तिः स्यात्, तवीयोपक्षाल स्वयम्सर्वं स्वेदं मलं मूत्रो वार आहार लालादिभिः शरीरान्तरे वरसङ्कर्मणस्याऽमिहितत्वात्, ततो न ब्राह्मा, इत्यु प्रमुक्षिन्नछिनिX चोक्तदोषभावाद्ब्राह्माऽपीति १२ । तथा 'नियल'पि सूषकरवा-भिरादितः-अयोमयपादपन्थनान्वित इत्यर्थः, तथा 'अंदुर्य'पि अत्राऽपि सूषकत्वादन्दुर्यपदः-दारुमयकारपन्थननियन्त्रित, एताभ्यां सकाशात्परिवापना-ऽव्यतनादिवोपसम्भवाच्चिद्या न ब्राह्मा, यदि च निगदपदः सधिक्रमोऽधिकमधोपविष्टोऽसागारिकप्रदेशस्थो ददाति तदा ब्राह्मा, अन्दुर्यपदे च दानशक्तेरेवाऽमावाचाऽस्त्यपवादः १३-१४ । तथा 'पादुकारुदः' काष्ठादि मयोपानतस्मात्कारुदः, स हि मिथां प्रपच्छन् दुर्यर्थस्थितत्वात्क्रदाचिध्यवति कीटिकादिसत्त्वविराघनो च करोतीत्यतः परि श्रियते, यदि चाचल एवासौ किमपि ददाति तथा गृप्त एवेति यावार्थः १५ ॥ ८५ ॥ तथा—

दी०—'स्यविरो' वृद्धः सप्ततिवर्षोपरिवर्षी १, अष्ट-द्वयस्यास्वायी २, पण्डो-मपुंसका ३, वैविरः-कम्पमानाङ्गः ४,

* एकान्तप्रदेशस्थः । X येतकोट (५० अ) । + "वापनपत्न्याभिः" प. ह. क. "वापनारिः" अ. य. । ‡ "चित्प्रपतति" भा ।

ज्वरितो-ज्वरार्चः ५, अन्यो-दृष्टिरहितः ६, अन्यक्तो-बालो वर्षाष्टकान्तर्वर्त्ती ७, मत्तो-मदिरामदविह्वलः ८, उन्मत्तो-
ग्रहादिगृहीतः ९, एषु द्वन्द्वैकत्वादेकवचनं, इत्थम्भूते दायके सति भिक्षा न ग्राह्येति योगः । तथा 'छिन्न'शब्दस्य पूर्वनिपाता-
च्छिन्नकरश्छिन्नचरणश्च स्पष्टौ ११, प्रगलितो-गलत्कृष्टः १२, सूचकत्वान्निगडितो-लोहमयपादवन्धनान्वितः १३, एवं अन्दु-
कितो-दारुमयकरवन्धनान्वितः १४, पादुकारूढः-काष्ठादिमयोपानचटितः १५, इति गाथार्थः ॥ ८५ ॥ इदमेवाह—

खंडई पीसई भुंजई, कर्त्तई लोढई विविर्त्तणइ पिंजे । दलई विरोलई जेमई, जा गुर्विणि बालवच्छां य ॥

उच्यते—अत्र वक्ष्यमाणो 'या' शब्दः प्रत्येकमभिसम्बध्यते, ततश्च या काचिन्महिषा 'खण्डयति' उदूखलक्षिप्तानि
शाल्यादिवीजानि मुशलाघातैः श्लक्ष्णीकरोतीत्यर्थस्तथा दीयमाना भिक्षा न ग्राह्या, वीजसङ्घट्टनाद्यारम्भसम्भवात्, साऽपि
यदि साधुमागतमवलोक्य स्वयोगेनोत्थिप्तमलग्नबीजं च मुशलं निरपायप्रदेशे विनिवेश्य ददाति तदा गृह्यते १६ । तथा
'पिनष्टि' शिलायां तिलामलककुतुम्बुरुलवणजीरकादि मृदूनातीत्यर्थः, अनयाऽपि दीयमाना न कल्पते, तिलादिसङ्घट्टनसङ्गा-
वाद्भिक्षाखरणिटतकरप्रक्षालनसम्भवाच्च, यदि तु पेणसमाप्तौ प्रासुकं वा पिपती ददाति तदा कल्पते १७ । 'भृञ्जति' चनक-
यवगोधूमादीनगिनप्रतप्तकडिल्लकादौ स्फोटयतीत्यर्थः, तथा दीयमानं न कल्पते, कडिल्लकादिप्राक्षिप्तस्य चनकादेर्दाहसम्भ-
वात्, यदि चाऽग्रेतनं चनकादि भृशोत्तारितमन्यच्च करे न गृहीतं स्यात्तदा कल्पते १८ । तथा 'कर्त्तयति' रूतं सचक्रेण
सूत्रं करोतीत्यर्थः १९ । तथा 'लोढयति' कर्पासं लोठिन्यां कणकेन निरस्थिकं करोतीत्यर्थः २० । तथा 'विक्खिणइ'
त्ति 'विकीर्णयति' रूतं कराम्बां पौनःपुन्येन श्लक्ष्णयति २१ । तथा 'पिञ्जयति' रूतं पिञ्जेन मृदूकरोति २२ । एताभिश्च-

तसुभिरपि दीयमान न कल्पते, कार्वासासिक्कसद्वृत्त-देयवस्तुस्वरुदित्तत्वाभावनादिदोषसम्भवात्, यदि च कर्तृपन्त्यपि
 यत्र वन्तुमेतत्ताविधायिनाः सप्तचूर्णेन हस्तौ न धृतयति, धवलितौ वा द्वाचानाग्रहीततया मिश्रा दद्यात् न प्रक्षालयति,
 लोठपन्ती विकीर्णपन्ती विञ्जयन्ती च कार्पास तदस्थिकर्माद्य न सप्तद्रव्यति, देयद्रव्यसंश्लिष्टतत्कारणावने जलं च न विराध-
 यति सदा कल्पत इति २२ । तथा 'भद्रलभि' सन्निपयोधमादिधान्य परंशुन पिनष्टि, एष हि मिषादानायोचिमुन्ती वीजानि
 सप्तद्रव्यति दत्त्वा न करोति तदा गृह्यत इति २३ । तथा 'अविलोचयति' करगन्धनादिना दध्यादि मज्जनाति, सा हि सप्तसक्त-
 दध्यादिलिप्तकता मिश्रा ददती सप्तयस्य विदध्यादिति न गृह्यते, यदि वाससक्तदध्यादिक मज्जन्ती दद्यात्तदा गृह्यत इति
 २४ । तथा 'जेमइ' स्ति 'जेमति' सुष्टे इत्यवशरीत्यर्थः, सुञ्जाना सायमन विषाय यदि साधुभ्यो दद्यात्तदाऽष्कायशिरा-
 घना, अथैतदोषमपाचदकृतयेय वितरेयशोष्कमप्यते न स्यन्नन्तोत्पादिक्रानावसादः स्यात्तत्र च महान्दोषो, यदाह--"उष्णाय-
 दयायतो, यि सज्जो बुद्धदं कुणइ योदिं । आहारे निहारे, पुणुंतिप पिंठगग्णे जा ॥ १ ॥" इत्यतो न कल्पते,
 यदि च कपल द्वयेऽधिपन्ती तदा बोधनतमाधुम्य तस्याय दद्यात्तदा कल्पत इति २५ । तथा वा काधिन्महिळा
 गुर्विण्यायसप्तक्या स्यात्तत्सकाद्याद्गच्छनिर्गता भिनकस्त्रिकदयाः प्रथमदिनादारभ्य मिश्रा न गृह्यन्तेच, स्यविरकस्त्रिका-
 स्त्रयौ मासान् यापयुक्कन्ति, नवममासे तु निषोदनोत्पानान्म्यां वीयमानं न युक्कन्ति, गर्भपीडासम्भवात्, स्वभावस्थितया

+ " इत्ययति " य । X " विरोधयति " इ क. ।

पिण्ड-
विशुद्धि-
दीकाद्वयो-
पेतम्

॥ ७८ ॥

तु दीयमानं गृह्णन्त्यपीति २६ । तथा 'बालवत्सा' स्तन्योपजीविशिशुका, चः समुच्चये, तथा दीनमानं न कल्पते, निक्षि-
प्तबालस्य माजारादिभ्यो विनाशसम्भवात्, निक्षिप्यमाणस्योत्क्षिप्यमाणस्य चातिसुकुमारत्वेन परितापनासम्भवाच्च । अत्र
चायं वृद्धसम्प्रदायः—गच्छवासिनो यदि क्षीराहारं बालकं पिबन्तं निक्षिप्य जननी ददाति, तदा रोदितु वा मा वा, न
गृह्णन्ति, अथाऽन्यदपि क्षपीहकाद्याहारमाहारयति पिबन्तं निक्षिप्तस्ततो यदि न रोदिति तदा गृह्णन्ति, अथ रोदिति ततः परिहरन्त्ये-
गृह्णन्ति, अथ स्तन्यजीवी इतरोवाऽपिबन्नेव निक्षिप्तस्ततो यदि न रोदिति तदा न परिहरन्ति, अथ रोदिति ततः परिहरन्त्येवाऽ-
वेति । गच्छनिर्गताः पुनर्जनकदिपकादयो यावत् स्तन्यजीवी बालकस्तावत् पिबन्तपिबन्नेव वा निक्षिप्यतां रोदितु वा मा
वा, न गृह्णन्त्येव, यदा चाऽन्यदप्याहारयितुमारब्धो भवेत्तदा यदि पिबन्निक्षिप्यते, ततो रोदितु वा मा वा न गृह्णन्त्येवाऽ-
थाऽपिबन्नेव निक्षिप्तस्ततो यदि रोदिति तदा परिहरन्त्येवाऽथ न रोदिति ततो न परिहरन्ति २७ । इति गाथार्थः ॥ ८६ ॥

दी०—या स्त्री 'खण्डयति' उदूखलमृगलैः सचित्तं श्लक्ष्णयति १६, पिनष्टि-जीरकादि मृद्नाति १७, भुञ्जति-चणका-
दौस्तप्तकडिहल्लकादौ—स्फोटयति १८, कर्त्तयति-पूणिकाः सूत्रीकरोति १९, लोढयति-लोढिन्यां कणकेन कर्पासं निर्वीजयति
२०, विकीर्णयति-कराभ्यां पुनःपुनस्तूलकं सूक्ष्मयति २१, पिञ्जयति-रूतं पिञ्जनेन मृदूकरोति २२, दलति-घरकुनेन सचित्तं
पिनष्टि २३, विरोलयति-दध्यादिमथ्नाति २४, जेमति-धुल्ले २५, या काचिन्महिला गुर्विणी-अष्टमासिकगर्भा, जिनकल्पि-
कादयः प्रथममासगर्भामपि त्यजन्ति २६, बालवत्सा च-स्तन्योपजीविशिशुकेति २७ गाथार्थः ॥ ८६ ॥ अत्रैवाह—

* “अवलेही” इति पर्याय अ पुस्तके । + “प्तकडिवल्लकादौ” क० ।

॥ ७८ ॥

गृह्णोपणा-
दशके पष्ठे
दायकदोषं
सप्रभेदम्

तथा—

तह छक्काए गिणहँई, घट्टई आरमँई खिवँई दट्टु जई । साहारण-चोरियेग, देइ परैक परैट्टु वा ॥८७॥

व्याख्या—तथेति समुच्चये रेति पद सर्वत्रेहाऽपि सम्बध्यते, तत्र या काचिदगारिणी 'पदकायान्' लवणो दका गिन-
पवनपरितहति फल मत्स्यादिजीवसमूहान्, किमित्याह—'गृह्णाति' इत्याभ्यामादेये, तथा दीयमानं, न कल्पत इति सर्वत्रा
योत्रनीय २८ । तथा 'पट्टयति' पदकायानेव शेषशरीरावयवैः सङ्गट्टयति, अवयवैः—कर्णरोषितवदरकरीरजपाकुमुमदाडिम-
पुष्पादीनि मस्तकस्थितसिद्धार्थराक्षिकाशुष्यत्रिकाकुमुमादीनि गलावलम्बितान्मलाम्बुमीमाकादीनि परिधानायन्तरस्थापित-
सरसहन्तवाम्पूलपत्रादीनि च शरीरेण बलयतीति २९ । तथा 'आरमते' पदकायानेव विनाशयति, तत्र लवनमर्दनादिना
पृथिवीकाय मलनवस्त्रावनादिनाऽप्याय तस्यकवट्टनादिनाऽग्निमुष्णमक्तादेः फुत्करणादिना मारुत फलादेः कर्षणादिना
वनस्पति स्फुरन्मत्स्यादिच्छेदनादिना त्रसकायं विराजयतीति भावना ३० । तथा 'क्षिपति' प्रकृतपदकायानेव भूम्यादौ
मुञ्चति, किं कृत्वेत्याह—'दट्टा' अवलोक्य, कामित्याह—'यतीन्' साधून्, यतिमिक्षादानमुद्येति तात्पर्यम् ३१ । तथा
'साधारण' पञ्चायणं, तद्वदातीति योगः, तत्र च साधारणानिष्टवदोषा वाच्याः ३२ । 'चोरितक' चोरिकपा गृहीत
'ददाति' मत्स्यादिना साधुभ्यः प्रयच्छति, तत्र च दोषाः प्रतीता एव ३३ । तथा 'पराक्य' परसत्कमथवा 'परार्थ'
परनिमित्त, कार्पटिकादिदानाय कल्पितमित्यर्थः । 'वा' विकल्पे, ददाति । अत्र च परसत्के तत्त्वामिनाऽननुज्ञातेऽपरमिक्षा-
चरदानाय कल्पिते च दीयमानेऽत्रचादानान्तरावाद्यो दोषाः स्युः ३४-३५ । इति गायार्थः ॥ ८७ ॥ तथा—

दी०—तथा या स्त्री पट्जीवनिकायान् गृह्णाति हस्ताभ्यां २८, घट्टयति-तानेव शरीरस्पर्शादिना २९, आरभते-षट्कायं पाकाद्यर्थं विनाशयति ३०, क्षिपति-दृष्ट्वा यतीन् भिक्षादानोद्यता पट्कायं भूमौ मुञ्चति ३१, साधारणं-चह्वायत्तं ३२, चौरितकं-चौरिकया गृहीतं ३३, ददाति, तथा 'पराकयं' परकीयं ३४, अथवा 'परार्थ' कार्पटिकादीनां कल्पितं ३५, इति गार्थार्थः ॥ ८७ ॥ अस्मिन्नेवाह—

ठवइर्वलिं × उवत्तइ, पिठराइ तिहा सपच्चर्वैया जा । देतेसु एवमाइसु, ओहेण सुणी न गिण्हंति ॥ ८८ ॥
व्याख्या—इहाऽपि येति पदं प्रतिपदं सम्बन्धीयं, ततश्च या काचिन्नारी 'स्थापयति' साधुदानाद्योद्यता सती मूल-स्थालीतः समाकृत्य स्थगनिकादौ न्यस्यति, किमित्याह—'वलि' उपहार-मग्रकूरमित्यर्थः, तथा दीयमाना भिक्षा न कल्पते, प्रवर्त्तनादिदोषसम्भवात् ३६ । तथा 'उवत्तयति' साधुदानबुद्ध्या परावर्त्तयति-नमयतीत्यर्थः । किं तदित्याह—'पिठरादि' स्थाल्यादि, अत्र च कीटिकादिसत्त्वघातः स्यात् ३७ । तथा 'त्रिधा' ऊर्ध्वघस्तिर्यग्लक्षणेस्त्रिभिः प्रकारैः 'सप्रत्यपाया' काष्ठकण्टकगवादिभ्यः सकाशात्सम्भाव्यमानाभिघाताद्यनर्था या काचिद्वनिता स्यात्तया दीयमानं न कल्पत इति ३८ । इह च कण्डनादिव्यापारस्य तदुचितत्वादानप्रवृत्तौ च प्रायस्तासां मुख्यत्वाच्च + कण्डयतीत्यादिना स्त्रीणां विशेषे-पणानि विहितानि, न तु पुरुषादीनां व्यवच्छेदकानि, ततो लिङ्गव्यत्ययेन पुरुषाणामुचितनपुंसकानां च यथासम्भवमेता-न्यायोजनीयानि । अत्राऽऽह—ननु अक्षितसंहतानिसुष्टादिष्वपि द्वारेषु पट्कायान् गृह्णातीत्यादिद्वाराणां केषाञ्चिदर्थो व्याख्यात

× भा०. क. म. । " उवत्तइ " अ. य. । " ओयत्तइ " प. ह. । + " कण्डयतीत्यादिना " अ. प. ह. क. य. ।

एव, तर्हि पुनरिह तद्गणनेन ? इत्युच्यते—तत्र प्रक्षिप्तादिद्यापरादुरोधेनेह तु दायकद्वयस्वधेनेत्यदोषः । 'न वैकस्याऽपि वस्तु-
नोऽनेकदोषनिपातो नोपपद्यते' अस्य न्यायस्य तत्र तत्र प्रसिद्धत्वादेवमन्यत्राऽपि लक्षणसादृश्यं समाधानं वाच्यमिति । एष
दायकानभिपायाऽप्येतेषु ददस्तु साधुभिर्यदिद्वेयं तत्साधापुं प्रत्यकार एवामिधातुमाह 'द्वितेस्तु' इत्यादि 'ददस्तु' वितरत्स्वेव-
मादिषु स्यविराप्रमृतिप्रादिशब्दात् पदकायाच् पादाम्यामवगाहमानासंसक्तद्रव्यलिप्तकरमात्रेत्यादीनामागमोक्तदाहविशे-
षाणां ग्रहः, 'ओधेन' सामान्येनोत्सर्गोक्तैत्यर्थः, अपवादतस्तु यथासम्भव गृह्णन्त्यपि । अयं चाऽर्थः प्राग्भाविता एवेति न पुनः
प्रतन्यते । 'गृह्णय' 'न' नैव 'गृह्णन्ति' स्वीकुर्वन्ति, भक्तादीति गम्यत इति माथार्थः ॥ ८८ ॥

अथोन्मिश्रहार विषरीतुमाह—

दी०—या स्त्री साधुदानोपवा स्याल्लिङ्गः स्यापयति, 'वलि' अग्रह्वर ३६, उद्वर्त्तयति—नमयति 'पिठरादि' स्यात्पयादि ३७,
तथा 'त्रिधा' कर्त्तव्यार्थास्तिर्यगलघुलैस्त्रिभिः प्रकारैः 'सप्रत्ययायां' क्काष्टकण्वगवादिभ्यः सकाशात्सम्भाव्यमानाभिषावाधानार्था
या स्त्रीति ३८, इह ख(क)ण्वयतीत्यादिषु प्रायः स्त्रीणां मुख्यत्वाद्यदिशेषानि कृतानि । तथा च अखिवा निमुष्टादिदोषाणां
कंपाच्चिदर्थः पुनरुक्तोऽप्यत्र दायकाभितत्वात्तु इष्ट, तथा स्तलनासमाधानलोकापवाद—प्रवृत्तिरोगसङ्गमपद्वायविराधनादयो
दोषा यथाहमेतेषु भावनीयाः । एव ददस्तु 'एवमादिषु' स्वविषादिदायकैः, आदिशब्दादन्येष्वपि तद्विषदोषद्वयेषु 'ओधेन'
उत्सर्गेण गृह्णयो भक्तादि न गृह्णन्ति, अपवादतस्तु तद्विषदोषासम्भावनायां गृह्णन्तीति माथार्थः ॥ ८८ ॥

— " ० पवादाप्रवृत्ति " क० । " ० पवादाप्रवृत्ति " ३० । " पवादाप्रवृत्ति " ३० ।

अथोन्मिश्रारूपमाह—

जोगमजोगं च दुवे, वि मीसिउं देइ जं तमुम्मीसं । इह पुण सच्चित्तमीसं, न कप्पमियरम्मि उ विभासा ।
व्याख्या—‘योग्यं’ साधुदानोचितमोदनादि, तथा ‘अयोग्यं’ तद्विपरीतं सचेतनं तुषादि वा, चः समुच्चये ‘द्वे अपि’
द्विसङ्ख्ये अपि वस्तुनी ‘मिश्रयित्वा’ एकीकृत्य, इह च मिश्रणं मीलनमात्रमेवाऽवसेयं, न तु करम्बीकरणं, तस्य कृतौ-
देशिकत्वेनाऽभिहितत्वात् । उन्मिश्रणं चाऽनाभोगेन, केवलं दीयमानं स्तोकं स्यादिति लक्षणा, पृथग्दाने वेला लगतीत्यौत्सु-
क्येन, मीलितं मिष्टं स्यादिति मत्स्या, नियममङ्गो भवत्वेतेषामिति प्रत्यनीकतया वा कुर्यादिति । किमित्याह—‘ददाति’
यतिभ्यो वितरति, गृहस्य इति गम्यते, यत्तदुन्मिश्र-मुन्मिश्राभिधानमुच्यत इति शेषः, इह पुन-स्त्रोन्मिश्रे पुनः सचिच-
मिश्र-बीज-कन्द-हरितादिमिश्रितं देयद्रव्यमपि दात्र्या दीयमानं, किमित्याह ‘न’नेत्र ‘कल्प्यं’ कल्पनीयमितरस्मिंस्तु-
अचित्तमिश्रे पुनर्विभाषा-तत्किञ्चित्कल्पनीयं किञ्चिन्नेत्येवंलक्षणा निरूपणा, स्यादिति शेषः, एतदुक्तं भवति—अत्राऽपि सचि-
चेन सचित्तं मिश्रितं १, एवमचित्तेन सचित्तं २, सचित्तेनाऽचित्तं ३, अचित्तेनाऽचित्तं ४, इत्येवं लक्षणाश्चत्वारो भङ्गा
भवन्ति, तेषु च मध्ये आद्यमङ्गत्रये न कल्पते, देयद्रव्यस्य सचित्तमिश्रत्वेनाकल्पनीयत्वात्, चरममङ्गसत्कयोश्च स्तोक-
बहुपदसमुत्थयोः प्रथमवृतीयमङ्गकयोः संहृतदोयोक्तविधिना कल्पत इति गार्थार्थः ॥ ८९ ॥

साम्प्रतमपरिणतदोषमभिधातुमाह—

दी०—‘योग्यं’ साधूनामुचितं देयं वस्तु ‘अयोग्यं’ तद्विपरीतं, द्वे अपि ‘विमिश्रय’ एकीकृत्य अनाभोगास्तोक्त्या—

दौत्सुष्यात्प्रत्यनीकत्वाद्वा ददाति यदेव तदुन्मिषास्य स्यात्, इदोन्मिषे पुनः सचिषमिष न कल्प्य, अमुदत्वात्, इतरस्मि-
स्त्वचिषमिषे 'विमाषो' किञ्चित्कल्पते किञ्चिदेवेति, कोऽर्थः ? सचिषाचिषयोर्मिषत्वे चतुर्मध्यो सदृतयत् स्तोत्रबहु-
पदमेदादचिचमिषस्य चतुर्विचत्वे प्रथमवर्गपरमङ्गभवे कल्पत इति मायार्थः ॥ ८९ ॥ अथापरिणताख्यमाह—

अपरिणय द्वा विषय, मावो वा दोणह् दाणि एगस्स । जइणो वेगस्स मणे, सुद्धं नऽन्नस्स परिणमियं ॥ ९० ॥

ठयाख्या—'अपरिणतं' अपरिणताग्रिधान, किमुच्यत ! इत्याह 'द्रव्यमेव' दातव्यं वस्तुवेयाऽग्राहुकमिति 'मावो वा'
अवयवसायो वेस्ययवाऽअपरिणतो—अभिमुखो 'द्रव्यो' द्विसंस्त्वयोः स्वामिनोर्मेष्यादेकस्मेति योगः, क विषये ? इत्याह—'दाने'
दानविषये 'एकस्या' अन्यतरस्य दातुः 'चतेर्वा' साधोर्वैत्तयवा 'एकस्य' मिषागतसाधुसह्यतकमभ्यावन्त्यतरस्य 'मनसि' देवसि
'शुद्ध' भेदशून्यमानमद्यनादि निर्दोष, परिणतमिति बोधः । 'न' नैवा'अन्यस्य' द्वितीयस्य साधोः 'परिणमियं' सि 'परिणतं'-
मवगतिमागत । इह च दातृमावापरिणतस्याऽभिसुष्टस्य च दातृसमधासमधत्वकृतो विधेयोऽप्यस्य इति मायार्थः ॥ ९० ॥

अथ लिप्तदोषविशेषाय सपादगायामाह—

दी०—'अपरिणत' स्याद्द्रव्यमेवाग्रासुक अथवा 'मावो' अव्यवसायो 'द्रव्यो' द्रव्यस्वामिनोर्मेष्या'दाने' दानविषये
'एकस्य' अपरिणतोऽनभिमुखः, चतेर्वा—साधुसह्यतकमभ्यादेकस्य मनसि सुद्धं परिणत नैवान्यस्य—तद्वितीयस्य, इह दातृ-
मावापरिणतस्याभिसुष्टस्य च दातृसमधासमधत्वकृतो विधेय इति मायार्थः ॥ ९० ॥ अथ लिप्ताख्यमाह—

दहिमाइलेयजुत्त, लिप्तं तमगेज्जमोहओ इहइ । संसट्टमचकरसा-वसेसद्वेहि अढमगा ॥ ९१ ॥

एतथ विसमेसु धिप्पइ,

न्याख्या—मकारस्याऽऽगमिकत्वाद्‘दध्यादि’ दधिधीरतक्रतीमनप्रभृति ‘लेपयुक्तं’ लेपवत्, किमित्याह—‘लिप्तं’ लिप्ता-
ख्यमुच्यत इति शेषः । ‘तं’ति, पुनरित्यस्याख्याद्वारात्तत्पुनर्लिप्तं, किमित्याह—‘अग्राहं’ अनादेयं, किं सर्वथा ?, नेत्याह-
‘ओघतः’ सुामान्यतः—कारणं विनेति यावत्, यदाह—“घेतव्वमलेवकडं, लेवकडे साहु पच्छकम्ममाई ।”
अलेपवतो गुणमाह—“न य रसगेहिपसंगो, न य सुत्ते वंमपीला य ॥ १ ॥” अलेपकारि चेह शुष्कौदनमण्डक-
सक्तुकुलमापवल्लचनकादिकं विज्ञेयं । आह—यधेवमलेपकार्येपि न +ग्रहीतव्यं, तत्राऽपि कियतामपि दोषाणां सम्भवात्,
Xको वा किमाह ? न केवलमलेपमपि न ग्राह्यं, भोजनमपि न कर्तव्यमेव, यदि संयमयोगानां हानिर्न स्यान्नवरं—तदन्तरेण
शरीरस्थितेरेवासम्भवात्सैव दुर्निवारेत्यत उत्सर्गतोऽपि तदनुज्ञातं, यदाह—“जह पच्छकम्म दोसा, हवंति मा चेव
सुंजउ समणो ।” आचार्याः—“तव नियमसंजमाणं, चोगग ! हाणी खमंतस्स ॥ १ ॥”ति । ‘इहं’ति, चशब्दाध्या-
हारादिह चा—ऽत्र च लिप्तेऽष्टौ भज्जाः स्युरिति योगः, कैः कृत्वेत्याह—‘मात्रं च’ भाजनं ‘करश्च’ हस्तो मात्रकरो, संसृष्टौ च तौ
दध्यादिलेपवद्द्रव्यलिप्तौ मात्रकरो च संसृष्टमात्रकरो, तौ च ‘सावशेषद्रव्यं च’ दत्तोद्धरितवस्तु, तानि तथा, तैः संसृष्टमात्र-
करसावशेषद्रव्यैः, किमित्याह ‘अष्टौ’ अष्टसङ्ख्या ‘भज्जा’ विकल्पाः स्युरिति शेषस्ते चामी—संसृष्टो हस्तः संसृष्टं मात्रं
सावशेषं द्रव्यं ? । संसृष्टो हस्तः संसृष्टं मात्रं निरवशेषं द्रव्यं २ । संसृष्टो हस्तोऽसंसृष्टं मात्रं सावशेषं द्रव्यं ३ । संसृष्टो हस्तो-

+ भां. अ. । “गृहीतव्यं” प. ह. क. य. । X आचार्यः ग्राह—इति पर्यायः अ. पुस्तके ।

रिभ्रश्यति सति, किमित्याह—‘कायाः’ पृथिव्यादिजीवसमूहाः, विराध्यन्त इति गम्यते । ‘पडिए’ति चशब्दाध्याहारात्पतिते च—भूमिगतं च, किमित्याह—‘मधुविन्दूदाहरणं’ पुष्प[मधु—मिष्टान्न]रसलवटान्तोऽनेकदोषपरम्परावेदकं वाच्यं, तच्चेदम्—

चंपाए नयरीए, मित्तपहो नाम नरवई होत्था । तस्स य भज्जा सोह—ग्गमंदिरं धारिणी देवी ॥ १ ॥ तत्थेव सत्थ-
वाहो, धणमित्तो धणसिरी य से भज्जा । ओचाइयप्पमावा, तीसे पुत्तो चरो जाओ ॥ २ ॥ तो लोगो भणह इमं, एयंमि
कुलंमि धणसमिद्धंमि । जो जाओ तस्स जए, सुजायगेयस्स पुत्तस्स ॥ ३ ॥ तत्तो अम्मापियरो, बोलीणे चारसंमि दिवसंमि ।
ठाविंसु तस्स नामं, गुणनिष्फन्नं सुजाओ ति ॥ ४ ॥ ललिण्ण य भणिण्ण य, देवकुमारोवमो गओ बुद्धि । अम्मापिइगुणेणं,
संजाओ सावओ परमो ॥ ५ ॥ तत्थेव धम्मघोसो, निवसइ मंती पियंगुनामेण । तस्स य भज्जा गुणरूव—विम्हिया तो
सुजायस्स ॥ ६ ॥ पभणइ दासि जाहे, अणेण मग्गेण सो उ गच्छेज्जा । ताहे मम साहेज्जह, जेण अहं तं पलोएमि ॥ ७ ॥
अह मिच्चिंदसहिओ, अन्नदिणे एइ तेण मग्गेण । तो दासीए कहिए, हत्ति पियंगू पलोएइ ॥ ८ ॥ अन्नाहि सवत्तीहि य,
पलोइओ सायरं पियंगू वि । पभणइ घन्ना सच्चिय, नारी जीसे चरो एसो ॥ ९ ॥ अह अन्नया कयाई, सुजायवेसं करित्तु
सा रमई । अन्नाण सवत्तीणं, मज्जे तवयणचेट्ठाहिं ॥ १० ॥ एत्थावसरे मंती, समागओ निज्झणंति कलिज्जणं । सणिंयं
उवसप्पेउं, कवाडछिंदेण पिच्छेइ ॥ ११ ॥ अंतोउरं समग्गं, दट्ठुं सोउं च तस्स वाचारं । चित्तेइ मणे नूणं, विणट्ठमेयं परं
भिन्ने ॥ १२ ॥ रहसे होही सहरं, ता छन्नं चेव अच्छउ इमं ति । कुविण्ण सुजायम्मी, कूडे लेहे नरवइस्स ॥ १३ ॥ दंसित्तु
कोवमुप्पा—इज्जण लोगावायमीएण । लेहं समप्पिज्जणं, विमज्जिओ सो अमचेणं ॥ १४ ॥ नयरीए अक्खुरीए, चंदज्जयराइणो

समीवमि । पत्तो य ततय दिट्ठो, रत्ता सो चित्थिय एव ॥ १५ ॥ अञ्जल ता वीसत्थो, मारेयवो इमो उवाएण । एगरय
रमतेण, नाऊण तस्स आपारे ॥ १६ ॥ परिचिन्तियमयेण, किं रुव एरिसं विणासेमि । उस्सारिणा सव, कहेइ लेह च
दरिदेइ ॥ १७ ॥ मणिय च सुजाएण वि, ज्ञ साणसु ततुय करेइ चि । न तुम मारेमि अह, पञ्छन्ने नवरमञ्छाहि ॥ १८ ॥
एव मणिऊण रत्ता, पदजसानामिया निया मयिणी । तयदोमदसियतणू, दिव्वा आ मोगदोसेण ॥ १९ ॥ वट्टेउ आरब्धो,
तयदोसो सो सुजायदेहे वि । ईत्तीसिइ सफ्तो, तो सा चित्तर नियमणे एव ॥ २० ॥ एसो मम पम्मगुरु, निरुवमसोहग-
सपवासहिजो । मज्झ कएण विण्णो, चिरत्तु ॥ मे क्कमसोमाण ॥ २१ ॥ सवेगसमावभा, पचपल्लइ ज्ञावजीवमाहार । मरिउ
जाओ देवो, सम्म निज्जामिया तेणं ॥ २२ ॥ ओहिं एतंजित्तम, ससागवो वरिठ मणइ मणसु । किं ते करेमि ? सो वि
हु, तिइ सवेगसावसो ॥ २३ ॥ चित्तर अम्माणियरो, ज्ञ देवण पवयामि तो नूव । तज्जमाव नाऊण, देवेण तवो सिला
विउला ॥ २४ ॥ नयरप्यमाणमिणा, विठविणा नायरा तवो वीया । धूयकडुञ्चव+इत्था, पायावहिंया एज्जपति ॥ २५ ॥
मो मो ! लमेउ सो जस्स, किंचि अग्गेहिं चिट्ठिय ५५५ । देवो मासेइ तवो, दा दासा ॥ कत्त पचेइ ? ॥ २६ ॥ पावेण
जमवेण, सुसावओ दूसिओ अकळेण । चूरेमि जल तुम्मे, नवर पा व समावेइ ॥ २७ ॥ अस्सामेयइ तो छुइइ, पुडो
सो कित्तय पलोएणं । उल्लागवओ चिट्ठइ, कडिओ देवेण तो सवि ॥ २८ ॥ नामरजणसहिएण, रत्ता गत्तण खामिओ

ई " सी " मां. । " से " प्र० । + " कडुञ्चुव " अ । " कडुञ्चुव " प. द. क. य. । × " पुट्ट " मां. अ. ।
" डुट्ट " प्र० । * " लामेइइ " प. द. क. । † " कत्त वं " अ । " कत्त वं " प. द. क. य. ।

तत्थ । सो वि हु अम्मापियरो, रायाणं तह य पुच्छेउं ॥ २९ ॥ पवइओ तो पच्छा, अम्मापियरो वि काउमणवज्जं । पवज्जं पचाइं, सिद्धिपयं विगयसव्वमयं ॥ ३० ॥ मंती वि धम्मघोसो, निविसओ कारिओ नरिदेण । निव्वयं आवन्नो, अहो !!! मए पावकम्ममेणं ॥ ३१ ॥ अचंत्तदारुणेसुं, आसीविससंनिमेसु भोगेसु । छुद्धेण इमं विहियं, ति निगओ हिंढमाणो उ ॥ ३२ ॥ रायगिहे संपत्तो, थेराणं अंतिए य पवइओ । गीयत्थो वि य जाओ, विहरंतो तो गओ भगवं ॥ ३३ ॥ वारत्तपुरं नगरं, तत्थाऽभयसेणराइणो तणओ । वारत्तओ अमच्चो, तस्स गिहे भिक्खवेलाए ॥ ३४ ॥ संपत्तो जा चिट्ठइ, ता दाणनिउत्तऽमच्च-मणुएणं । पायसथालं भरियं, उवणीयं महुघयसणाहं ॥ ३५ ॥ पडिओ य तओ बिंदू, छड्डियदोसो त्ति निगओ साहू । ओलोयणोवविट्ठो, दंहुं वारत्तओ एवं ॥ ३६ ॥ किं कारणं ? न गहिया, अणेण सुणिणा इमा पवरभिक्षा । इय जा चित्तइ ता तत्थ, मच्छियाओ निलीणाओ ॥ ३७ ॥ ताओ घरकोइलिया, पिच्छइ तं सरद्धु तं पि मज्जारो । तं पच्चंति य सुणओ, तं पि य वत्थव्वगो सुणओ ॥ ३८ ॥ ते कलहंते दंहुं, उवट्ठिया तेसि सामिणो तेसिं । जाया मारामारी, चाहिं च विणिग्गया तत्तो ॥ ३९ ॥ पाहुणगा वि हु सवलं, पिडित्ता आगया पुणो तत्थ । तेसिं भंडंताणं, जाओ य महाऽऽहवो पच्छा ॥ ४० ॥ वारत्तगो विचिंत्तइ, एएणं कारणेण नो गहिया । भिक्खा मणोहरा वि हु, तओ य सुहभावजोगेणं ॥ ४१ ॥ जायं जाईसरणं, संबुद्धो देवयाए उवगरणं । उवणीयं सव्वं पि हु, जाओ वारत्तगो समणो ॥ ४२ ॥ विहरंतो य कमेणं, संपत्तो सुंसुमारनयरंमि । तहिं धुंभुमारन्नो, अंगारवहत्ति नामेणं ॥ ४३ ॥ धूया समत्थि सा वि हु, सुसाविya वायनिजिया तीए । परिवाइया पओसं, आवन्ना चित्तए एवं ॥ ४४ ॥ पाडेमि सवत्तिजणे, एयं पंडिच्चगवियं तत्तो । चित्तफलए लिहिता,

पञ्चोपनिषत्स उपनीषा ॥ ४५ ॥ दहु पञ्चोपण, तीसे रूब मणोदर दुरे । शुद्धाए तीए कहिय, दूय ऐसेइ सो ताहे ॥ ४६ ॥
 गतए तेण कहिय, वयणं पञ्चोपराइयो तबय । देहि निय मे पूवं, भवादि वा कुन्तमजो चि ॥ ४७ ॥ हो धुधुमारसा, इय
 सोउ कोपपरियमणें । सो निच्छुदो गंतु, सविसेस कइ नियरयो ॥ ४८ ॥ हो आसुरुचिन्तो, सबेण बलेण आगमो तुरिय ।
 शेटेइ सुसुमारें, नयरं आ धुधुमारो वि ॥ ४९ ॥ अप्पाण अप्पकल, एयरं च महाबल कलेऊण । मयमीओ मज्झगमो,
 पुच्छइ नेमिसिय किं यि ॥ ५० ॥ सो वि निमिषनिमिष, वयरमज्झादि गतु भेसेइ । दिमाणि साणि तजो, मीयाणि पलायमा-
 णाणि ॥ ५१ ॥ नागपरमज्झपरिस-ठियस्स चारस्तगस्स पासमि । पणाणि तओ सदमा, या वीहइ तेण मणिपाणि ॥ ५२ ॥
 नेमिसियण रओ, कहिय तुज्झ अओ न संदेहो । वीसरयाण तवरि, पठिओ गतए यज्झणें ॥ ५३ ॥ गहिकुणं पळोओ,
 नीओ नयरीए मज्झमागमि । तवमपुरित्तो रमो, अंगारवं तओ दिआ ॥ ५४ ॥ नयर हिउतेण, अप्पकल धुधुमाररापाण ।
 दहु पञ्चोपण, अंगारचई तओ मणिया ॥ ५५ ॥ भरे ! तुर अवयए, अप्पकलेण कइ अइ गहिओ । सा माइइ मुनि-
 वयण, गओ य सो ताहुमूलमि ॥ ५६ ॥ मममाणो नेमिसिय-सखण वरामि सो य तवउणो । आपवज पेच्छइ, बैठगस
 वइयर नयर ॥ ५७ ॥ >इत्यल प्रसनेनेनि माचार्यः ॥ ९२ ॥

इत्युक्ता उद्गमोत्पादनाग्रहणैषणादोषाः, साम्प्रत तु त एव यत्राप्यास्तर्ध्वायं शसिषणादोषसदृकप्राप्रतिपादनार्थं चाऽऽर-
 दी०—पु पु 'विपमेनु' प्रथमवृत्तीयादिमोदु भक्तादि गुणते, एकारकर्मविदोपरहितत्वात् । अथ छर्दिसमुच्यते यद-

" तओ सम्म निरइयारं, अशुद्धाण कात्म काले सिद्धो चि " श्रीचन्द्रीचवुवो ।

शनादि 'भवत्परिशाटि' भूमौ पतच्चदवयवं 'तदि'ति तस्मिंश्च-दातुः कराद्भूमौ पतति सति 'कायाः' पृथिव्यादिजीव-
समूहा, विराध्यन्त इति गम्यते । 'पतिते च' भूमिगते मधुबिन्दूदाहरणं, यथा-कश्चिद्धर्मघोषारूयो मन्त्री गृहीतव्रतो विहरन्
वारित्तकपुरं जगाम, तत्र वारित्तकमन्त्रिगृहे भिक्षार्थं गतो, दीयमानमधुघृतान्वितपायसादघोमुखमधुबिन्दुपातदर्शना-
द्योपमन्वेष्य निर्गतः । तच्च गवाक्षस्थो वारित्तको (मन्त्री) विलोक्य कुतो भिक्षा न गृहीता ? इति यावच्चिन्तयति तावत्तत्र
भूपतितमधुबिन्दुके मक्षिकायोगाद्गृहकोकिला तद्योगात्सरदस्ततो मार्जारस्तं प्रति प्राघूर्णकः आ धावितस्तदनु वास्तव्यः आ,
तयोः कलहे तत्स्वामिनोर्विरोधादन्योऽन्यं सङ्ग्रामोऽभूत्, ततो वारित्तकेन चिन्तितं-अहो!! अनेनैव कारणेन मुनिना भिक्षा
न जगृहे, धन्यः स इति शुभभावयोगाज्जातजातिस्मरणो देवताऽर्पितसाधूपकरणः स्वयम्बुद्धो जात इति गार्थार्थः ॥ ९२ ॥

इत्युक्तदोषनिगमनं ग्रासैषणादोषांश्च प्रस्तावयन्नाह—

इय सोलस सोलस दस, उगमउप्पायेणेसणादोसा । गिहिसाहूभयपभवा, पंच उ+गासेसणाइ इमे । ९३।

न्याख्या—इत्येवं पूर्वोक्तस्वरूपाः षोडश षोडश च प्रतीतरूपाः, यथाक्रममुद्गमस्योक्तरूपस्यैवमुत्पादनाया ग्रहणे
पणायाश्च ये 'दोषा' दूषणानि, ते यथासङ्ख्यं गृहिसाधूभयप्रभवा-दायकयतितद्वितयसमुत्था भवन्तीति शेषः । तत्र गृहि-
प्रभवा उद्गमदोषा, गृहिणा प्रायेण तेषां क्रियमाणत्वात्, साधुसमुत्था उत्पादनादोषाः, साधुनैव तेषां विधीयमानत्वात्, गृहि-
साधुजन्या ग्रहणैषणादोषाः, शङ्कितदोषस्य साधुभावापरिणतदोषस्य च साधुजन्यत्वाच्छेषाणां च गृहिप्रभवत्वादिति,

+ "घासे०" अ. य. ।

एतस्य दोषत्वमनाश्रीयमाणत्वात् । अथ संयोजनादोषव्याख्यानायाऽऽह-प्रथमा-ऽऽद्या संयोजनेत्यर्थो वसते-रुपाश्रयाद्बहि-
र्बहिस्ताद्विधाटन इत्यर्थः, अन्तरे वा-वसतिमन्त्रे वेति अथवा रसहेतो-विशिष्टास्नादनिमित्तं द्रव्याणां-दुग्धदध्योदनादीनां
'संयोगो' मीलनं तस्मिन्सति संयोजना, भवतीति पूर्वेण योगः, तत्र बहिर्भक्तपानसंयोजना-भिक्षामटतो दुग्धदध्यादिलागे
गुडादिप्रक्षिपतोऽन्तर्भक्तपानसंयोजना पुनः-पात्रे मुखे च स्यात्तत्र पात्रे मण्डकगुडघृतादि संयोज्य भक्षयत, एतान्येव
मुखप्रक्षेपेण संयोजयतो मुखसंयोजना, पिण्डप्रस्तावाचैवगुण्यते, अन्यथा उपकरणं गवेषयत एव साधोश्चोत्पलपट्टकाद्यवाप्तौ
विभूषाप्रत्ययमन्तरकल्पं याचित्वा परिभुञ्जानस्य बहिरुपकरणसंयोजना, वसतो चाऽऽगत्य तथैव परिभुञ्जानस्याऽन्तरुपकरण-
संयोजनेत्याद्यपि द्रष्टव्यमिति । इह च रसहेतोरिति विशेषणेन कारणतः संयोजनायामपि न दोष इत्यावेदयति, यदाह-
"रसहेतुं संयोगो, पडिसिद्धो कप्पणं गिलाणट्ठा । जस्स च अभत्तच्छंदो, सुहोचिओऽभाविओ जो य ॥१॥"

सुगमा, नवरं-यस्य चाऽऽहारैरुचिस्तथा यः शुभाहारोचितो राजपुत्रादिर्यश्च साधूचिताहारेणाऽभाविस्तस्य संयोगोऽ-
नुज्ञात इति गार्थार्थः ॥ ९४ ॥ अथाऽऽहारप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह-

दी०-—'संयोजना' रसगुण्या गुणान्तसार्थं द्रव्यान्तरसंयोजनं १, अप्रमाणं मानमतिक्रम्य भोजनं २, 'अङ्गार' इति चारित्रे-
न्धनस्याङ्गारस्येव करणात् ३, 'धूम' इति चारित्रेन्धनस्य धूमवत् इव करणं, वन्तुलोपाद्धूम ४, अकारणं-भोजनहेतवनाश्रयणं ५,
एतद्व्याख्यामाह-एषु पञ्चसु प्रथमा संयोजना स्याद् 'वसते'रुपाश्रया'द्बहिर्भिक्षाटने रसहेतोर्विशिष्टास्नादनार्थं 'द्रव्य-
संयोगाद्' दुग्धादौ गुडादिक्षेपात् 'वा' अथवा 'अन्तरे' वसतेर्मन्त्रे पात्रे मुखे च तथा करणात्, पिण्डप्रस्तावादिदमन्त्रोक्तं,

परस्परकरणादीनामपि श्रेयः, एतदेतोरिति गवनादुत्थानादिकारणतः सयोजनापामपि न दोष इति गार्थायः ॥ ९४ ॥

अपाहारप्रमाणाद्यमाह—

धिद्वयलसजमजोगा, जेण ण हायति सपइ पप वा । तं आहारपमाणं, जइस्स सेस किलेसफलं ॥९५॥

व्याख्या—‘धृतिश्च’ विषयस्वास्थ्य—मनःसमाधानमित्यर्थः ‘यत्वं च’ शरीरः प्राणः ‘सयमयोगाच्च’ वरणकरणव्यापारा—
धृतिबलसयमयोगाः ‘येन’ यावन्मात्रेण द्वात्रिंशत्कलादिनाऽऽहारेण, सुक्तेनेति गम्यते । ‘न’ नैव ‘हीयन्ते’ द्वाविष्टपणञ्छ-
न्ति, कदेत्याह—‘सम्प्रति’ तदैव—सदिन एवेत्यर्थः ‘त्रये’ वा प्रमाते—द्वितीयदिन इत्यर्थः, वेरययवा, सचावन्मात्रं ‘माहारप्रमाणं’
मोजनमान, विषेयमिति गम्यते, कस्येत्याह—‘यतो’ साधोः, त्रये च कृष्णव्यन्दकमात्रकबलापेदमेवमाहारमानमानमिषीयते—
‘वस्तीसं’ किर कयला, आहारो कुच्छिच्छूर्जो मणिजो । पुरिसस्स मरिछियाए, अट्ठावीस मये कयला ॥९॥

ननुकस्य बहुर्विधतिः । उदरमागोपेय त्वेव—

“अट्टमसणस्स सञ्च—जणस्स कुळा दवस्स दो भागा । वाठपयियारणट्ठा, उज्जभाग ऊणगं कुळा ॥९॥”
‘सेसं’ति पुनः शब्दाभ्याहाराच्चेय पुनरायोगापकृत्वत्तया सम्यगाकलितात् संयमन्यापारनिर्वाहहेतोः स्वदेहस्वभावा-
नुगुणादाहारमानादन्यदतिषड्प्रसृतिक, किमित्याह—‘क्लेशफलं’ नैदिकाद्युष्णिकदुःखरम्पराजनकमिति गार्थायः ॥ ९५ ॥

कृतः श्रेयः क्लेशफलमित्याह—

दी०—‘धृति’र्मेनःस्वास्थ्य ‘यत्वं’ शरीरिक ‘सयमयोगा’वरणकरणव्यापारास्ते ‘येन’ यावन्मात्रेण सुक्तेन नैव हीयन्ते

‘सम्प्रति’ तदैव अथवा ‘प्रगे’ द्वितीयदिना(न्तरा)रम्भे तच्चावन्मात्रमाहारप्रमाणं यतेः स्यात्, सूत्रे कुर्कुट्यण्डकप्रमाणाः पुरुषस्य द्वात्रिंशत्कवलाः स्त्रियोऽष्टाविंशतिर्निपुंसकस्य चतुर्विंशतिरुक्तास्तत्रापि—

“अद्धमसणस्स सव्वं-जणस्स कुब्जा दवस्स दो भागे । वायपविचारणट्ठा, छब्भगं ऊणयं कुब्जा ॥१॥”
इतः ‘शेषं’ संयमनिर्वाहेतुदेहायुगुणाहारमानादन्यदतिबहुप्रभृतिकं ‘क्लेशफलं’ ऐहिकामुष्मिकदुःखजनकमिति गाथार्थः ॥९५॥

कुतः शेषं क्लेशफलं ? इत्याह—

जेणऽइबहु अइबहुसो, अइप्पमाणेण भोयणं भुत्तं । हादिज्ज व वामिज्ज व, मारिज्ज व तं अजीरितं ॥९६॥

व्याख्या—येन कारणेना‘ऽतिबहु’पूर्वोक्तस्वप्रमाणाधिकं, आकण्ठमित्यर्थः, तथा‘अतिबहुशो’ऽतिबहून्वारान्, वारत्रय-मित्यर्थः, तथा‘अतिप्रमाणेन’ वारत्रयोच्छ्रन्नलक्षणेन करणभूतेनाऽवृष्यता वा साधुना कर्त्रा भोजन-मशनादिकं श्रुक्त-मभ्य-वहृतं, किं कुर्यादित्याह—‘हादयेद्वा’ पुरीषनिसर्गाधिक्यं कारयेद्वा ‘वामये’च्छदिं कारये‘न्मारयेद्वा’ प्राणत्यागं कारयेद्वाशब्दा विकल्पार्थाः, किं तदित्याह—तदतिबहुकादिभोजनं कर्तुं, किंविशिष्टं सदित्याह—‘अजीर्यत्’ परिणाममगच्छत्, तस्मा-

त्प्रमाणयुक्तमेव भोक्तव्यं, तस्यैव गुणावहत्वाद्यदाह—

“अप्पाहारस्स न इ-दियाँ विसएसु संपयदंति । नेव किलम्मइ तवसा, रसिएसु न सुब्झए या वि ॥१॥”
तथाहि—‘हियाहारा मियाहारा, अप्पाहारा य जे नरा । न ते विज्जा चिगिच्छंति, अप्पाणं ते चिगिच्छगा ॥२॥’
‘हिताहाराः’देहस्वभावानुकूलभोजनाः‘मिताहाराः’प्रमाणोपेतभोजनाः‘अल्पाहाराः’प्रमाणप्राप्तादपि हीनतराहारा इति गाथार्थः ।

अथाङ्गार धूमलक्षण दोषद्वय व्याचिख्यासुराह—

दी०—येन कारणेन 'दधु' पूर्वोक्तस्वप्रमाणविक्रमाकण्ठमित्यर्थः, तद्विषयुक्तो-यदून् वारान् 'अतिप्रमाणेन' वारत्रयोऽष्टसह नादिना अदृष्यता वा साधुना भोजने दूक्तं गत् किं कुर्याद् ? इत्याह-दादयेत् पुरीषाधिक्येन, वाप्रयेच्छर्दिंकाकरणेन, मारयेद्म्राणस्यानेन, 'का' शब्दा विरुत्पत्त्यर्थः । तदुक्तं कथमभूत् ? 'अधीर्येत्' परिणाममगच्छदिति गाथार्थः ॥ ९६ ॥

अथाङ्गारधूमालये आह—

अगारसधूमोषम-चरणिषणकरणभावञ्चो जमिह । रत्नो दुद्धो मुंजइ, तं अगार च धूमं च ॥९७॥

उपाख्या—अङ्गारसधूमे प्रतीति, तदुपमस्य-तथाविधासारासाधर्म्याचिस्तरुस्य 'वरणेन्धनस्य' चारित्र्येन्धसः 'करणमावा'मिर्वर्चनसङ्गाथाय मनोकामनोश्चमादारे दूक्ते, साधुरिति योगः । 'इह' केने प्रवचने, किमिषिह सन्निधाय-^१'रक्त' प्रेमदात् 'द्विष्ट' द्वेषवान्, इह चक्षुब्धोऽभ्यार्यः । 'दूक्ते'ऽभ्यवहरति, साधुरिति सम्यक्ते, तमाहार पथाक्रममङ्गारवा-ङ्गारमिति ध्रुवते 'धूम च' धूममिति ध्रुवते । अयमर्थः-यमाहारं साधुः सुन्दरमिति कृत्वा रक्तः सत् दूक्ते, तमिह प्रवचने-ऽङ्गारोपमचरणेन्धनकरणमायाद्वारमित्याचक्षते, य चाऽसुन्दरमिति कृत्वा द्विष्टोऽभ्यवहरति, स सधूमोपमचरणेन्धनकरणमावादममिति, आह च-'तं दोह सङ्गालं, ज आदारेइ सुच्छिञ्चो संतो । त पुण दोह सधूम, ज आहारेइ निदत्तो ॥ १ ॥' इति गाथार्थः ॥ ९७ ॥

अथ कारणद्वार व्याचिख्यासुराह—

दी०—अङ्गारसधूमे प्रतीति 'तदुपमस्य' तथाविधासास्तथा तदुत्पत्त्यस्य 'वरणेन्धनस्य' चारित्र्येन्धसः 'करणमावात्'

निर्वर्तनायोगाद्यमाहारमिदं-जिनागमे साधुर्भुङ्क्ते 'रक्तो' मनोहमिति प्रेमवान् 'द्विष्टो'ऽमनोज्ञमिति द्वेषवान्, तत् किं ? तद्यथाक्रममङ्गाराख्यं च धूमाख्यं च स्यादिति गार्थार्थः ॥ ९७ ॥ अथ षोढा कारणाख्यमाह—

लुहवियर्णानेयाव-च्चैसंजमैसुज्ज्ञाणपाणैरखट्ठा । इरियं च विसोर्हेउं, भुंजे न उ रुवरसहेउं ॥ ९८ ॥

व्याख्या—इह च धुद्रेदनादिपदानां द्वन्द्वं कृत्वा रक्षार्थमिति पदेन प्रत्येकं सम्बन्धः कर्तव्यः, ततश्च लु-हुमुक्षा, तस्यास्तद्रूपा वा 'वेदना' पीडा धुद्रेदना 'तद्रक्षार्थ' तन्निवारणानिमित्तं, यदाह—“नत्थि छुहाए सरिसिया, वियणा मुंजेज्ज तप्पसमणट्ठत्ति” । तथा वैयावृत्य-माचार्यादिप्रतिचरणं, तद्रक्षार्थ-तद्वानिचारणार्थं, आह च “छाओ वेयावच्चं, न तरइ काउं अओ मुंजे ।” ‘छाओ’ चि ‘प्सातो’ बुभुक्षित इत्यर्थः, तथा ‘संयमः’ प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जननादिलक्षणः साधु-व्यापारस्तत्पालनार्थं, बुभुक्षित एनं कर्तुं न गमनोतीति कृत्वा, तथा शोभनं ध्यानं सुध्यानं-खन्नार्थानुचिन्तनादिलक्षणं शुभचिन्तप्रणिधानं, एतदपि बुभुक्षितः कर्तुं न शक्नोतीति, तथा ‘प्राणा’ जीवितं, तेषां रक्षार्थं-परिपालनानिमित्तं, इर्यां वा-ईर्यासमिति, वेत्यथवा ‘विशोधयितुं’ निर्मलीकर्तुं, बुभुक्षितो हि ध्यामललोचनत्वादितस्तां तथा कर्तुं न शक्नोतीति, किं कुर्यादित्याह—‘शुद्धीत’ भोजनं कुर्यात् ‘न तु’ न पुना ‘रूपं च’ शरीरलावण्यं ‘रसश्च’ भोजनास्वादो रूपरसौ, तद्वेतो-स्तन्निमित्तं, चलवर्णादिनिमित्तं रसगृह्यया च न शुद्धीतेत्युक्तं मयतीति गार्थार्थः ॥ ९८ ॥

अथाऽन्यान्यप्यजेमनकारणानि प्रतिपादयन्नाह—

दी०—‘धुद्रेदना’ बुभुक्षापीडा १, वैयावृत्यं दशधा प्रतीतं २, संयमः प्रत्युपेक्षणाप्रमार्जननादिलक्षणः ३, सुध्यानं-खन्ना-

यानुपिन्तनादौ प्रणिधान ४, प्राणा-जीवित, एतेषां रक्षार्थं ५, ईर्ष्या च-यमनमार्गं विद्योषयितुं ६, साधुसंछीत-अश्रीयाश्च रूपरमहेतोर्देहादिसौन्दर्यविशिष्टास्वादायेति गार्थार्थः ॥ ९८ ॥

अजेयमकारणान्यपि पदेवाह—

अहव न जिमेज्ज रोगे, मोहुंदप्प सयणमाइउवसंगे । पाणिंदयातवेहेउ, अते तणुमोयणत्थे च ॥९९॥

क्याख्या—‘अथवा’ यद्वा ‘न’ नैष जेये-दभीयात्साधुरिति गम्यते, केत्याह-‘रोगे’ ज्वराक्षिरोगानीर्णाघातद्वे सञ्जाते सति, अमोजनस्य रोगनिवर्त्तनोपायस्वाह, यदाह—‘सहसुप्पज याहिं, अट्टमेणं निवारणं’ तथा “पछाच्चिरोधिनिदिच्छं, ज्वरादौ लघुनं हितम् । अतोऽभिलक्षममोच-सोककामक्षतलवरान् ॥ १ ॥” तथा ‘मोहस्य’ पुरुषादिवेदलक्षणस्य ‘उदये’ विपाकप्राप्तये, उपसो मोहोपशमहेतुस्वाह, यदाह—“विषया विनियवर्त्तन्ते, निराहारस्य देहिनः ।” इति । तथा ‘स्वज्जनादीनां’ मातृपितृकुलवत्पुत्रसृतीनां ‘उपसंगे’ प्रज्ज्याभोचनादिलक्षणे उपद्रवे, ते हि तपस्पन्त साधुमवलोक्य सन्निधया-वगमान्मरणादिभीतेर्चोपमर्गकरणाद्विनियवर्त्तन्, तथा ‘प्राप्तिदया च’ सुस्मरण, तपश्च चतुर्थोदिलक्षण प्राणिदयावत्पत्नी, तदेवो-स्तब्धमिष्ट, अयमर्थः—पानीये महिकायां वा निपतन्त्यां प्रभूतसुस्थमण्डूकिकादिसत्त्वसमाकृतायां वा भूमौ तत्तत्प्रापसरक्षणार्थं भिक्षाजटनादि न कुर्षात्, एतच्चोपोषितस्यैव निर्वहति, तयोऽपि चाऽमुञ्छानस्यैव भवतीति । तथा ‘मन्ते’ पर्वन्ते—भरणकाल इत्यर्थः । ‘तनुमोचनार्थं’ सयमपालनासमर्थहेतुपरित्यागनिमित्त, पशुब्दो ‘न जेये’दिति क्रियाऽनुकर्षणार्थ इति गार्थार्थः ॥९९॥

अथ ग्रन्थोपसहारमन्त्रानुक्तार्थातिदेश च कुर्वन्वाह—

दी०—‘अथवा’ यद्वा न विमेत्, कः ? ‘रोगे’ ज्वराक्षिरोगास्वीर्णाघातद्वे १, तथा मोहस्य-पुरुषादिवेदलक्षणस्योदये-

पिण्ड-
विशुद्धिं
टीकाद्वयो-
मेतम्

॥ ८८ ॥

विपाकप्रावत्ये २, तथा स्वजनादीनां-मातृपितृपुत्रकलत्रप्रभृतीनां 'उपसर्गे' प्रव्रज्यामोचनाद्युपद्रवे ३, तथा प्राणिदया-वृद्ध्यां
महिष्कापाते स्रक्ष्ममण्डुकिादिसत्त्वाकुलायां वा भूमौ जीवरक्षा ४, तपश्चतुर्थीदि 'तद्वेतो'स्तयोर्निमित्तं ५, तथा 'अन्ते'
मरणकाले 'तनुमोचनार्थे' संयमाश्रमेदेहत्यागाय ६ चेति गार्थार्थः ॥ ९९ ॥ अथ ग्रन्थार्थमुपसंहरन्नाह—

इयं तिविहेसणादोसा, लेसेण जहागमं मएभिहिया । एसु गुरुलहुविसेसं, सेसं च मुणेज सुत्ताओ ॥ १०० ॥

न्याख्या—'इति' एवं पूर्वोक्तप्रकारेण त्रिविधा चाऽसौ गवेषण-ग्रहण-आसमेदादेषणा च-शुद्धाशुद्धपिण्डविचारणा, तस्यां
'दोषा' आघातकर्म-घात्रीत्व-शुद्धित-संयोजनादिलक्षणानि दूषणान्यभिहिता इति योगः, कथमिन्याह—'लेसेन' संक्षेपेण 'यथागमं'
आगमस्यानतिक्रमेण-पिण्डनियुक्त्यादिग्रन्थानुसारेणेत्यर्थः, अनेन चाऽस्य प्रकरणस्य प्रामाण्यमाह । 'मया' कर्त्रा 'अभिहिताः'
प्रतिपादिताः । 'एसु'ति चकाराध्याहारादेषु च दोषेषु 'गुरुलघुविशेषं' कस्कोऽत्र दोषो गुरुः कस्कश्च लघुरित्येवंविधं प्रकारं
'शेषं च' अन्यच्च यदत्र नोक्तं पिण्डविचारसम्बद्धं नामादिन्यास-हृदयान्त-भङ्गक-विस्तरविचारणादिकं श्रद्धयातराजपिण्डोपाश्रय-
वस्त्रपात्रगतदोषादिकं च, तत्किमित्याह—'मुणेज्ज'ति जानीयास्त्वं हे श्रोतः ! कस्मादित्याह—'सुत्ता'दागमात्तत्र सर्वगुरु मूलकर्म,
तस्माच्चाऽघातकर्मिकं कर्मोद्देशिकचरमत्रिकं मिथान्त्यद्विकं चादरप्राप्त्युक्तिका सप्रत्यपायाऽभ्याहृतं लोभपिण्डोऽनन्तकायाव्यव-
हितनिश्चितसंहितसंस्तमिश्रापरिणतछादितानि संयोजना साङ्गारं वर्त्तमानमविव्यञ्जितं चेति लघवो दोषाः, मूलप्रायश्चित्तानि
तुर्थतपो वत् । एतेभ्यः कर्मोद्देशिकाद्यभेदो मिथप्रथमभेदो घात्रीत्वं दूतीत्वमतीतनिमित्तमाजीवनापिण्डो वनीपकत्वं चादरचि-
कित्साकरणं क्रोधमानपिण्डौ सम्बन्धिधसंस्तनकरणं विद्यायोगचूर्णपिण्डाः प्रकाशकरणं द्विविधं द्रव्यक्रीतमात्मभावक्रीतं लौकि-

॥ ८८ ॥

ग्रासैषणा-
दोषपञ्चके
कारणषट्-
माहारात्र-
हणस्य
ग्रन्थोप-
संहरन्नाह ।

पितृद्वयं" इति वचनात्, तथाऽऽमन्त्रनिवासादनिगरिचयेन ज्ञातस्वरूपतया श्रुत्यात्तरगृहे पिण्ड गृहणतो यतोर्न श्रुत्यवतीति
योयः २। तथा 'उद्गमः' कस्यनीयमक्तादिमयनमपि, चेति मनुष्ये 'न श्रुदयति' न श्रुदो भवति श्रुत्यात्तरपिण्डग्रहणे सति, कथं ?
'वापुह्ना गच्छस्त उ, यदमालिगपाणगाइ कजेस्तु । सज्जायकरणआउ-विपाइ करे उग्गमेगगर ॥ १ ॥' इ ।

तथा 'अविमुक्तिः' तलोमता, यद्व्यान्ड्यात्तरकुनस्याऽमोचन, माइ च—

" भाये उप्पोसपणी-यगेचिओ त कुलं न छेइइ । पहाणाई कजेस्तु य, गओ यि चूर पुणो यइ ॥ १ ॥" इ ।

तथाऽपियमान 'लापव' लघुवा यस्य स तथा, तस्य भावोऽलापवता, एत विविदाहारलामेनोपचितत्वाच्छरीरालापव,
श्रुत्यात्तरात् तत्परिवित्तजनामोपधिनामादुपयेनत्ततया तदलापवमिति, तदाहरण बाऽज-एकस्य साधोः श्रुत्यात्तरेण कम्ब-
लकानि प्रदद्यानि, तत्प्रत्ययाच्च तत्पुत्रज्ञात्रादिभिश्च कम्बलज्ञापुपकरण तस्मै वितीर्णं, ततश्चाऽसौ प्रपुतोपकरणप्रतिषन्ध्याम्भारम
याच न विहरति, इतश्च देवयोगादुर्ध्वे जाते श्रुत्यात्तरेण भिन्निह-यथाऽय वयं बाऽज सरिण्यामस्ततः केनाऽप्युपायेनैव यित
अयमि सुमिधदंशान्तर इति, ततो यद्विर्भूतो गते तस्मिन् गर्भसुपकरण निष्कास्याऽप्यत्र सप्पोप्य च प्रवीप्तस्त्वद्रुपाश्रयः, आगतस्य
वार्यितानि भाजनानि शेषसुपकरणं दग्धमिति निवेद्य । ततोऽसौ प्रस्थितो देवान्तरं मणितव्यं श्रुत्यात्तरेण-सुमिधे पुनरिहाऽऽ
गन्तव्यमिति । आगतयाऽसौ सुमिधे स्वातेऽर्पित च गर्भसुपकरणमित्येव श्रुत्यात्तरपिण्डग्रहणेऽलापव भवतीति । तथा
दुर्लभाऽमुलमा श्रुत्या च-धमतिः कृता भवति, येन किल श्रुत्या देया तेनाऽऽज्ञाताद्यपि देयमित्येव गृहिणा मयोत्पादनात्,
अत्राप्युदाहरण-एकस्य गृहपतेर्गृहे पञ्चश्रविकः साधुपण्डितः स्थितवान्, तस्य च साधवः प्रतिदिन मिथार्थं व्रतन्तः श्रुत्यात्तर-

सागारिकस्तथा श्रय्यां तद्गतसाधून् वा संरक्ष्य तद्दानेन वा संसारसागरं तरतीति श्रय्यातरः १ । कः पुनरसौ ? उच्यते—य उपाश्रयस्य प्रश्रुतस्तस्मिन्दोषो वा, तेषु चाऽनेकेषूत्सर्गतः सर्वेऽपि वर्जनीयाः, अनिवारि तु परिपाठ्यैकैको वर्जनीयः, यदा चोपाश्रयसङ्कीर्णत्वकारणेन भिन्नोपाश्रयेषु वसन्ति, तदाऽपि सर्वानपि वर्जयितुमशक्नुवन्त आचार्यश्रय्यातरं वर्जयन्त्येवेति २ । कदा वा ?—कुतः कालात्प्रभृति श्रय्यातरो भवतीत्यर्थस्तत्रोच्यते—प्रत्यूषावश्यके कृते स्वापे वा विहिते, यदाह—
“जइ जगंगंति सुविहिया, करैति आवस्सगं च अन्नत्थ । सेज्जायरो न होई, सुत्ते व कए व सो होइ ॥१॥” ३॥

कतिविधश्च तस्य पिण्डः स्यात्तत्रोच्यते—अशन-पान-खादिम-स्वादिम ४ वस्त्र-पात्र-कम्बल-रजोहरण ४ सूची-पिप्पलक-नखरदन-कर्णशोधन ४ मेदाद्द्विदशविधः, यदाह—

“असणार्हया चउरो, पाउँछणवत्थपत्तकंबलधं । सुइछुरकन्नसोहण-नहरणिया सागरियपिण्डो ॥ १ ॥”

तृणादिस्तु न भवति, यदाह—

“तण्डगलछारमल्लग-सेज्जासंथारपीढेवाई । सेज्जायरपिण्डो सो, न होइ सेहो य सोवहिओ ॥ २ ॥४”

अश्रय्यातरो वा कदा भवति ? तत्रोच्यते—निर्गमनकालाद्दिनमेकं वर्जयन्ति, ततः परमश्रय्यातरो भवति, यदाह—“बुच्छे वज्जंतऽहोरत्तं” । आदेशान्तरेण तु दिनद्वयादिति,

“सूरत्थमणे दिणनि-ग्गयाण सूरुदए असागरिओ । अत्थमियनिग्गयाणं, बारसजामा उ सागरिओ ॥१॥”ति ।

तथा परिहर्त्तव्यश्च स कस्येत्यत्रोच्यते—

“लिंगत्पदस उ यजो, त परिहरजोञ्च सुजजो वा चि । जुत्तस्स अणुत्तस्स घ, रसायणो तत्तय दिट्ठतो ॥१॥”
 अस्या मायार्थः—लिङ्गस्य यः घृण्यातरस्तस्य पिण्डो वर्ज्यो, तं घृण्यातरपिण्ड परिहरतो वा सुष्ठानस्य वाडयि, तथा
 युक्तस्य धाम्मयगुणैरयुक्तस्य [वा] तेरेव, अत्र ‘रसायणो’ मयचिपमिस्तस्य+ दृष्टान्तो यथा—किल महाराष्ट्रविषये X कल्पपाला
 पणेषु मय मवतु पा मा वा तथापि षजो षज्यते, त व ण्णा सुर्वेऽपि मिधाचरादयः परिहरन्ति, अमोन्यमिति ठत्वा,
 एवमत्राऽपि यस्य धर्मघजो दृश्यते तस्य घृण्यातरो वर्जनीय इति ६ । दोषा वा के ? तस्य पिण्डे गृह्यमाण इत्यत्र कथ्यते—
 दीर्यकरनिषिद्धरादयो षदयः, यदाह—

“तितथयरपडिक्कुडो, अघोप उगंगंमो चि न य सुस्से । अविमुंस्ति अलायवयो, दुल्लहसेल्ला य दोच्छेळो ॥१॥”
 अस्वार्थः—दीर्यकरेराघान्तिममभ्यप्रविदेहजिनैः ‘प्रतिकुट्ट’ स्वसाधूनां तदाथपस्सानामन्याथयस्वानां वा निषिद्धः
 घृण्यातरपिण्डः, यदाह—

“पुरपच्छिमवज्जेदि, अयिकम्मं जिणयरेदि छेसेण । सुत्तं विदेहपरि य, न य सागरियस्स पिण्डो उ ॥१॥”
 ‘छेजेने’ ति यस्यैवेकस्य कृते कृतं तस्यैवेकस्य न कथ्यते, दोषसाधूनां तु कथ्यत एवेत्यङ्गेनेति १ । कस्मादेवमित्याह—
 ‘अल्लातस्या’ऽविदितस्य भ्रात्रादिप्रव्रजित्वेन यङ्गेऽ तदङ्गावङ्ग्यते, तदेव च प्रायः माधुना प्राप्त, “असायउछ षरई

+ नास्त्यय शब्दो माण्डारकीयाविरिक्त्वास्तु प्रतिकुट्टिषु । X सर्वास्त्राणि प्रतिकुट्टिपूषकम्वते “कल्पपाल” इति, अभिधाचिन्तामर्णो तु
 “कल्पपालः सुराजीनी” इत्यसिद्धः ५ “प्रव्रजितो नृपादिभिर्द्वार्य यस्य शूरे प्रविष्टो न प्रलभिज्ञायते, तस्य सम्बन्धि । इति टि. अ. ।

गृहे प्रथममेव (अकारणतो) मिथां गृह्णन्ति, फलेन च स निर्धनो जातस्ततश्च तैः साधुभिर्गतैरन्ये समागतास्तैरपि तत्पार्थं
 सैव वसतिर्योचिता, +स ग्राह-अस्ति मे वसतिः, केवल निर्धनोऽश्नमिदानीं, नाऽस्ति प्रथममिक्षादानयोग्यं किमपीत्यतो न
 वमर्ति दास्यामीति । साधुमिरुक्त-श्रृण्यातरमिक्षाऽस्माकं न कल्पतेऽतो देहि श्रृण्या, स (X) च पूर्वसाधुवचनाभिसंस्तुतमतिः)
 ग्राह-अस्मद्गृहाद्रिक्तमालना निर्गच्छन्तो भवन्तोऽप्राप्तं स्मृतो न दास्यामीति, ततस्त प्रक्षाप्य कष्टेन गृहीतेति, एव
 दुर्लभा श्रृण्या भणतीति । तथा 'क्यबच्छेपो' विनाशो दानमयाच्छ्रृण्यायाः श्रृण्यातरेण क्रियते, वसत्यभावाद्भक्षण-
 श्रृण्यादेवां क्यबच्छेदः स्यादिति । अथैते दोषाः प्रायः पिण्डान्तरग्रहणेऽपि समानाः, अतः कोऽत्र मावार्थः ? इत्यत्रोक्त्यते—
 "पश्चिद्यचनिराकरणं, केई अन्नेऽनिर्णीयगृहणस्त । तस्साउदणमाण, तत्पश्चर वेति भावस्थ ॥ १ ॥"

प्रतिषन्धनिराकरण-साधुश्रृण्यातरयोर्द्व्यन्तोपकार्योपकारकभावेन स्नेहस्तभिरातं, केचिदाचार्या, मावार्थं ह्रवन्तीति
 योगः । अन्ये पुनराचार्या अगृहीतग्रहणस्य-साधुमिरस्वीकृतमक्षादिदातव्यग्रहणस्य श्रृण्यातरस्याऽऽकुण्ठन-मावर्जनमहो ॥
 मिःस्मृहा एतेऽतो वसत्याविदानतः पूज्या इति भावोत्पादनात् । तथा 'आद्या' आप्तोपदेश, अत्र-श्रृण्यातरपिण्डपरिहारे 'अपरे'
 अन्ये 'ब्रुवन्ति' आहु'मवार्थ' तात्पर्यमिति सप्रसङ्ग दोषद्वारः । तथा तस्य पिण्डः कस्मिन् कारणजाते कल्पते ? तत्रोन्यते—
 "ब्रुविहे गेलक्ष्मी, निमतगे दक्षवदुल्लभे असिचे । ओमोरियरियपजोसे, मपण गहण अपुभायं ॥ १ ॥"

द्विविधं ग्लानत्व-अस्यागाढमनागाढ च, तत्राऽस्यागाढे क्षिप्रमेव प्रायोग्यद्रव्यग्रहणं कर्तव्य, अनगाढे त्वन्यत्रालाम

सम्भोऽय मां. अ.मतिकृत्योरेव । + "स तान्मत्स्याह—" य०। X केवल मां० प्रतावेवायं पाठः । † "प्रायोग्यमहण" प० अ० ह० क० ।

एवेति । निमन्त्रणेऽपि तदभिमुखं वक्तव्यं-कार्यं ग्रहीष्यामः, न पुन 'न कल्पत' इति श्रुते, यदाह—“कल्लमि छंदिया-
वे-त्थिमो त्ति न य वेत्ति उ अकप्पं”ति । निर्वन्वे च प्रसन्ननिषेधयतनया गृह्णन्त्यपि । दुर्लभद्रव्ये च घृतादावन्य-
त्राऽलभ्यमाने ग्लानादिकारणे ग्रहणमनुज्ञातं, तथा “ओमऽसिचे पणगाइसु, जइज्जणमसंथरे गहणं ।” तथा ग्रहेषो
राजादेः, तत्र च “उवसमणट्ठपटुडे, सत्थो वा जा न लब्भणं ताव । अच्छंता पच्छन्नं, निण्हंति भए वि
एमेव ॥ १ ॥ ” चौरादिसम्बन्धिनि ८ । यतनाद्वारमध्यत्रैव भावितं, यद्वा—“तिक्खुत्तो सक्खित्ते, चउद्दिस्सि
मग्गिज्जण गीयत्थो । वन्वमि दुल्लभंमी, सेज्जायरसंतिए गहणं ॥ १ ॥” इति यतनाद्वारव्याख्यानम् ९ । एवमे-
कमाश्रित्योक्तं, यत्राऽप्यनेके पितृपुत्रादयः श्रय्यातरा भवन्ति तत्राऽपि यावन्तः स्वामिनस्तत्तमन्दिष्टा वा, सर्वेऽप्यनु-
ज्ञापनीयाः यो वा तन्मध्येऽनतिक्रमणीयवचनो भवति, तस्यैव न पिण्डो वर्जनीयः, भद्रकप्रान्तादिदोषान्छेपाणामपि १० ।
इति लेखतः श्रय्यातरपिण्डविचारो, विस्ततस्तु ग्रन्थान्तरादवसेयः । अथ राजपिण्डविचारोऽयं—

“मुहयाइगुणो राया, अट्ठविहो तरस होइ पिण्डो त्ति । पुरिमेयरानमेसो, वायायाईहिं पडिक्कुट्ठो ॥ १ ॥”
मुदितादिगुण, आदिशब्दान्मूर्धाभिप्रेक्षादिपरिग्रहो, यदाह—

“मुदिओ मुद्धऽभिसित्तो, सुहओ जो होइ जोणिसुद्धो”उ । अभिसित्तो इयरेहिं, सयं व भरहो जहा राया ॥ १ ॥”

† “छिंदिया” प० ह० क० य० । “छंदिया-निगन्त्रिताः” इति पर्यायः अ० । ‡ “पुच्छनीयाः ।” इति पर्यायः अ०

§ “मुहओ” ह० क० प० य० गां० । × “मावपश-पितृपक्षगुहः” इति पर्यायः अ० ।

‘राजा’ नृपस्तत्र च मुदितो मूर्धामिषिक्तयेत्यादिभ्यस्तुर्मन्त्री, तत्र प्रथमो दोषमावेजपि धर्जनीयोऽसावितरेषु तु दोषस-
म्भव एवेति । ‘अष्टविधो’ऽष्टमेदस्तस्य-राजो भवति ‘विण्ठो’ गेध, तथया—

“असणार्हणा नडरो, पथय पाथ च कयल चेष । पाउउणगं च तहा, अट्टविहो रायपिडो उ ॥ १ ॥”

‘पूर्ववराणां’मादिमान्निमजिनसापूना‘एवं’राजविण्ठो व्यापज्जादिविदेयेः ‘प्रतिपुटो’ निपिडो जिनेस्तथाहि—

“ईसरपमिईं तथि, पापाओ लदलोहुपाराणं । धंसणसंगो गरहा, इणरेसि न अत्पमायाओ ॥ १ ॥”

‘ईसरप्रमुतिभि’र्गुंवरत्ताविमिरादिद्यव्यास्तवरमाढम्बिकादियदिग्रहा, तत्तवरश्च राश्च उरणासन्निहो धदपट्टः, माढम्बि-
कस्तु संनिषेद्यविद्योयनायकस्तैः प्रविद्यभिर्निर्गच्छद्विद्य सपरिकरैस्तस्मिन्-राजकुले ‘व्याघात’ स्मृतना साधोस्तत्र प्रवेक्षस्य
निर्गमस्य वा, अत एव मिश्रास्याप्यायकार्वाणामपि स्यात्, अमकलपुट्टा इत्येव वा कोऽपि कुर्यात्सम्भर्तृत्वायपात्राणां भद्रो
वा स्यात्, तथा ‘अपट्ट’पि प्रचुरेऽन्नादौ लम्पमाने यो ‘लोमो’ लुण्ठता तु लदलोमः, स च तत्र स्वात्तयैषणाप्रेरणं स्यात्,
तथा ‘उदारणा’उदारदेहानां इत्यव्ययीपुरुषादीनां ‘दर्शने’अलोकने ‘सङ्गो’अभिपक्षो-दर्शनसङ्गः स्यात्, ततश्चाऽऽत्मविराच
नादयः स्युः, तथा चारिक्-चोरा मिमर-काहुकादिसम्भावना राजकोपात्कुलगणसङ्घातुपघातः स्यात्, तथा ‘गर्हा’ निन्दा,
पयाऽहो राजप्रतिग्रहेते गर्हणीयमपि स्वीकृवंति, गर्हणीयता च तस्य स्मार्त्तैरेवमुच्यते,—

“राजमतिग्रहवर्धानां, ब्राह्मणानां युधिष्ठिर ! । सिद्धानामिव गीजानां, पुनर्जन्म न चिच्यते ॥ १ ॥”

क “मुदितो मूर्धामिषिक्तश्च १, मुदितो न मूर्धामिषिक्तः २, मूर्धामिषिक्ते न मुदितः ३, न मुदितो न मूर्धामिषिक्तः ४।” इति पयोयः अ० ।

अथवाऽनभिष्वङ्गा यतयो भवन्ति, एते त्वष्टकल्याणवत्कथं गजवाज्यादिषु सङ्गं कुर्वन्तीत्येवंरूपा । अथैते दोषा मध्यम-
जिनसाधूनामपि सम्भवन्तीति कथं तेषां तस्य ग्राह्यताऽपीत्यत आह—‘इतरेषां’ मध्यमजिनसाधूनां ‘न’ नैवेते दोषा भवन्ति,
कुत ? ‘अप्रमादात्’ प्रमादाभावाद्धेतोस्ते हि ऋजुप्राज्ञत्वाद्विशेषेणाप्रमादित्वेनोक्तदोषपरिहारसमर्था भवन्ति, इतरे तु
ऋजुजड-वक्रजडत्वेन न तथेति राजपिण्डविचारः । तथा शय्याऽपि पिण्डवद्दोषरहितैव सेव्या, यदाह—
“मूलुत्तरगुणसुद्धं, धीपसुपुण्डगविवज्जियं वसहिं । सेविज्ज सव्वकालं, विवज्जए होति दोसा उ ॥ १ ॥”

तत्रेयं मूलगुणैरशुद्धा वसतिर्यथा—

“पट्टीवंसो दो घा-रणी उ चत्तारि मूलवेलीओ । मूलगुणे हुववेया, एसा उ अहागडा वसही ॥ १ ॥”
‘पृष्ठिवंशो’ मध्य×वलको ‘द्वे घारण्यो’ द्वे बृहद्वेल्यो यत्प्रतिष्ठोऽसावैव, चतस्रो मूलवेल्यो याश्चतुर्षु गृहस्य पार्श्वेषु
क्रियन्ते, एते सप्ताऽपि मूलगुणास्तैश्च साधुमाधाय कृतैर्युक्ता मूलगुणैरुपेताः, एषा त्वियं पुनराधाय कृता वसतिराधामिकी-
त्यर्थः । उत्तरगुणाश्च द्विविधा भवन्ति—मूलोत्तरगुणा उत्तरोत्तरगुणाश्च, तत्रैते मूलोत्तरगुणाः—

“वंसंगकडणुक्कंर्येण-छायणलेवणेंदुवारभूमि म । सप्परिकम्मा वसही, एसा मूलुत्तरगुणेसुं ॥ १ ॥”

अत्र बृहन्न्याख्या—‘वंसग’ति दण्डकाः ‘कडणं’ति कटकादिभिः कुड्यकरणं ‘उक्कंवरण’ति दण्डगोवरि ओलवणं+
‘छायणं’ति’ दर्मादिनाऽऽच्छादनं ‘लेवणं’ति चिक्खलेन कुट्टाण लिपणं ‘दुवार’ति’ गृहद्वारस्य बाह्यल्यकरणमन्यस्य वा

× “वलको” य. । “वल्यूको” मां. । † “यत्प्रविष्टो” य. । ‡ “रुपपेता” प. ह. क. । + “दण्डकोपर्युल्लपनं” मां० ।

विधानं 'भूमि'सि' भूमिकम्प निसमाप्त समीकरणं लि युवं दोष, एता सपरिकम्पा वसही 'मूलतरगुणेषु'सि मूलमूलो-
वरगुणैरित्यर्थः । एते च घटिपञ्चादयश्चतुर्दशाभ्यविश्वोधिकोऽङ्गः, इमे पुन उचरोचगुणा विसोदिकोऽङ्गः+विसया-
वयदीय उपपायकरा ।

"भूमिर्भूविर्ग्यवासिये-उज्जोचियं यल्लिकङ्गो जयस्तां य । सितां सम्मर्द्धा वि य, विसोदिकोऽङ्गं गया वसही ॥ १ ॥"

अत्रापि इदृश्याख्या- 'भूमि'सि उज्जाइया-सेटिकादिभिः सवृष्टेस्त्यक्त भवतीति । 'भूवि'सि इगगव सि काठ
अगुरुमाईहिं सुगपी कया । 'यसिय'सि पटवासकुमुभादिभिरपनीवदूर्गन्धमावा । 'उज्जोविता' रत्नप्रवीणादिभिः प्रकाशिता ।
'यल्लिकङ्ग'सि कुठकुटादिवल्लिविधाना । 'जयस्त'सि छगनसृषिकाभ्यां जलेन चोयल्लित्यभूतिरता । 'सिता' केवल्लोद-
केनाञ्ज्जीकृता । 'सम्मर्द्धा' प्रमाद्विता, साध्यर्थायेति सर्वत्र प्रक्रमः । 'विसोदिकोऽङ्गं गया वसहि'सि अपिश्वोधिकोऽङ्गो न
भवतीत्युक्त भवति, एतदनुसारतस्तु चतुःशालादिष्वपि मूलोचरगुणविभागो विधेयः, यदाह---

"चाउरसालाईप, चिन्नेजो एवमेव उ चिभागो । इह मूलाइगुणाणं, सक्खा पुण सुण न ज भणिजो ॥ १ ॥"

"विहरताण पाय, समस्तकळाण जेण गामेसु । वासो तेसु य वसही, पट्टारइया तजो तासि ॥ २ ॥"

एतस्वासां वमतीनां साधाम्पणनमकारीति, अन्ये चाज्जी सामान्यतो जयविधेयाः--

"कालाईधेतुंब-ट्टाणां अभिकतां जणभिकतां य । पज्जो य महावज्जा, सावज्जं मईप्पकिरियां य ॥ १ ॥"

+ "कोटिद्वियवस" प० क० । "कोटिद्विया वस" ६० ।

ऋतुबद्धे वर्षासु वा यत्र वसतो स्थितास्तत्रैव मासे चातुर्मासिके वा पूर्णेऽपि तिष्ठतां कालातिक्रान्ता भवति, ऋतुबद्धे यत्र मासकल्पो विहितस्तत्रैव वसतो मासद्वयं, वर्षासु च यत्र चतुरो मासान् स्थितास्तत्रैवाष्टौ मासानपरिहृत्य यदि समागच्छन्ति तदोपस्थाना स्यात्, यदाह—

“उउ-चासा समईया, कालार्हया उ सा भवे सेज्जो । सच्चेव उवट्ठारो, दुगुणादुगुणं अवजेत्ता ॥ १ ॥”

अन्ये प्रतिपादयन्ति—यत्र वर्षाकालं स्थितास्तत्र यदि वर्षाकालद्वयमन्यत्र कृत्वा समागच्छन्ति तत उपस्थानदोषवती शय्या न भवतीति कल्पचूर्णिः । तथा यावदर्थिकार्थे विहिता शय्या यावत्का, सा यद्यन्यैश्चरकादिपापण्डिभिर्गृहस्थैर्वा निषेविता भवति, तदनन्तरं च संयताः प्रविशन्ति, तदाऽभिक्रान्तेत्युच्यते, सैवाऽन्यैरपरियुक्ता सती साधुभिः सेव्यमानाऽनभिक्रान्तेति । तथाऽऽत्मार्यं कृता साधुभ्यो दत्त्वा स्वार्थमन्यां कुर्वतो गृहस्थस्य वर्ज्येति, यदाह—

“अत्तऽट्ठकडं दाउं, जईण अन्नं करेह वज्जो उ । जम्हा तं पुव्वकडं, वजेइ तओ भवे वज्जा ॥ १ ॥”

तथा श्रमणब्राह्मणादीनां पापण्डिनामर्थीय कृता महावर्ज्या, तथा पञ्चानां श्रमणानामर्थीय कृता सावधा, तथा जैनसाधूनामर्थीय कृता महासावधेति, आह च—

“पासंडकारणा खल्लु, आरंभो अहिणवो महावर्ज्जा । समणट्ठा सावर्ज्जा, महसावर्ज्जा य साह्णं ॥ १ ॥”

तथा या पूर्वोक्तकालातिक्रान्तादिदोषाष्टकवर्जिता स्वार्थं जिनविभ्यप्रतिष्ठार्थं वा कारिता धवलधूपनाद्युत्तरगुणवर्जिता च, साऽल्पक्रिया—शुद्धेत्यर्थः । अल्पशब्दस्याऽभाववाचकत्वाद्यदाह—

“जा खलु जहत्तयोसे-धिं वज्रिणा कारिया सपद्दाए । परिकम्मविप्पमुक्का, सा बसमी अण्णकिरियो उ ॥१॥”

तथा ठयादिरदित्तेर गुदया सेवनीया, सा वेव--

“धीवज्जिय धियाणाह, इत्थीण जत्थ ठाणरूयाणि । सदा य न सुब्बती, ता वि य तेसिं न पेच्छति ॥१॥”

तत्र स्थानस्वरूपमिदं--

“ठाण चिद्धंति जहिं, मिद्धो कहार्हहिं नवरमित्थीओ । ठाणे नियमा रुच, सिय सवो जेण तो यज्जं ॥१॥”

स्यात्कदाचिच्छब्दो न भवत्यपि विप्रकृष्टे, येन एव तत्रो वक्तव्यं स्थानं, प्रवर्तने स्वमी दोषाः--

“बभययस्स अणुत्ती, लब्धानासो य पीइयुत्ती य । साहुतणो यणवासो ॥, नियारण तित्थदाणी य ॥१॥”

तत्र हि भद्रप्रतस्याऽनुसिर्भवति, प्रतिविबुधमतिनिवासात्, लब्धानाश्रम भवत्सकृद्दर्शनेन प्रीतिप्रदिग्ध भवति, जीव-
स्वामाभ्यात्, सायुतणो वनवास ॥ इति लोकं गर्भो, निवारणं तद्भ्यान्पद्रव्याणां, तीर्थदाभिर्लोकप्रपूर्येति । तथा स्थाने रूपे
बाज्मी दोषाः साधूनां स्फुर्यथा--

“चकम्मिय ठियं मो-द्विय न चित्थेक्खियं य सचिलास । सिंगारे य यहविहे, वट्ठु मुत्तेयरे दोसा ॥ १ ॥”

‘मोद्वियं’ किलिकिञ्चित्-रमितमित्यर्थ. ‘मुत्तेयरे’चि’ इकाश्चक्रमेगयोर्दोषाः स्वतिकृद्ब्रह्मादयः । तथा साध्या-
लम्पनाः स्त्रीणामप्यमी दोषाः स्फुर्यथा--

“जह्मलपकियाण वि, लावन्नसिरी उ ज्जेसि वेहाण । सामंने वि सुरूया, सयगुणिया आसि गिहयासे ॥१॥”

जलमलपङ्क्तिनामपि-चहलमलदिग्धानामपीति भावः, लात्रण्यश्रीर्यैषां साधूनां श्रामण्येऽपि सुरूपा तथैवमहं मन्ये-
शतगुणा आसीद्गृहवास इति । तथा स्त्रीशब्दविषया यतीनामिमे दोषा भवेयुर्यथा—
“गीयाणि य पढियाणि य, हसियाणि य मंजुले य उल्लावे । भूसणसेधे राह-स्सिए य सोऊण जे दोसा॥१॥”

साधुशब्दविषयास्तु स्त्रीणामप्यमी दोषा उत्पद्यन्ते, यथा—

“गंभीरमहुरफुडचिसय-गाहगो सुस्सरो सरो जहेसि । सज्झायस्स मणहरो, गीयस्स णु केरिसो होइ ? ॥१॥”
‘गम्भीरो’ महा‘न्मधुरः’ कोमलः ‘स्फुटविशदो’ऽत्यन्तव्यक्ताक्षरः ‘स्फुटविषयो’वा स्फुटार्थो ‘ग्राहको’ऽक्लेशेनार्थबोधकः,
एतेषां कर्मधारयः, तथा ‘सुस्वरो’ +मालवकौशिकादिप्रधानस्वरानुरञ्जितः ‘स्वरो’ ध्वनिर्यथा-अमीषां स्वाध्यायस्याऽपि
मनोहरो, गीतस्य, तु इति वितर्के, कीदृशो भवतीति । “एवं परोप्परं मो-हणिज्जदुव्विजयकम्मदोसेणं । होइ दढं
पडिबंघो, तम्हा तं वज्जए ठाणं ॥ १ ॥” तथा—

“पसुपंडगेसु चि इहं, मोहानलदीवियाण जं होइ । पायमसुहा पवित्ती, पुव्वभवऽभासओ तह य ॥ १ ॥”
“तम्हा जहुत्तदोसे-हिँ वज्जियं निम्ममो निरासंसो । वसहिँ सेविज्ज जई, चिवज्जए आणमार्हणि ॥ २ ॥”

इति वसत्यधिकारः ।

तथा वस्त्रमपि पिण्डवद्दोषदुष्टं वर्जनीयं, तद्दोषाश्च प्रायस्तद्देवाऽवबोद्धव्याः, विशेषस्तु कश्चिदुच्यते-इह तावद्वस्त्रमेकेन्द्रिय-

+“मालवकौशिकादि” अ. । मालवदेशकादि” प. ग. । “मालववेशिकादि” ह. । “मालवकौशिकादि” प्र. ।

[illegible]

“उचिष्ट १ देह २ जंतर ३ उज्जिसयपन्मा ४” इति । तत्रोदिष्टा-यदुरुत्तमश्च स्वयं प्रतिष्ठात जयन्यादिकमे-
केन्द्रियावयपनिष्पन्मादिकं वा ब्रह्म, तदेव गृहिभ्यो याचमानस्य स्यादिति, १ । प्रेक्षा नाम ब्रह्ममयलोकस्य प्रवीति साधुर्यया-
मोः श्रावक ! यादृशमिदं इत्यतः सादृशमिदं वा मे ब्रह्म देहि २ । तृतीया तु परिधानब्रह्म प्रावरणब्रह्म वा शय्यापा-
अवस्थानब्रह्मपरितनवत्त वाऽन्यद्भोक्तुकाभयप्रेतन च भोक्तुमनस दातारसम्प्राप्तरे वाचमानस्येति ३ । चतुर्थी पुनः स्वदेह
बहुवचनेद्यं वा गन्तुकामाः कार्पटिकादयो यदुज्जान्ति बहुवचनेद्यं वा यत्पक्व लभ्यते, तद्याचितमयाचितं वा गृह्यतां
स्यादिति ४ । भिनकल्पिकास्वासां मध्यादुपरितनदयादन्यतरयेवाऽऽददेते, न स्वाद्यदयेनेति । तस्युतः केन विधिना गच्छ-
वासिन उत्सादयन्ति ? इति चेदुच्यते-यद्यस्य साधोर्वस्त्रं नास्ति तत् तत्प्रवर्चिसाधवे निवेदयति, सोऽपि च गुरुभ्यो, यथा-
अमुकस्य साधोरमुकं ब्रह्म नास्तीति । गच्छे वेयं सामाचारी, यदुताऽऽभिन्नद्विकसायवो मयन्ति यथाऽस्माभिर्वस्त्राणि पात्राणि
याऽन्येन वा येन केनचिद्वस्तुना साधूनां प्रयोजनं तदानीतव्यं, तत्त आचार्यस्तेभ्यो निवेदयति, यथा-हे आर्या ! अमुकस्य

साधोरशुभकं वस्त्रं नाऽस्तीति, अथ न सन्त्याभिग्रहीकास्ततः स एव भण्यते, यथा-त्वमेव स्वयोग्यं वस्त्रमुत्पादय, अथाऽसान-
शक्तस्ततो योऽन्यः समर्थस्तं गुरवो व्यापारयन्ति । अथ कस्मिन् काल उत्पादयन्तीति चेदुच्यते-सूत्रपौरुषीमर्थपौरुषीं च कृत्वा
भिक्षार्थमेव हिण्डमाना उत्पादयन्ति । यदि च तदा न लभन्ते, ततो द्वितीयपौरुष्यामपि गवेययन्ति, तथाप्यलामे प्रथमा-
यामपि मृगयन्ति । यद्येवमपि न लभन्ते, ततो भिक्षार्थं व्रजन्तः सर्वेऽपि सङ्घाटका व्यापार्यन्ते, ततस्तेऽपि याचन्ते, तथाऽ-
प्यलामे बहूनि वा वस्त्राण्युत्पादनीयानि, ततो 'धृन्दसाध्यानि कार्याणी'ति कृत्वा गीतार्था अगीतार्थसहिता वाऽऽ-
चार्यं मुक्त्वा समुदायेनोत्तिष्ठन्ति, आचार्यस्तु यद्यपूर्वस्थानगृहचैत्यपरिपाटेरन्यत्र +वस्त्रार्थमेव गृहेषु हिण्डते ततः प्रायश्चित्तं
प्राप्नोति । उपयोगं च युगपन्निषीदनोत्थानादिविधिना कुर्वन्ति, तत्र च चिन्तयन्ति-किं प्रमाणं वस्त्रं गृहीतव्यं ? किं
जघन्यं मध्यम-मुत्कृष्टं वा ? अथवा किं यथाकृत-मल्पपरिकर्म बहुपरिकर्म वा ? यद्वा कः प्रथमं याचितोऽवश्यं दास्यतीति ।
कायोत्सर्गं च यो ज्येष्ठो गीतार्थो लब्धिमौश्र स प्रथमं पारयति, तथा 'यस्य च योग' इति X वचनोच्चारवेलायां 'यथाऽऽ-
दिष्ट'मिति मापते, तस्याऽभावे लघुरपि तादृश एव पारयति, स एव च पुरतो हिण्डते । गच्छन्तश्च दण्डकं भूमौ न स्थापयन्ति
यावत्प्रथमो लाभः, वसत्यागमनं वा यावदित्यन्ये । इत्यादिविधिना च गृहं गतैरभावितश्रावको न याचनीयः, विपरिणाम-

क्रीतादिदोषसम्भवात्, किञ्च-श्रावकाणामाचार एवाऽयं यदेपणीयमुद्धरितं स्वत एव प्रयच्छन्ति, यदाह—
“सङ्गुणं सद् विभवे, साह्रणं वत्थमाह वायव्यं । गुणवंताण विसेसो, तत्थ वि जेसिं न तं अत्थि ॥ १ ॥”

+ “चैत्यपरिपाटिनिमित्तं च गतस्य कश्चिद्वस्त्राणि वदति तदा कल्पन्ते” इति टिप्पितं अ पुस्तके । X “इति योगवचनो” अ० य० ।

तस्माद्यान्यन्यानि भावितकुलानि, तेषु दानफल दातृगुणवर्णनं वर्णयन्निर्वाह्वा कर्तव्येति, गत्वा च वक्तव्यो यः प्रभु-
 र्यथा-‘धर्मलाभो मोः भावक ! एष साधुजनस्तव समीपमागत इदमर्थैः प्रयोजनमस्ती’ति । ततश्चाऽनुग्रहं मन्यमानेन तेन
 दर्शिते वस्त्रे भवितव्य-‘कस्य सम्बन्धेतद्वस्त्र ! किं वा आसीत् ? किं वा भविष्यति ? कुत्र वाऽऽसी’दिति याचनावस्त्रे प्रश्न
 इयं विधेयः । सत्रं कस्येतत्प्रश्ने कथयत्येव प्राञ्जलभावो गृही, यथा-‘भवदर्थं कृतं क्रीतं वीतं वेत्यादि, अमुकेन वा इहाऽऽनीय
 स्थापित, येन तद्गृहे न शुद्धन्ति भवन्त’ इत्यादि । ततश्च साधोरविद्योधिभेदि-विशोषिकोटिपरिज्ञानं स्यात्तत्स्वरूपं चेद-
 “तणयिणसजयट्टा, मूलगुणा उत्तरा उ पल्लवणा ।” अस्य गाथादलस्य चूर्णिरिवमर्थता-यत्ननिष्पन्नार्थं यत्क्रियते,
 यथा-दानं परिकर्मणं दानं येन मूलगुणा अविद्योषिकोटिरित्यर्थः, सप्तार्थं करोति, ये निष्पन्नस्य क्रियन्ते, ते उत्तरगुणा-
 विद्योषिकोटिरिति भावः, यथा-पल्लव मोहणं-उत्पुमणं धावनादपद्येताभ्यां सप्तार्थं करोतीति । अत्र प्रेरका-पल्लवं सज्जण
 च उगममकोटि इच्छ इ तणयं यिणञ्च य विसोहिफोटि ति । अत्राऽऽचार्यो ब्रवीति-इ प्रेरक !
 “अलङ्घयततूहि, समगज्जुतञ्जो अपाइयञ्च भुजो य । किं सो न दोह कम्म, फासुणं यि पज्जिञ्जो जो उ ॥१॥”

‘फासुणं चि’ति, स्वार्थविहितेनाऽपीत्यर्थः ।

“जइ पल्लवण तु कम्म, इयरमकम्मं सकप्पञ्च भोउ । अहं घोञ्जो चि न कप्पइ, तणणं यिणञ्च य तो कम्म ॥२॥”
 तथा पूर्वोपम्युक्ते वस्त्रे दर्शितेः प्रष्टव्य-‘किमेतदासीत् ?’ । ततो दाता ब्रवीति-‘नित्यनिवसनं, यद्वा मल्लनवस्त्रं, यद्वा

†-“पुग्गमः-निष्काशनमि”ति पर्यायः अ० । X अमणार्थं । * “अपायमित्येव व्युतः” इति पर्यायः अ० ।

राजदौवारिकं, यद्वा उत्सववस्त्रमिदममुकस्ये'ति । अत्र यद्वस्त्रं दर्शितं, यदि तस्य सदृशं वहमानं चाऽन्यदप्यस्ति दातुस्ततो गृह्यते, अन्यथा ग्रहणे तु गृह्यन्यमुत्पादयति क्रीणाति वा, अन्यच्च +वसानो देहस्य चीवरस्य* वा धूपनं कुर्यात् स्नानं वा कुर्यादित्यादिदोषजालं स्यात् । अथाऽपरिभुज्यमानं दर्शितं तत्र ग्रह्यं—किमेतद्विविष्यति ? क्व वा स्थाने इदमासीदिति । अत्राऽपि दाता यत्कथयति तत्समानापरवत्सं वहमानेऽवहमाने वा विद्यमान एव ग्रहणं कर्त्तव्यं, तदभावे तु त एवोत्पादनादयो दोषाः स्युः । एवं पृच्छाशुद्धं यदा कल्पनीयमिति निर्द्धारितं भवति, तदा द्वयोरप्यन्तयोर्गृहीत्वा सर्वतो निरीक्षणीयं, मा तत्र गृहिणां मणिर्वा सुवर्णं वाऽन्यद्वा रूपकादि द्रव्यं निचद्धं स्यात्ततः सोऽपि गृहस्थो भण्यते 'निरीक्षस्वै- तद्वस्त्रं सर्वतः' । एवं च यदि तेन मण्यादि दृष्टं, ततो लष्टं, अथ न दृष्टं, ततः साधुरेव दर्शयति—'एनम- पनये'ति । आह—गृहिणः कथिते कथमधिकरणं न भवति ? उच्यते—कथिते स्तोक्ततर एव दोषोऽकथिते तु उद्धाहादिर्महान् स स्यादिति । तथा—

दे	आ	दे
मा	रा	मा
दे	आ	दे

“नवभागकप्पणाए, पढमं वत्थं करित्तु जोएंति । नाऊण फलविसेसं, गिण्हंती अहव वज्जंति ॥ १ ॥ ”
“चत्तारि देवयाभागा, दुवे भागा य माणुसा । आसुरा य दुवे भागा, मज्झे वत्थस्स रक्खसो ॥ २ ॥ ”

“अंजणंखंजणकद्दम-लित्ते मूसगभक्खिय अग्गिविद्वहे ।

तुन्नि य कुट्टिय पज्जव-लीढे होइ चिवागु सुहो असुहो वा ॥ ३ ॥ ”

× “चेदन्यदप्यस्ति” अ. । + “अन्यवस्त्रपरिधानं कुर्वन्” इति पर्यायः अ० । * “चीरस्य” प० ह० क० य० ।

“देवेसु उत्तमो लाभो, माणुसेसु य मज्झिमो । आसुरेसु य नेल्लम, मज्झे मरणमाइसे ॥ ४ ॥”

एतेन च विधिना लब्धेषु वस्त्रेषु आगताः सन्तो गुरुणां समर्पयन्ति साधवः, ततो गुरोरोऽपि यद्यस्य साधोर्वस्त्र नास्ति तत्तस्मै प्रयच्छन्ति, अथवा यावता साधूनां दातुमिष्टानि तानि बाधत्सु भागेषु ममेषु क्रियन्ते, ततो यथाज्येष्ठं गृह्णन्तीति । तथा परिमोगकालेऽतिप्रमाणं यत्नं छिन्दानैर्धूलमाणा न छेदय्या, अमङ्गलत्वादिति याचनायत्नविधिः । निमन्त्रणावच्छादिविधिरप्ययमेव, नयर-उपयोगे “अस्स य जोगो” चि वक्तव्य । तथा सङ्घटकेन विनिर्गतः कस्मिन्नपि कुले प्रविष्टः सन्केन विस्मयमादादिना दातुविशेषेण महता सम्प्रमेण यत्नपानाभ्यां प्रतिलभ्य वस्त्रेण निमन्त्रित एव प्रभयति, यथा—‘कस्येदं ? किं वाऽऽसीद्गच्छति वा ? इह वाऽसीद् ? केन वा कारणेन मया दीयते ? इति । यद्येव न पृच्छति तथा पूर्वोक्तदोषा आह्वानङ्गादयम् स्युः, तथा निमिषादिप्रश्नानुद्ध्या प्रवृत्ते वस्त्रे गृहस्थस्य निमिषादिप्रश्ने तत्कथनाकथनादयो ये दोषाः सम्भवन्ति, तेऽपि स्युः । तस्यैवाऽयमत्र माधार्म्यः—यदि कोऽपि मम पिताऽयं मम पितृसदृशो वाऽयमित्यादिपूर्वसम्बन्धेन, मम भ्राता मर्ता भ्रातृ मर्त-सदृशो वाऽयमित्यादिपश्चात्सम्बन्धेन वा ददाति, अन्येन वा निमिषादिप्रश्नपरिणामादिलक्षणेन कारणेन ददाति, तदा न प्राप्तं, यदा तु यूयं धर्मं कृतमतयस्ततश्च धर्मार्थं सर्वारम्भप्रवृत्तेर्हि निर्दिष्टव्यमेवेत्यादिकारणेन ददाति, तथा प्राप्तमेवेति यत्नविधिः ।

तथा पात्रमप्येकेन्द्रिय विकलेन्द्रिय पञ्चेन्द्रियावयवमयत्वमेवाग्निविधौ भवति । तत्रैकेन्द्रियदेहनिष्पन्नं तुभ्यंकादि, विकलेन्द्रियशरीरनिर्बुधं शत्रुशुक्त्यादि, पञ्चेन्द्रियदेहावयवमयं कुतुप दन्तं मृदुलप्रादि । अग्रीयतः प्रथममेव प्राप्तं, तदपि तुभ्यंकादि दातु-मृत्तिकापात्रमेवाग्निविधौ, एतदपि प्रत्येकं लब्धन्यमस्योत्कृष्टमेवाग्निविधौ भवति । तत्र लब्धन्य उ(जो)लङ्कादि मन्थनं

मात्रकमुत्कृष्टं पतद्ग्रहः । पुनरप्येकैकं त्रिविधं—यथाकृत-मल्पपरिकर्म-बहुपरिकर्म च । पूर्वपूर्वाभावे चेहोचरोत्तरं ग्राह्यं, एतदपि चतसृभिः प्रतिमाभिर्गवेषणीयं, ताश्चेमाः—“उद्दिष्ट १ पेह २ संगय ३, उज्जिष्यधम्ममत्ति ४ ।” अत्र प्रतिमात्रयं प्राग्वन्नवरं—इह पात्राभिलापो वक्तव्यः । तृतीया पुनरेवं—“संगइयं वा वेजईयं वा” कस्याऽपि गृहिणः पात्रद्वयं भवति, स च तयोर्मध्यादेकैकस्मिन्दिन एकैकं वारकेण वाहयति । तत्र यद्वाहयति तत्साङ्गतिकं, यत्तिष्ठति तद्वैजयिकं, ईदृशं च कोऽपि साधुरभिग्रहविशेषाद्याचते । शेषविधिस्तु पात्रेऽपि यथासम्भवं वस्त्रवद्द्रव्यः । तथा गृह्णन्तुं विधिं प्रयुक्ते—

“दाहिणकरेण कोणे, घेत्तुत्ताणेण वाममणिबंधे । खोडेह तिन्नि वारे, तिन्नि तले तिन्नि भूमीए ॥१॥” तथा—
“तस-बीयादि च दडुं, न गिल्लई गिल्लई य अदिट्टे । गहणंमि उ परिसुद्धे, कप्पह दिट्ठेहि वि बहूहिं ॥ २ ॥”

उत्तरार्धस्याऽयं भावार्थः—ग्रहणे परिसुद्धे पश्चाद्यदि बीजादीनि बहून्यपि पश्यति तथापि गृह्णात्येव, न पुनः परिष्ठापयति प्रत्यर्पयति वा पात्रं, किन्तु यतनया तान्येवाऽऽस्फेदयति—यत्र न विराध्यन्ते तत्र च क्षिपतीति । मूलोत्तरगुणविभागश्चाऽय-
मत्र—“मुहकरणं मूलगुणा, पाए× निक्खोरणं च इयरे उ”ति गाथादलं सुगममेव । किञ्च—

“उवगरणं पि धरेज्जा, जेण न रागस्स होइ उप्पत्ती । लोगंमि य परिवाओ, विहिणा य पमाणजुत्तं तु ॥१॥”
इति सप्रसङ्गगार्थः ॥ १०० ॥ आह—यद्येतदोषविप्रमुक्त एव यतिनाऽऽहारो ग्रहीतव्यस्तदा कदाचिदेवंविधस्य तस्याऽप्राप्त्या बुभुक्षतो देहादेर्बाधा स्याद्यदाह—

ॐ “०व स्फेदयति” प. ह. क. थ. । × “तुन्वकपात्रे बीजनिष्कासनम्” इति प० अ. ।

“तं नत्थि जन पाइइ, तिलतुसमित्तं तुहा सरीरस। सखिजस सबुहा-इं विंति आहाररहिंयस्स ॥१॥” यतः—
 “पथसमा नत्थि जरा, दारिदसमो य परिभवो नत्थि। मरणसमं नत्थि मय, दुहासमा घेयणा नत्थि ॥२॥” तथा
 “गालइ यलं उच्छापो, अवेइ सिद्धिछेइ सयलयापारे। नासइ सत्त अरई, विवट्ठुप असणरहिंयस्स ॥ ३ ॥”
 तत्र स्वर्गापवर्गादन्यनिपन्थनत्वेनाऽथः कृतचिन्तामनिकल्पद्रुमोपमानानामतिदुर्लभतत्सकरणकरणव्यापारणां कथ

हानिर्न स्यादित्याद्यङ्क्याऽऽह—
दी०—इत्येय त्रिविधेषणाया—मवेपण—प्रदण ग्रामयेदस्सप्तषच्चारिद्विधाया दोषा 'लेणेन' संक्षेपेण 'पयागम' पिण्डनिर्णय-
कर्यादिग्रन्थानुसारेण मया 'अभिहित' उक्ता । एषु च दोषेषु गुरुलघुविक्षेप—को दोषो गुरुः ! कश्च लघुरित्येष स्वरूप 'क्षेप च'
यद्यत्र गीत-नामादिन्यास इष्टान्त मङ्गल विस्तरविचारणादिक, वन् × 'द्वये' सानीयात् घञा-दागमादिति गाथार्थः ॥२०१॥

अथैतावदोपरहितपिण्डस्याभाव इति । किं कुर्यादस्याह—
 सोऽर्हितो य इमे तद्, जइज्ज सच्चत्थ पणमहाणीप । उस्सग्गऽववायवित्ठ, जइ चरणगुणा न हायंति । १०१।
 व्याख्या—‘शोधयन्’ विशुद्धपिण्डग्रहणार्थमवलोकयन्, यः शब्दः प्राक्तनोपदेशापेक्षयोपदेशान्तरसमुच्चयार्थः, कानि-
 त्याह—‘इमान्’ अनन्तरोक्तदोषां ‘स्वप्ना’ तेन सर्वथा शुद्धादाराप्राप्तौ । मनागशुद्धादिवद्ग्रहणलक्षणेन—प्रकारेण ‘यत्तेव’ यतनां
 कुर्यात् । कः, सर्वत्र क्षेत्रकालादौ । कया करणभूतयेत्याह—पञ्चकहान्या, इहाऽऽकृतवीप्सोऽपि पञ्चकशब्दस्त्वर्थसम्भवाद्धीप्सायौ

× “मुने-ज्जानीयात्” ह क । ‘मुणेज्ज’ ज्ञानीवासिनि सङ्गत्वमिवि जे मणिः । + “मन्नाकुमुदायुदादि” प ह. क. अ. य. ।

व्याख्येयस्ततश्च पञ्चकेन पञ्चकेनाऽऽगमप्रसिद्धप्रायश्चित्तलक्षणेन कृत्वा यका 'हानिः' स्वानुष्ठानव्ययो, व्येति चाऽशुद्धा-
हारग्रहणादिनाऽपराधसम्भवे तच्छुद्ध्यर्थं विधीयमानमनुष्ठानं, नृपापराधे दीयमानदण्डद्रव्यवत्, सा पञ्चकपरिहाणिस्तया,
एतदुक्तं भवति-सर्वथा शुद्धाहारस्याऽप्राप्तौ लघुगुरुपञ्चकप्रायश्चित्ताहदोषदुष्टमाहारं गृह्णीयात्, तस्याऽप्राप्तौ लघुगुरुदशक-
प्रायश्चित्ताह-दोषवन्तं, तस्याऽप्यभावे लघुगुरुपञ्चकप्रायश्चित्ताहदोषदुष्टमित्यादि, न पुनः कारणोत्पत्तावपि गुरुगुरुतर-
प्रायश्चित्तशोध्यगुरुगुरुतरदोषदुष्टमशनादि प्रथमत एवासेवेति । कः ? इत्याह-'उत्सर्गपवादौ' कारणाभावसद्भावौ 'वेति'
अवगच्छति यः स उत्सर्गपवादविद्वान्-सम्यगधीतच्छेदादिश्रुत इत्यर्थः । साधुरिति गम्यते । 'यथा' येन देहोपष्टम्भकरण-
लक्षणेन प्रकारेण 'चरणगुणा' आवश्यकदयश्चारित्रधर्मा 'न' नैव 'हीयन्ते' हानिमुपगच्छन्तीति गार्थार्थः ॥ १०१ ॥

इत्थं चाऽशठस्य यतनया प्रवर्तमानस्य विराधनाऽपि निर्जराफलैवेति प्रतिपादयन्नाह—

दी०—'शोधयन्' विशुद्धिपिण्डार्थमन्वेययन्, च शब्द उपदेशान्तरसमुच्चये, कान् ? इमान्-दोषान् । 'तथा' तेन-निर्दोषा-
द्वाराप्राप्तौ मनागशुद्धस्यापि ग्रहणेन 'यतेत' यतनां कुर्यात्, कः ? सर्वत्र क्षेत्रकालादौ, कया ? पञ्चकहन्या, पञ्चकशब्दोऽत्र वीप्सया
व्याख्येयस्ततः पञ्चकपञ्चकेन सूत्रप्रसिद्धप्रायश्चित्तलक्षणेन या हानिः स्वानुष्ठानव्ययरूपा, कोऽर्थः ? सदोषाहारग्रहणाद्य-
पराधशुद्धये विधीयमानानुष्ठानं, नृपापराधे दीयमानदण्डद्रव्यवत्, तया । को यतेत ? 'उत्सर्गपवादवित्' कारणाभावसद्भाव-
विद्वान् यतिः, यथा, किं स्याद् ? इत्याह-चरणगुणा न हीयन्त इति गार्थार्थः ॥ १०१ ॥ इत्थं चाशठस्य यतनायोगे निर्जरामाह—

+ " दोषदुष्टमाहारं गृह्णीयात्तस्याभावे " अ. ।

जा जयमाणस्स भवे, विराहणा सुत्तविहिंसमग्गस्स । सा होइ निब्बरफला, अज्झरयधिसोहिजुत्तस्स ॥ १०३ ॥

व्याख्या—या काचिद्विराघनेति योगः 'यत्तमानस्य' कारणिकसेवायामपि यथाशक्त्या गुरुदोगपरिहारेण प्रवर्तमानस्य साधो 'भवे'त्स्या 'विराघना' स्वानुष्ठानखण्डना, पुनः किञ्चिद्विष्टस्य साधोरित्याह—'द्वयस्या'ऽऽयमस्य 'विधि'विधानमर्थ इत्यर्थः एवमपि स्थितेन 'समग्रो' युक्तस्तस्य गीतार्थस्येत्यर्थः, सा विराघना 'भवति' व्यापते 'निर्बेराफला' कर्मविशेषोपेक्षा । पुनरपि कथम्भूतस्य ? 'अव्यारम' मनस्तस्य 'विशेषि' यथोचित्येन प्रवर्तनाद्व्यापद्वेवाभावरूपा निर्मलता, तथा 'युक्तस्य' समन्वितस्यति भाषार्थः ॥ १०३ ॥

अथ ग्रन्थसमाप्तौ स्पनामाधिकरणगममे स्वप्नपुत्रोः स्वरूप फलवत्त्वं च दर्शयन् ग्रन्थकारः कामपि यद्गुप्तप्रार्थनां कर्तुमिदमाह—
दी०—या काचिद् 'यत्तमानस्य' कारणिकसेवायामपि यथाशक्त्या गुरुदोगपरिहारिणो यत्तेभ्येव 'विराघना' स्वाद्युष्ठानखण्डना, कथम्भूतस्य ? 'एवमपि' विसमग्रस्य' सिद्धान्तवार्थमभ्यर्थस्य, सा विराघना भवति 'निर्बेराफला' कर्मविशेषोपेक्षा, कीदृशस्य नतः ? अव्यारम—मनस्तस्य विशेषि—यथोचित्येन यथोचित्यावस्थाप्राप्तयेवाभावरूपा, तथा युक्तस्येति भाषार्थः ॥ १०३ ॥

अथ ग्रन्थसमाप्तौ ग्रन्थकारो निमनामग्रयनफलबहुश्रुतप्रार्थनायमित आर्तुलपृथग्माह—

इच्छेय जिणवस्सहेण गणिणा जं पिढनिज्जुत्तिओ, किञ्ची पिढविहाणजाणयकए भवण सव्वाण वि ।
वुत्त सुत्तनिउत्तमुद्धमइणा भत्तीइ सत्तीइ त, सब भवममच्छरा सुयहरा वोहिंतु सोहिंतु य ॥ १०३ ॥

व्याख्या—इत्येतदनन्तरामिहितत्वेन प्रत्यथ यत्किञ्चिदुक्तं, एतद्व्याप्तं बहुश्रुता नोवयन्तिवति योगः । केनोक्तमि-

त्याह—‘जिनवल्लभेन’ जिनवल्लभनाम्ना साधुविशेषेण, किञ्चिदिष्टेनेत्याह—‘गणिना’ व्याख्याप्रसङ्गपुधानोद्धनवाप्तगणिलक्षणनामचिह्नेन, अथवा गुणगणः साधुगणो वा विद्यतेऽस्येति गणी, तेन, यत्पिण्डनिर्मुक्तैर्ग्रन्थविशेषात् ‘किञ्चित्’ स्तोकमात्रं, किमर्थमुक्तमित्याह—‘पिण्डविधानज्ञानकृते’ आहारविधिपरिज्ञानहेतोः, केषामित्याह—‘भव्यानां’ योग्यानां ‘सर्वे’ यामपि’ साधुश्रावकव्यक्तिसद्वहणात्समस्तानामपि, श्रावकाणामपि पिण्डेपणाध्ययनार्थस्याधिकातिवाद्यदाह भावश्यकचूर्णिकारः—“सावओ पुण सुत्तओ अत्थओ य जहन्नेण अट्ठपत्रयणमायाओ सिक्खह, उक्कोसेण सुत्तत्थेहि जाव छल्लीवणियं, अत्थओ पिण्डेसणउच्चयणं, न पुण सुत्तओ वि”ति । ‘बुत्तं’ति ‘उक्तं’—प्रस्तुतग्रन्थरूपतया विरचय्य भाषितं । किञ्चिदिष्टेन जिनवल्लभेनेत्याह—सूत्रनिश्चुक्तमुग्धमतिना, सूत्रे निश्चुक्ताऽऽगमे व्यापारिता मुग्धाऽनिपुणा +मति-युद्धियेन स तथा तेन, अनेन च किलाऽऽत्समौद्धत्यपरिहारमाह । कया हेतुभूतया तेनोक्तमित्याह—‘भक्त्या’ प्रवचनबहुमानेन ‘सत्तीह’ति च शब्दाध्याहाराच्छ्रुत्या च—स्वबुद्धिसामर्थ्येन, तदस्मदुक्तं ‘सन्धं भव्वं’ति जातिनिर्देशात् ‘सर्वान्’ समस्तान् ‘भव्यान्’ योग्यान्, यद्वा सर्वमिति उक्तस्य विशेषणं भव्यमिति बोधयन्त्विति क्रियाया विशेषणं, भव्यामिति च प्रकृतमगम्यं, अमत्सरा-अद्वेषिणः, संज्वलनकपायोदये मत्सरस्याऽपि सम्भवात्, न श्रुतधराणां प्रस्तुतविशेषणव्यवच्छेद्याथसम्भव आशङ्कनीयः, हृश्यते चोत्तराध्ययनचूर्णो निर्ग्रन्थविचाराणायामयमर्थः “नाण-पडिसेवणाकुसीलो” ज्ञानविराधनां करोति कालविनयबहुमानादीनि न सम्यक्करोति, तथा ज्ञानस्य ज्ञानिनां च निन्दाप्रद्वेषमत्सरादीनि करोतीत्यादि, बहुशपरिसेवनाकुशीलाद्यन्यतराश्च साम्प्रतसाधव इति । के ? इत्याह—‘श्रुतधरा’ आगमवेदिनो ‘बोधयन्तु’ ज्ञापयन्तु तथा बोधयन्तु चोत्सन्नार्थापनयनेन निर्दोषं

कुर्वन्तु, च ग्रन्थो बोधनक्रियायेष्वया समुद्यपार्य इति शार्दूलच्छन्दोऽनुषार्यः ॥ १०३ ॥ समाप्ता वेय पिण्डविशुद्धिप्रकरण-
दृष्टिः । २८०० प्रन्यास । प्रतिपण्णतो यणनया, न्यून सदसत्रय श्रवद्वयेनेति ।

दी०—इत्येतत्पूर्वोक्तं जिनचक्षुमालयेन 'यमिना' तद्वत्तमगवत्पद्मादियोगेन यत् पिण्डनिर्मुक्तिर्नो मूलग्रन्थात् 'किञ्चित्'
स्वरूपमात्र 'पिण्डविधानज्ञानकृते' आदारविधिपरिधानेदेतोः, केना ? 'ग्रन्थानां' योग्यानां सर्वेषामपि साधुधादादीनां
'युस्तं' प्रकण्णरूपतया विरच्योक्त, किञ्चिद्विष्टेन ! 'धर्मनिर्मुक्तमुग्ध' (बुद्ध) भतिना' सिद्धान्तग्यापासित+नियुगबुद्धिना, औद्-
त्यपरिहारार्थमिदं । कयोक्त ? 'यस्य' प्रवचनबहुमानेन 'द्वयया च' स्वबुद्ध्यनुसारेण । तत्सर्वं बहुक्तं मन्त्रं यथा भवत्येव
'अमरसत्ता' ! अत्रेयिणः 'युतवरा' यथार्थगमयेदिनो 'बोधयन्तु' शिष्यान् प्रापयन्तु 'बोधयन्तु च' उरध्वप्रापनपणेन निर्वोप
कुर्वन्तु इति भाषार्यः ॥ १०३ ॥ समाप्ता वेयं पिण्डविशुद्धिदीपिका ।

[दृष्टिकृत्प्रशस्तिः]—

आसीद्यन्त्रकुलोद्गतिः धमनिधिः सौम्याकृतिः सन्मतिः, संसीनः प्रतिवासरं निलयमो वर्षासु सुख्यानवीः ।
हेमन्ते शिशिरे च शार्करहिम सोढुं कृत्वोर्ध्वस्थिति-आंस्रचण्डकरं निदायसमये वाऽऽवापनाकारकः ॥ १ ॥
आदेयता तपस्स्याग-भ्याख्यातृत्वादिसङ्गुणैः । लोकेश्वरैर्विद्यालभ, भीरुवीरगणिप्रभुः ॥ २ ॥ [युगमम्] ।
श्रीचन्द्रसूरिनामा, शिष्योऽभूत्तस्य भारतीमधुरः । खानन्दितमन्यजनः, प्रसिद्धसद्युदसिद्धान्तः ॥ ३ ॥

+ " युगधो मूढे रम्ये " इति हेमानेकाग्र्योक्तिः ।

तस्याऽन्तेवासिना, दृढवा श्रीयशोदेवसूरिणा । सुशिष्यपार्श्वदेवस्य, साहाय्यात्प्रस्तुता वृत्तिः ॥ ४ ॥
श्रुतोपयोगोऽशुभकर्मनाशनो, विपक्षभावप्रतिबन्धसाधनः । परोपकारश्च महाफलावहो, विचिन्त्य चैतद्विहितोऽयमुद्यमः ॥ ५ ॥
पिण्डविशुद्धिप्रकरण-वृत्तिं कृत्वा यदवासं मया कुशलम् । तेनाऽऽभवमपि भूयाद्, भगद्वचने ममाऽभ्यासः ॥ ६ ॥
श्रुतहेमनिकपट्टैः, श्रीमन्सुनिचन्द्रसूरिभिः पूज्यैः । संशोधितेयमखिला, प्रयत्नतः शेषविविधैश्च ॥ ७ ॥*

पंन्यासकेशरसुनीशमहाशयानां, शिष्योऽस्ति बुद्धिसुनिरत्र गणी प्रधानः ।
तस्याऽऽज्ञया लिखितवान् पुरिमोहमय्यां, सुश्रावको विजयचन्द्र इमां प्रति तु ॥ १ ॥*

अथ दीपिकाकृतप्रशस्तिः—

इति विविधविलसदर्थं, सुविशुद्धाहारमहितसाधुजनम् । श्रीजिनवल्लभरचितं, प्रकरणमेतन्न कस्य मुदे १ ॥ १ ॥

* “ इति श्रीस्वतरगणगगनमार्तण्ड-श्रीजिनवल्लभसूरिविरचितश्रीपिण्डविशुद्धिप्रकरणवृत्तिः समाप्तम् । ” इति अ-
पुस्तके । ग्रन्थाग्र २८०० । प्रतिवर्णतो गणनया, न्यूनं सहस्रत्रयं शतद्वयेनेति । पञ्चाजीन्दुहिमांशुभिः (११७६), परिमिते
वर्षे गते विक्रमात्रिभिर्भित्तेयम् ॥ ८ ॥ इति प. द. पुस्तके । आर्यायामस्यां “ वर्षे गते ” इत्येतौ शब्दावधिकावाभातः,
छन्दोभङ्गत्वात् ।

मारुत इह प्रकरणे, महार्थपद्मौ विवेक बालोऽपि । यदुत्पद्यते तन्मनस्य भयतं गुहं यतोवेद्यम् ॥ २ ॥
 आसीदिह चन्द्रकुले, श्रीश्रीप्रभसुरिरागमधुरीणा । तत्पदकमलमाला, श्रीभाषिण्यप्रभाचार्यः ॥ ३ ॥
 तन्निष्ठप्यायुर्जडधी-रात्यविदे सुरिकल्पसिंहाकृतः । विण्मविह्वदेर्बुधि-सुरदे दीपिकामेनाम् ॥ ४ ॥
 जनया पिण्डविद्युदे-दीपिकया सायकः करस्मियया । कञ्जस्यावलोकककुमुदा, दोषोत्पत्तमास्यपहरन्तु ॥ ५ ॥
 विज्रमतो वर्षणां, पञ्चनपस्यधिकारविमित्तलतेषु (१२९५) । विहितेय सोकेरिह, स्रग्मुता व्यधिकसप्तशती (७०३) ॥ ६ ॥
 यथा पिण्डविद्युदिसाधनयिषां बोधात्मिका दीपिका, तन्वाना विषयप्रमापरिणय दूरे हरन्ती तमः ।
 श्रेयाः श्रीमरसङ्गयेन दधती सत्पात्रयोर्मां परां, विज्रमिः स्वपत्रप्रकाशनकृते स्नेहेन सम्युप्यस्यत् ॥ ७ ॥ †

इति पिण्डविद्युदिदीपिका समाप्ता । प्र० ७०३ ।

संवत् द्यौदिह्युनिशुकिर्लसामितवर्षे (१६७१) हररत्नौ आश्विनसिततद्वितीयातीचौ सविवारे श्रीमरोदुकोदु श्रीभाषनाचार्य-
 श्रीविजयमदिरागनिब्रामाणम् शुभ्य ५० सोमग्नयेरुसाधुना लिखितमिह । शुभ भूयाद् लेखकपाठयोः । इति अ पुस्तके ।

+ "तन्निष्ठस्योऽह ज" प. अ । X "मेवाम्" प. । # "वसन्ता" (१) प. अ. । † सं० १५०८ वर्षे श्रीविषकुलके
 प्रतीपदिनौ श्रीमदिने लिखितं । इति ह. पुस्तकान्ते ।

संवत्त्रेर्निर्धानसिन्धुरधरोसङ्ख्ये सिते मार्गके, चन्द्रे रुद्रतीर्थौ गणे खरतरे दुर्गे च मण्डोवरे ।
प्राप्तं पुण्यवशाद्गुरोश्च कृपया सूर्यास्पदं सत्तमं, ते श्रीजैनमहेन्द्रस्वरिगुरवो जीयासुख्यार्थां सदा ॥ १॥X

X शैर्विशतितमायाः शताब्द्याः जैनशासनस्यासाधारणप्रभावकाः क्रियोद्धारविधायकाः श्रीमन्मोहनमुनीश्वराः संवत्त्रेत्रखनिधीन्दु-
वत्सरे [१९०२] वैक्रमे यत्तत्त्वेन दीक्षितास्तेषां श्रीपूज्यानां श्रीजैनमहेन्द्रस्वरिवराणामाचार्यपदप्राप्तिसमयादिसूचकोऽयं पद्यो जैतारण-
ग्रामस्थे श्रीसङ्खसत्के चित्कोये एकस्मिन्नेव झुल्लेके पत्रखण्डे लिखितः समुपलब्धः ।

आसन्नवरतरे गच्छे, सुविशुद्धक्रियान्विते । नाम्ना मोहनलालेति, क्रियोद्धारस्य कारकाः ॥ १ ॥

इति पिण्डविशुद्धिप्रकरणं समाप्तम् ।

तच्छिष्यशिष्यपंन्यास-गणिकेशरसन्मुनेः । शिष्यं हि गणितुष्यन्धि, ते प्रयच्छन्तु शं सदा ॥ २ ॥

